This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

+ *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
+ *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
+ *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
+ *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at `http://books.google.com/`

LELAND STANFORD JUNIOR UNIVERSITY
ORGANIZED 1891
STANFORD UNIVERSITY LIBRARIES

ČASOPIS

SPOLEČNOSTI PŘÁTEL STAROŽITNOSTÍ ČESKÝCH

V PRAZE.

REDAKTOR:

JAN SOUKUP.

ROČNÍK II.

1894.

THIS ITEM HAS BEEN MICROFILMED BY
STANFORD UNIVERSITY LIBRARIES
REFORMATTING SECTION 1994. CONSULT
SUL CATALOG FOR LOCATION.

PRAHA, 1895.
NÁKLADEM SPOLEČNOSTI PŘÁTEL STAROŽITNOSTÍ ČESKÝCH V PRAZE.
TISKEM F. ŠIMÁČKA.

STANFORD LIBRARY
SEP 21 1965
STACK

DB990
S6
V.2

OBSAH.

Strana

Archaeologické miscelly I., II., III. Píše Dr. *Jindř. Matiegka*. Se 7 obrázky 1, 33, 69
Pradlenky. Zvěsť o malých lidech z Pošumaví. Vypravuje *Adolf Heyduk* 2
Pohřebiště veleslavínské. Popisuje *Jos. A. Jíra*. Se 3 tabulkami a 1 obrázkem 5, 40, 74, 111
Čarodějník v podání prostonárodním. Sebral *Jos. Košťál* 13
Zajímavé nálezy při bourání starých budov. Napsal *Jan Zeyer* 17
Kterak páni báli se zatmění r. 1654. Z archivu turnovského vypsal *J. V. Šimák* 18
Důležitá obdarování města Vsetína na Moravě. Podává *Mat. Václavek* 19, 45
Chození s klibnou. Píše *Jan Soukup*. Se 6 obrázky a 1 notovou vložkou 20 47, 75, 112
Josef Žižka rytíř z Trocnova. Příspěvek k rodopisu Jana Žižky z Trocnova. Podává *J. K. Hraše*. 24
O kroji na Skutečsku. Sděluje *B. V. Konečný*. 26
Lidové léčení na Zálesí Sebral *Jaroslav Mančal* 35, 71, 108
Vyznamenání škod na panství kostském r 1648. Z rukopisu univ. II. A. 27. vypsal *J. V. Šimák* 37
Pověsti z Klatovska. Sebral *Frant. Benetka* 44
Kocandy a Radobýl. Poznamenal *J. Herain* 54
Jan Mičů, malíř. Napsal *B. V. Konečný* 55
Nudvojovice, Samšina, Turnov. Píše *J. V. Šimák*. Se 2 obrázky 57
Pasovští na pochodu z Čech. Z rukopisu „Dějiny města Náchoda“ od *J. K. Hraše* 59
Opatství u sv. Markéty v Břevnově. Napsal P. *B. J. Holub*. Se 4 obrázky 80
O staročeském souboji soudním (sědání). Napsal *Zdeněk V. Tobolka* . . . 87
Dvě památná pečetidla. Popisuje *Ant. Materka*. Se 3 obrázky. 92
Zákonitá ochrana starožitností a památek českých 101
Gradual kláštera v Ročově. Napsal Ph. Dr. *Bohumil Matějka*. S 2 obrázky 105
Starožitné nálezy při opravě chrámu sv. Havla v Rychnově n Kn. Podává *Karel Diviš*. Se 2 obrázky 119
Ke hnutí náboženskému počátkem 16. stol. Podává *J. V. Šimák*. 124
Drobné zprávy, str. 29, 60, 93, 125. Zprávy o spisech a časopisech, str. 31, 61, 94, 125. Zprávy časové, str. 64, 129. Otázky, str. 31, 65, 95, 130.
Ze Společnosti přátel starožitností českých v Praze. Zpráva pokladní, str. 32, 66, 98, 131, zpráva pokladní za r. 1893, str. 97. Zpráva jednatelská za r. 1893, str. 95. Zpráva o knihovně za r. 1893, str. 98. Zpráva správce sbírek za r 1892—93, str. 130. Zpráva archivní za r. 1893, str. 131. Zpráva o první a druhé schůzi kočovní str. 130.

Seznam vyobrazení.

Strana

Bronzové hroty šípové ze skythických hrobů ruských. Kreslil Dr. J. Matiegka 1
Kůstky rybí. Kreslil Dr. J. Matiegka 1
Z kostrových hrobů veleslavínských. Kreslil F. Zuman. Tab I.—III. 8, 9, 41
Jak se strojila kobyla a koza v Kunicích. Fotografie MUC. Frt. Oldřicha 22
Průvod svatomikulášský v Kunicích. Fotografie MUC. Frt. Oldřicha . . . 23
Původ a vývin kosy. Kreslil Dr. J Matiegka 34
Zlatý náramek z Veleslavína. Kreslil F. Zuman 43
Mikuláši ve Sloupnici. Kreslil J. Splíchal 50
Mikuláši ve Sloupnici před 50 lety. Kreslil Jan Doubrava 51
Pečeť biskupa pražského Daniele II. (1197.—1214.). Kreslil Vojt. Král ryt. z Dobré Vody 57
Fotografický snímek pečeti biskupa Daniele II. 58
Fibule z 18. století. Kreslil Dr. J. Matiegka 69
Sponka z nálezu u Želenic. Kreslil Vojt. Král ryt. z Dobré Vody. . . . 70
Klášter a kostel sv. Markéty v Břevnově. Fotograf. P. Leo Jos Mojžíš 82
Letohrádek nad studánkou Vojtěškou. Fotograf. P. Leo Jos. Mojžíš . . . 83
Skupina ve Vojtěšce: Setkání sv. Vojtěcha a Boleslava II. Fotograf. P. Leo Jos. Mojžíš 84
Náhrobek blahosl. Vintíře Fotograf. P. Leo. Jos. Mojžíš 85
Pečetidlo Jaroslava Ign. ze Šternberka, biskupa litoměřického (1675 až 1709.) Kreslil Frt. Leypold 92
Pečeti Jaroslava Ign. ze Šternberka. Kreslil Vojt. Král ryt. z Dobré Vody 92
Pečeť Václava Hotovce ze 14. stol. „ „ „ „ „ „ 93
Inicialka A z gradualu ročovského okolo r. 1380. Fotograf. Ph. Dr. B Matějka 105
Inicialka D z gradualu ročovského okolo r. 1520. Fotograf. Ph. Dr. B. Matějka 107
Maškarní průvod ze Zhoře u Čes. Třebové. Maloval Vácsl. Voleský . . 114
Mikuláš ve Vel. Čičovicích. Fotograf. Gustav Šebor 116
Sv. Krištofor. Freska v Rychnově n. Kn. Kreslil Karel Diviš 121
Sv. Krištofor. Deskotisk z 15. stol. 122

Obsah a rejstřík přílohy znakové bude vydán, až bude tato objemnější.

Opravy.

Na str. 44. řádek 16. zdola čti *roste* místo *oster.*
Na str. 47. řádek 8. zdola čti *skrovným* místo *skromným.*
Na str. 92. a 93. čti všude *z Herrlénu* místo *z Herzlénu.*

REJSTŘÍK

nejdůležitějších jmen osobních a místních i věcí, obsažených v II. ročníku.

A.

Archaeologický sbor kr. hl. města Prahy 29.

B.

Bakalář Jiří 65, 95.
Bartoloměj, farář 124.
Bavor Pavel z Nečtin, opat břev. 81, 82.
Benešovský Jan z Mor. Třebové 123.
Betengel Krištof z Neyenperka a na Bolehrádku 123.
Bořek Václav 120.
Brandl, malíř 83.
Brandýs 124.
z Brocenberka Králík Václ. 18, 19.
Bronzů zkoumání 111.
Brychta Alois 26, 27.
Břetislav I. 20.
Bučina 48.
Budějovsko Mor. 117.

C.

Páni Cimburkové 20.

Č.

Čarodějník 13—16.
Černokněžník 13, 14—16.
Čičovice Velké 115—118, 130.

D.

Daniel II., biskup pražský (1197—1214) 57, 58.
Dienzenhofer Krištof, stavitel 83, 86.
Dobrovice 18.
z Doubravice Dorota Tamchinka 120.
Dřevo bukové 112.
z Olbramovic Dvořecký Václav 124.

F.

Fresek nálezy 125.
Freska rychnovská 120—123.
Fresky u sv. Apolináře a sv. Jiří v Praze 125, sv. Krištofora 122, na Vyšehradě 60.

G.

Gluthové z Herrlénu 92, 93.
Gradual ročovský 105—107.
Grundmann, opat břev. 86.

H.

Herman Norbert, probošt třeboňský 124.
Heřmanice 48, 112, 113.
Hory Kutny 92, 93.
Hostivař 130.
Hotovec Vácslav 93.
Hradec Jindř. 113, 115, 117—119.
Hroby předhistorické 10—12.
Hrot oštěpu želez. 7.
Hroty šípové trojhranné 1, 2.
Chrám sv. Havla v Rychnově n. Kn. 119.

I.

Illešházové z Illešházu, hrabata 45, 47.

J.

Jan I., opat klášt. břev, 82.
Jaroměř 59.
Jehlice (?) bronzová 6.

K.

Kameny náhrobní 58, 59.
Kaple sv. Ludmily 61.
Klapačka 49, 53, 79, 113, 118, 119.

Klášter blah. Anežky v Praze 30.
Klibna 20—22, 47—53, 75—80, 112—119.
Klobicová Zuzana (Pernštejnská) 87.
Kocandy 54, 55.
Kolečka bronzová 6, 7, 11.
Kolečko železné 40.
z Kolovrat Albrecht 105; Bezdružický Václav 106; Frant. Ant. Liebšteinský 107.
Komise pro soupis památek města Prahy 61.
Kosti lidské s červenými skvrnami 42.
Kosy původ a vývin 33—35.
Koule kamenná 18.
Královky, studánky 65.
Kraniometrická komise 93, 94.
Kraniometrie 29.
Kraslice (vajíčka velikonoční) 31, 32, 65.
z Kravař páni 20.
Krištof, zvon 123.
Sv. Krištofor 120—123.
Kristova délka 95,
Kroj na Skutečsku 26—29 (kroj městský i vesničanů).
Kroužek bronzový 6, 11.
Kunice 21—24, 47, 53, 117, 118.
z Kunštátu páni 20.
Kůstky rybí str. 1—2.

L.

Lebka kočičí 17, 18.
Léčení lidové 35—37, 71—74, 108—111.
Levín, město Kladské 59.
z Lípy Burian Trčka 123.
Litomyšl 47, 48, 53, 112, 113, 117—119.
Löbl Benon, opat klášt. břev. 85.

M.

Sv. Markéta 80, 82, 85—87.
Mašky (kůň, kobyla, kozel) 21—24, 52, 53, 79, 113, 115, 118, 119.
Meč želez. 6, 7, 10, 42.
Meče železného jilec 112.
Míčů Jan, malíř 55, 56.
Mikuláš, opat klášt. břevnovského 82.
Mikuláši 20—24, 47—53, 75—80, 112 až 119.
Mikulášské nápěvy 76—77, 78.
Milčín 124.
Misky hliněné 17, 18.
Museum: v Hradci Kr. 93, v Praze 29.
Muž ohnivý 44.

N.

Náboženské hnutí zač. 16. st. 124.
Nádoba hliněná 6, 10—12.
Náchod 59.
Náramek 7.
Náramek zlatý 7, 43.
Náramky bronzové 6, 10—12, 40, 43, 111.
Náramky železné 40.
z Nedabylic Straka Petr, hejtman krajský 59.
Nekešové z Landeka 20.
Nudvojovice 57.

O.

Okoř, hrad 60, 61.
Oldřich, opat břev. 85.
Opatství u sv. Markéty v Břevnově 80 až 87.
Oštěp železný 42
Otmar, opat břev. 86.
Oujezdec 48.

P.

Pasovští v Čechách 59.
Patronové čeští 86.
Pečeti biskupské 57, 58.
Pečetidla 92, 93.
Perchta 119.
z Pernštejna páni 20.
Plzeň 125.
Pohřebiště veleslavínské 5, 12, 40, 43, 74, 75, 111.
Pověsti o hadech 44; o malých lidech 2—5.
Pradlenky 2—5.
Praha 17, 18, 125.
Praporce staré v Jičíně 29, 30.
Pravda Pavel 119.
Prstýnek bronzový 43.
Průsmyk vlarský 19, 20.
Přednášky na čes. universitě 93.

R.

Radla, opat břevn. (Anastasius) 80.
Radnice v Turnově 59.
Radobýl 54, 55.
Ramé Laurenc, vůdce Pasovských 59.
Ročov, klášter 105.
z Rosenberka Jindř. 124.
Rychnov n. Kn. 119—123.

S.

Samšina, ves 57, 59.
ze Seeberka Anna 105.
Seletičtí ze Smojna 59.
Sědání 87—92.
Sjezdy a kongresy 64—65.
Skuteč 55, 56.
Slon 112.
Sloupnice Horní 4S, 52, 113.
Soběslav 124.
Sobotka 37, 38.
Souboj soudní 87—92.

Spona ze Želenic 70.
Spona železná 7, 42.
Spony bronzové 12, 42, 43.
Spony moderní 69–71.
Srpy 33, 34.
Starožitností ochrana 60, 101—105; vývoz 60
Stavitelských památek opravy 57—59
Steinfels, malíř 83, 86.
Střepiny nádob hliněných 6, 11; jich zkoumání chemické 74, 75.
Suchdol 124.
Svoboda Vilibald 26, 27.

Š.

Šlechtický rod vymřel 60.
Štávnický Adam Krištof 119.
ze Šternberka Jarosl. Ignác, biskup litoměřický 92, 93.
Švédů řádění 37—40.

T.

Tábor 125.
Tisov 48.
Tomáš, opat klášt. břev. 82, 86.
u Nejsv. Trojice kostel v Rychnově n. Kn. 123.
Nejsv. Trojice, zobrazování 95.

V.

z Valdštýna Albrecht 20.
Vejce slepičí 17.
z Vičkova Archleb a Prusinovic 20.
Blah Vintíř 81, 85, 86, 87.
Vitavský Jiřík 119.
Sv. Vojtěch 80—82, 84—87.
Vožice Ml. 24—26.
Vsetín 19, 20, 45.
Výstavy 64.

Z.

Zaklínači 16
Zálesí (okres humpolecký) 35.
Zámky dřevěné 130; visací 130.
Zatmění slunce 18, 19
Zhoř u Čes. Třeb. 113, 114.
Zinke Otmar, opat klášt. břevn. 83.
Zlato uherské 61.
ze Zubří Kustoš hrabě Ferdinand 60.
Zvonů přelévání 30, 31.

Ž.

Železa zlomek 12.
Železa zlomky 10.
Žižkové z Trocnova 24—26.

ČASOPIS
SPOLEČNOSTI PŘÁTEL STAROŽITNOSTÍ ČESKÝCH
V PRAZE.

Časopis vydáván jest pouze členům Společnosti a to zdarma. — Expedice jest na Král. Vinohradech, Čelakovského sady, č. 432.

Číslo 1. Vydáno v březnu 1894. Ročník II.

Archaeologické miscelly.

Píše Dr. *J. Matiegka.*

I. O trojhranných hrotech šípových.

Podávám zde vyobrazení čtyř šípů bronzových ze „skythických hrobů" ruských, které mi přivezl p Dr. L. Niederle ze své cesty po Rusku v r. 1893., a připojuji několik poznámek, abych vysvětlil původ jich neobvyklého tvaru. Takové hroty se nacházejí nejčastěji v jižním

1. Bronzové hroty šípové ze skythických hrobů ruských.

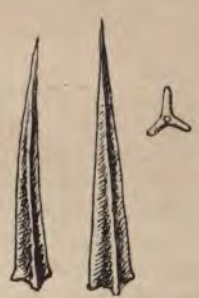

2. Kůstky rybí.

Rusku, poblíže Černého moře, vyskytují se však též, pokud víme, jednak ve vnitřním Rusku, jednak i ve střední Evropě, vždy arci řídčeji a řídčeji. F. Luschan (Mitth. der Anth. Ges Wien 1879. VIII. 89.) stanoví jich rozšíření mimo Rusko na Uhry, Korutany, Horní Rakousy, Bavory (snad spíše Solnohrady a Moravu). Některé jsou opatřeny dirkou, sloužící nejspíše k zadržení jedu.[1])

Náhodou při jídle ryby jsem pozoroval, že jedna kůstka kostry rybí vykazuje zcela podobný tvar trojhranný jako zmíněné hroty bronzové, a to kůstka, o niž se opírá první paprsek ploutve řitní [2]) Kůstka ta bývá na př. u jistých druhů ryb (obr. 2.) rovná, pěkně trojhranná,

[1]) Český Lid II. 472, 473.
[2]) Někdy též druhá kůstka podpěrná.

velmi špičatá; všechnytři hrany vyčnívají dosti stejnoměrně, jak průřez ukazuje; středem běží slabý kanálek výživný. Přihlížeje k tomu, že původně vůbec místo hrotů šípových užíváno bylo špičatých kůstek a třísek z kostí (Český Lid II. 334.), a později kovové nástroje napodobeny byly dle původních nástrojů kostěných a kamenných, soudím, že tato kůstka rybí prvotně byla též hrotem šípovým, skutečnou zbraní, k čemuž se také dobře hodila, a že konečně sloužila za vzor potomním, trojhranným hrotům bronzovým. Kanálek výživný byl pak ovšem ve větších rozměrech napodoben, aby se dal nasaditi, a konečně byla někdy i zvláštní tulejka přidána.

Kůstky tyto jsou u našich ryb, jichž tělo jest vysoké a ploché, delší a tedy poměrně útlejší než ony hroty bronzové; nevím, zdali u některých druhů ryb (zvláště mořských) jsou kratší a širší, avšak to, trvám, by nerozhodovalo.

Pro můj výklad svědčí i ta okolnosť, že se zde patrně jedná o šípy národu rybářstvím se živícího a na Černém moři usedlého. Odtamtud byly týmž národem podél velikých řek hlouběji do Ruska, po Dunaji a jeho přítocích do Uher, Korutan, Moravy, Rakous a Bavor roztroušeny. (Pokračování.)

Pradlenky.

Zvěsť o malých lidech z Pošumaví.[1])

Vypravuje *Adolf Heyduk.*

Bylo po otavách; luka probíhal ručí, hojně olšovím ovitý potok, a narážel drobnými vlnami do kamene, jenž se mu vzdorně na příč do cesty postavil, jako dítě, když v hněvu rukama tleská. Pasáci výrostkové popásali malý horský brav a sedíce na nízkém, široce rozložitém balvanu kraj louky, vypravovali si staré i nové pohádky. Slunce zvolna se klonilo; na rozloučenou hladilo zlatou rukou smědé tváře dětí i skalnatá hor temena, a líbajíc na dobrou noc rozložité luhy i nivy, snášelo se veliké a rudé za lesnaté hory. Pod olšemi počalo se tmíti. Pojednou, kde se vzalo tu se vzalo, objevilo se na břehu bystřiny hejno maličkých děvčátek, ne větších než velké dětské panenky; měly vyhrnuté ručky a bílé jejich sukničky byly podkasány. Zpívaly a smály se, perouce pilně v pěnách šumné bystřiny rozmanité, ale titěrné prádélko, jež na větve olší k sušení rozvěšovaly nebo na požatá luka pokládaly, nedbajíce udivených podál pasáků. Všetečnější hoši chtěli na pradlenky pohlédnouti hezky z blízka, ale polekané dělnice strhaly rychle prádélko a hup do vody. Jak se zjevily, tak se ztratily, jenom se za nimi voda zavřela. Když hoši domů přihnali a domácím vypravovali, co viděli, smáli se domácí a pravili: „To

---

[1]) Neosmělujíce se měniti co v práci slovutného p. spisovatele, ponechá váme úplně vypravovatelský tón jeho, byť i nezvyklý v listě odborném. *Red.*

byly pradlenky; chytněte si nějakou!“ Hm, ono se to pěkně řekne: chyťte si nějakou, ale jak, když se ztratí, dřív nežli se jim přiblížíš. Tak bylo i druhého dne; pradlenky máchaly a praly své prádélko znova, nežli se však hoši k nim přikradli, zmizely. Jeden z pasáků, veselý hoch černohlavý, té noci dlouho nemohl usnouti, stále přemýšlel a vymýšlel, jak by některou z pradlenek polapil; líbily se mu tuze. I napadla mu zvláštní lesť. „Maličky jsou,“ pravil sám k sobě, „drobounky, což, políčím na ně jako se líčí na koroptvice nebo na kvíčaly: oka! žíněná oka! Záhy vstal, aby učinil, jak si usmyslil. Pletl oka a třetího dne, když kamarádi hnali jinam, nalíčil žíně do olší a čekal, co se bude díti. Nečekal dlouho; pradlenky přiběhly a zpívajíce, jaly se práti, hochem však vyplašeny utíkaly na všecky strany a zmizely. Jen jedna neprchla, nemohla uniknouti, byla chycena. Lstivé žíně opletly jí ruce i nohy. Hoch radostí zavýskal. Ach, jak byla hezká, drobounká a milá! Když ji bral do náručí, nebála se ho ani dosti málo, ale smála se naň a temné oči jí jenjen hrály. Živůtek měla jako kment a krátkou kytličku vykasanou do polovic lýtek. Pěkné, jako len měkké vlasy sčesány byly na zad a přikrývaly ji jako zlatý pláštík, a bílé ručky byly hebounké jako tlapky mladého kotěte. Když ji hoch v náručí domů odnášel, byla všecka udivena jako růže, když za rána z poupěte na svět vyskočí; jako mladá srnka, když ponejprv z lesa na luh vyběhne. Nebránila se, jen zas a zas se smála a cuchala uvolněnou rukou kudrny smělého pasáka. Hoch dal se do skoku k chalupě a posadil pradlenku v síni na lavici. — Byla veselá i přes to, že nožky v poutech vázly, a když ji ok zbavili, byla ještě veselejší. Rozhlédla se po světnici a čelo se jí rázem skabonilo; nebyloť posud nikde uklidu. Hop, jako když ptáček skočí, byla skokem s lavice, vyhrnula si bílé rukávky ještě výše, zastrčila podkasané sukénky za pas při levém boku a dala se do práce. Všeho byla dbalá. Když zametla světnici, umývala nářadí, čistila okna, utírala stůl i lavičky, vysmýčila polici, vyšploumala džbán i čerpáčky, vůbec pracovala až do noci, že byla podívaná, a při tom stále si zpívala jako pěnička. Teprve když slunce zapadalo, ustávala, a když posledními šípy střelilo do maličkých oken chalupy, trhla sebou, jakoby také jí některá z těch zlatých střel do srdéčka byla zaletěla. Byla nepokojna; spustila sukénky i rukávky, odhrnula do čela se deroucí plavé vlásky a vzdychla si z hluboka. Domácí zatím poklízeli dvůr a chlév. Hoch seděl na lavici u kamen, dělaje, jakoby spal, ale nespal; sledoval pradlenku ustavičně; stále po oku se na ni díval. — Sotva že se přitmělo, zaklepal někdo zvenku na okénko, jímž mladý javor za humny do světnice se díval. Útlá opálená ruka přidržela se okeničky, a maličká červenou karkulkou pokrytá hlava snědých lící a lesknoucích se očí zjevila se u okna. Cupity cup — hned byla pradlenka u ní. Přidržela se v oknech příčlíku a položila vně hlavičku v táž místa, na nichž ležela malá hlava tajemného zvědavce. Mužík to byl, a hned spolu důvěrně hovořili a smáli se, a on jí pravil, aby ničeho nevyzrazovala z jejich tajemství; měli se k sobě jako bratr a sestra. Když měsíček na nebi vždy víc a více se bělal a jasnil, a staří z poklidu dobytka do světnice vrátiti

se měli, tu pradlenka netrpělivě ku dveřím světnice se ohlížela, kývajíc mužíkovi, aby odešel, což se také stalo. Večer, když pojedli černého chleba a teplého mléka, dal se hospodář do správky nářadí, hospodyně do předení a pradlenka s hochem do draní peří. Než ulehli, měla pradlenka desetkrát tolik nadráno nežli hoch, jenž udiven ani očí s ní nepouštěl. — Tak to šlo stále. Hospodyně byla ráda, že dostala takovou řádnou a veselou dělnici, jež se vším se spokojila a na šatu ani nitky nepotrhala. — Tu přitoulala se do hor zima. Na lukách bylo plno růžových naháčů, velikých i svěžích; to věstilo tuhé mrazy. Hospodář i hospodyně jednali na zimu rozmanitý šat a také na pradlenku si vzpomněli, ale nevěděli hned, čeho by nejvíce potřebovala. „Střevíčky jí kupte," řekl hoch, „ty potřebuje, nemá žádných, chodí posud bosa, ozebe nám; střevíčky jí kupte!" „Myslíš, muži?" řekla hospodyně k hospodáři s tázavým zrakem. „Pro mne a za mne, dělej, jak rozumíš," řekl hospodář. „Tak jí koupíme střevíčky," pravila zase hospodyně. „Ano, ano, střevíčky," pravil hoch pln radosti, „střevíčky na šoupavo, ale kytličku potřebuje taky!" „Ba taky," děla zase matka, „ale jakou?" „Jakou?" šeptal hoch matce tajemně do ucha, „víte, hezkou, takovou květovanou." „No tak tedy, koupíme střevíčky i kytličku!" „A což kožíšek ne?" ptal se zase hoch a hleděl tázavě na matku, a matka zase tázavě na otce. Starý poškrábal se za uchem, sklopil hlavu a po krátkém váhání svolil i k tomu. „Ano, i kožíšek jí koupíme, pěkný kožíšek s bílým beránkem, všecko jí koupíme, však ono se nám to vyplatí." Hoch si radostí poskočil; měl pradlenku rád, tuze rád, ale tajil toho, neřekl jí to. Často se na ni zadíval jako na šípkový keř, když se na něm na sta poupat rozvíjí a v jeho ňadrech z hrdélka mladé pěničky jaro se ozývá.

Chtěli vzít pradlence míru, aby věděli na trhu, podle čeho se mají řídit, ale všecko domlouvání a namáhání bylo marno; nesvolila tomu, ztratila se vždycky jako křepelka v setí. „Počkej," řekla žena mužovi, „překvapíme ji, vím, jak na to," a posypala večer potají zemi chlebovou moukou. Pradlenka netušila, co se za jejími zády kulo; nevěděla, že hospodyně změřila šlépějky a dala šít střevíčky podle míry a kytličky podle oka. „Ta se podiví, ta bude mít radosť!" řekla hospodyně hospodáři a hochovi, a všickni usmívali se spokojeně. Dobrá! Kytlice a kožíšek byly připraveny, střevíčky byly hotovy; švec nedělal jaktěživ menších, leda pro velkou pannu malé dcerušky lesníkovy. „Ty jí budou, jakoby ulil," pravili všickni. — V neděli přede dnem, ještě na úsvitě, když drobná dělnice líčka a šíji, ruce a nohy umývala, položila hospodyně zimní dárky pradlenčiny na lavičku u kamen, kde pradlenka sedávala, aby jí, hned jak přijde, do oka padly. Všickni čekali, co se bude díti, jak bude pradlenka překvapena, jak bude tleskat rukama a jak jí budou samou radostí oči hrát. Hoch těšil se nejvíce; stál v koutku u police, ale stále vykukoval, jde-li již. Leč sklamali se všickni; pradlenka se neradovala, netleskala ručkama, oči jí radostí nehrály. Sklonila hlavu, až se jí plavozlaté vlásky přes oči linuly jako pramen bystřiny, když jí zapadající slunce dává s Pánembohem. Slzy jí vyhrkly do veselých ondy očí, lomila rukama, plakala

a nebyla k upokojení. Nevěděli proč; ptali se, mlčela a jen plakala. Hoch pln úzkosti, plakal s ní. Darmo ji těšili, darmo jí domlouvali; nic naplat, neupokojila se. „Co jsem z lásky dělala k vašemu hochu, chtěli jste mi zaplatit," řekla konečně, a spouštěla podkasanou sukničku s levého boku a svíjela vyhrnuté rukávky s bílých ramének, pak sesbírala dary a kráčela zvolna ze síně. „Uschová si to, rozmyslila se," řekla žena mužovi, ale nedobře jim sedlo. Hoch chtěl ji těsit a vyšel za ní, ale jak se podivil! Pradlenka nesouc dárky na ruce, ubíhala s pláčem přes luka rychle, jako labuťka, pomáhající si nedorostlýma křídloma, zrovna letmo, takže ani rosy s trávy nestřásala a naháčů k zemi neskláněla; bílá sukénka a zlaté vlasy v dálce jen jen se míhaly. Hoch jako zděšený běžel za ní; volal, prosil, plakal, ale marně; nebyla k uprošení, jen jednou ohlédla se plaše, dlouze a smutně po ubohém soudruhovi, aby mu navždy dala s Bohem. Běžela k olším, kde se byla ondy do ok chytla, zatleskala třikráte v maličké dlaně, až se hochovi srdce zatřáslo. Nad vodou objevila se smědá hlava s červenou čapkou; bratr chytil sestru do náručí a oba ztratili se v temnu listí. Voda zašplounala, olše zašuměly; pradlenka zmizela. Od té doby nebylo jí k spatření. Dlouho díval se uplakaný hoch do prohlubně potoční, objeví-li se pradlenka znova na povrchu siné vody; čekal do noci, ale čekal nadarmo. Teprve když ho matka mocí domů přivedla, utišil se, ale jen na oko; malé srdce jeho nebylo již k utišení. Bloudil jako bez ducha po polích i lesích; vstávaje lehaje myslil na pradlenku, domluva ani tresty nepomáhaly. Chřadnul, vadnul, a schnul dříve času, a když vrby pučely a kočičky se bělaly na žlutavém jejich proutí, když olše splítaly si do vlasů drobné jehnědy: své zlaté náušnice, stával celé dny u tůně pod olšemi, kde ondy pradlenky právaly a kde družka jeho lapena na vždy mu zmizela. Pískal dojemně na píšťalku, volal ji, vzdychal, ale vše nadarmo, neobjevila se ani ona ani její družky — žádná, žádná! Nikdo jich od té doby nespatřil. — Pasáček zbledl nad sníh; chřadnul, mřel jako v jaře nalomená větev třešňová: nejdříve opadá květ, pak list, a pak uschne snítka sama, a když smavá vesna zlatými prsty vrcholků stromů se dotýká a vše, co spalo, k životu se budí, snítka nepučí, nekvete, uschla před časem. —

Pohřebiště veleslavínské.

Popisuje *Jos. A. Jíra.*

Bohaté toto naleziště, tak blízko Prahy a známé sběratelům již přes 20 let, neprávem posud nazývané vokovickým, nevydávalo již několik let žádné „úrody", až v r. 1893. objeveny hroby, z nichž bohužel jediný podařilo se mi otevříti, z ostatních však jen kořisť mohl jsem zachrániti; bylyť vždy rozmeteny, než jsem přišel, a to proto, že hlína kope se v zimě, kdy bývá země až na metr zamrzlá a dělníci si usnadňují práci „porážkami". Podkopají totiž stěnu a

opodál od kraje tlukou do země klíny, až se tato celá sřítí. Tím se nezřídka hrob přerve, obsah se nárazem rozdrtí a zbude směsice trosek. Nezdar zaviněn též tím, že lid, pracující tu již léta, špatně byl vychován některými sběrateli dřívějšími, kteří se sháněli jen po kořisti, nedbajíce však hrobu, kostry ani okolností při nálezu. Z dalších vykopanin vybírali si za drahý peníz jen to, čeho posud neměli ve sbírkách. Proto divili se dělníci mé žádosti, aby se hrobů nedotýkali před mým příchodem; slíbil jsem odměnu za pouhé oznámení nálezů i za vydobyté starožitnosti zvláště. Ale sliby zapomenuty, jakmile hrob objeven. Vrhli se tam a strhali s kostry náramky a jiné ozdoby, takže jsem zastal jen hromádku otlučených kostí, z lebky pak něco střepů a zubů, a kořisť kovovou pravidelně přelámanou, ač byv povolán, ihned jsem přišel. Když pak jsem se vyptal na obsah hrobový a kupoval vše do střípečku, kořistili z toho, žádajíce přemrštěnější ceny než vetešník.

Roku 1892. nebyly mé vycházky do Veleslavína šťastny. Dne 27. listopadu získal jsem část parohu diluvialního, na konci přiříznutého; 3. prosince střepiny veliké hrubé nádoby do červena vypálené, prsty žlábkované, a 22. prosince zachytil jsem část bronzové jehlice (?). Vše nalezeno ve skopané hlíně.

Roku 1893. po vánocích zajel jsem si do Veleslavína, kdež jsem se dověděl od svého jednatele Livory o nově nalezeném hrobě v poražené hlíně; vyvalil se odtamtud totiž železný meč (tab. I. č. 1*a*, *b*, *c*) a kosti, z druhé porážky pak nádoba (tab. I. č. 41). Spolu mi odevzdal kosti z onoho hrobu. Meč s nádobou prodán zatím panu MUDru Klusáčkovi na Strahově, který mi však laskavě na moji žádosť vše přenechal, začež jemu tuto děkuji.

Dne 7. února koupil jsem malý náramek (tab. 1. č. 5), nalezený prý před několika týdny v hrobečku kotlovitém (hrob č. I.) v hromádce kůstek; ale z řeči dělníkovy nevyzvěděl jsem již nic bližšího o hrobě.

Dne 18. února upozornil mne opět Livora na hrob (č. IV.). Nálezce prodal mi 4 náramky, kolečko a kroužek, vše z bronzu, kosti lidské a střepinu při nich nalezenou. Týž mi vypravoval, že as před pěti týdny při porážce vyvalil se mu veliký balvan úplně promrzlý, který si nechal, až rozmrzne, aby měl snadnější práci. K rozkopání jeho přikročil 15. téhož měsíce, a tu se mu objevily náramky. Kopal tedy opatrněji, až vybral celý nález. Kostí bylo v něm málo, lebka žádná (?).

Dne 24. března koupil jsem střepiny, roh na konci v háček seříznutý a kůstky z jámy popelovité ve stěně blíže silnice vedoucí do Liboce. Vše spadlo s porážkou. Jinou zprávu obdržel jsem od téhož Livory dne 30. března, ale již před tím, jak jsem doslechl, uhodilo se na několik hrobů, a to 29. března na hrob č. IV., dne 30. t. m. as 1 m. j. v. hrob č. V., od tohoto 6 m. východně hrob č. VI. a vedle téhož 1·80 cm. na v. hrob č. VII. Věci z hrobů IV. a V. všecky jsem koupil, z ostatních pak nabízel mi jeden dělník tyto ke koupi: z hrobu VI. rozdrcenou lebku, kosti bez kloubů a

zlomenou sponu a z hrobu VII. pravou polovici svrchní části lebeční, ale žádal za vše tak velikou odměnu, že jsem se zhrozil. Neshodli jsme se, než doufal jsem, že druhého dne mi celý nález jistě prodá. Sklamal jsem se však, neboť lebku a kosti z hrobu VII. (které si dříve tak vysoko cenil) zahodil, sponu prodal p. Čihákovi, mistru cihelny a lebku z hrobu VI. p. Ševčíkovi, holiči v Břevnově. Obé jsem však obdržel a to dne 9. května sponu, kterou mi přenechal p. V. Vaněček, řídící učitel ve Vokovicích,[1]) s laskavým svolením p. Čihákovým. Lebku jsem dostal výměnou od p. Ševčíka, ale přes půl dne jsem ji lepil, než se mohla měřiti. Ještě 18. téhož měsíce pokračoval jsem v kopání, rovněž bez úspěchu, jako dne 9. května.

Dne 8. července dostavil jsem se na pozvání páně Vaněčkovo do cihelny, kdež jsem obdržel od dělníků 2 kolečka bronzová (tab. II. č. 11 a 12), nalezená prý ve vyvezené hlíně z hrobu IV. Mimo to získal jsem přelomený a zmáčknutý náramek zlatý, vytržený prý z hlíny, když již na cihlu formována byla. Jeden z dělníků zlomil náramek při narovnávání. Jak mi jiný dělník dotvrdil, nalezen náramek ten již za poslední mé návštěvy 18. května a uložen prý ku bramborám, aby se na něm měděnka usadila. Ale nechytala prý se. Považíme-li, že hlína na hromadu odvezená před upotřebením na cihly mísí se, (kropí), šlape, ve vrstvách se řeže a pak teprve odváží se na stůl, kde do forem se tlačí, a teprve ve formě této náhodou při urovnávání povrchu cihly náramek zmíněný byl nalezen, namane se otázka, kolik asi menších předmětů, byť i nebyly právě ze zlata, z týchž hrobů za necelé dva měsíce bylo vyvezeno a v cihlách nebo jinak navždy ztraceno.

Další nález učiněn byl až 22. prosince Pan Vaněček telegraficky povolal mne na naleziště, kamž jsem se dostavil hned příštího dne ráno; s ním a s p. Čihákem ohledal jsem místo, kde ve stěně asi 1 m. pod povrchem vyčnívaly konce kostí stehenních. Dolejší části nohou strženy porážkou. Dal jsem odkryti jen svrchní hlínu a po té jali jsme se s p. Vaněčkem odkrývati hlavu a pak ostatek kostry, což nás přes poledne zdrželo, ale přece jen uspokojilo. Bylť to první hrob, který se nám podařilo vlastnoručně otevříti. Milerád připomínám, že přítel můj pan E. Sichrava bez meškání přijel fotografovati, tento hrob, začež mu zde srdečně děkuji. Lebku oblil jsem sádrou aby se při přenášení nerozpadla. Pod prsty levé ruky ukázaly se kousky železa, z kterých se pomocníku mému (schválně svěřil jsem to laikovi) podařilo sestaviti fibuli. To byla poslední má kořisť v roce 1893.

Letos 21. ledna přinesl mi otec Livorův meč, hrot oštěpu a náramek, nalezené prý v hrobě. Popisuje mi polohu kostry, výslovně podotknul, že ležela v jiném směru než poslední mnou odkrytá.

---

[1]) Seznámil jsem se s ním na nalezišti samém Jemu jsem zavázán největšími díky za obětavou pomoc při nálezech dalších. On mi též vymohl dovolení u ředitele cihelny p. Bergra k dalšímu kopání a získal pro mne ochotného p. Čiháka.

Tab. I.

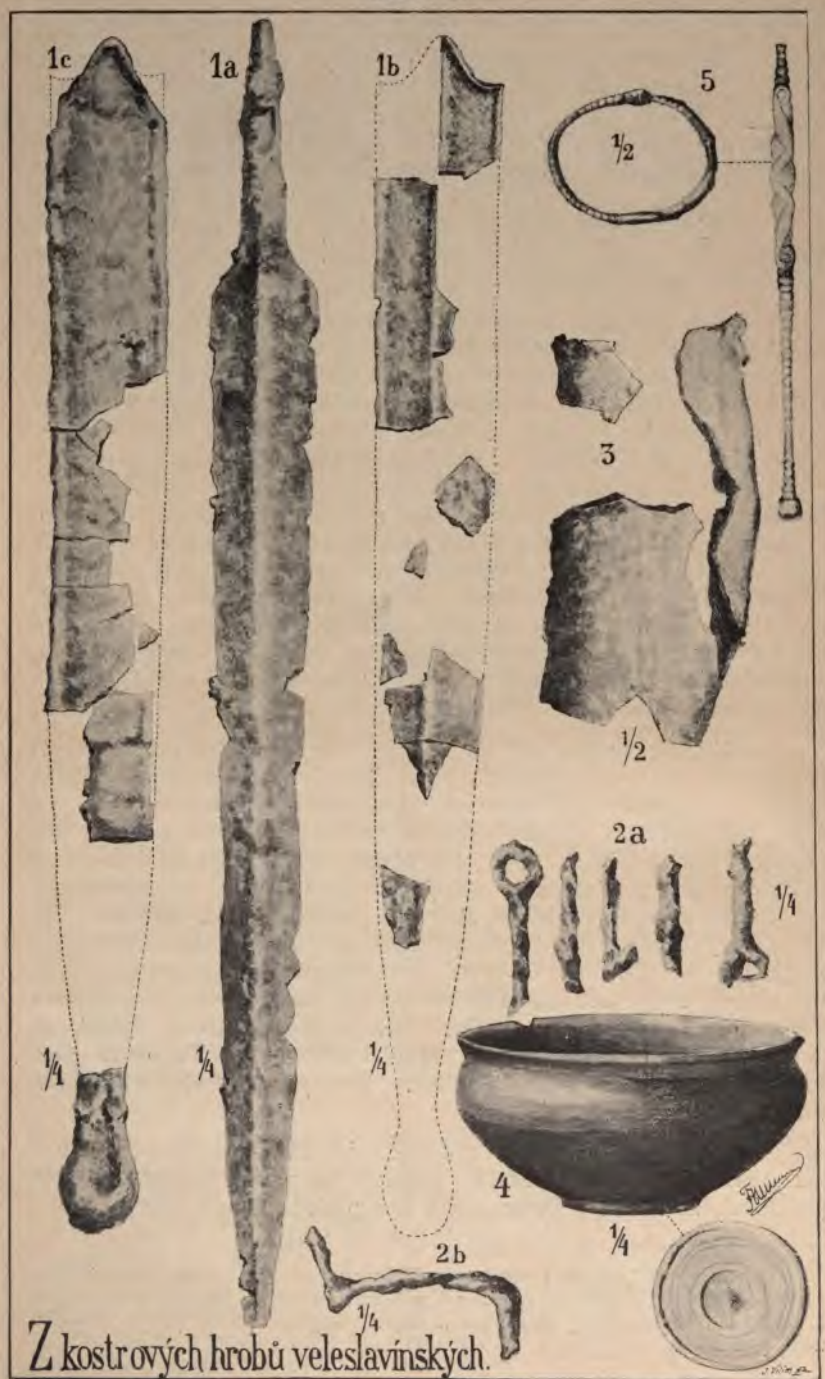

Z kostrových hrobů veleslavínských.

Tab. II.

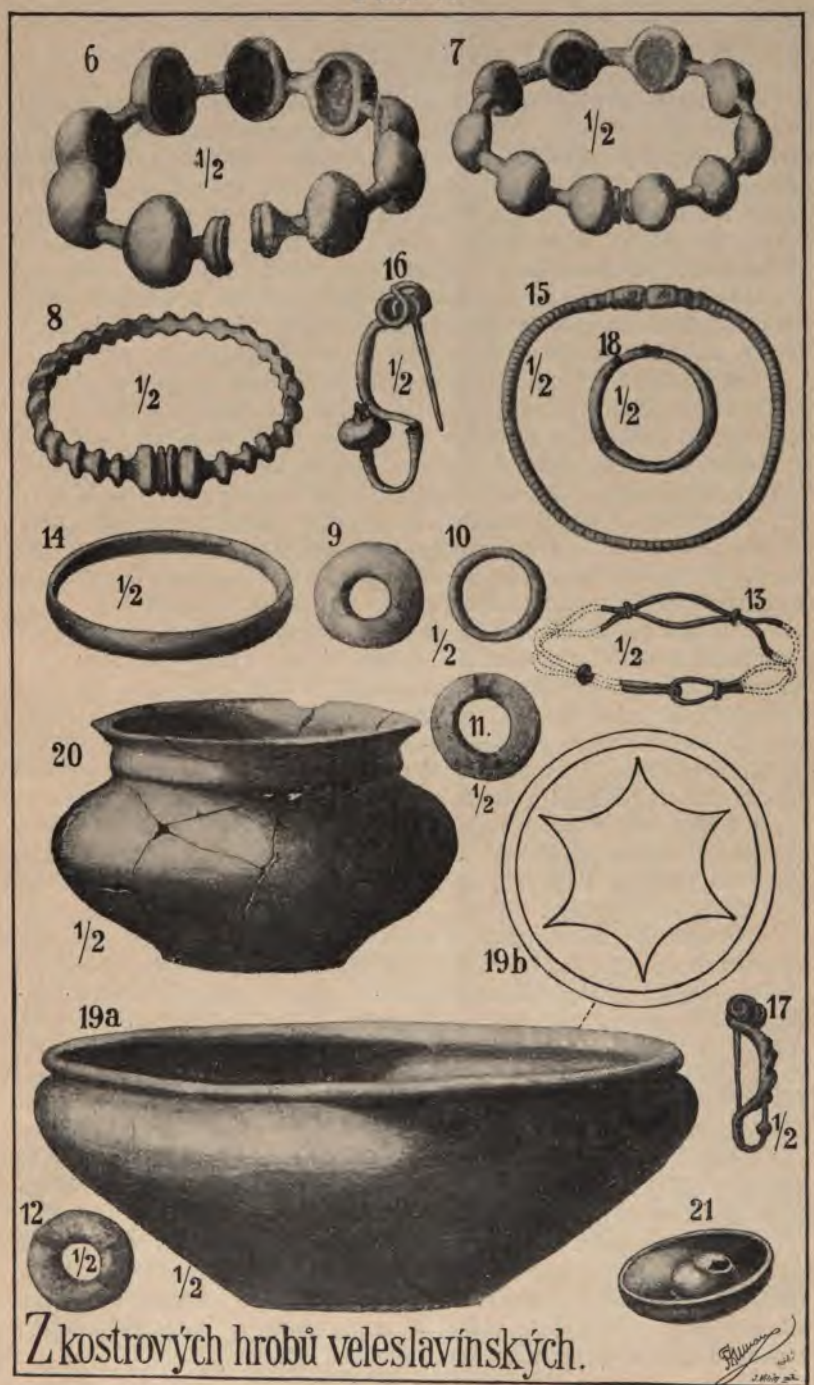

Z kostrových hrobů veleslavínských.

Popis hrobů.

Po tomto úvodě chci přikročiti ke hrobům samým, které dlužno klásti do doby těnské. V *hrobě č. I.* tvaru prý kotlovitého — dle náramku nejspíše dětském — byla hromádka kůstek s bronzovým náramkem (tab. I. č. 5.), poněkud sploštělým, světlosti 3 × 4. Od středu (původního) se súžuje, ke hlavicím pak opět mírně se rozšiřuje. Vnitřní plocha je zcela hladká, vnější zdobená. Střední ozdobu náramku tvoří 3 rovnostranné trojúhelníky: půdice dvou krajních jsou rovnoběžné s jednou stranou náramku a prostřední trojúhelník stojí půdicí svou na druhé hraně náramku. Mezi nimi proplétají se 4 esovité rozviliny, takže vždy konce dvou stýkají se u vrcholových úhlů trojúhelníků. Krajní ozdoby trojúhelníků se nedotýkající jsou na koncích spiralovitě stočeny. Od spiral ke krajům ozdoben jest náramek 29 rýžkami a zakončen sploštělou hlavicí, která končí vyhloubenou destičkou. Na každé straně hlavice jsou očka (spiraly snad, které tvořily konce esovité ozdoby na svrchní straně hlavice. Hlavice a rýhování jsou v jedné třetině na povrchu častým užíváním silně otřelé; patrně užito velkého a opotřebovaného náramku, když byl zlomen pro dítě. Strana druhá i s hlavicí v šesté rýze ulomena, náramek pak sevřen tak, že mohl zdobiti jen dětskou ručku.

Ani při *hrobě II.* nedala se poloha kostry zjistiti (zachovány jen prostřední části pravé a levé kosti stehenní a pravé holenní; jsou barvy bílé). Zajímavy jsou však milodary odtud vydobyté: meč železný (tab. I. č. 1*a*), 58 cm., s jilcem 69·5 cm. dlouhý, šířky 5·2 cm., dvojbřitý, s žebrem uprostřed obou stran. Asi ve $^2/_3$ své délky úží se mírně v hrot. Jilec opatřen byl původně rukojetí ze sloni. Železná pochva (tab. I. č. 1*b*, 1*c*) končí nahoře při rukojeti výkrojem zvoncovitým, podél celého okraje pak ozdobena jest na obou stranách rýhou, na licní (?) straně žebrem táhnoucím se středem. Konec pochvy v podobě průřezu slzy jest okován silným prutem, v který přechází rýha na pokraji pochvy.

O zlomcích železných, zobrazených na tab I. pod č. 2*a*, 2*b*, těžko rozhodnouti, jsou-li to články řetězu, na kterém byl snad meč zavěšen, anebo zbytky udidla koňského. Článek povstal ohnutím silného drátu (prutu) as 13 cm. dlouhého v kruh, který zmáčknutím protáhl se v podlouhlé oko; to pak dvěma tyčemi, zasazenými do obou konců krouceno, až se celý drát stočil v šroub a jen konce jeho, kde tyčky byly prostrčeny, tvořily poutka ke připnutí dalších a podobně zrobených článků.

Stejně záhadné jsou železné pozůstatky (tab. I. č 3.) v podobě člunku s uťatými konci, s nýtkem v každém rohu a se stopami bukového dřeva na vnitřní straně. Snad jest to část štítu (?).

Nádoba z tohoto hrobu (tab. I. č. 4.) jest 8 cm. vysoká, tvaru šálkovitého, na kruhu točená, barvy černé, na odřených místech tmavohnědá. V největší baňatosti má 18·1 cm. Dno s průměrem 8·3 cm. má při kraji vystouplou pásku 3 mm. silnou a uprostřed dutinu v podobě kulaté (průměr 3·1 cm., hloubka 0·2 cm.).

Také poloha kostry ve *III. hrobě* zůstala nám neznáma a zbylo z ní: z pravé ruky dolejší část kosti vřetenné (radius), značně patinovaná, velmi silná — místo processu styloid radii jest konkavita, jamka kloubová jest rozdvojena, takže kosť-člunková byla dvojdílná. Z levé ruky zjištěna hořejší a dolejší část levé kosti loketní (ulna) a hořejší část kosti vřetenní (radius), vše patinováno od náramku. Z nohou zachovány části kostí stehenních, střed pravé holeně (tibia) a lýtkové kosti (fibula), obě na dolejší části patinovány. Prostřední část levé holeně, rovněž patinované, jest poslední zbytek. Kosti jsou hnědé. Při nich vyskytly se 2 náramky veliké, puklicovité, stejného tvaru (jeden na tab. II. č. 6.), byly noseny na nohou. Jsou z 0·7 cm. silného drátu s devíti poněkud sploštělými a dutými polokoulemi průměru 1·5—2·4 cm., světlosti 0·8—2 cm. Polokoule ty jsou vyplněny černou a pevnou hmotou.[1]) Hlavice náramků tvoří též 2 duté polokoule, menší předešlých (výška 1·6 cm.), kolmo uprostřed seříznuté, s rýhou kol okraje. Patina místy slabá, místy drsná. Jeden z náramků je zlomen; lom však je starý, jak ukazuje patina. Podobný, ale menší, o 10 plných polokouličkách, který zdobíval ruku, spatřujeme na tab. II. č. 7. Hlavice tvoří polokouličky 1. a 10., opatřené na stranách k sobě obrácených destičkou 0·2 cm. silnou a 1 cm. vysokou. Tloušťka drátu jest 0·5 cm., průměr polokouliček 1·4 až 1·6 cm. Patina tvoří slabý povlak a kde jest odloupána, přechází bronz do červena. Z téhož hrobu jest i náramek, který vidíme na tab. II. č. 8. Jest z drátu 0·6 cm. silného, na kterém jakoby bylo navléknuto 25 perliček (0·9 cm. vys. a 0·3 cm. šir.) v drát přecházejících. Hlavice poněkud větší (1·4 cm. vys., 0·5 cm. šir.) ukončeny jsou destičkou (1·4 cm. vys., 0·2 sil., 1 cm. šir.) oddělenou od těchto značnou rýhou. Náramek jest uvnitř hladký, patina slabě lpí. V rýhách jest zelená a vlhkým šatem třena, stírá se. Odtud jsou též: kroužek bronzový (tab. II. č. 10., v průměru 2·6 cm., světlosti 1·9 cm.), ploské kolečko bronzové (tab. II. č. 9. s průměrem 2·9 cm., světlostí 0·9 cm.). K tomu ještě poznamenáváme dvě kolečka ploská, bronzová, koupená dne 8 července (podobná č. 9., viz tab. II. č. 11. a 12. Čís. 11. má v průměru 3 cm., světl. 12 cm., č. 12. s prům. 3 m., světl. 1 cm.), se stopami stužky 0·8 cm. široké, kterou kolečka byla svázána. Střepina v hrobě tomto nalezená pochází z nádoby podobné na tab. II. č. 19.

Hrob IV. byl snad nejbohatší a nejzajímavější. Kostra ležela jjv.—ssz. Zbyly z ní úlomky obou kostí lýtkových (fibule) značně pokryté patinou. Z lebky shledány jen dva dolejší řezáky a špičák se zahnutým kořenem. Z milodarů uvádíme: nádobu miskovitou barvy černé, z šedé hlíny, na kruhu točenou,[2]) 7 cm. vys., s průměrem 17 cm. (Viz obr. č. 19. a na tab. II.) Okraj dna zdobí dva kruhy, z kterých jeden na vnitřní (průměr 6·6 cm.), druhý na vnější straně

---

[1]) Podrobný rozbor chemický této jakož i bronzů a j. podáme na konci článku.

[2]) Nádoba tato shoduje se tvarem, materialem a barvou, zvláště pak dnem svým s podobnými z hradiště stradonického nad Berounkou.

jeho běží kolem (průměr 7·8 cm.). Dno jest okrášleno šesti polokruhy rytými, slabšími předešlých kruhů, nestejného průměru, jichž konce stýkajíce se na vnitřním kruhu, tvoří šestipaprskou hvězdu. (Tab. II. č. 19*a*, *b*). Tato nádoba byla prý nejspíše u lebky v pravo.

Druhá nádobka v podobě koflíčku (tab. II. č. 20.), na kruhu točená, z šedé hlíny, na povrchu černá a 6·8 cm. vysoká ode dna (5·7 cm. průměr), jehož okraj jest poněkud vystouplý a tvoří na vnitřní straně rýhou kruh. V nevětší baňatosti má průměru 10·3 cm. Pod hrdlem ozdobena jest slabě vystouplým pruhem, 0·5 cm. širokým. Tato menší nádobka byla ve větší (tab. II. č. 19*a*) dnem vzhůru, jak vidíme na tab. II č. 21.

Z bronzů jmenujeme nejprve necelý náramek (tab. II. č. 13.), druhý hladký (tab. II. č. 14) oba prý nalezeny na rukou, rovněž i kroužek č. 18. na tab. II. s průměrem 3·5 cm., světlost 20 cm. Náramek č. 13. (zlomky) jest spleten z bronzového drátu 0·2 cm. silného asi tak, že drát v půli ohnut, ve vzdálenosti as 1 cm. od ohebu obě půle stisknuty a sploštělým očkem z téhož drátu staženy, čímž utvořeno podlouhlé očko. Za kroužkem obýbají se obě půle drátu vlnovitě od sebe a pak zpět k sobě. V místech, kde se vlny drátu stýkají, staženy jsou kroužky jako prve. Tím se tvoří mandorly (0·5 cm. vysoké, 2·8 cm. široké); kde měl býti náramek uzavřen (asi po 5 kosočtvercích), jdou oba dráty spolu rovnoběžně a končí háčkem, který se zapne do prvého očka.

Náramek bronzový č. 14. na tab. II. jest kruhovitý, v průměru má 7 cm., světlosti 6 cm. Vnitřní strana jeho jest rovná (šířka 0·9 cm.), vnější tvoří polokruh.

Kromě toho nalezené tu a jmenované již dva náramky bronzové stejného tvaru, 0·4 cm. silného (z nichž jeden na tab. II. č. 15.) jsou světlosti 6·9 cm, rýhované (asi 96 rýhami). Rýha na každé straně za hlavicí jest větší. Ukončeny jsou kalíšky, z kterých vyhlídá hadí hlava s očky, vyznačenými kroužkem s bodem uprostřed. Místo úst končí hlavičky destičkou s okrajem krupičkovým. Hlavice stýkají se, ale spojeny nejsou. Tloušťka hlavic jest 0·7 cm. Patina zelená a drsná tvoří místy značný povlak po délce rozpukaný.

Spony č. 16. a 17. (na tab. II.) spočívaly bezpochyby na prsou. Jsou stejného tvaru z bronzového drátu, který při č. 16. přiostřen v jehlu 3·3 cm. dlouhou; ta zapadá do žlábku 2 cm. dlouhého, majícího rýhované okraje. Týž na druhém konci neroztepaném zatáčí se vzhůru a zpět k luku, konče poněkud sploštělou kuličkou, z níž vyniká hlavička s dvěma perličkami. Délka spony činí 5·4 cm., výška 1·9 cm. a šířka spiraly 2 cm. Spony, jako č. 16., jest ještě jeden exemplář.

Spona menší (tab. II. č. 17.) těchto dvou, jež představuje č. 16. na tab. II. jest ozdobena perličkami. Patina všech spon jest zelená a slabá.

Zajímavá kořist tato z hrobu č. IV. vykazuje tedy nejvíce bronzu. Ze železa zachoval se jen zlomek neurčitého předmětu. (Pokračování.)

Čarodějník v podání prostonárodním.

Sebral *Jos. Košťál.*

Čarodějník je člověk, který pomocí zlého ducha koná věci nadpřirozené; nepatří sice do cechu čarodějnic, ale v mnohém jest jim podoben. — Od nejstarších dob pokládáni za zběhlé v čarování zvláště myslivci, šafáři, ovčáci, mlynáři, kati atd. — Sedmiletý kocour stane se prý čarodějem. — Přijde-li se o svátcích svatodušních návštěvou, nepozvou odcházejícího slovy „přijďte zas", neboť toho dne přijde prý do každého domu čarodějník, kterého však nikdo nezná, a proto raději nezvou nikoho. (V Krkonoších. [1])

Do slunce východu na velký pátek střílejí čarodějníci skřivany, což sousedé neradi vidí a po celý rok se takových lidí vzdalují. — Na štědrý den chytí mnohý čarodějník černého kocoura, zardousí jej, aby se žádná kost neporouchala, a uvaří, až se maso od kostí odvaří. Z kostí vezme sanici, která vypadá jako dvourohá vidlice. Tu pak nosí při sobě stále, stává se neviditelným a nalezne každý poklad, ať je kdekoli zakopán.[2]) V krajině kolem Lovosic hledí se čarodějník zmocniti v noci tajně kocoura, který je zcela černý. Toho sváže motouzem a nadělá tolik uzlů, že ho těžko rozvázati. Pak jde na křižovatku a očekává tam čerta. Ten dá čaroději mnoho peněz a vezme si kocoura Ale v tom okamžení, co ďábel kocoura rozvazovati počne, běží čarodějník rychle domů. Dojde-li tam dříve, nežli je čert se svou prací hotov, budou mu peníze požehnány; v opačném případě jest ďábel vítězem a odnese si duši jeho do pekla.[3]) — Čarodějník se hledí zmocniti nápisu na kříži. Nějaký podvodník ukroutil pro žida čarodějníka tabulku s kříže nad hlavou Kristovou zavěšenou s nápisem J. N. K. Ž. a za drahé peníze ji prodal pro kleté čáry.[4])

Vedle toho čarují čarodějníci ježkem, liškou (zvláště jazykem), divokým holoubětem, střemchovým nebo tisovým dřevem atd. Na Moravě věří v černokněžníky a bájí o nich, že dovedou dělati na horách z hlíny zlato. Na Radhošti jsou slatiny, z jejichžto hlíny se dělají šišky, které se z dříví javorového na zlato vypalují. Také prý dovedli černokněžníci z hlíny na stráni „Škaredé" v Radhošti — tlačiti nejvzácnější indich.[5])

Černokněžník je muž vysoký a suchý, vlasův a vousů bílých jako padlý sníh, bývá oblečen v černý šat. Ve dne prý leze jako ponrava v zemi, večer vylézá; v zimě se vůbec neobjevuje. Říkajíce v černokněžnických knihách dovedou prý přinutiti draky, aby vylezli z děr v Radhošti a jezera Karlovického u Rožnova. Když draci vylezou, dají jim ohlávku z lýka vazového, kterým možno, je-li posvěceno,

---

[1]) Beseda učit. XIV. č. 40. str. 555.
[2]) Č. Mus. 1853. 497.
[3]) Krolmus: Staročeské pověsti atd. III. str. 243.
[4]) K. Světlá: U sedmi javorů. Květy XII. str. 511.
[5]) Kulda. Mor. národ. pohádky II. str. 268—269.

i ďábla svázati. Vedle toho umějí černokněžníci i zlaté a stříbrné střechýle ze země dobývati modlitbou a divotvorným prutem. Dovedou se proměniti v různá zvířata, jako koně, krávy, ptáky, dále v rozmanité věci, jako v prsten, zrnko písku neb obilí atd.

Černokněžník rozprostře svůj plášť, vsedne si naň a zapískne; pak letí povětřím, kam chce, a to tak rychle, že prý z Radhoště do Prahy cestu za hodinu vykoná.

Čarodějník může ujeti 12 mil za hodinu. Kdo chce takový pokus učiniti, volí si den před sv. Janem Křtitelem. V noci se odebere na místo osamělé, jež se pro čáry hodí, a přichystá si hromádku dříví. Když bije 11. hodina, udělá kolem sebe svěcenou křídou kruh, podpálí dříví a postaví na ně potřebovaný hrnec. Pak vezme člověčí sádlo a ještěrku, kterou před východem slunce chytil, a dělaje kříž hodí oboje do hrnce se slovy: „Ve jménu Boha Otce, Boha Syna a Boha Ducha svatého buďtež mi duchové větrní nápomocni, by se práce má zdařila.“

Po těch slovech setrvá v mlčení nikam se neohlížeje, ať se děje kolem něho cokoliv, až do hodiny dvanácté, kdy, zdaří-li se práce, oheň náhle vyhasne. Pokropiv se svěcenou vodou, může bezstarostně z kola vystoupiti. Tekutinou, jež v hrnci zůstala, pomaže podlouhlé kusy kamzičí kůže a přiloživ jeden divotvorný přílepek na nahé tělo, poletí po cestách jako šíp a v každé hodině 12 mil vykoná.[1])

Chceš-li čarodějníka poznati, uřízni klokočovou hůl na novou neděli před východem slunce. Jdi na hřbitov před sv. Filipem a Jakubem, urýpni tou holí kus drnu a dej si ho na hlavu; poznáš všechny čarodějníky. (Lužec.)

Kdo jde na den sv. Filipa a Jakuba ráno do kostela a má u sebe prut klokočový devětkráte posvěcený, uvidí čarodějníka, který chtěl domu jeho škoditi; bude prý míti koňskou nohu nebo nohu některého zvířete jiného na místě nohy své.[2])

Obyčejně se říká, že si tělo i duši čarodějníkovu odnese čert; tělo čarodějníkovo za tři dny po smrti zčerná. (Bydžovsko.)

Podhajský rychtář Kordina byl čarodějník; krávy jeho dojily tak, že utržil za máslo více nežli celá ves, ač měl jen tři „kousky“. Člověka, který mu polínko dříví vzal, přimrazil k prahu kolny, že se s místa hnouti nemohl. I vrchnosť se ho bála; učaroval „panským“ kravám, že dojily krev. Když ho šafář pokutoval, že sekal panský jetel, udělal Kordina panským koním, že všichni zjankovatěli. — Kordina jezdil rád na svatby, a když byl vůz rozjetý, poslal všechna kola na před a jel povětřím. Kdysi v noci se obíral kouzly na Krkavčí hoře; byl postižen od mocnějšího čarodějníka, který dal Kordinu svými duchy ofouknouti jedovatými parami a odnésti do vlastní jeho zahrady. Tu ležel Kordina oteklý jako sud a do rána za hrozného řvaní skonal. Devátou noc po smrti Kordinově po 11. hodině vyrušil obyvatele podhajské neobyčejný hřmot na návsi. I spatřili oknem duchy tancující kolem trdlice. — Náves se celá hemžila hady, kostlivci, výry a před

---

[1]) Č. Mus 1855. str. 50.
[2]) Č. Mus. 1855. str. 184.

každými vraty seděl pes se žhavýma očima. V tom se rozlétla vrata u zahrady, kde čarodějník Kordina ležel; nebožtík vyjel na ohnivém voze v průvodu ďábelské roty na Krkavčí horu. Od těch dob prý strašíval v polích, a často se stalo, že čeledína nebo děvečku, opozdivší se, zardousil. Jednou se okázal ve dne o pouti před hospodou. Vše se rozprchlo, jen srdnatý hospodský ducha zaklínal, aby se vrátil do pekel a tam zůstal. Strašidlo se vztýčilo, vychrlilo kotouč dýmu a se slovy: „Bydli, bydli sám!“ zmizelo.[1])

Čarodějník si dovede opatřiti šotka, který mu přináší peníze; ale za to si odnese duši pánovu. — Nemůže-li si někdo od šotka pomoci, povolej čaroděje, ten tě jistě zbaví zlého ducha.

Učaruje-li někdo dobytku čarodějníkovu, pomstí se. Hajný na „bílé hlíně“ — čarodějník — měl 2 krávy velmi pěkné. Jednou byla hospodyně sama doma, muž odejel do lesa. Tu přišel žid a prosil o trochu mléka, ale hajná mu nedala ničeho. Žid se rozlobil a učaroval mléku, jež bylo ve sklepě, že se jen hemžilo žabami. — V tom se hajný vrátil a žena mu tu nehodu vypravovala. — Hned odešel do sklepa, kde nad mlékem mumlal nějaké zaříkání. V malé chvíli žáby zmizely a octly se v židově ranci. (Kratonohy.)

Čarodějníci škodí dobytku týmiž způsoby jako čarodějnice, stírají rosu, hledí ukrásti na některé dni hospodářům kousek hnoje nebo něco z hospodářství, aby tím čarovali atd.

Umějí také člověku škoditi; učarují mu, aby otekl, posýlají naň rozmanité nemoci a „bílé blechy“, nastražují na cestu, kudy musí jíti člověk, jemuž ublížiti chtějí, nástrahy, jež kdo překročí, bude míti boláky atd. — Sbírají také za člověkem šlápoty, jež zavěsí do komína, aby člověk „vyschl“.

Nevyhoví-li někdo čarodějníkovi v poslední jeho hodince, může naň poslati něco, od čeho si do nejdelší smrti nepomůže, ano i po smrti ho pronásleduje; noc jako noc stojí u jeno postele a vyčítá mu, že ho opustil, když stál na „mukách božích“. Je pak neodbytný, nedá se ničím zaříkati ani zažehnati, ani kněz nedokáže ničeho proti němu a musí mu ustoupiti, nechť naň přijde se svěcenou vodou, kadidlem i modlitbou kolikateron.[2]) — Čaroději uměli také přimrazovati: Na koho se upřeně podívali, nemohl se s místa hnouti. Nějaký Pražák v Kratonohách, bydlící proti kostelu, uměl přimrazovati. Jednou jeli svatebčané z Karanic na oddavky. Pražák se na ně díval dírkou v plotě a přimrazil koně; průvod chvíli nemohl dále. Teprve když čarodějník nějaká slova zamumlal a na hlas pravil „jdižiž, jdižiž,“ hnuly se vozy. — Proti čarám jsou i tu různé prostředky: Lípové dřevo a jazyk liščí bývaly dosti hojně upotřebeny. — Rozbijí-li se čarodějům, kteří z jara před východem slunce na polích a borech rosu sbírají, hliněné hrníčky, ztratí prý nejen veškeru moc, ale zemrou brzy potom a promění se po smrti v sovy a kukačky.[3])

---

[1]) J. B. Limau: Pověsti národní: Vlastimil 1843.
[2]) Světozor VII. str. 25.
[3]) Grohmann Aberglauben str. 213.

Kdo jde lesem, kde se ve strži černokněžníci zdržují, nezapomeň dělati kříže nůžkami nad hlavou, aby mu nebylo učarováno, až se bude ženiti nebo vdávati. — Aby čarodějníky odehnal, běhá někdo z domácích mezi čtením pašijí kolem stavení, mává pometlem a říká:

»Vy, čerti, jděte pryč honem,
my vás tady nepotřebujem.« (V Krkonoších.[1])

Obrátí-li se nátlapek ze slámy nebo sena — jež místy v zimě v botách anebo dřevácích nosí, špičkou k patě, žádný takovému člověku neuškodí, i kdyby byl na škodě. — Ve Věřicích na Benešovsku pásli dva čeledínové na panském jeteli koně. Šafář byl čarodějník a udělal škůdcům, že otekli. Ale jeden obrátil honem nátlapek a nic se mu nestalo, druhý však zemřel. — Týž šafář učaroval babičce Landové, že jí dojily krávy krev. — Poradili jí, aby nadojila mléka do nového hrnka, lila na rozpálený „lívanečník" na záhrobci (u peci, kam se uhlí shrabuje) a vrbovými proutky šlehala. — Babička poslechla. Čarodějník prý přišel celý oteklý a podával Landové ruku. Když mu také podala ruku, řekl: „To jste mně polehčila, pozdrav vás Pánbůh," a odešel. — Kdyby mu nebyla ruky podala, byl by prý praskl. — Čarodějník si také pomůže, vytáhne-li stéblo z okénka u chléva.

Jako čarodějnice druhým řemeslo kazí a někdy prospívá, rovněž i čarodějník některý dobře činí. Sem patří „zaklínači", o jejichžto původu lid takto bájí: Když svržení andělé jako zlí duchové nepřestávali lidi týrati a v zkázu uváděti, ustanoveni byli duchové dobří, aby proti nim jednali a lid před nimi chránili. — Od těch se prý naučili leckteří vyvolení mužové a ženy rozličnému zaříkávání zlých duchův a jich působení, a to jsou prý zaklínači.[2]) — Když kráva mléko ztratí, udělá čarodějník z tisového dřeva kříž, vloží ho pod práh u chléva, rozetře živého netopýra ve vepřovém sádle a tím prahy, přes které dobytek chodí, a žlaby, z kterých pí i požívá, tajně o půl noci potře, střemchou krávě rohy ováže, psím lejnem suchým, které se syřištěm v nové nádobě rozmíchá, vemeno a slabiny krávě potírá tak dlouho, až mléko dostane.[3])

V Týlovicích bylo Máchalovi učarováno, že mu koně a krávy pošli. Krávy měly pěny u huby a místo mléka dávaly krev. — Domácí šli na poradu k Z . . ., posud žijícímu v Bystřici. Ten řekl, že musí mostiny vylámati, hlíny na dva sáhy vykopati a všecko nové dáti. Zároveň pravil, že toho čarodějníka poznačí, že mu obrátí hlavu na bok. Máchala nechtěl, že msta patří Bohu, ale aby na něj poslal píchání na tak dlouho, až by přišel odprosit a zavázal se, že již nebude škoditi.

Stalo se. — Ale Máchala od bolesti, že mu tolik dobytka pošlo, chřadnul, až umřel.[4]) Čaroděj umí nalézti poklad ztracený: Bohatý šafář v Bechyni, kterému se zakopané peníze propadly, povolal čaroděje, který vzal 4 lískové pruty, udělal svěcenou křídou kruh a zaříkáním peníze objevil. — atd.

---

[1]) Beseda učitelská XIV. str. 554.
[2]) Č. Mus. 1854. str. 526.
[3]) Č. Mus. 1853. str. 470.
[4]) Kulda: Mor. národ. pohádky II. 256.

Zajímavé nálezy při bourání starých budov.

Napsal *Jan Zeyer.*

Zření sběratelů obrací se pravidelně na pohanská pohřebiště, hradiště, zříceniny a středověká smetiště v zasypaných příkopech anebo na taková místa, která již jménem svým nebo pověstmi k sobě vábí a kořisť slibují. Jisto jest aspoň, že nálezy v městech, zvláště však v Praze, propadají valnou většinou rozptýlení, zkáze a zapomenutí. Málo kdo zastaví se u trosek starých domů, aby snad něco zachytil; to jest a dlouho zůstane věcí náhody a péčí jednotlivců. A přece bývají naše nálezy v městech, byť z doby sebe pozdější byly, tak poučny.

Tak před nedávnem při bourání dvou starých stavení udály se v obou zajímavé a shodné nálezy. První byl při strhování starého přízemního domku na Smíchově r. 1889., kde nyní stojí nový čtyřpatrový dům č. 91. na nároží ulice Ostrovní a nábřeží. Mezi podbitím stropu a mezi příklopem nad stropními trámy nalezl jsem totiž slepičí vejce, ovšem již zcela vyprahlé, ale jinak na povrchu neporušené. Protože pak mezi příklop a podbití nikterak není možno, aby jakoukoli náhodou slepice se dostala a tam vejce snesla, nemohl jsem si nález ten vysvětliti jinak, než že vejce tam vložil člověk. Mám je dosud ve sbírce.

Druhý nález toho druhu jsem učinil na jaře r. 1892., když se boural starý dům „u černého orla“ č. 402.—III. na Újezdě v Praze. V jedné zdi (v kuchyni) uhodil jsem na zazděný výklenek, který tam nikdo ani tušiti nemohl, dokud dům stál. Ve výklenku byla obyčejná hliněná miska polévaná, barvy hnědé, s 2 oušky, 4 cm. vysoká, s průměrem hořejším 11 cm. a v té bylo uloženo slepičí vejce, také již vyschlé, ale neporušené.

Obě stavení, o jichž původu nemohl jsem se ničeho dopátrati, soudím, že dle způsobu stavby a uložení materiálu pocházejí nejspíše z první polovice 18. století. Tímto nálezem druhým potvrzena též domněnka má, že vejce nalezené v domě č. 91. bylo tam schválně uloženo a nějaká náhoda jest vyloučena. Další a nemenší zajímavost objevil jsem skoro za týchž okolností při bourání obou nahoře uvedených domů. V čís. 91. na Smíchově nalezl jsem pod podlahou přízemní místnosti ve hloubce 50 cm. kočičí lebku, zachovalou. Protože v místech těch nebylo sklepu, domníval jsem se z počátku, že tam byla prve než staré stavení vystaveno, zakopána vzdechlina. Ale ta pozoruhodná okolnosť, že jen hlava byla nalezena a ta byla neporušena, přivedla mne k tomu, že by se bývaly nalezly i jiné kosti, kdyby sem byla celá kostra zakopána. Dle všeho pohřbena tu jen hlava kočičí.

Než i tím ku podivu doplňuje se shoda v nálezech z obou staveniść. Také při bourání domu č. 402. na Újezdě ubodil jsem pod podlahou (sklepů tu nebylo) na hrobeček 1 m. dlouhý, 50 cm. široký a 50 cm. vysoký, zbudovaný z hrubých ploten opukových tak, že stěny podélné tvořily dva ploché kameny opukové (asi takové, jakých

užíváme k vykládání řims), zad a předek měl po jedné plotně a celý byl přikryt třemi plotnami z téhož kamene. Podlahy zvláště vypravené místnůstka ta neměla, tu byla již jen hlína. Tento skříňkový hrobeček (užíváme označení tohoto jakožto nejkratšího) uzavíral lebku kočičí, několik kůstek (nikoli celou kostru), misku hliněnou, šedou nepolévanou, 7 cm. vysokou, s průměrem hořejším 16 cm. a jakýsi beztvárný předmět, jakoby spečenec z oblé nádoby po stuhnutí vyklopený. Spečenec ten jest 25 cm. dlouhý, průměrně 17 cm. vysoký, v nejširší části 20 cm. široký a skládá se z hlíny, škváry a železa. Kromě toho byla tu kamenná koule s průměrem 4 cm. Tím zbavil jsem se pochybností o nálezu kočičí lebky z č. 91.

Uvedené nálezy jsou dokladem pověrečnosti, která ještě dnes bují. Zakopávání a ukládání zvířat nebo věcí, z nichž má život vypučeti (semena, vejce), do základů, pod prahy chlévů, na rozcestí, u božích muk a jinde děje se ode dávna z různých příčin. Máme na to předpisy, máme též doznání vynucená právem útrpným, ale není můstku, který by spojoval archaeologa s folkloristou pro vzájemnou nevšímavost k obapolným výsledkům.

Kterak páni báli se zatmění r. 1654.

Z archivu turnovského I. E. 79 vypsal *J. V. Šimák.*

Psaní regenta panství valdštejnských, Václava Králíka z Brocenberka, dané na Dobrovici 1654. 11. května radám městským v příčině infekcí, která by z budoucího slunečného zatmění 12. Aug. nastati majícího, mohla přijíti.

Vedle pozdravení přátelského od Pána Boha Vám zdraví dobrého vinšuji a žádám.

Jeho Excellencí ráčí mi mezi jinými věcmi pod dat. 4. hujus i o tom slunečním zatmění, které se léta přítomného 1654. 12. Aug státi má, psáti a při tom přístně poroučeti, aby se téhož 12. dne měsíce Augusti, celý den žádný dobytek konský, rohatý, ovčí, svinský na pastvu nevyháněl, ani se s konským potahem anebo volmi tažnými nedělalo, ale všechen ten dobytek, aby zavřený v svém obydlí zůstával, co by pak již oznámený dobytek jísti a píti měl, to aby se pro něj před tím dnem náležitě obštelovalo. Podobně na týž den nejdýleji 2 hodiny na den, aby se všechny studnice, studýnky prkny slamami a jináčeji, jak nejlépeji býti může, přikryly, aby se to nejmenší nakažení do nich dostati nemohlo. Nic méněji při jednom každým dvoře, pokudž možné bude, aby se všechna obilí ozimá, před tím vejš jmenovaným dnem sklidila, do stodol vezla a na polích ležeti nezanechala. A co se tuto mně od J Exc. poroučí, aby se vykonalo při dvořích J. Exc., to se má i vlastně rozuměti o lidech poddaných, aby tomu poručení netoliko všichni pod přístným trestáním obvyknouti, ale i jemu zadosti učiniti hleděli.

Vím o tom, že se mnozí tomuto nařízení Jeho Exc. z velikého nerozumu snad i posmívati budou, ale nechť bedlivě posoudí všichni ti, co v tom převelikém zatmění astronomus Gebler v kallendáři svém píše. Předně, že to zatmění tak veliké bude, že bude velmi zarmoucené k uvažování. Druhé, že před peloponeskou to jest řeckou válkou podobné zatmění slunce spatřino bylo, a králi Xerxovi od jednoho filosofa jeho oučinkové oznámeni byli. Xerxes pak, aby se lid jeho nestrašil, filozofovi tlustým pláštěm oči zakryl, řkouce: Tak mnoho toto zastření pláště tvým očím škodí, jako nám může nyní to slunečné zatmění uškoditi. Ale následovalo potom velmi veliké morní nakažení, že lidem ruce i jiní oudové beze vší nějaké příčiny k tomu dané se nakazovaly a uhnily. Tak toto zatmění také může přehrozný jed mezi lidmi a dobytky (od čehož Bože uchovej) spůsobiti. Až potud Geblerus.

I poněvadž Pán Bůh všemohoucí ráčil člověka rozumem obdařiti, aby se mohl budoucí zlé střely uvarovati, máme jistotně zač Pánu Bohu poděkovati.

Z té příčiny při vás jménem a na místě J. Exc. semel pro semper nařizuji, abyste všechny spolusousedy své časně a před tím dnem 12. Augusti skutečně napomenuli, aby všichni a jeden každý obzvláště při své živnůstce, tak a nejinak postupovali, nežli jakž mi J. Exc. o tom milostivě poroučeti ráčí. Mezi tím za dobré uznávám, aby na ty věci rychtářové a desátníci obzvláště pak toho dne 12. Augusti takový pozor dali, aby sebe i spolu sousedy své nezavedli a potomně od vrchnosti své těžce trestáni nebyli.

O čemž vědouce budete se věděti čím spraviti.

S tím Váš

povolný přítel zůstávám

Václav Králík z Brocenberka.

Důležitá obdarování města Vsetína na Moravě.

Podává *Mat. Václavek.*

Město Vsetín rozprostírá se na Horní Bečvě a zaujímalo ode dávna význačné, důležité místo na Mor. Valašsku. Silnice (hradská), jež jím vede, byla od starodávna pojidlem Valašska s Uhrami. Valašské Meziříčí, Vsetín, Valaš. Klobouky, Brumov a Vlárský průsmyk, toť cesta nejpohodlnější tam i sem. Pro obchod bývala to dráha obvyklá. Ale i v ohledě vojenském byla, zvláště za starších dob, cestou jedinou, kterou z Uher do Moravy a naopak ozbrojené zástupy pohodlněji než jinde do severovýchodní Moravy, zvláště pak na Valašsko, dostati se mohly.

Průsmykem Vlárským zajisté vyrojovaly se ve starých i pozdějších dobách maďarské tlupy do Valach, jím vnikali též osadníci ze Slovenska uherského v naše kraje, zalidňujíce poříčí Vlářino, údolí Kloboučky,

jež ústí se do Vláry, a zabírajíce i poříčí Senice až ke Vsetínu Průsmykem Vlárským upalovala též část divokých Tatarů (1241.) od nás do Uher.

Důležité toto spojení Moravy s Uhrami vystihl dobře statečný kníže český Břetislav I. Achilles (1037.—1055.), jenž se snažil hranici moravskou chrániti pevnými hrady proti vpádům maďarským. Mezi těmi hrady, jež dal řečený kníže vystavěti proti Uhrám na obranu Moravy, byl i hrad vsatský (vsetínský), pod nímž časem vzniklo město Vsetín.

Vsetín byl tedy původně zeměpanským. Ve 14. věku drželi jej páni z Kravař, v 15. a v I. pol. 16. věku měli jej Cimburkové, páni z Kunštátu a Pernšteina. V II. pol. 16. věku náleželo panství vsatské rytířskému rodu Nekešů z Landeka, majetníkům blízkého Lukova a Fryštáka Roku 1591. zemřel Zikmund Nekeš z Landeka a Vsetín dědila po něm dcera jeho Lukrecia, provdaná za Arkleba z Vičkova a Prusinovic. Strýc Lukreciin a majetník Lukova (po smrti bratra Zikmunda), Rymnic, Všetul a Přílep pan Václav Nekeš z Landeka učinil Lukrecii závětí r. 1604. rovněž dědičkou jmenovaných statků. Po smrti Arklebově (1608.) Lukrecia vdala se po druhé, již obstárná, za hraběte Albrechta Valdštýna (1610.), jehož napřed jmenovala spolumajetníkem, potom i dědicem všech svých statků. Valdštýn, později proslavený císařský vojevůdce ve 30leté válce a vévoda frýdlandský, umínil si Vsetín, naskrze protestantský, převésti na víru katolickou. K tomu konci povolal r. 1612. missionáře na Vsetín, kteří však jen nepatrnou část obyvatelstva obrátili na víru katolickou. Aby však více dodal chuti obyvatelům státi se katolíky, Valdštýn osvobodil Vsacany od desátku pro faráře, dovolil dovážeti si dříví z panských lesů na stavivo a topivo a uděloval jiné a jiné výhody. Ale Vsacané zůstávali přes to vše u převeliké většině při své víře (českobratrské). Práce missionářů trvala až do r. 1777., nejsouc v nižádném poměru s výsledky. (Pokr.)

Chození s klibnou.

Píše *Jan Soukup.*

Když jsem loni uveřejnil v Českém Lidu (II. 345.—348) svůj výklad o klibně, připojil k němu Dr. Č. Zíbrt důkladné pojednání, věnované témuž starobylému obyčeji a opatřené novými doklady a zevrubným materialem srovnavacím. Aby však látka byla pokud možno nejúplnější k dalším studiím, nesmělo se přestati na tom co jsme měli. Jal jsem se tedy sbírati, kde jaký zlomek, kde jaká zprávička o klibně Při tom chtěl jsem se dopátrati, děla-li se obchůzka s umělým koněm v Čechách pravidelně jen po vánocích, kolem sv. Tří králů a v době masopustní, nebo snad již v předvečer sv. Mikuláše, jak jsem za to měl, poznamenav na konci svého článku v Čes. Lidu

II. 348., že řada her v zakuklení zvířecím začínala se adventem. Dr. Č. Zíbrt uvádí ovšem jezdce na bělouši z okolí Jindřichova Hradce a koně z Vyškovska na Moravě v průvodu sv. Mikuláše, prohlašuje tu však úlohu umělého koně za vedlejší, bezvýznamnou, již dlužno rozlišiti od klibny. A právě toto tvrzení bylo mi též mocnou pohnutkou k dalšímu zkoumání. Nebylo-li posud možno uvésti více než ony dvě zmínky o koni umělém v průvodu svatomikulášském z domácího materialu, není to důkazem, že by toho nebylo u nás O klibně masopustní vůbec jsme dříve nevěděli o nic více. Spíše zdá se mi, že takovéto mezery zaviněny jsou většinou našich sběratelů, kteří bez jakékoli methody shánějí pro zápisník na př. pověry vánoční, svatební a j., o vypsání celých vánoc a celé svatby zřídka se pokusí. Různých fragmentů máme dosti, podávejme zakulacené obrázky, nesbírejme jen zvláštnosti, neuveřejněné posud, ale poznamenejme vše. Na vyhození nepotřebného vždy dosti času. Nezapomínejme, že ku stanovení, je-li obyčej nebo pověra jen slovanský nebo vůbec po Evropě rozšířený, musíme znáti geografické rozšíření jeho, což platí pro naše thema. Snažil jsem se tedy, a také se mi to podařilo, sebrati aspoň několik dokladů s různých stran země české o umělém koni v průvodu svatomikulášském.

Nemíním ostatně rozepisovati se příliš o tom v úvodě, připomínám však, že s koněm chodívají v Německu již okolo sv. Martina. Na jiné zajímavosti a shody poukáži později, zvláště však v doslovu. Nejprve promluvím o chůzi s koněm v předvečer sv. Mikuláše

Minulého roku dověděl jsem se od přítele svého p. MUC. Frant Oldřicha[1]), že v rodišti jeho, v Kunicích (u Mnichovic) jest v průvodu svatomikulášském maškara v podobě koně. Jsouce jinými pracemi zaměstnáni, nemohli jsme se tam vypraviti v předvečer sv. Mikuláše a proto dali jsme si průvod vystrojiti v neděli dne 10. prosince. Byv při oblékání všech účastníků jeho, zachytil jsem nejhlavnější pro popis, který uvádím.

V Kunicích chodívali „Mikoláši“ (dnes to již kvapem hyne) večer před svátkem téhož biskupa, jen za veliké nepohody až v den sv. Mikuláše. Příchod svůj oznámili tím, že sv. Mikuláš zacinkal ručním zvonkem, a anděl šlehl metlou do oken Za sv. Mikuláše přestrojen byl veliký, silný muž, znalý písma a katechismu Na hlavě měl mitru, zadem napřed obrácenou a oblečenou košili a jednu sukni u krku, druhou v pasu sdrhnutou. Dlouhý vous bílý přidělán byl z „vaty“. V pravici nesl písmo sv. a levicí držel čerta na těžkém řetěze od vozu, kterým stále řinkal

Čert byl oblečen v kožich, obrácený na ruby černými chlupy s řetězem kol hrdla. Obličej zakryl si maskou, vystříhanou z černého papíru homolového, a aby nespadla, pozastrčil ji pod huňatou čepici, rovněž černou, do které zasadil dva růžky z téhož papíru zhotovené

---

[1]) Jemu děkuji za všecku přátelskou laskavosť a ochotu, kterou mi prokázal hlavně fotografováním průvodu a doplňky k mému popisu Rovněž vzdán budiž dík ochotným účastníkům průvodu, kteří mi po vůli učinili a průvod opakovali.

v podobě kornoutků. Červený jazyk snadno se nahradil bez rozmýšlení červeným jazykem flanelovým z botky.

Anděl celý bíle ustrojený s bílým šátkem na babku zavázaným na hlavě, nesl v pravici košík s dárky, v levici metlu a uzdu, vedl kobylu, která jest pro nás nejzajímavější, a proto se u ní pozdržíme.

Obr. 1. Jak se strojila kobyla a koza v Kunicích.
Fotografie MUC. Frt. Oldřicha.

Kdo se chtěl přestrojiti za kobylu, zhotovil si dlouhý a silný válec slaměný, dobře svázaný, který v druhé třetině délky přehnul a jím výtřasky prostrčil, tak že na temenu takto vzniklé hlavy tvořily uši. Krk s hlavou dobře so obalil do plátna, na hlavu nasadila se ohlávka (uzda) a černí naznačily se nozdry. Pak vzal „hřešeto," kterým provlekl řemen a „lubem" (dřevěným to kolem) na zad přiloživ, k pasu přivázal. Od řešeta visel pak chvost ze žitné slámy, sloužící za ocas kobyly. Maje řešeto na zádech, vzal koňský krk s hlavou do rukou, shrbil se, někdo mu vyplnil úhel mezi zády a řešetem hadry nebo šatem, a celá kostra až po krk přikryla se poslamkou, plachtou a houní. Kostru kobyly a kozy předvádí nám obr. 1.

Za kobylou chodila koza na postrach dětem, které trkala pro neposlušnosť. K tomu se vybral nezbedný kluk, který jsa shrben, držel v rukou hůl (větev) vidlicovitě zakončenou; k té vidlici přivázala se vycpaná rukavice, obrácená dolů palcem, znázorňujícím kozí vousy. Nad to přivázala se do vidlice ještě jedna rukavice, jejíž palec byl uchem kozím. Vidlici tuto držel kluk, jak se rozumí za konec nerozdvojený. Pak se shrbil, a jiný jej přikryl plachtou nebo houní až po napodobenou hlavu. Tato koza růžky, vyčnívajícími přes rukavici trkala lidi někdy velmi citelně. Po ní následovala smrť, celá v jediné bílé roucho zahalená a v obličeji moukou nalíčená, v ruce majíc opravdivou kosu, na kterou ťukala kamínkem. Strašila dospělé. Představoval ji muž vysoký a slabší.

Průvod přicházel, jak spatřujeme na obr. 2.: nejprve sv. Mikuláš s knihou, držící čerta na řetěze, pak anděl s dary a metlou, vedoucí kobylu, a konečně koza a smrť. Na zápraží „Mikoláš" zacinkal a anděl šlehl metlou do okna. Hospodář k nim vyšel s hospodyní a

„Mikoláš“ je pozdravil: „Pochválen buď Pán Ježíš Kristus!“ Když mu hospodář poděkoval, ptal se: „Hospodáři, dobře-li vás poslouchají vaše dítky a dobře se učí?“ Po té hospodář: „Pojď sám se přesvědčit

Obr. 2. Průvod svatomikulášský v Kunicích. Fotografie MUC. Frt. Oldřicha.

svatý Mikoláši!“ Děti pro jistotu zalezly pod pecinu. „Mikoláš“ vešel s andělem, ale ostatní musili zůstati venku nebo v síni. Jak vstoupil „Mikoláš“ do sednice, říkal něco, než nemohl jsem se toho dopátrati. Dětí se vyptával na všelicos z písma a ze školy. Sám se

v tom musil ovšem dobře znáti, neboť dal-li děti šlehnouti andělem, mnohdy sám hospodář se ho na něco z písma optal, a zle bylo, nevěděl-li. Byl vyhnán „štulci“ do zad a výpraskem. Proto musil býti pojištěn vědomostmi. Které dítě umělo, bylo od něho obdarováno, často dosti štědře. Dávali jablka, ořechy, švestky (syrové se stromu), hrozinky, cukroví, šaty, peníze a obrázky. Které dítě neumělo, šlehnuto andělem. Pak se „Mikoláš“ s dětmi pomodlil a otázal se hospodáře, má-li vpustiti do sednice svou chasu (totiž čerta, kobylu atd.) na starší děti a na služebné. Svolil-li, vlezl čert do sednice a bral do řetězu, kobyla vyhazovala a kopala, koza trkala, a smrť jakoby chtěla kosou seknouti. I bylo rámusu, kvikání, smíchu a pláče i brumlání dosti. Zatím odcházel „Mikoláš“ jinam vzít si dovolení. Děti se „Mikoláše“ nikdy nebály, protože nikoho netloukl a vůbec byl „svatej muskej“ (svatý muž) a ostatní tloukli za něho. (Pokračování.)

Josef Žižka rytíř z Trocnova.

Příspěvek k rodopisu Jana Žižky z Trocnova.

Podává *J. K. Hraše.*

Navštíviv roku 1892. Ml. Vožici, byl jsem panem P. Josefem Staňkem, kaplanem při tamějším děkanském chrámu Páně upozorněn, že v matrice děkanské jest kromě jiného též zajímavá zpráva o Josefu rytíři Žižkovi z Trocnova. Použiv laskavosti páně kaplanovy, prohlédl jsem si matriku Lit. B. a v té nalezl jsem na str. 241. tento velice zajímavý zápis: „A. 1760. die 25. mense Augusto in Ecclesia Parochiali Neo-Wožicensi S. Martini a me Presbytero Daniele Wolffgango Pelican Decano eiusdem Ecclesiae et vic. for. baptisatus est: Franciscus, Stephanus, Ludovicus, filius legitimus Perillustris Dmní Josefi S. R. J. Equitis Zischka de Trotznou ad Inclytum regimen Hussarorum Hadikianum actualis Supremi vigiliarum Praefecti, et Perillustris Dnae Conthoralis Elisabethae natae de Wippekind p. t. Neo-Wožiciis apud Perillustr. D. Parentem de Wippekind Commendantem hic loci Caesareo-Regii hospitalis commorantis; natus eadem die; Levans eius fuit nomine Sacratissimae Imperialis Majestatis Invictissimi Romanorum Imperatoris Francisci Imi etc. etc. Illstrms. D. D. Joannes Baptista J. R. J. Comes Joyense, Sacrae Caesareoregiae Apostolicae Majestatis actualis Cammerarius, et generalis campi vigiliarum Praefectus Equitum, Dominus in Mieschitz cum Illma DDna sua Comitissa Maria Juditha, nata Comitissa Heycleriana de Heidersheim.“

Obsah této zprávy latinské, jakož i dalších poznámek v téže matrice jest tento: R. 1760., kdy sedmiletá válka po vlastech našich se rozzuřila, byla v Mladé Vožici veliká vojenská nemocnice, při které ustanoveni byli 1 vojenský kněz, 4 vojenští lékaři a 2 lékárníci. Velitelem této nemocnice byl jakýsi pán z Wippekindu, jehož dcera Alžběta provdána byla za Josefa rytíře Žižku z Trocnova, tehdy nejvyššího velitele husarů Hadikovských, v N. Vožici

posádkou ležících. Těmto manželům narodil se v Ml. Vožici dne 25. srpna r. 1760. synáček, který ještě téhož dne v tamějším děkanském chrámu Páně pokřtěn byl a jména: František, Štěpán, Ludvík na křtu obdržel. Velice zajímavo jest, že kmotrem mladého Františka Žižky z Trocnova byl císař František I., jejž otec Josef Žižka z Trocnova zajisté již dříve za tuto velikou službu požádal, jelikož novorozený Žižka ještě téhož dne, kdy se narodil, zároveň pokřtěn byl a svolení císařského téhož dne při tehdejší dopravě korrespondencí zajisté dosíci se nemohlo. Císařského kmotra tehdy zastupoval Jan Kř. svobodný pán Joyense, cís. král. komoří, gener. velitel jízdy a pán na Měšicích, v okresu brandýském n. L. ležících a manželka téhož svob. paní Marie Judita, rozená svobodná paní Heyklerova z Heidersheimu.

Z tohoto kmotrovství zřejmo, že Josef rytíř Žižka z Trocnova byl osobou u dvora císařského velice váženou i milou, jinak byl by se nesměl odvážiti císaře za takovou službu žádati, a císař nebyl by mu ji zajisté prokázal, kdyby si vynikajících služeb Žižkových nebyl vážil.

Zajímavo však pro nás jest zvěděti, kdo byl asi tento Josef Žižka z Trocnova a jak asi souvisí s rodinou našeho na slovo braného vojevůdce husitského, Jana Žižky z Trocnova?

„Jest zajímavo," píše JUDr. Hugo Toman,[1]) že rod rytířův Žižků z Trocnova podnes kvete, jenž dle svého podání ovšem původ svůj od Žižky vojevůdce odvozuje." A Millauer ve svém pojednání o Janu Žižkovi z Trocnova při r. 1824 praví: „Ein Johann Maximilian Žižka von Trotzenau besass um das Jahr 1750 das Gut Weissölhütten in Mähren, und ein Sohn oder Enkel desselben starb erst vor kurzer Zeit als k k. Stabsoffizier." [2])

Jmenovaný Jan Maximilian Žižka z Trocnova byl rodem Pražan a vstoupiv do vojska sloužil za císaře Karla VI. ve falcko-neuburském pluku kyrysníků co poručík a vstoupil později co hospodářský rada do služeb knížete z Lichtenštejnů v Břeclavi na Moravě a byl majetníkem statku olešnického tamtéž. Týž Jan Maximilian Žižka byl pro své zásluhy, jež byl císaři Karlu VI. prokázal, dne 17. února 1735. do stavu rytířského svaté říše římské s predikátem „z Trocnova" povýšen. Povýšení toto stalo se, jak v diplomu rytířském, jejž Toman doslovně uvádí,[3]) pro veliké služby nejen jeho, ale i jeho předků, zejména jeho děda Matyáše Žižky a bratra téhož, kteří v bojích život svůj ztratili. Později a to diplomem daným dne 23. listopadu 1747. udělila královna česká Marie Terezie témuž Janovi Maximilianovi Žižkovi rytířství v království českém a zemích jemu přivtělených a diplomem v téže době vydaným také příslušenství ve stavu rytířském království českého.[4])

---

[1]) »O Žižkovi, jeho rodišti a o pozdějším rodu Žižků z Trocnova podnes kvetoucím.« Sepsal JUDr. Hugo Toman Předloženo ve schůzi král. Spol. nauk 10. list. 1890. st 343.

[2]) Tamže.

[3]) Tamže 344.

[4]) Tamže 345.

Tento Jan Maximilian Žižka byl nepochybně otcem Josefa Žižky rytíře z Trocnova, velitele husarské posádky, r. 1760. v Ml. Vožici ležící, a dědem Františka, Štěpána, Ludvíka Žižky, v Ml. Vožici dne 25. srpna 1760. narozeného a křtěného. Ten pak Žižka, o němž Millauer r. 1824. píše, že nedávno co štábní důstojník zemřel, byl zajisté František, Štěpán, Ludvík Žižka, který tehdy byl již šedesátníkem a který, jako předkové jeho, služby své věnoval stavu vojenskému, v němž jej tím spíše skvělé vyhlídky očekávaly, že byl kmotrem jeho někdejší císař František I.

Onen pak Václav Žižka z Trocnova, o němž Toman vypravuje,[1]) že jako c. k. hejtman r. 1814. v Terezíně zemřel, mohl býti druhý syn Josefa Žižky a bratr Františka, Štěpána, Ludvíka Žižky z Trocnova. Zdali dnes žijící dvanáctiletý František a desítiletá sestra téhož Terezie Žižkovi z Trocnova jsou, jak Toman soudí, potomci Václava Žižky, dnes, poznavše ještě Josefa Žižku a jeho syna Františka, s určitostí tvrditi již nemůžeme, soudíme však dle dvanáctiletého Františka Žižky, že mohli by spíše býti potomky Františkovými, jelikož křestní toto jméno, císařem na křtu obdržené, zajisté s jakousi hrdostí i dále v rodině se zachovávalo.

Pokud pak jedná se o souvislosť tohoto rodu Žižkův s rodem slavného vojevůdce Jana Žižky z Trocnova, srovnáváme se úplně s vývody Dra H. Tomana ve spisu často již jmenovaném uvedenými.

O kroji na Skutečsku.

Sděluje *B. V. Konečný.*

Jaký kroj byl u nás před 50 a více lety, z vypravování pamětníků nesnadno lze si představiti, zvláště když nezachovaly se některé části krojové vůbec. V letech těch počal starobylý oděv ustupovati novému, moda počala ovládati město i venkov, a tu nikdo si toho starého valně nevšímal, nešetřil a nevážil, a proto tak málo nám toho zbylo, proto málo kdo dovede nám říci o kroji tehdejším něco spolehlivého a obšírného.

A není bez důležitosti věděti, jaký kroj byl před 50 nebo více lety, můžeme dle něho jistě souditi na kroj před 100 lety a více. V letech třicátých a později mladí odůvodňovali své opičení po velkých městech příslovím: „Jaký jde kroj, tak se stroj," a starší ponenáhlu přivykali, ač neradi. —

K poznání, jaký u nás byl kroj, poslouží poněkud rukopisné památky, se kterými chci čtenáře seznámiti. Alois Brychta a Vilibald Svoboda v letech čtyřicátých a padesátých bedlivě a pilně se starali o spisování pamětí skutečských. První v pamětní knize děkanské, druhý v „Historii města Skutče," kterou tiskem vydati chtěl, hleděli

---

[1]) Tamže.

vylíčiti život a poměry na Skutečsku v přítomnosti i v minulosti. Jak to dovedli, není zde mým úkolem objasňovati, ale to říci musím, že mnoho zajímavého a důležitého v těch pracích.

A nyní co každý z nich soudil o kroji.

Al. Brychta v děkan. knize pam. o kroji píše stručně, a tudíž neváhám vše podati.

„Kroj obyvatelů skutečských (měst.) jest nyní z větší části dle mody francouzské, nemá tedy nic zvláštního do sebe; toliko starší ženy nosí ještě zlaté malé čepce, krátké šaty a kabátky a dcery mohovitějších měšťanů nosí již za příkladem jiných měst klobouky.

Kroj vesničanů jiný jest u starých, jiný u mladých. Staří mužští nosí obyčejně manšestrovou placatou čepici s beránčí černou kůži obšitou, uvnitř s bílou kožešinou, někdy i klobouk s širší střechou. Místo vesty nosí bruslek barvy šedé s velkými postranními kapsami, od krku dolů jde řada žlutých vypuklých knoflíků, z nichž se tři dolní nezapínají Kabát nejvíce modrý jest úzký se stojacím límcem a též jdou knoflíky vypuklé řadou dolů, šosy se rozevírají a na každém jest velká kapsa postranní s vrchním límcem; spodky manšestrové neb žlutokožené. Přes tento oblek nosí také černý plášť.

Chasníci a mladší hospodářové přikrývají hlavu čepicí soukennou, obšitou strakatou šňůrkou, někdy i poměstský klobouk; krk otáčí červeným hedbávným šátkem s čnějícími přes vestu konci; vestu, katě a kabát mají soukenné, přistříženy již po městsku; možnější nosí i rukavice. Plášť z pěkného sukna.

Šaty ženské jsou u starých a mladých téměř stejné. Na hlavě nosí strakatý, květovaný, velký šátek s bílou neb červenou půdou; prsa stahují v červený neb strakatý damaškový lajblíček v zadu pentličkou spojený; šaty mají krátké kartunové, šotišové, zřídka mezulanové, pod nimi více hojně naškrobených spodniček; punčochy bílé, bavlněné a střevíce s červenými mašlemi. Košile mají v neděli s vebovými naškrobenými rukávy, jindy tlusté plátěnné. Jsouce bez velkého šátku nosí kabátek zelený neb modrý s okrouhlým límcem červenými pentlemi obšitým.

Při zdavkách neb pohřbu osoby svobodné mají družice pestré vysoké kytky na hlavě, mládenci rozmarinu v kabátě s dlouhými pentlemi.“ —

Vilibald Svoboda v rukopisné „Historii města Skutče“ má kapitolu o kroji delší a obšírnější, ale méně věcnou. Z počátku stále jen naříká a touží do marnivosti lidské, kterou moda ovládá. A slovy peprnými a ostrými posuzuje malichernosť a ješitnosť svých vrstevníků. Nebudu vše uváděti, jen něco. „Moda nyní vede více k fintění se a nad míru přehnanému šroubovanému parádění jsouc věcí hlavní, co by měla býti jen podřízenou. Jeden každý náhledný občan dá za pravdu, když předneseme, že za času panování nejvyšší jednoduchosti v šatstvu a modě, kdež občan ve své zamilované manžestrové, keprové neb nankynové, satinglové a kožené poctivice se obláčel, je dlouhým tmavozeleným, hřebíčkovým neb tmavomodrým na paty sahajícím kaputrokem přiodil, s rákoskou čili španihelkou, vysokým kováním a tak zvaným koštěným knopem a dolů visícími střapci kráčel, že tehdáž

panovala v občanstvu svornosť, více blahobytu než nyní, kdežto francouzské neb německé modě se hoví a při tom poslední haléř na marnivé strojení se obětuje. Zajisté vypadala před lety dobře stařenka ve svém jednoduchém, sprostém obleku, ve šněrovačce a premovaném kabátu se šňůrkami, s bílým, vyšívaným okrouhlým čepcem, od kterého v týlo na dlaň široké fábory čili lněné bílé pentle co bílý šlár dolů visely, a nemusela se, tuším, styděti občanka ve svém vysokém, zlatou neb stříbrnou krajkou ozdobeném čepci před pannou neb paničkou v nynějším čepci tílovém neb klobouku hedbávném; alespoň po obnošení čepců prodala se krajka židovi, kdežto látka čepců našich paniček jedenkráte umouněná a ušpiněná k ničemu se dále nehodí.

V 17. stol. ale nejméně zde na modu se dbalo. Šat sprostý, občanský, staročeský byl náviděn, jinak oblečený byl poznáván za hejska, za novotáře, ztratil vážnosť a náklonnosť u občanstva, neb se naň, co na kejklíře skrze prsty hledělo. Ne tak nyní, neb mladý lid nenese na odiv tichosť a setrvalosť v mravech svých předků. Šat dle staročeského kroje jest nyní ku posměchu a na ohyzdu; tu musí všechno dle francouzské míry býti stříženo. Podle oděvu nepoznáte, kdo dědičný pán aneb zeman, aneb kdo jest sloužící a kdo robotník; ale mnohem hůře se mezi ženskými děje. Co na hraběnce vidí měšťka, to musí míti, sedlka se dívá na měšťku, a tak to jde až do baráku podruhova. A jaký oděv, taký též mrav a řeč! — —

Vraťme se poněkud zpět k našim předkům, dle starých popisů[1]) seznáme: Možnější občané strojili se sice rozličně, vyhledávajíce v tom přednosť a zakládajíce si v tom, když před ostatními občany méně mohovitými, byli nad ně nádherněji oblečeni. K šatům choděcím vyhledávalo se všelikých hmotů či štofů; kroj neb střih samoten byl velmi rozmanitý, nikdy ale nevycházel v nějakou přemrštěnosť; při tom všem hledělo se přísně na slušnosť a na vkus měšťanský. Místo nynějších širokých, košatých, přes míru okrouhlých, v řasy splývajících, drželo se více na oblek k tělu přiléhající; neboť panovalo téhož času všeobecné mínění, že se široké a košaté šaty pěkně nevyjímají, když prý jako prapor k zemi se vlekou.

Modou při ženském pohlaví staly se zase široké a nad míru košaté šaty, při nichž tak zvané rajfy neb obruče svrchní šat více mlýnského kola košatí. — Jak staré popisy, inventáře a jiné soudní listiny vykazují, obláčeli se měšťané a měšťky zvláště druh možnějších v šaty choděcí a to: v mantlík čili plášť šamlatový a tupldykytový s laloky červenými, v modrou muchyrovou sukni, v kožich oděvací šamlatový králíkem neb jinou kožešinou podšitý, v kalioty z černého karmazínu neb i šamlatové. V přednějších domech po domácku užívalo se čepičky aksamítové perlemi bílými krumplované, jinak mimo dům, klobouku neb čepice narcové. Z pozdějších let nalezené inventáře vykazují co šaty oděvací: čubu thořovou, kožich thořový, kožich liščí; ženské ale obláčely se v harasový pláštík, v kabát kalíkový, nosily vkusně červeně vyšívanou a krajkami obšitou rouchu, šat neb

---

[1]) Popsání staročeského kroje, kusé a stručné, založené na malém množství rukopisných památek, uvádíme pro zajímavosť svou také.

plenu s bílým hedbávným vyšíváním, rozličné fěrtochy, živůtek aksamítový tamínový neb damaškový, připínací kožich tapinový, kožich králíkový, liščí buď bez rukávu neb s rukávy, šorc muchýřový bílým suknem podšitý, v sukně barasové, šamlatové a lindišové, kolár ferštatový, posléz v čubu oděvací. Oblíbené tehdáž barvy hřebíčkové, zlaté a karmazínové.

Plášť neb mantlík býval napřed přeložen. Přeložek byl vyšívaný; dílec u krku, do něhož byl pláštík všit, býval opatřen sponkou, sem a tam na některých místech naskytovaly se slušné okrasy z tuhých hedbávných šňůr neb prýmek. Živůtek spodní býval u krku a límečku krajkami ozdobně vyšit. Sukně tuším bývala ne tuze široká, poněkud hladká, život spíše nižší než vyšší, díl na prsou byl složen do více hlubokých záhybů."

Drobné zprávy.

Městské museum pražské bude rozšířeno. Sl. sbor obec. starších král. hlav. města Prahy ve schůzi dne 24. února t. r. zásadně se usnesl na tom, aby se přístavkem rozšířilo Věci dosud tamže chované mají cenu přes 120.000 zl. *Mir.*

Základy vědecké kraniometrie s praktickým cvičením v měření lebek, bude přednášeti v letním semestru p. Dr. Lubor Niederle, univ. docent, a to 2 hodiny týdně v českém ústavu přírodovědeckém na Karlově náměstí. Tu se naskytá nejlepší příležitosť všem, kdož mohou a chtějí pracovati pro národopisnou výstavu. Zvláště naše studentstvo nemělo by scházeti v přednáškách těchto, aby mohlo již o prázdninách aspoň snášeti materiál pro odbor anthropologický. Znovu připomínáme, že síně universitní jsou otevřeny i neakademikům, právo na mimořádné posluchačství má každý.

Archaeologický sbor král. hlavního města Prahy. Rada král. hlavního města Prahy povolala před nedávnem řadu vynikajících osobností, aby se konstituovaly jako archaeologický sbor král. hlav. města Prahy. Sbor ten bude dle usnesení rady městské stálý, a připadnou mu rozmanité úkoly. V první řadě má pečovati o to, aby v době co možná nejkratší sestavil archaeologický katastr města Prahy; kromě toho povolá jej rada městská vždy, když se bude jednati o zachování nebo restaurování uměleckých nebo historických památek, takže bude sbor ten jakýmsi poradním tribunálem pro slavnou radu městskou. Tímto svým rozhodnutím vykonala slavná representace Prahy čin dalekosáhlý a důležitý, jehož blahodárnou činností, doufejme, mnohá vzácná památka potomkům bude zachována. Sbor počal již také svou práci, sestaviv pracovní program a rozděliv se na jednotlivé sekce. Za členy nové této instituce povoláni byli radou městskou: Z rady městské pp. Dr. F. Vlček, Vlad. Pér; ze sboru obecních starších: vládní rada V. V. Tomek, stavební rada Ant. Wiehl; z c. k. konservatorů pp. Dr. Jar. Čelakovský, c. k. univ. profesor, Jan Herain, stavitel, Břetislav Jelínek, kustos městského musea pražského, a Josef Mockr, architekt; jako odborní znalci: Dr. Karel Chytil, d. p. P. Frant. Eckert, farář u Panny Marie Sněžné, prof. Jan Koula a architekt Jan Zeyer. Kromě nich vyzvala rada městská ještě tyto korporace k vyslání svých zástupců: Akademii věd a umění v Praze, sbor musea království Českého, Uměleckou besedu, Společnosť přátel starožitností českých a spolek architektů a inženýrů v království Českém. Z těchto korporací vyslala Umělecká beseda sochaře pana Boh. Šnircha, Společnosť přátel starožitností českých pana MUDra Jindř. Matějku, Spolek architektů a inženýrů stavitele pana Jos. Martina, Akademie a Archaeologický sbor musea král. Českého svých zástupců neoznámily! *J. Sm.*

Staré praporce v Emauzském kostele měly do nedávna mladší sice, ale dobrý pendant ve vojenských praporech, chovaných v děkanském chrámu Páně v Jičíně, kamž byly uloženy r. 1811. Bylo jich celkem 14 a vztyčeny

byly na zvláštní zábradlí po obou stranách hlavního oltáře. Nebyly prý majetkem ani města, ani patronátu, nýbrž c. k. 18. pěšího pluku, ležícího v Tridentu, jehož doplňovací velitelství je v Hradci Králové. (Proč tedy týž o ně žádal, a proč si obec směla nechati dva z nich?) Jmenovaný pluk zřizuje si v Tridentu své museum, pro které vyžádal si plukovník 12 praporců od děkanského úřadu; děkan pan P. Menčík odevzdal je pak zvláště proto vyslanému poručíkovi. Odevzdání oslaveno mší sv., při které 14 vojínů drželo všecky praporce Přítomny byly 2 setniny pěchoty, z nichž jedna vypálila před kostelem několik salv z ručnic. Že se súčastnila městská rada a obecenstvo, netřeba podotýkati. Zbylé dva praporce ponechala si obec jičínská a uložila v chrámu sv. Jakuba. Zmínili jsme se o tom šíře, poněvadž se domníváme, že by i praporce emauzské mohly již konečně dojíti trvalého uložení v městském museu pražském, kamž jedině patří. Slavnosti při tom rádi bychom odpustili.

Edv. Šindelář.

Obnovení kláštera blahosl. Anežky a přiléhajících k němu kostelů v Praze. S potěšením sdílíme se s našimi čtenáři o zprávu, že činnosť jednoty, která si vytkla za účel restaurování této stavitelské a historické památky středověkého umění, zdárně a utěšeně se vyvinuje. Má to pro nás tím větší důležitosť, neboť jest to jediná a poslední stavba provedená v slohu přechodním v celé Praze. Rada městská, která se vzácnou obětavostí postarala se o restaurování obou mosteckých věží, prašné brány, pravého to skvostu stavitelského a mnoha jiných památek, nešetříc žádných obětí a nákladů, která v nejnovější době značným nákladem dává renovovati starú freska v kapli při kostele sv. Jiří na Hradčanech, také v první řadě umožnila zachování kláštera blahosl. Anežky. Před lety, kdy spracován byl první návrh budoucí regulační čáry v assanačním obvodu král. hlav města Prahy, byly přes kvadraturu kláštera navrženy dvě nové ulice. Tím bývaly by nejen klášter ale i kostely k němu přiléhající na vždy ztraceny Slavná rada městská však s nevšední benevolencí přistoupila tenkráte na žádosť architekta p. Jana Zeyera, kterou jako plnomocník Umělecké besedy jí předložil, na změnu regulačních čar v oněch místech tak, aby klášter nemusil býti sbourán. Regulační čáry změněny tak, že klášter se svými kostely bude státi uprostřed nového, prostranného náměstí. A v nejnovější době rozhodla sl. rada městská se schválením sboru obecních starších, aby žádosť jednoty o podporu vyřízena byla v ten smysl, že rada městská zatímně každoročně vloží do rozpočtu obecního částku 1000 zl. jako příspěvek ku fondu jednoty pro obnovení kláštera blahosl. Anežky v Praze Soukromé dary a členské příspěvky [1]) se utěšeně scházejí, a jelikož jest se nadíti i příspěvků země a státu, jest oprávněn naděje, že se bude moci v brzku již pomýšleti na přípravné práce restaurační, a že naše Praha o jeden skvost stavitelský bude bohatší. *J. Sm.*

Přelévání starobylých zvonů, lépe řečeno, jich ničení, bylo již často ostře posuzováno a odsouzeno. Před nedávnem vyšlo přání z c. k. ústřední komise vídeňské, aby bylo upuštěno od přelévání zvonů, které pro mnohé zvláštnosti své, jmenovitě však pro svůj tvar, výzdobu, veliké stáří a proslaveného zvonaře, v jehož dílně byly ulity, toho zasluhují, aby jako významná památka, byť i puklé nebo rozbité dány byly do museí. Je-li však přelití zvonů nezbytné, doporučuje se zachovati »paměť na dřívější tvar a ozdobu odlitím na nových zvonech všech často nemalý umělecký a typologický, ba i literární význam majících ozdob a figur se zvonů starých a připojením na vhodném místě stručného nápisu s daty o přelití.« K tomu připojujeme, aby ozdoby, figury a legendy zvonové byly pro musea zachovány sádrovými odlitky a kopiemi dle návodu, podaného v 1. čís. I. roč. tohoto časopisu str. 15. poznám. 2 A má-li již

---

[1]) § 5. stanov zní: Členové jsou: *a*) zakládající, kteří jednou pro vždy aspoň 2000 zl. složí nebo ročně nejméně 100 zl přispívají; *b*) čestní; *c*) skuteční, kteří jednou pro vždy nejméně 200 zl. složili nebo ročně aspoň 10 zl. přispívají; *d*) přispívající, jichž roční příspěvek jest aspoň 5 zl.; *e*) podporující, kteří ročně aspoň 1 zl. přispívají. — Obce, ústavy, jednoty a jiné právní osoby mohou se státi členy kterékoliv výše uvedené třídy. — Přijme-li ředitelstvo příspěvek ve hmotách, nabývá tím dárce práva, aby dle peněžité ceny svého příspěvku dosáhl členství.

zvon přelit býti, ať se poznamenají pro historii zvonařství také rozměry a váha jeho! Co tu pověděno o zvonech, platí též pro křtitelnice cínové, které nezřídka jsou nahrazovány mramorovými, ceny naprosto pochybné. *Soukup.*

Zprávy o spisech.

Fr. Lad. Čelakovského Mudrosloví národu slovanského v příslovích. Vydání II, jež uspořádal Dr. Jan V. Novák, c. k. prof. gymnasialní. V Praze, 1893. Nákladem Al. Hynka. Cena 5 zl. Na prospěch folkloru slovanského, zvláště českého, učinil osvědčený pracovník Dr. Novák tímto vydáním kus záslužné práce. Kniha není pouhým vydáním druhým, ale vydáním dobře spořádaným a doplněným. Učiněny jednak prospěšné opravy ve znění přísloví, jednak doplněno původní vydání pod čarou příslovími z různých sbírek slovanských. S výhodou jest, že nepřehlédnosť prvního vydání odstraněna záhlavím věcným v čele každé stránky, jímž charakterisován stručně obsah přísloví, na téže stránce jsoucích. Důležitým pak a vskutku potřebným jest J. Soukupem s velikou pílí sestavený slovník s obsahem všech přísloví o 128 stranách, kterýmž hledání velmi usnadněno. Nemůžeme jinak, než dílo toto vřele doporučiti. Má ono již i svou historii: Vydání první, jež vyšlo nákladem Matice České r. 1852., jest zcela rozebráno a často byl po něm shon. Vyskytlo se tu a tam u antikváře jako rarita. Nově vydáváno po sešitech, z nichž první vyšel r. 1891., poslední r. 1893. Bylo tedy potřebí více než dvou let, aby kniha byla dokončena! To není úkazem, že by se těšila poněkud jen čilému odbytu; byl by nakladatel pokračoval zajisté rychleji. Vina toho jest v obecenstvu, které skoro jen po románech a povídkách se shání, k četbě jen poněkud vážnější ducha nepřipoutávajíc. Obrat k lepšímu dávno jest již žádoucím, nemá-li literatura směru vážného plniti jen sklady nakladatelů. *Černý.*

Otázky.

Na oba dotazy ve 4. čís. I. ročníku zaslali odpovědi jak obyčejně vždy ochotní pracovníci naši pp.: Jos. Cyterák, správce školy ve Vel. Číčovicích a K. Šť. Vydra, učitel v Horažďovicích. Doufaje, že bude pamatováno na všecky otázky v I. ročníku, a že časem přece ještě dojde nějaká odpověď, s nadějí ne menší přikládám tyto řádky:

Malovaná vajíčka velkonoční. Vydav před rokem třetí vyzvání k vlasteneckému obecenstvu, by mne podporovalo v mé snaze, vydati dílo o českých vajíčkách velikonočních, zasýláním jich, obdržel jsem sotva čtyry cenné zásylky, takže material jest posud příliš kusý a nesouměrný; z některé vsi mám až 30 kusů, naproti tomu z celých krajů ani jediného. Mnohé kusy zničeny dopravou, jiné rozpukly se při změně teploty, nebyvše zcela na tvrdo uvařeny. Z těchto a jiných příčin odložil jsem práci tu na dobu, až budu míti sbírku úplnější. Doufaje, že i letos nezůstane hlas můj bez účinku, obracím se ke každému, by dle možnosti přispěl ke sbírce této a vydání její uspíšil.

Vajíčko malované, má-li léta vydržeti (mám kusy až přes 30 let staré), musí dříve uvařeno býti úplně na tvrdo, a zásylka do řezanky, sena nebo vaty vložena. Krabic nechť se užije dřevěných, jinak se posýlá nadarmo, vše dojde rozbito. K tomu buďte přiloženy šlehačky a lístek s odpovědí na tyto otázky: 1. Jak říkáte vajíčkám velikonočním? 2. Kdy, kdo a čím vajíčko ozdobuje, maluje, rýsuje; muž či žena, mladý či starý? 3. Zabývá se tím ozdobováním jediná osoba nebo rodina pro celou ves nebo okolí; jestli ano, napište její jméno, stav i byt a nezapomeňte se vyptati, je-li to dědičné v jejich rodině? 4. Jmenujte také výslovně, jak se jmenuje ta barva, aneb cokoliv jiného, čím se vajíčka barví u vás. Vylíčte celý průběh té práce. 5. Kdy a proč se rozdávají

vajíčka ta? 6. Kdy, kde (na kterém místě ve vsi) a jak si hraje mládež (hoši či dívky) s vajíčky? 7. Které koledy, říkadla a pověry velikonoční se u vás podnes říkají nebo říkávaly? Aby byl obraz pokud možno úplný a jasný, vyjmenujte vše, co dělá mládež, čeládka a hospodyně s hospodářem na Zelený čtvrtek, Velký pátek, Bílou sobotu a na velikoční Hod Boží (chodění s řehtačkami, mytí se v potoce, pálení Jidáše, svěcení vajec a jiné zajímavosti). 8. Co vypravují o tom všem nejstarší lidé u vás? Bývalo to za jejich mládí zrovna tak, či ujalo se tu něco přespolního? 9. Ke všemu budiž udáno jméno vesnice.

Tyto body schválně jsem vyjmenoval, ač již od loňska známy jsou aspoň většinou z mého vyzvání, uvádím je znova, abych vhodně poukázal k tomu, že bez nich každé jiné sbírání podobné jest zcela bezcenné a bezúčelné, sloužíc nanejvýš za ozdobu skříní. — Budiž připomenuto, že práce klášterní a mramorované, jakožto nové a cizí způsoby s díky odmítám!

Jména ct. pp. dárců uveřejním, jakmile dojde větší počet zásylek. Tyto vyprošuji si v pevném a bezpečném obalu na podepsanou adresu.

V Praze, dne 1. března 1894.

Jan Soukup,
v Praze, Žitná ulice č. 607.—II., 2. poschodí.

Ze Společnosti přátel starožitností českých v Praze.

Zpráva pokladní. V posledním čase za členy přistoupili P. T. pp.: Drachovský Ant., ředitel škol v Dobříví, Hofmeister Václ., c. k. vrchní vardajn v Praze, P. Jireš Jos., farář v Žímě, Lacina Jos., c. k. profesor a spisovatel ve Slaném, P. Lhotský Jos., farář v Jirčanech, Tvrzský Jos. v Jičíně (za r. 1893.), Zahrádka Ed. v Praze, slavný musejní spolek »Pelcl« v Rychnově nad Kněžnou a slavný Musejní spolek ve Slaném.

Za publikace pak poslali P. T. pp.: Hellich Jan, lékárník a starosta v Poděbradech, zl. 1·33, Hofmeister Václ., c. k. vrchní vardajn v Praze, zl. 2·20, Kancný ř Bedř., c. k. okr. soudce v Dačicích, zl. —·45, Dr. Krška K., c. k. soudní adjunkt na Vsetíně, zl. 1·40, Kysela Fr., účetní v Mnich. Hradišti, zl. —·45, Lukáš Al., okr. tajemník ve Velvarech, zl. 1·25, Schmidt Václ., úředník cukrovaru ve Zvoleňovsi, zl. —.45.

Mimo to k účelům Společnosti darovali: Slavný okresní výbor na Hluboké zl. 1·—, v Kolíně zl. 5·—, v Libochovicích zl 5·—, v Přelouči zl. 5·—, ve Vodňanech zl 5·—, na Zbirově zl. 10·—, slavná Občanská záložna v Karlíně zl. 25·—, slavná okresní hosp. záložna v Rakovníku zl. 2·—, slavná Občanská záložna na Smíchově zl. 10·—.

Vzdávajíce za dary tyto uctivý dík prosíme, by i na dále podporami na Společnosť pamatováno bylo.

Všem pp. členům pak oznamujeme, že nyní i budoucně v každém čísle »Časopisu« uváděni budou pouze **nově** přistouplí pp. členové. Vyplňovalo jmenování všech členů v ročníku I mnoho místa, jehož jinak užito býti může. Seznam všech pp. členů uveřejněn bude vždy po valné hromadě ve zprávě za celý rok. Výkaz ostatních, po závěrce této zprávy přistoupivších pp. členů uveřejněn bude v č. 2.

V Praze, 25. února 1894.

Ed. Bufka, t. č. pokladník,
Král. Vinohrady, Čelakovského sady, č. 432.

Redaktor Jan Soukup. — Nákladem Společnosti přátel starožitností českých v Praze.
Tiskem Fr. Šimáčka v Praze.

ČASOPIS
SPOLEČNOSTI PŘÁTEL STAROŽITNOSTÍ ČESKÝCH
V PRAZE.

Časopis vydáván jest pouze členům Společnosti a to zdarma. — Expedice jest na Král. Vinohradech, Čelakovského sady, č. 432.

Číslo 2. Vydáno v červnu 1894. Ročník II.

Archaeologické miscelly.

Píše Dr. *J. Matiegka.*

II. Původ a vývin kosy.

Nejstarší zemědělci, kteří žili v mírném podnebí a mívali vždy veliké pastvy k výživě svých stád, nevšímali si slámy a brali jen klasy; památky starého věku nám ukazují skutečně žence vždy uřezávající pouze klasy (srv. na př. obrazy v egyptských pyramidách). Původně dálo se tak jednoduchým nožem, později nožem ohnutým, t. j. srpem. Sláma zůstala na poli.

Když byla více uznávána užitečnosť slámy hlavně pro stelivo a potřeba její rostla, uřezávalo se obilí v prostředku výšky stébla a jen hořejší část s klasy se uschovávala. Když pak nastával nedostatek potravy a steliva, což se lehce mohlo státi u národa pevně usazeného, brán domů i zbytek slámy, který původně zůstával na polích (Varro: O zemědělství, 50.) Později poznala se sice úspora času, sežne-li se obilí jen najednou a to níže, než na dvakrát, ale i potom dlouho se uřezávaly klasy před mlácením a vyklepáno z nich zrno tlučením holemi. [1]) Tento přehled vývinu žacích nástrojů, který jsem vyňal z práce hr. de Lasteyrie (Sammlg. v. Masch. Inst. atd. II. 1823. Ursprung d. Ackergeräthe str. 11. a tab. 8.), lehce vysvětluje, proč vynález kosy stal se tak pozdě: nebylo jí dříve právě zapotřebí, dokud se nepočalo celé obilí u samé půdy žíti; kosa dovoluje žatvu s tělem vzpřímeným a nenutí k postavě skrčené a tedy namáhavé. A smíme souditi, že se kosa vyvinula ze staršího srpu a že není vlastně nic jiného než veliký srp, jehož slabě ohnutý čepel jest rozměrů větších a jest připevněn na delším držadle; vede se oběma rukama. Tvary obou nástrojů, jak jich nyní u nás užíváno,

[1]) Poněvadž uřezávání klasů vyžadovalo více času, utrhávaly se někdy nástrojem v podobě hřebenu, jak to i na obrazích v podzemních sklepeních města Elethyie jest vyobrazeno. Ba tyto nástroje hřebenovité byly různě zdokonaleny, a urychlení práce docíleno prací dvou proti sobě stojících mužů nebo pomocí dobytka.

liší se arci valně od sebe, avšak předhistorické a cizozemské žací nástroje sprostředkují přechod od jednoho k druhému. [1])

Mezi srpy bronzovými jsou vedle obvyklých srpů s polokruhovitým ostřím (obr. 1.) též takové, jichž ostří leží více v pravém úhlu k držátku (obr. 2. a 3.) a bylo jen mírně zahnuto. [2]) Témto podobají se též některé srpy egyptské (obr. 4. dle nákresu v hrobech a obr. 5. dle obrazu v Elethyii). Naše srpy předhistorické dosahují však také někdy značné délky, a čepel srpu elethyiského jest delší než předloktí s rukou, jest tedy asi půl metru dlouhý. Tyto srpy však vesměs asi

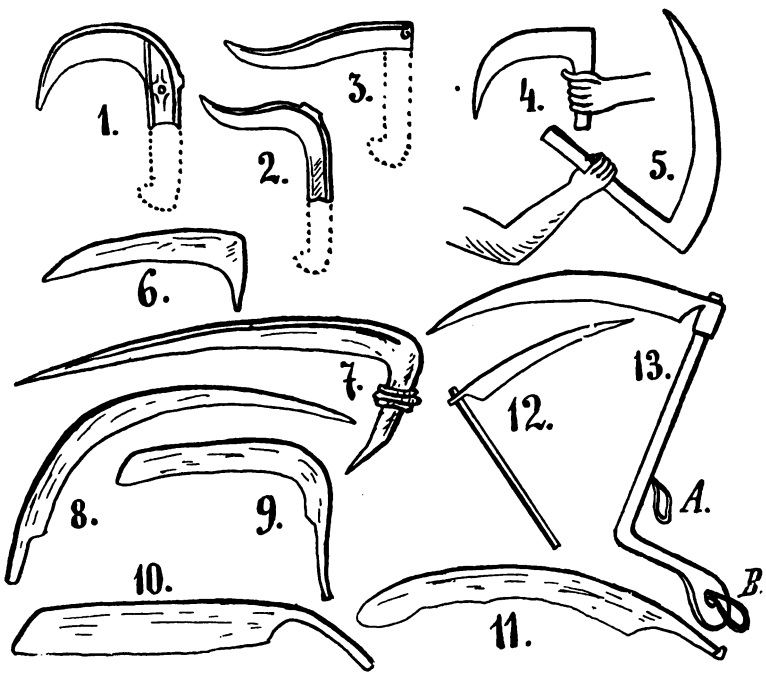

jen jednou rukou vedeny. Těmto podobají se však úplně malé kosy, nyní ještě upotřebované, tak kosa, které užíváno na strniště v krajině bloiské, s držadlem a čepelí dlouhými asi 3·5 cm (obr. 12.) a malá kosa z „Henneganu“ v Belgii (obr. 13.) 8 decim v největší šířce a 6—6·5 v délce; držadlo této poslední měří až k ohnutému místu 5 decim. a 1·6 odtud ke konci; řemínek *A* slouží k připevnění na pěsti, druhý *B* k zavěšení. [3])

---

[1]) Vedle srpů velikých užívá se i malých kos, a to takových, že se vedou jen jednou rukou (obr. 8. 9.)

[2]) Srv můj článek: »O tvarech srpů a jich užívání v době předhistorické.« — Český Lid III. str. 359.

[3]) Gf. v. Lasteyrie, l. c. I. Sensen u. Gabeln Taf. I. — Podobné nástroje žací viz: Verhandl. d. Berl. Ges. f. Anth., Ethn u. Urgesch. 1889. str. 485, 486 a 1890. str. 153—160.

Avšak žací nástroje, jež bychom mohli určitě za kosy prohlásiti, scházejí celé době bronzové [1]) i hallstattské. Také o kosách latènských jsou v literatuře jen zřídka zmínky; p. Dr. L. Niederle udal mi však doklady z různých museí cizozemských, z nichž podávám: výkres kosy (obr. 6.) z doby římsko-gallské, jakých jest několik v museu St. Germainském, dále kosy z Idria di Bača okr. Tolmín (obr. 9.) a jiné z Guriny v Gailthalu (obr. 8.; obě z doby latènské a ve vídeňském museu chované), konečně kosy ze zálivu Finského (obr. 7., histor. museum v Moskvě).

Poněkud častěji se vyskytují kosy později. Podávám (obr. 10.) vyobrazení železné kosy, nalezené na Hrádku v Semicích (Poděbrady), přes 30 cm. dlouhé. [2]) Železné podobného tvaru byly nalezeny též v Německu, v území obydleném kdysi Slovany, a v Polsku a Rusku (obr. 11.) [3]) Lichačev udává délku ruských kos na 10—13 veršćok (= $^3/_4$ lokte). Jsou tedy tyto kosy z pozdní doby také ještě poměrně malé a liší se kromě toho i svým upevněním od našich; nemají tulejky, nýbrž byly jako kosy latènské (srv. obr. 7—10.) ostnem do žerdi zaraženy a kruhem železným nebo řemenem připevněny; ale tvarem svým se prozrazují rozhodně jakožto pravé kosy. Týž útvar vykazují asi též kosy, které p. J. K. Hraše v jedné mohyle v „Boročném“ okolí Ratajském nalezl a které přičítá době pozdní. [4]) (Pokr.)

Lidové léčení na Zálesí.

Sebral *Jaroslav Mančal.*

Zálesí jest lidový název pro část okresu humpoleckého (v Čechách) na západě od Větr. Jeníkova. Vzdáleno jsouc na všech stranách živějšího ruchu moderního, nevzdávalo se tak snadno starých zvyků, obyvatelé jeho neodcizovali se tolik přírodě, v níž vyrůstali a nepozbývali tudíž také tak rychle víry v umění léčebné a čarodějnické předků svých. A proto podnes najdeme mezi Zálesáky hustě i lidi mladší, kteří umění tajůplné, zejména léčebné, ještě pěstují. Rozeznávajíce prostředky, které samy působí, a prostředky, které působí teprve pomocí nějakých zažehnávacích formulí, nepokládají tyto za čáry a svěří-li se některý s něčím, neopomine připomenouti, „že to nejsou čáry ani nic zlýho“, že tu působí „Pámbu“ jejich pomocí. Avšak právě od těchto jsme se dověděli jen málo. Víra, že po sdělení toho neb onoho zažehnávacího prostředku pozbude umění jejich moci, tak jest zako-

---

[1]) K jakési kose bronzové, nalezené na Tugošti (Pam. arch. VIII. 391.) nepřihlížím, byl to nejspíše větší srp.

[2]) Nyní v zemském museu.

[3]) Dle Lichačeva: O některých nálezech v kazaňské gubernii. (Práce 7. arch. sjezdu v Jaroslavě 1887. II. díl. Moskva 1891. str. 117. 118.)

[4]) Pan J. K. Hraše mínil však tehdy, že se k hospodářství nehodí a že snad byly spíše zbraní (ke strhování jezdců nepřátelských s koní). Pam. arch. IX. 136.

řeněna, že na největší naléhání neřekne leč úryvky. Sami dědí zápisky o těchto věcech po zemřelých, nebo se jich tajně zmocňují.

Kdyby se nám podařilo získati všechny zažehnávací prostředky jejich, byli bychom nemálo rozmnožili řadu prostředků léčebných. Přece však získáním poznámek po starém mlynáři Václavu Vašíčkovi z Trojanu u Větr. Jeníkova dostal se nám do rukou cenný material národopisný, a to z let třicátých. Na 60 stranách svého „vandrbuchu" zapisoval si čáry, zaříkání a léky zmíněné doby. Lidové léčení odtud vzaté znamenáme písmenami (Z. V.)

Když připravuje babka masti, nesmí se jí nikdo ptáti „nač?", protože se to nesmí načínat. Zeptá-li se jí někdo: „Nač je to?", odbude ho zlostně slovy: „Náčkovi na nos!" a připravuje masť znova, protože prvá by již neúčinkovala. Proč je to, smíme se ptáti.

Kdybys ochrom, vezmi z devíti mlejnů zpáteční vodu (voda, která přichází z jalového potoka do podkolí v lednici), vodu z devíti studánek, které proti slunci vejchodu jsou, z prostředka devíti brabenišťat dobrý přehouslí, to se dá do pytlíka, devíti jalovců vršky, devaterník, kozlík, vrátičku, černobejlí, tolitu bílou a modrou a žlutou, mateřídoušku, řimbavu, balšan, verbinku, a to spolu vař v kamnovci, vyber to do kádě, musíš se nad tím pařit a když to schladne, sedni do toho! Udělej to několikrát! (Z. V.)

Na dobrý neštovice přikládá se celeduň (laštovičník, chelidonium majus). Také hojí se jinak: Březový prut pálí se třískou nad čepcem sekery zaražené do špalku. Když nakape z něho šťáva na čepec, pomočí se pírko a pomaže dobrá neštovice. Brzy se ztratí.

Na dobrý neštovice. Vezmi jedlový šišky a dej je vařit do hrnce! Když se svaří, vlej vodu do hrnce vřelou neb do putny a dej nad tu páru nohy, a když chladne, měj v ní nohy, tak se ti zahojí. (Z. V.)

Vezmi podbělí, tak celý listy, namočej do podmáslí a jak uschne, hned zase jiné namoč a přilož! Tak se zahojit musejí. (Z. V.)

Pro suchý lámání nohou. Vezmi koňský špik a maž nohy s ním dolů a zapoť je a pot dolů stírej! Tak ti bolest výde. (Z. V.)

Na otok přikládají březové listí, chebdí, kuřlavý tabák močený v líhu, mladé, zelené žito, lněné plátno namočené do petroleje nebo do teplé sprosté kořalky. Kromě toho otok se maže mnohými mastičkami a obkládá kaší, jako: Dá se terpentýnový olej, nepotřebované mýdlo, kafr a salmiak. To vše se v láhvičce dobře promíchá a pak třikrát denně oteklé místo natře. — Místo oleje užívají někde líhu, ale nedají salmiaku. — Hustý terpentýn se dobře rozetře žloutkem a namaže se tím lněné plátno a přiloží na otok. — Černý jalovec se utluče, proseje a utře se to dobře s vepřovým sádlem a kafrem. Ráno a večer se oteklá místa mažou. (Všecko z Branišova.) — Syrový zelený jalovec se utluče, dá se do zvolna rozpuštěného, neškvařeného sádla vepřového, k tomu dřevěný olej a smíšenina tato nechá se zvolna $^1/_2$ h. vařit. Pak se procedí řídkým plátnem a třikráte denně se tím maže. (Kalhov.) — Nastrouhaný libeček se procedí, šťáva ta tře se s novým máslem a tím se maže. Zbylé výmačky, které zůstanou v sítku, ohřejou se, přidá se do toho kapánek vody vlažné,

přiloží se to na lněném plátně na místo, které bylo libečkovou šťavou namazáno. — Tvrdý černý chléb sestrouhaný poleje se sprostou kořalkou, posype pepřem a přikládá se na oteklé místo. — Rozetře se pšeničná mouka s novým máslem na kašičku a přiloží se na otok. — (Oustí.)

Psí, čerstvě staženou koží obalí se oteklé údy a nechá se to delší dobu přiložené. (Herálec.) — Lněné plátno namáčí se do teplého vinného octa a přikládá se na oteklé místo. — Rozstrouhá se křen, dá se do něho vinný ocet, trochu chlebové mouky, sválí se to na placku a vlažné přiloží se na otok. (Staré Bříště.) — Jalovcový a petrželový kořen, sladké dřevo a svatojanský chléb svaří se dohromady, procedí, trochu osladí a pije. — Hovězí „mork" utře se na kašičku s jalovcovým olejem a oteklé místo se namaže. Dále se dá do řeřavého uhlí zelený jalovec a nad tím kouřem nakouří se koudel, která pak se přiloží na oteklé údy. Při tom v teple a klidu má se bolesť chovati. (Klábovka.)

Na zateklý žaludek přikládají kaši vařenou z upraženého, na prášek roztlučeného semene lněného a z ječné krupice. (Větr. Jeníkov.)

Pro otok vnitřní. Vezmi ječnou krupici drobnou a semeno lněný a ovčí bobky a husí sádlo; to dohromady vař, aby z toho kaše byla, a přikládej teplý na ten otok! Tak se rozejít musí. (Z. V.)

Šiška jedlová se usuší, roztluče, smíchá s novým máslem a roztlučeným libečkovým kořenem. Kaše ta jest dobrá na rány. (Větr. Jeníkov.)

Na menší ránu odřenou přikládají hlen, na proraženinu silně přitahují kousek slaniny, kterou ponechávají až do zhojení. Také hustý terpentýn přivazují na takovou ránu. Přeraží-li si kdo ruku nebo nohu, honem babička mezi dvěma kameny roztluče černý kořen (kořen kostivalu lékařského) a s křenem přiloží na ránu a pevně hadrem stáhne. Na potlučenou ránu: Vezmi salmiak a silnou kořalku, to dohromady svař a teplý na bolesť přikládej! Na posekanou ránu: Vezmi zelenou šalvěj, skrájej na drobno, dej do smetany, to svrť a tím máslem maž ránu, která se tobě hojit bude. (Z. V.) Na posekanou ránu jest řebříček, kámen o kámen roztlouct a přikládat. (Z. V.) Máš-li bolesť ruční, vem řebříček a roztluč pod okapem a kámen o kámen a tu šťávu vytlač do bolesti a ostatní přilož na bolesť! Tak se to tobě hojit bude. (Z. V.) (Pokr.)

Vyznamenání škod na panství kostském r. 1648.

Z rukopisu univ. II. A. 27. vypsal *J. V. Šimák.*

Vyznamenání nákladův a škod při přitažení 6 regimentů lidu jízdného švédského na panství kostské, kteříž na tom panství od 13. až do 18. dne měsíce decembris léta tohoto 1648. oni leželi a jak ve dvořích J. Hr. Exc. též v městě Sobotce a po vesnicích znamenitých škod nadělali, na mnoze dobytka hovězího, svinského, skutu ovčího a drůbeže, omastky, šatstvo, plátna, přediva, vozy, co kde zastihli,

pobrali, potřeby hospodářské, pluhy, brány, tolikéž hradby okolo stavení popálili, vokna, kamna, dvéře roztloukli, kde co bylo, vytrávili, ostatek ládujíce do vozův na cestu s sebou vzali a tak to panství na dokonalou ruinu a zkázu přivedli, za kteréžto věci, vedle lidského dobrého svědom jsouce v tom dostatečně, jak pod závazky, tak jiné osoby napomenuti, aby věrnou pravdu oznámili, vedle níže položeného vyznamenání v městě a v každé vesnici ještě v mírnosti pokládáme a na penězi položeno, totiž:

Město Sobotka, jak na officíry, tak na jiné soldaty vedle hlavního sečtení za 5 dní nákladu učinilo 1280 rýn. zl. 4 kr. 3 den.

	Pšenice vymlácené		Žita vymláceného		Ječmene vymlácené		Ovsa vymláceného		Hrachu vymláceného	Vikve a čečelky	Sena vytraveno	Škod na dobytcích, svršcích uděláno	
	kop	md.	kop	md.	kop	md.	kop	md.	vozů	vozů	vozů	rýn.	kr.
Rychta vesecká:													
Ves Vesec . . .	1	43	2	2	1	7	—	41	—	10	31	202	30
Nepřívec	—	50	1	14	—	53	—	58	1	10	19	93	30
Malá Lhotka . . .	—	3	—	11	—	33	—	33	—	2	—	28	15
Meziluží	—	—	—	8	—	3	—	4	—	—	—	6	—
Dobšice	—	—	—	19	—	11	—	34	—	1	—	103	30
Lhota Rytířová . . .	—	24	—	22	—	22	—	17	1	—	1	32	—
Libošovice	—	14	1	16	1	12	1	10	—	13	21	115	30
Střehom	—	34	—	54	—	37	—	12	—	—	1	39	30
Dobšín	—	—	—	18	—	—	—	3	—	—	—	—	—
Steblovice	—	9	1	6	—	52	—	25	—	1	8	79	—
Machovice	—	—	—	34	—	18	—	19		—	—	12	—
Summa . .	3	47	9	02	6	08	5	16	2	43	81	117	45
Markvartice	—	18	11	43	1	4	1	9	3	6	22	568	8
Leština	—	15	—	21	—	8	—	38	—	1	3	175	10
Rakov	2	19	4	27	1	28	3	53	3	9	31	1442	48
Mrchojedy	—	—	—	—		—	—	—	—	—	—	455	—
Příchvojí	—	—	1	2	—	10	—	54	—	—	7	230	30
V Dolích	—	—	—	—	—	—		—	—	—	—	170	—
Summa . . .	2	52	17	33	2	50	6	34	6	16	63	3041	36
Předměstí	—	5	—	19	—	31	1	7	—	3	23	255	24
Březno	—	2	—	24	—	30	1	13	—	11	23	153	43
Cahlovice	—	36	1	9	1	3	1	25	—	8	19	73	7
Spišová	—	12	—	14	—	16	—	9	—	3	7	53	24
Vosek	—	25	1	21	1	7	1	24	1	5	26	116	7
Lavice	—	—	—	56	—	6	—	10	—	—	—	51	12
Summa . . .	2	52	17	53	2	50	6	34	6	16	163	702	57

	Pšenice vymláceně		Žita vymláceného		Ječmene vymláceného		Ovsa vymláceného		Hráchu vymláceného	Vikve a čečelky	Sena vytráveno	Škod na dobytcích, svršcích uděláno	
	kop	md.	kop	md.	kop	md.	kop	md.	vozů	vozů	vozů	rýn.	kr.
Rychta želenská:													
Skuřina	—	55	3	7	1	10	1	5	—	—	—	349	5
Malá Bystřice	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	40	—
Rokytany	—	58	1	34	—	34	2	42	—	—	48	636	58
Lhota Želenská . .	—	9	2	—	1	9	—	46	—	—	—	236	20
Vosenice	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	23	—
Summa . . .	2	2	6	41	2	43	4	3	—	—	48	493	23
Rychta dolenacká:													
Měst. Bousov . . .	1	4	1	34	1	43	2	55	—	—	—	323	15
Vyšší Pole	—	3		12	—	38	—	4	—		—	59	—
Bučalky	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
Veselice	—	8	—	15	—	25	—	36	—	—	—	89	—
Spařence	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	170	—
Summa . .	1	15	2	1	2	46	3	35	—	—	—	844	15
Rychta hořenacká:													
Hoř. Bousov	—	32	2	1	—	56	—	56	1	6	—	273	—
Vochvišťovice . .	—	48	3	15	1	22	—	24	—	10	—	143	—
Přepeře	—	45	2	10	—	54	1	23	—	9	—	234	—
Vobruby	—	26	—	41	—	34	—	12	—	2	—	28	—
Trní	—	—	—	10	—	6	—	6	—	—	3	6	—
	2	31	8	11	3	52	3	01	1	27	3	684	—
Summarum lidem poddaným škody se stalo . .	13	47	47	57	21	57	27	57	10	116	293	8758	3

Počítaje z vejš psaného obilí vymláceného pšenice, žita a ječmene z mandele po 3 věrt., ovsa po 1 kor., hrachu, vikve a čečelky z věrtele po 2 korcích, vyneslo by, totiž

pšenice	360 korců	1 věrt.	korec po	2 zl.	.	1240 zl	rýn.	50 kr.
žita	2157 »	3 »	»	» 1 »	.	2157 »	»	45 »
ječmene	987 »	3 »	»	» 1 »	.	987 »	»	45 »
ovsa	1677 »		»	» 45 kr.	.	1257 »	»	45 »
hrachu, vikve a čečelky	252 »		»	» 1 zl.	.	252 »	»	— »
sena	293 vozy			» 1 »	.	293 »	»	— »
a výšepsaných škod na dobytcích a svršcích za . .						8758 »	»	36 » 3 d.

Summarum těch škod lidem poddaným za . . . . 14987 zl. rýn. 21 kr. 3 d.

Poznamenání škod ve dvořích J. H. Exc. na témž panství kosteckém od předepsaných soldatův zdělaných:

ve dvoře bousovském:
ovsa v tom dvoře vymlátili 4 man.;

ve dvoře votrubském:
žita vymláceno 6 mand., ovsa 1 k. mand.;

ve dvoře vyšopolském:
pšenice vymláceno 10 mand., ovsa vymláceno 20 m., ječmene vymláceno 1 kopa m.;

ve dvoře vosenickém:
pšenice vymláceno 10 m., ječmene 30 m., ovsa 1 kopa, 26 mand.

Summa vymláceného obilí ve dvořích:

pšenice		20 m.
žita		6 „
ječmene		50 „
ovsa	4 k.	6 „
skotu ovčího vzato		115 kusův
svinského pohlaví vzato		40 „

Pohřebiště veleslavínské.

Popisuje *Jos. A. Jíra.*

Ve *hrobě V.* ležela kostra směrem asi SSZ.—JJV. s rukama podél těla nataženýma, majíc na pravici dva náramky železné, jeden v zápěstí (tab. III. č. 23.), druhý v nadloktí (tab. III. č. 22.), levici však zdobil náramek bronzový (tab. III. č. 24*a*, *b*,). Na každé noze bylo po stejném náramku bronzovém, z nichž jeden spatřuje se na tab. III. č. 25. Kde bylo nalezeno železné kolečko, vyobrazené na tab. III. č. 26., neznámo. Průměr jeho jest 4·2, světlosť 1·3 × 1·7, tloušťka asi 0·5 cm. Železný náramek (tab. III. č. 23.) jest povrchu kulatého v podobě kruhu, světlosti 6·5 × 5·9 cm., silný 0·8 cm. Druhý náramek železný (tab. III. č. 22) jest světlosti 18·4 cm., z čtyřhranného prutu vykován, nezavřen, nýbrž konce jeho přesahují přes sebe o 3·7 cm., jsouce nad sebou 0·5 cm. položeny. Povrch je silně rozežrán rzí a celé vrstvy rozpraskané se odlupují. Č. 24*a*, *b* na tab. III. podává obraz krásného náramku, světlosti 4·5 × 6 cm., který se mírně súžuje od středu ke krajům. Z uzlu na prostředku zevnější strany jeho vybíhají na obě strany, též nahoru i dolů pěkně modelované točenice vypuklé, sovité, které se opakují také na obou koncích náramku a částečně i na hlavicích obou konců. Patina je místy jasně zelené barvy olivové a tu i tam přechází do žluta i do tmava. Další oba náramky bronzové, z nichž jeden jest pod č. 25 na tab. III., jsou stejného tvaru, rýhované (rýh. 87) po celém povrchu a končí dvěma kulatými destičkami v průměru 1 cm., které jsou na

Tab. III.

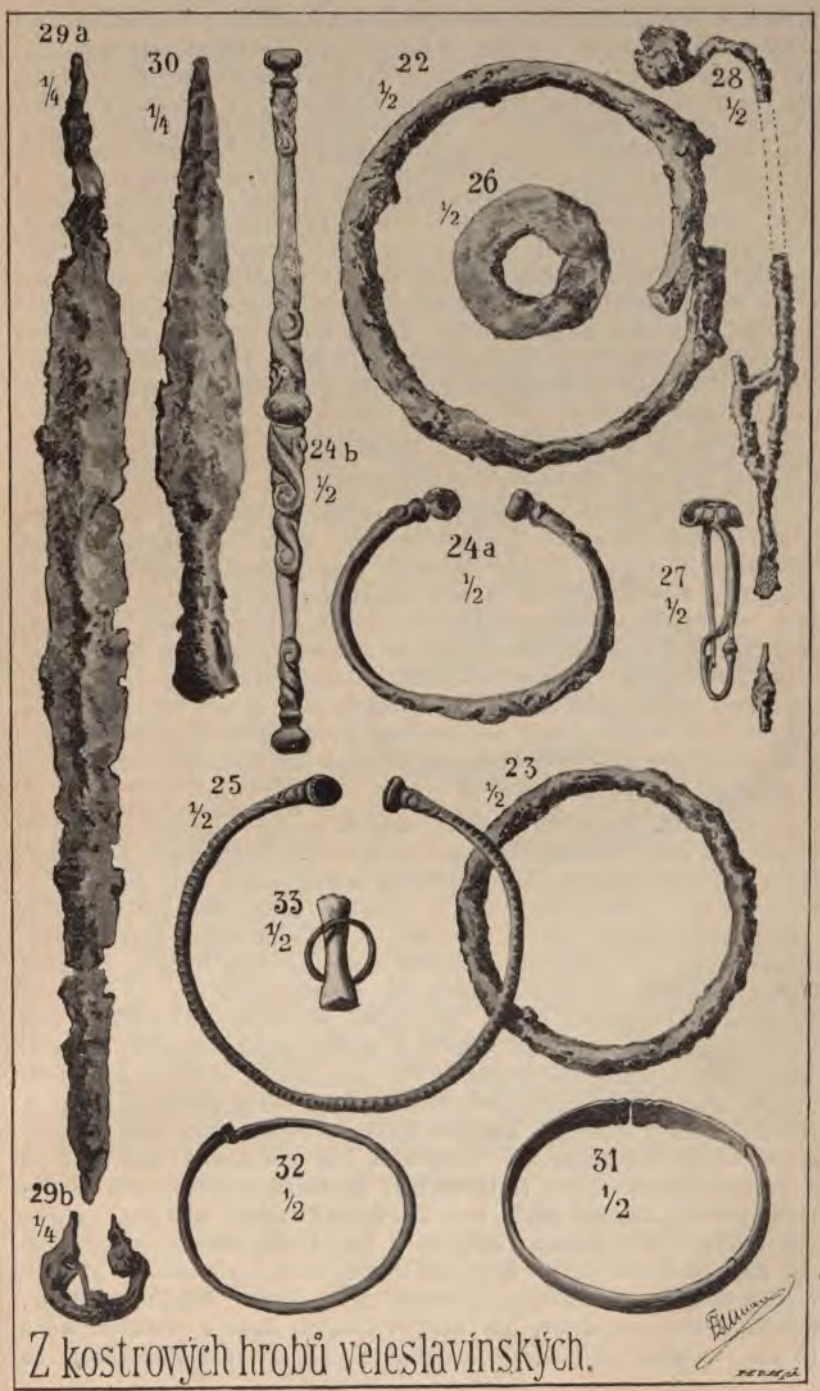

Z kostrových hrobů veleslavínských.

krajích k sobě obrácených ověnčeny řadou krupiček. Za každou destičkou vhloubena jest rýžka, za kterou po obou stranách jsou jiné dvě v podobě ( ); za těmi jsou 2 šikmé, rovnoběžně vryté čárky a pak 86 vroubků. Vnitřní strana obou náramků jest hladká. Tloušťka 0·5, — největší průměr č. 25. jest 6·8 cm. Týž jest v půli zlomen a má krásnou patinu zelenou, dosti hladkou.

Hrob VI. choval kostru, mající prý hořejší část těla poněkud výše. Ležela ve směru SSZ.—JJV. jako v hrobě předešlém. Na prsou spočívala spona (tab. III. č. 27.), po pravé straně u ucha měla prý stočený drát, blíže mi neznámý. Byl nalezen později. Jehla jmenované právě spony bronzové č. 27. otáčí se ve 4 plochých spirálách jako hoblovačky, z těch se zvedá hřbet fibule, sklání se, by utvořil žlábek pro jehlu, a vrací se vzhůru ke hřbetu jejímu v podobě drátu obroučkovitě rýhovaného a konečně úplně sploštělý, stejně rýhován přiléhá k fibuli samé.

Ve *hrobě VII.* byla kostra týmž směrem položena jako v VI., s hlavou prý níže zapadlou a bez milodarů

Ve *hrobě VIII.* ležela kostra na znak, hlavou k severu, nohama k jihu. Hlava poněkud do prava stočená, nejspíše tlakem hlíny, má lícní kosti a levou část čela šikmo ku pravé straně sploštělou. Zadní část hlavy vtlačena jest do dutiny mozkové, ruce spočívají volně dle těla, pánev jest porozstouplá, žebra, obratle a kosť hrudní jsou dosti zachovalé. Připomenutí zasluhuje, že na celé kostře pozorujeme červené skvrny, a to hlavně na lebce, na vnitřní straně lopatek, na kosti svaté, na pravé kosti stehenní, na žebrech, na levé straně pánve a jinde, tak že celá kostra zdála se čerstvou krví zbrocena, zvláště dokud kosti byly ještě vlhké V levici měla sponu železnou (tab. III. č. 28.) z drátu asi 4 mm. silného.

Hrob IX. kryl kostru ležící směrem asi Z.—V., která měla ruce podél těla natažené. Dělníkům prý se zdálo, že kostra byla bez pravé ruky. Při pravé straně hlavy objevil se železný oštěp (tab. III. č. 30.), po boku meč železný (tab III. č. 29*a*, *b*) a na levé ruce náramek. Tento meč dvojbřitý, 60 cm. dlouhý, v nejširším místě 4·5 cm. přechází v řap, ne však již prutovitý jako na tab. I. č. 1. *a*, nýbrž súžuje se pomalu ke konci tohoto, jsa po celé délce své od bodce až ke konci řapu stejně silný. Na čepeli ve vzdálenosti 14·5 cm. od konce řapu lze pozorovati jakoby 2 nýtky tu tkvěly ve vzdálenosti 12·5 cm. K ostří uží se mírně již od počátku čepele. Jaká byla pochva, nelze již poznati. Dolejší konec její zdobí tříhranný (?) prut železný, svinutý v oblouk, který se dotýkal středem svým hrotu pochvy a pak se zatáčel kruhovitě. V místech, kde oba konce jeho kloní se k pochvě, roztepán jest částečně tak, že tvořil kolečko, jímž se dotýkal pochvy. Železný oštěp (tab. III. č. 30.) v délce 33·5 cm., opatřen jest tulejkou pro násadu, světlosti 2 cm. Uvnitř této ve vzdálenosti 0·4 mm. od kraje vidíme hřeb, asi 2 mm. silný, rovnoběžně s plochou oštěpu tulejkou procházející, k upevnění na dřevo. Tulejka ta 9 cm. dlouhá, mírně se súžuje, přechází v listovitý hrot v nejširším místě (5 cm. vzdálen. od tuleje) 4·3 cm. široký, který se zvolna súžuje ke

kraji, opatřen jsa na obou stranách žebrem středoběžným. Náramek bronzový (tab. III. č. 31.) jest hladkého povrchu, z drátu značně sploštělého, světlosti 5·3 × 7·1.

Hlavice kalichovité končí vydutou ploškou, za hlavicí pak je krček po každé hraně rozšiřující se v očko. Náramek tento je asi v $^1/_5$ své dávno přelomen, jak svědčí patina na lomu. Patina jest místy tmavozelená, hladká a lesklá, místy světlezelená, drsná, moučkovitá a lehce odstranitelná.

Hrob X., polohy úplně neznámé, obsahoval kostru, při které byl nalezen na prsteníčku (vedle malíku) levé ruky bronzový prstýnek (tab. III. č. 33.) s patinou temně zelenou, hladkou i bledě zelenou, drsnou. Zhotoven jest z plochého drátu 2 mm. vysokého. Oba konce jeho se přesahují maličko; jeden konec jest tupý, jako uťatý, druhý táhlý, přišpičatělý. Světlosti jest 1·8 cm. Kde spočíval náramek bronzový (tab. III. č. 32.) z drátu 3·5 mm. silného, při téže kostře nalezený, nepodařilo se zjistiti. Poznamenáváme pouze, že má patinu světlezelenou, drsnou i tmavší, hladkou. Světlosti jest 5·8 × 7 cm. Obě hlavice náramku jsou konkavní, podobají se kůtkům, za nimiž je rýha, a přesahují se o 4 millimetry. Oba tyto milodary s kostmi a rozdrcenou lebkou přenechal mi laskavě pan Ševčík, holič v Břevnově.

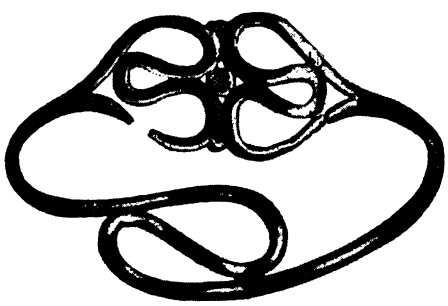

Zlatý náramek z Veleslavína.

Budiž ještě učiněna zmínka o zlatém náramku (viz str. 7. a obr. přiložený v textu), jehož základ, počínáme-li od zpoda zadní strany, jest bravurně točené **S**, jehož přední i zadní bříško dotýká se konců této písmeny, které pak vybíhajíce do prava i do leva, rozvíjejí se vpředu ve 2 srdcovité závity a tyto ve středu přecházejí v podélná očka. Kde se obě srdce stýkají, vložena jsou do vzniklých žlábků kolečka, kde oddělují, aby vytvořily ono podélné očko, jest umístěno ve vzniklém takto kosočtverci kolečko. Okraje srdcí též tak dotýkají se oček, byly rýhovány, jak patrno z některých stop dosti znatelných. Náramek tento vážící 13 gramů jest z drátu 2 mm. silného, místy roztepaného. Na přední a pravé straně jest velice otřen častým upotřebením.

(Pokračování.)

Pověsti z Klatovska.

Sebral *Frant. Benetka.*

O původu ohnivého muže. Jednou stál voják na stráži. Sluníčko pražilo, že se pot s něho jen lil. Nerozvážný voják začal ze zlosti nadávati a proklínati sluníčko. Za nedlouho potom zemřel, a protože proklel sluníčko musí choditi světem a svítiti v noci tak dlouho, až se narodí souzená mu vysvoboditelka. Kdy se to stalo, nikdo již neví. Ohnivý muž tento jest jako pařez, oči má a ústa jako my. Kdo si ho zavolá, k tomu přijde, ale musí míti příčinu a pak poděkovati. Hrůza jde z něho, když jde vedle člověka. Jednou se již vysvoboditelka narodila a to ve vsi Tajanově, neboť ohnivý muž ten přicházel až do vsi, podívat se do jednoho stavení. Ta, která ho vysvobodí, zabloudí v noci, ohnivý muž se objeví, posvítí jí na cestu až k samému domovu, načež ona mu poděkuje: „Zaplať Pánbůh!“ Tak se trápí již několik set let a teprve takovýmto poděkováním z upřímného srdce bude zbaven svého trápení. (Dle vypravování K. Zemana, obuvníka a rybáře z Kalu blíže Klatov, nyní již více než sedmdesátiletého.)

O hadech se u nás mnoho vypravuje. Jakýsi pastevec usnul ráno v lese. Tu se k němu připlazil had, a protože hoch měl ústa pootevřená, chtěl had vlézti do něho, ale ku podivu, vždy se vrátil. To pozoroval nějaký učený pán, hada zahnal a hocha probudil s otázkou, co jedl po ránu. Ten se nepamatoval na nic jiného, než na 3 zrnka jalovcová, a ta ho zachránila před jistou smrtí. Tak se přesvědčil, jak mocná jsou zrnka jalovcová. — Pod jalovcem oster nějaká bylinka, jejíž kořen smočen v rumu, pomáhá proti choleře Zdá se mi, že to byla mochna lesní, dle líčení starého Rubáše, za mého dětství starce osmdesátiletého. Vůbec, kdyby dal člověk pozor na hady a na jeleny, jakých kořenů vyhledávají, mnohá nemoc by se vyléčila. Proto hajný a pohodník, kteří jsou neustále v lese, leccos poznají, což však také hned každému neřeknou. Had vylézá ze země na jarní svátek P. Marie a zalézá v den 8. září na svátek Narození P. Marie, jinak hyne. Každého hada máme se chrániti. Děti u nás říkávají: „Od ještěrky do postýlky, od hada doktora, od štíra hrobaře.“ A jest to svatá pravda. Ani slepýš není takový, jak se zdá. Kdyby viděl, byl by velmi zlý, všecky lidi by vyhubil. Ale že nevidí, může škoditi jen náhodou, když se na něho šlápne. Jaké třeba opatrnosti, vysvětloval mi Honzára. Tak mu u nás přezdívají. Tvrdil, že nemůže na nohy proto, poněvadž v dětském věku brouzdal se bos za rosy „hadí rosou“, t. j. místem, kudy se had plazil za rosy.

Důležitá obdarování města Vsetína na Moravě.

Podává *Mat. Václavek.*

(Dokončení.)

Valdštýn osvobodil Vsetín i od roboty. Jediné, co měli Vsetínští pánovi konati, bylo, že jednou v roce chodili na hon na medvědy a vlky, a že do panských sklepů vpouštěli víno, přivezlo-li se odněkud a je zase na šenky vytahovali, bylo-li třeba. Roku pak 1623. prodal Valdštýn Vsetín a jiné statky na Moravě, a za stržené peníze nakoupil si časem 63 panství v severních Čechách, kteráž s povolením císaře Ferdinanda II. spojil v jediný celek, u „vévodství frydlandské".

Od r. 1652.—1831. drželi Vsetín uherští hrabata Illešhazové z Illešházu, kteří sídlili obyčejně na svých statcích uherských, na zámku Dubnici nebo v Prešpurku, ale přicházeli občas i na Brumov, který jim též náležel, a na Vsetín. Někteří Illešházové přáli Vsetínu, udělujíce mu různé svobody a výhody a potvrzujíce mu stará, zvláště od Valdštýna nabytá práva. Takové stvrzení (konfirmací) starších práv podáváme tuto od hr. Josefa Illešhaza z r. 1732. a pověřený opis z r. 1770.

K orientaci podotýkáme ještě, že Vsetín se dělí na Horní a Dolní, Horní na pravém břehu Bečvy, na výšině takměř amfitheatrálně rozložený, a Dolní na levém břehu v rovině se rozkládající.

Výtah z obdarování města Vsetína.

My Joseph Hrábě Illesházy z Illesházu, Ouročitý Pán Hradu a Panství Trenčanského, Bánovského, Ssarvi, Vsetínského a Brumovského, Jejich Jasnosti Císarské a Královské Skutečná Rada, Komorník, Nejvyšší Truksas v Království Uherském, tím spousobem v Slavné Stolici Trenčanské a Liptovské Hlavní Išpan.

Známo činíme týmto našim obnoveným Listem, aneb Confirmaci, obnoveným všem vůbec a jednomu každému, komubykoliv věděti přináleželo, obzvláštně budoucým Pánům a držablům našého dědičného panství Vsetínského, že prohlédajíce na stálou k nám vždy zachovalou věrnosť, poníženou a poslušnou poddanosť, dědičných poddaných našich, Horního Města Vsetína, poněvádž jim nebohým lidem v ten neštiastný a nenadálý pád rebelandský, roku 1708. dne 7ho měsíce máje v tomž městě Vsetíně učiněné, jejich předešlé mající obdarování neb privilegia všechny k zmaření přišly, a skrze ohně v popel obrácené jsou; pročež z pouhé a obvzláštní přirozené Vrchnostenské Milosti, na jejich pohledávání, a poníženou žádosť, jim zase tyto předešlé mající punkta všechny jejich náležitě potvrzujeme a dokonále confirmirujeme následovně:

Za první. Týkajíce se peněžitých platův dle urbaryum vycházejících, takových (: jak předešle odváděli a nyní odvádějí :) nám budoucým erbům neb potomkům našim, ano y všem držitelům nad-

jmenovaného diedičného panství Vsetínského, totižto na pět terminův jmenovitě při Sv. Jiří 82 fr. 33 kr. při Hromících 82 fr. 33 kr. při Sv. Janě 82 fr 30 kr. při Sv. Václavě 30 fr. 3 kr. a do Liptála podle odhadu 52 fr. 30 kr. tolikéž při Vánocých do důchodův našich 82 fr. 33 kr. v jedné pak summě: Čtyry sta dvanácte rynských jedenkaždý plat po 60ti fr. a 45ti kr. vždy na časy budoucý odváděti povinni budou, a poněvadž,

Za druhé. Oni Vsetínští Měštiané předešle vždycky k svému domácímu hospodářství jakožto vystavění a opravování svých příbytkuv a k palivu nicmeně y kládí pilně pro svou vlastní potřebu v Horách Jasenicách a v Semětíně vždy svobodně a beze vší překážky nebo ouplatku vyváželi a brávali, jen toliko s ohlášením buďto u hejtmanského neb polesenského ouřadu, tak aby mnohý bez potřeby Hor nekazíl dovoleno byti má tím zpousobem.

Za třetí. Dříví na šindel k stavení potřebnému jim bez všeho ouplatku svobodně brati se dovoluje, nicmeně, kdokoliv v Horách Panských šindel k prodavání dělati by chtěl, ten z jednohokaždého tisýce nadělaného šindela do důchodu Vsetínského po třidceti kreycaroch platiti povinen bude. V příčině pak,

Za čtvrté. Dělání pasek neb kopanic na obecních chrastiach, takové jím a obvzláště těm chudým lidem, kteří žádného rolí nemají, kučovati a dělati, beze všech ouplatkuv milostivě povoluji, kdoby pak na Panské Hoře paseky zdělati chtěl, ten předně, při ouřadě Polesenském se ohlásyti a budoucně z jednékaždé měřice vysetého Obilí (: tak jak od starodávna bývalo :) do důchoduv našich každoročně po 15 kr. platiti a odváděti má.

Za páté. Poněvadž Obecní pastviska, totižto Horního Města Ohrada horní nad Svárovem, a dolní pastvisko zase pod Topolím ležící, ty často přicházející veliké povodně z prudkéj řeky Bečvy tým více pískem a kamením zaplavují, takže nemají kde svých dobytkou kam vyháněti, a opásati, pročež jim dovoleno bylo, a stímto i na časy budoucí milostivě se dovoluje to dolní pastvisko nad Stavem Jabluneckým, neb tou tak jmenovanou Ostrou Horou ležícý, aby tam bez překážky jednoho každého dobytek svůj svobodně pásti a vháněti mohli. Majíce oni

Za šesté. Od starodávna dovoleno, aby v Postní dni, to jest, v Pátek a Sobotu, neb též v Suché dni v Bečvě, a to sice počínajíce od toho místa kde Jasenice do Bečvy vpádá až po Stav Jablunecký, Ryby sobě svobodně loviti mohli Pročež při tej takovéj svobodě, nyni y budoucně bez všeho hájení neb překážky jednoho každého mimo strouhou, které pro naši Dvorskou Tabuli resolvirujeme neb vymítáme, zachovaný a zanechaní byti mají.

A jsouce Za sedmé Město Vsetín všech a všelijakých robot vrchnostenských osvobozeso, pročež oni Vsetínští od nás ani potomkův našich neb erbův a držitelův panství Vsetínského dokonce na žádné takové roboty, jakby ty vždy jmenované a vymyšlené byti mohly, nuceni byti nemají, toliko na nedvědě a vlky a to sice jenom na

jeden den do Hor Jasenic a Semetína (: jako od starodávna :) na hon jíti povinni jsou. Nicmeně, Za osmé. Víno panské když se koliv přiveze, do sklepů spustiti, a zasé na šenky vytahovati povinni jsou. Nicméně

Za deváte. Když pak by z požehnání Božího Bukva v Horách Panských buďto v Jasenicích a v Semětíně neb kdekoliv jinde se obrodila, tedy oni Hornomiešťané Vsetínští na takovou dobytek svůj čžerný (: tak jako předešle :) hnati a svobodně bez všelijakého ouplatku neb osypu sobě pásti dovoleno mají. Týkajíce se též Za desaté Opravování stavu, mostu a coudění mlynských příkop, tu předně most oni Horní Měštiané Vsetinští z napomaháním Dolno-Měšťánských, však toliko s pěšími robotami, sami v čas potřeby opravovati, příkopy pak couditi diedinským a robotním lidem toliko nápomocní byti mají, a jsouce, Za jedenácté Syroty Vsetínské od brání do služby do dvorou vrchnostenských od starodávna osvobozené, přitom se nyni i budoucně zanechavají, a do tejž zrozumívající služby nucené byti nemají; toliko jich ouřad Vsetínský podle obyčeje každoročně v čas zřízený na kancelář hejtmanský představiti, a z peněz jejich počet pořádný učiniti povinen bude.

Datum v Prešpurku dne 18. Octobra 1732.

Prešpurská pečeť. Joseph hrábě Illežhazý.

Collatum se Výpis ze svými mně přednešeném na pargamentě psaném, a v ničem porušeném pravém originalním obdarováním aneb privilegním listem i ve všem od slova do slova.

Actum apud Regias Tabulas Marchionatus Moraviae.

Brünn die 18. Juni Anno 1773.

Brněnská pečeť. Johan Gärzii Cuetz. Registeret Capedtor.

Chození s klibnou.

Píše *Jan Soukup.*

(Pokračování.)

Právě popsaný průvod mikulášský v Kunicích vyznačuje se skromným počtem účastníků a prostým vystrojením. Na srovnanou kladu tedy proti němu znamenitý průvod mikulášský z Litomyšlska, který se nám zachoval ve dvou barvami provedených obrazech, vskutku zajímavých i rázovitých, zapůjčených sl. Musejním spolkem v Litomyšli, laskavým prostřednictvím p. JUC. Rud. Svobody, jemuž za nevšední ochotu srdečně děkuji. S touže vděčností připomínám též ct. p. Vitáka, řídícího učitele ve Sloupnici, p. a J. Šplíchala, rolníka v Chotěšinách. Popis celé hry mikulášské sestavil p. Jan Šplíchal, statkář

v Heřmanicích, dle vypravování dlouholetého písaře obecního tamže, p. Jana Švába. Týž p. J. Šplíchal namaloval také, jsa desítiletý hoch, průvod mikulášský, jak se spatřuje na obr. č. 3

Roku 1847. umínila si mládež v Heřmanicích u Litomyšle přistrojiti se za Mikuláše, a proto žádala na vrchnostenském úřadě v Litomyšli o dovolení. Tehdejší vrchní p. Braun nechtěl mládeži kaziti radosť, řekl deputaci že sám proti „Mikulášům“ ničeho nemá, ale z moci úřadu svého nemůže a nesmí dovoliti pořádání mikulášského průvodu. Po této odpovědi počato s přípravami k „Mikulášům“. První „Mikuláši“ chodili v Heřmanicích již r. 1824. [1]) a téhož roku i v Horní Sloupnici. Mládež z Oujezdce a z Bučiny přestrojila se za „Mikuláše“ asi r. 1843, v Tisově posledně r. 1858.

Jak již pověděno, upravovali si v Heřmanicích oblek na „Mikuláše“. V průvodu bylo 10 mladíků, oblečených v husarský oblek sváteční té doby, totiž v krátký kabátec, olemovaný kožešinou, pošitý bílými a propletenými šňůrami. Tak byly i kalhoty okrášleny, majíce po obou stranách a nahoře v předu šňůry. Čáky z lepenky načerněné nebo černým papírem polepené zdobilo postříbřené nebo pozlacené třepení. Také korálky a penízky (t. j. lesklé plíšky jako čočka veliké) přišívali na čáky. Husaři byli ozbrojeni šavlemi. — Velitel jejich a celého průvodu byl vyšperkovanější. Jeden mladík ustrojen byl za paní. Na hlavě měl ženský klobouk s pštrosím peřím a na sobě bílé šaty s pásem, z červené, široké pentle. Dva myslivci oblečení po vojensku a ozbrojení puškami následovali a jim v patách kráčeli dva Turci v červeném obleku, s turbany z hedvábných šátků, majíce na obličejích škrabošky a ruce po loket obnažené. Zbroj jejich byly šavle a pistole. — Dva mladíci přestrojeni byli za mouřeníny. Měli černý šat a černé škrabošky, ruce po loket obnažené a začerněné. Opatřeni byli šavlemi a pistolemi. Jeden vážnější muž přestrojen byl za biskupa. Na hlavě měl biskupskou čepici z lepenky, polepenou zlaceným papírem. Plátěný ornát ozdoben byl různobarevným papírem v podobě vystříhaných květů a ornamentů; sukni měl z ubrusu nebo ptátna. Dřevěná a částečně lepenková berla byla pozlátkem okrášlena Dva chlapci 12letí představovali anděly. Oblek měli bílý, čepice jako korunky, a jeden nesl pokladnici, druhý koš s ořechy a cukrovinkami a metlu. Dva mladící přistrojili se za jezdce. Kůň měl hlavu dřevěnou a ostatní kostra koňská byla z latě neb obručí a potáhla se látkou, tvoříc čabraku. Kůň byl upevněn kol beder jezdce tak, že jen s uzdou v ruce mohl pohybovati celým koněm. Jeden z jezdců měl oblek ulánský s pikou, druhý, trubač, dragounský. — Za nimi šli čtyři hajduci v šatě plátěném a pošitém různobarevnými čtverci velikosti dvougrošáků (v průměru až 5 cm.) s lepenkovými čepicemi homolovitými na hlavách, ostře končícími a zdobenými peřím nebo pentlemi. Celá čepice byla olepena strakatým papírem a střecha byla jako u klo-

[1]) Zajisté se chodilo již dávno před tím, ale přestávka, stala-li se možná v bouřlivých dobách koncem minulého a začátkem tohoto století, byla mylně později vykládána za neznámosť tohoto obyčeje. Nesmíme zapomenouti, že také byly ještě v dobré paměti zákazy proti podobným hrám a slavnostem, jako na př. zákaz proti chození s Perchtou, vydaný r. 1761.

bouku zšíří asi 5 cm., ale s třepením, dracounem a korálky. Na úzkém pase koženém visely hajdukům 3—4 zvonce, a jeden měli též na levé ruce. V pravici drželi karabáč s krátkou násadou. Obličeje zakrývaly pěkné škrabošky. Jim se podobali čtyři třísňáci v plátěných oděvech, pošitých různobarevnými třásněmi v délce as 15 cm. s karabáči v rukou. Po stranách kalhot mezi třásněmi měli upevněné hlušice a na koženém pasu velké zvonce. Čepice byly jako u hajduků až na okraje střechy, které byly ověšeny třásněmi; pod nimi šklebily se ohyzdné škrabošky. Dva mladíci asi 15letí byli „laufry" (běžci). Měli bílé kalhoty, bílou suknici po kolena a život s rukávy, vše bílé, s pentličkami různých barev. Pás obepínala široká pentle a hlavu kryla čepice v podobě korunky. Bílý len zakryl úplně přirozené vlasy. Na levici měli laufři připevněný zvoneček a v pravé drželi karabáček.

Zvláštní podívaná byla na klapačku, kterou představoval silný mladík. Nosil tyč, na jejímž konci byla připevněna hlava obšitá kožešinou s dlouhými čelistmi, kterými byl provlečen silný motouz. Tím zatáhl mladík dle potřeby, a čelisti klapaly o sebe, odkudž její jméno. Na koncích huby měla klapačka kousky kůže z ježka. Od hlavy až k patě zahalen byl houní a jen proti obličeji nechal si malý otvor, aby mohl volně dýchati a aby viděl na cestu. [1])

Za židy přistrojili se dva starší šprýmovní muži, kteří měli koženky do bot srstí dovnitř, kabáty ve „špicfrak" upravené, klobouky se širokými střechami, sražené „na tři facky", škrabošku s notným nosem, ranec přes rameno a v ruce silnou hůl Za nimi šel černě oblečený kominík s bílou čepičkou; na rameně měl šorničku, v ruce řebřík as $2^1/_2$ m. dlouhý a kožený pás, za kterým byl zavěšen plátěný pytlík. Pohodný (ras) v plátěných kalhotách a černé kazajce měl na hlavě vysoký klobouk, přes rameno pytel a v ruce silnou hůl. Starší a menší muž představoval sedláka, řečeného též tátu, který měl žluté koženky, zazuté do vysokých bot. Koženky měly široký a vyšívaný poklůpek a zavěšeny byly na širokých šlích, opatřených silnými přeskami od koňského řemení. Místo kabátu měl „lajblik", jinak též „špenzl" zvaný, a na krku široký, stojatý límec. Hlava byla přikryta ošumělým širákem. V levé ruce nesl tlustou hůl, v kapse měl pikslu se šňupavým tabákem a z veliké dýmky dřevěné se žebrou vypouštěl obláčky dýmu. Za ženu (selku, mámu) popsaného sedláka přestrojen byl menší muž ve škrabošce s dosti znatelnou bradavicí na objemném nose. Selka byla oděna v černou sukni, mezulánku, se širokou modrou pentlí. Červené punčochy a střevíce s přeskami od koňského chomoutu kryly nohy. Krátký kabátek kartounový co možná hodně strakatý vycpán byl kolem boků i na prsou obklady pro větší objem, neboť selka měla představovati ženu těhotnou. Za obklad sloužila často obyčejná ošatka neb opálka. Hlavu zdobil pestře květovaný,

---

[1]) Srovnej: Český Lid, II. 3 a otisk z něho: Chození s klibnou atd. Napsal Dr. Čeněk Zíbrt. V Praze 1893. Zajímavo jest, že i různé podrobnosti z průvodu tohoto, ano i z jednotlivých postav dají se doložiti shodnými, jako ve studii právě uvedené mají koně »o Mikuláši« na Vyškovsku také ježovinu jako klapačka a zvonce jako na př. třísňáci. Zvláštní otvor pro dýchání také se připomíná jinde.

Obr. 3. Mikuláši ve Sloupnici. Kreslil J. Šplíchal, rolník z Chotěšin.
V předu jde 6 hudebníků, za nimi 7 husarů, 2 Turci, 2 mouřenínové, pacholata a biskup, mašky (kůň a kozel), táta, máma a Kuba, 6 hansburštů, klapačka, kominik, smrť, Žid, ras.

Obr. 4. Mikuláši ve Sloupnici před 50 lety. Kreslil Jan Doubrava ze Sloupnice Horní před 25 lety.
Průvod zahájili 2 laufři, za nimi jde 5 muzikantů, pán s paní, 5 husarů, 2 Turci, svatý, 2 pacholata, biskup, maška, táta, Kuba, máma, Žid na klapačce, 2 třišňáci a 2 hajduci, kominík, smrť a ras.

velký šátek. Kuba, syn těchto selských manželů, býval nejvyšší ze všech účastníků. Měl žluté koženky zazuté do vysokých bot a zavěšené na vyšívaných šlích, které byly opatřeny v předu i vzadu příčnými sponami. Chodil, jak se po vesnicku říká, „beze všeho", bez kabátu, bez vesty, ale aby nezmrzl, nosil kabát pod košilí. Na hlavě měl klobouk s menší střechou, v ruce silnou hůl a v ústech dýmku jako táta.

Za smrť se přestrojil vysoký muž. Na bílou sasku neb i košili uvázal si prostě bílou sukni; hlavu zabalil do bílé loktušky a obličej zakryl škraboškou kostlivce. Po stranách prsou na bílé košili naznačena byla žebra černými pruhy. Smrť nosila na zádech dítě z hadrů upravené hlavou dolů, které mělo též na prsou černé pruhy, značící žebra. V rukou nebo na rameně nosila smrť dřevěnou kosu bíle natřenou; i brousek dřevěný měla.

Jak z uvedeného popisu patrno, čítal průvod přes 40 osob. Obraz 3. a 4 liší se od popisu tím, že nepředvádějí všech účastníků. Na obr. 4., který představuje výpravu „Mikulášů" ve Sloupnici před 50 lety, [1]) zahajují průvod 2 „laufři" s bičíky v levici, v šatě bílém, červené, žluté a zelené pruhovaném; čepice mají červené. Za nimi jde 5 „muzikantů", 4 v kalhotech popelavých, se světle modrými kabátci a čepicemi (2 trubači a 2 klarinetisti), pátý v občanském obleku (černé kalhoty a čepici, popelavý kabát) s pomalovaným bubnem. Pak následuje „pán" vojensky oblečený v červené kalhoty, červený kabát se žlutým premovaným předkem a límcem; červená čáka nahoře se žlutou páskou a zeleným chocholem prozrazuje velitele. Šavli má vytasenou. Jemu v patách jde „paní" v bílém šatě, se zástěrkou a červeným malým šátkem přes rameno přehozeným, se zeleným třepením. Na hlavě má slaměný klobouk s květinami. Za ní vyšlapuje 5 „husarů" v kroji jako pán, s tím rozdílem, že přes pravé rámě přehozeny mají taštičky na bílých řemenech a chocholy na čákách mají černé. Turci mají také kalhoty červené, čáky s chocholem na zad, nejvýše červeným, doleji žlutým a zeleně pruhovaným. Mají vytasené šavle. Svatý má šat bílý a zbarvený jako „laufři", jen že na hlavě má biskupskou čepici červenou, v pravici důkladnou metlu a na ruce košík. Týž a stejně zbarvený šat mají dvě pacholata se zvonečky v rukou; vlasy jsou ozdobeny červenou, na zad svázanou páskou (?). Postava biskupova shoduje se s popisem p. J. Šplíchalovým. Za biskupem jest „maška" (kobyla), ustrojená způsobem také již zmíněným. Bílé prostěradlo na ní pokryto jest čabrakou oranžovou, žlutě lemovanou. Vojín v ní kráčející má modrý kabátec, taštičku na bílém řemeni a helmu. Pak jde „táta" (sedlák) ve žlutých koženkách, dole svázaných, se zeleným lajblíkem. Kubka nebo Kuba, syn jeho, má popelavé kalhoty až na zem, je bez kabátu, takže mu viděti šle. Čepici má jako „laufři", ale hnědou, s dýnkem zeleným a otočenou vyšší stranou na zad. Máma (selka) v popelavé mezulánce, s blankytným fěrtochem, tmavomodrým kabátkem a bledším šátkem na

[1]) Tento průvod nakreslil před 25 lety Jan Doubrava, chalupník z Horní Sloupnice, jak si vše z mládí pamatoval.

hlavě na babku zavázaným, má v levé ruce tlustou hůl jako syn i táta.

Hned za selkou jde klapačka nesoucí žida s rancem, který má zelené kalhoty, modrý kabát a čepici. Klapačka jest tu v jednolitém obalu chlupatém barvy prostředně hnědé (snad má představovati srsť koňovu), na hlavě skoro černá, jakoby měla čepici s dvěma bělavými výběžky pérovitými místo uší; pod dolejší čelistí u krku má zvonec. Dva hansbuřti (třísňáci, chlupatí) a dva hajduci upomínají velice na maškarní průvody. První hajduk má levou nohavici a pravou stranu kabátce žluté, opačnou stranu modrou jako čepici, na pase má 2 zvonky; druhý má levou nohavici a pravou stranu kabátce a čepici barvy cihlové, pravou nohavici a levou stranu kabátce zelené. Pak následuje kominík obvykle vystrojený, smrť s kosou a ras, který má červené kalhoty, černý kabát a cylindr.

Obraz 4. tedy vhodně doplňuje první popis. Jest v něm 33 osob čítáme-li muže v klapačce.

Obraz 3., kreslený J. Šplíchalem, rolníkem z Chotěšin, předvádí nám „Mikuláše" z doby pozdější. (Některé figury, jako: pán, paní, svatý a laufři scházejí, ale přes to čítá průvod 36 lidí a ještě podává některé zajímavé doplňky a odchylky. Již uniformy prozrazují dobu pozdější; shoda tu s moravským „husarem". Dotknu se jen hlavních. [1])

Mašky jsou dvě: v podobě koně a kozla a jsou vystrojeny týmž způsobem, jak praveno v prvém popise. Čtyři třísňáci mají „krejzle" a jednobarevný, třásněmi pokrytý šat špinavě žlutý až popelavý. Špičaté čepice homolovité jsou dvoubarevné jako šat hajduků na obraze 4. Od hora rozdělena čepice na dvě půle, červenou a žlutou, nebo červenou a zelenou. Chocholy jsou zelené, u prvního černý. Stejně zbarvené čepice mají 2 skvrnitě zbarvení hansbuřti. Klapačka, vynikající výškou nad celý průvod, jde sama, za ní kominík, smrť, žid a ras.

Ze všeho, co uvedeno bylo o svatomikulášském průvodu na Litomyšlsku, vysvítá, že maška v podobě koně i kozla a klapačka jsou vedle biskupa stejné důležitosti a zajisté. — jak ostatně z dalších řádků vysvitne — nemalé se těšili pozornosti již svým vystrojením. Zvláštní jest, že při tak značném počtu súčastněných osob postrádáme v průvodu čerta, který hned za Mikulášem kráčí s andělem v průvodu kunickém. Mikuláš, čert, anděl, kůň, smrť a kozel jsou stálé hlavní figury v průvodu mikulášském a také tu jsou až na čerta. Ostatní, jako husaři, Turci, mouřenínové a j. jsou pozdější, časové přídavky, aby byl průvod větší a hlučnější. Umístěním strakatých hansbuřtů, koně, kozla, klapačky, sedláka se ženou a kominíka v průvodu svatomikulášském vystupuje další patrná shoda s průvodem masopustním, v němž je též kůň, kozlíci, žid, pán s paní, kominík a j. (Pokrač.)

[1]) Nejprve jde 6 muzikantů, 7 husarů, 2 Turci, 2 mouřenínové, pachole, biskup a za ním jiné pachole, pak následují mašky.

Kocandy a Radobýl.

Poznamenal *J. Herain.*

Kdož by neznal našich Kocand, roztroušených po celých Čechách? Kocanda byla hospoda nebo samota v nížině při vodě a cestě, blíže města nebo vesnice, kdež za starodávna pořádán byl trh nebo sklad lnu či pazdeří, jichž dovoz do tržního místa pro jich hořlavosť nebyl dovolen. O této věci pojednal svého času v Památkách archaeolog. náš výtečný a pilný pracovník farář Vlasák a pak slovník Jungmannův.

V novější době při rozšiřování měst a osad spojeno jest mnoho Kocand stavebním ruchem v jeden celek, kdežto dříve stávaly vždy o samotě. [1])

V Praze říkalo se „na Kocandě" v Kaprové ul I. č. 71., kde nalezeny zajímavé starožitnosti, uložené nyní v městském museu pražském.

Takováto hospoda, Kocanda, bývala za branou hradeb Litoměřic, vedoucí k nynějšímu velikému nádraží; ještě před 15 lety říkali tam „na Kocandě". Před nedávnem při stavbě severozápadní dráhy byla přestavěna a obdržela jméno, jak jsem viděl, „Hôtel Gottsande", čímž ovšem zachráněn německý ráz města Litoměřic.

Na severozápadní straně města Litoměřic zdvihá se do značné výše vrch, který od sta let se Radobýlem nazýval a nazývá; na úpatí jeho k městu jest hřbitov, kde odpočívá pěvec „Máje", náš K. Mácha, kdežto na západním svahu a úpatí posvátného Radobýla rozprostírají se při Labi pověstné vinice Žernosecké, mající na okraji krásný kostel z doby Vladislavské gotiky.

Tento památný vrch Radobýl, jenž svým jménem sahá do naší šedé doby předkřesťanské, svědčí o dávném osazení Polabí Čechy.

Proti této památce topografické podniknut asi před 12 lety boj, od známého Pickerta v Litoměřicích, který ve svém listě „dokázal", že jméno to jest staroněmecké „Rodebeile" čili „rothe Beile" a od té doby také „Rodebeilem" se nazývá.

Tím vymítěna památka nejstaršího jména u Litoměřic, názvem naprosto německým, kterýž nyní jest podkladem a důkazem sídel Němců v Čechách již v nejstarší době.

Před 10 lety nalezl jsem v Sasku na jízdním řádu jedné dráhy jméno stanice „Radobyl" na území někdejších Slovanů lužických, ale od několika let jest toto jméno, snad na přání z Litoměřic, přeměněno též v německé „Rodebeil (Rodebeul)".

Když se takto ryzí jména česká na německý skřipec natahují a za německá násilně vyhlašují, pak pomocí etymologie stáří sídel německých dokáže se již hravě.

---

[1]) Topograficko-statistický slovník Čech, vyd. od J. Ortha a F. Sládka v Praze 1870. str. 276 uvádí 7 Kocand a to: ves Kocandu na Plzeňsku a Kocandu v okresu Českobrodském, ostatních 5 Kocand zaznamenáno jest pod jménem samoty. — V Podrobném seznamu míst na Moravě, Vídeň 1893. vyskytuje se Kocanda osmkrát.

Jak si Litoměřičtí upraví místní jméno části města „Rybarn“ (v Rybářích) dole při Labi, nebo severní část za bývalými hradbami „Sagrad“ (za hradem), Rad (hrad), Radahof (náhradí bývalého hradu), nevíme, to ještě nespracovali, ale zajisté že i v této věci postarají se o německý výklad, který by dokázal původ jména německého.

Pro nás a zvláště pro výstavu národopisnou bylo by velice zajímavo, kdybychom mohli zvěděti, kde všude se vyskytuje jméno „Kocanda“ nebo „na Kocandě“, je-li tam ještě hospoda, nebo byla-li někdy, a je-li tam ještě samota, nebo je-li již s osadou sloučena, je-li při potůčku či pramenu a u silnice položena.

Jan Míčů, malíř.

Napsal *B V. Konečný.*

Antonín Rybička o malíři tomto něco málo napsal v Památkách archaeologických; [1]) poněvadž podařilo se mi více zpráv o něm i o jeho rodině nabyti, podávám je tuto u veřejnosť. [2])

Otec našeho malíře jmenoval se Mikuláš Jeníčkův a převzal r. 1566. od otce Jana dům ležící v Hradské (nyní Lažanské) ulici s 2 pruty rolí za 140 kop gr. míš. Mikuláš Jeníček, jemuž také Míčko a Míčů říkali byl člověk šetrný a starostlivý, čemuž svědčí, že domek svůj ihned vyplatil, a že r. 1583. ještě přikoupil kus sadu za 10 kop a za 5 věrtel ječmene.

Mikuláš měl, pokud známo, čtyři syny: Jiřího, Adama, Jana a Václava. Jiří r. 1584. přiženil se na grunt po neb. Vokalovi, vzav si vdovu Dorotu za ženu. Adam l 1597 převzal od otce dům za 130 kop. „z kteréžto summy Mikuláš jakožto otec Adamovi svému 100 kop dává, aby toliko Adam 30 dopláceti měl.“ Otec Mikuláš zůstal při Adamovi, jemuž tak veliký podíl udělil, ale nedobře se mu tu vedlo, nevděčný syn zacházel s ním nešetrně, tak že stařický otec od něho utekl a hledal lepšího příjetí u druhých synů, Jana a Václava. Ti jej laskavě přijali a opatrovali. Ale když otec Mikuláš zemřel, Jan i Václav Míčů žádali na starším bratru náhradu za přechovávání otce, kteréhož Adam, dostav větší podíl, „dle své synovské připovědi měl do smrti chovati, chrániti a opatrovati.“ Tak došlo ke sporu, jehož srovnání dokonalo se na radním domě skutečském r. 1614.

---

[1]) U Rybičky vyskytá se tento malíř jednou (Památky III. 138) pod jménem »Udičů«, podruhé (Památky VIII. 145) pod jménem Mířů, což oboje nesprávno, omyl ten má svůj původ v nejasném nápise kostelním V článku »Špitalský kostel ve Skutči« (Čes. východ 1889. č. 29.) téže chyby jsem se dopustil.

[2]) Zprávy čerpal jsem z knih gruntovních a svatebních, chovaných v obecním úřadě a v c. k. listovně ve Skutči.

v úterý po sv Zbožném Šťastném. V Žluté knize je o tom zápis, v němž se praví, že Adam své povinnosti nevykonal a „Mikuláš nemajíc pohodlí svého otcovského při Adamovi, k Janovi malíři a Václavovi Míčů se uchejlil, kteřížto synové otce dle synovské lásky a upřímnosti živili, chránili a opatrovali a do jeho smrti dochovali.“ Zápis, v němž Adam dostal grunt za výplatu 30 gr. se s povolením Jeho milosti Páně moří a v nic obrací a Adam je povinen Janovi malíři 20 kop a Václavovi 50 kop z toho statku dáti a na terminy vyplatiti „neměnitedlně“.

Náš Jan malíř ještě za hospodaření otcova l. 1596. v úterý po sv. Julianě koupil si zrovna sousední dům od Jana Slavkovského, kloboučníka za 130 kop míš. „Jan zavdal na tu sumu 60 kop, a co Janovi kloboučníkovi náleželo naposledy 10 kop na tomto gruntu, ty on Jan Kloboučník jemu Janovi Míčovu oddává za to, že jemu více zavdal než prve bylo zavdáno a tak bude míti Jan Míčů vyplaceno na tomto gruntě 70 kop.“ Ostatních 60 kop měl Jan spláceti o každém soudu po 6 kop do vyplnění. Prodávající přidal našemu Janovi „žita setého na ozim po půldruhým korci, zbroje dva plechy, ručnice a oružanky, a co se více zbroje nedostávati bude, má sobě Jan Míčů zjednati, slepice tři.“

Jan malíř pořádně platil a tak r. 1606 svůj dluh na domě svém úplně vyrovnal. Když si Jan koupil dům, je přirozeno, že se také oženil, ale koho si vzal, neumím říci. — Jana Míčů přežili dva synové jeho Jan a Gabriel Rok smrti našeho malíře přesně dosud neznám, Rybička uvádí dle matriky skutečské r. 1644.; rok ten týká se asi syna jeho. Náš Jan malíř byl již r. 1638. mrtev, nasvědčují tomu dva zápisy z r. 1638. jimiž Václav Míčů své pohledávky 10 kop a 53 kop odevzdává „předně sirotkům po nebožtíku Janovi malířovi, bratru svém Janovi a Gabrielovi a potom Rozyně dceři Jana Strniště za opatrování v starosti jeho všem společně.“

Tolik o životě Míčově můžeme říci, kde se však v umění malířském vzdělával, jaké měl mistry, kudy cestoval, vypravovati nedovedeme. Rybička o něm svědčí, že byl umělcem nevšedních vloh a že se klonil více ke škole staroněmecké, nežli vlaské. Jedinou památkou jeho umění malířského jest zavěrací obraz „Narození Páně“, posud dobře zachovalý, jenž jest nyní ve špitálském kostele Božího Těla ve Skutči. Pod obrazem tímto byl nápis, jenž teď je připevněn jinde mimo obraz, a zní: Letha Panie 1596 tuto Archu vymaloval na svug gross Jan Miczu Skutecky svobodného umieni malerzskeho na pamatku ji odevzdal pro ozdobu tohoto Chramu ke cti a chvale Boha vssemohouciho a jest postavena na den sv Markety.

Nudvojovice, Samšina, Turnov.

Píše *J. V. Šimák.*

V Nudvojovicích u Turnova stojí chrámek svatého Jana Křtitele,[1]) slohu přechodního, nejstarší zachovaná památka z okolí. Právě v době nynější dočekal se obnovy.[2]) O freskách tu nalezených stala se zmínka v Časopise našem I. str. 46. Dnes oznamuji nález nový, učiněný v prvních dnech měsíce května Odstraňujíce starý stůl oltářní, dělníci přišli vnitř na kámen ve čtyřhranné jamce, na jejímž dně ležel podlouhlý balíček. Obal tvořila kůže, zavřená čtyřmi přitištěnými pečetmi. Když byl balíček otevřen, objevila se uvnitř cínová krabička s ostatky svatými v hedvábných závitcích. Z pečetí dvě byly porušeny, dvě se zachovaly. Reprodukci podáváme dvojí: obr. 1. kresbu p. Vojt. rytíře Krále z Dobré Vody, provedenou rozměrem originálu dle odlitků, a obr. 2. reprodukci fotografie. Obě vyobrazení vzájemně se doplňují.

Obr. 1. Pečeť biskupa pražského Daniele II. (1197.—1214.). Kreslil Vojt. Král ryt. z Dobré Vody.

Kotouček má průměr 29 mm. Uprostřed vidíme jasně podobu biskupa v casuli a mitře, sedícího na sedilii. Levice třímá berlu, pravice povznáší se, žehnajíc dvěma prsty. Na kraji pečeti čteme latinskou majuskuli S. D. G. S. PRAGSIS EPC † DANIEL. — Sigillum dei gratia S. pragensis episcopi Daniel t. j. pečeť z boží milosti biskupa pražského Daniele. Co by znamenalo písmeno S, nevíme. Pečeť tuto sluší přičísti biskupu Danieli II. (1197.—1214.), neboť sloh kostela je příliš pozdní, aby mohl pocházeti z let Daniele I. (1148.—1167.), kdy sloh románský byl ještě v plném květu.

---

[1]) Kostely a kaple ke cti sv. Jana Křtitele posvěcené náležejí k nejstarším v Čechách. Uvádíme jen svatyni na Velízské hoře, zbudovanou od Jaromíra, na Oldříši od Oldřicha, u Lodenic od Břetislava I., v Sázavě a jinde.

[2]) Teskně vzpomínáme, že i při této stavbě hříchy spáchány byly na svatyňce. Dělníci, vesměs z osady, pracovali s láskou v »svém« kostelíčku, úřad děkanský i patronátní prvním požadavkem kladl, aby bylo vše zachováno v původním slohu a podobě. Ale nebylo žádného vedení, nebylo odborného dozoru. Na stříšku, kde dříve seděla štíhlá vížka o svislých stěnách, posadili nyní vížku dole širší, nahoře užší, jako sříznutý jehlan. Šikmé boční stěny na gothické stavbě. V postranní zdi choru zedník prorazil okno, neměře, nekresle, od oka. Okno není ani v souhlasu s ostatními, ani nemá nutných proporcí. Portál průčelní, ještě románský, zdvihli sice do původní výše (byl svrchu zazděn), ale ovrhli cementem, pod nímž zmizel původní detail v kameni. Hrobku otevřeli a rozkopali. Při tom nebylo znalce, protokolu, nákresu. Na štěstí nenalezeno ničeho než kosti.

Obr. 2. Fotografický snímek pečeti biskupa Daniele II.

Pečeť nudvojovická je, tuším, čtvrtá z takto nalezených pečetí biskupských, a přibyl jí nejen pěkný příspěvek české sfragistiky, než i zajištěné datum, kdy kostel asi vznikl, a tím o jedno kriterion více k dějinám slohu románského.

Nálezy toho druhu jsou tak řídké, že je pro vzácnosť připomínáme: Roku 1790. nalezena ve farním kostele v Bohnicích pod oltářním kamenem schránka s ostatky svatých a s listinou zakládací. — Koncem listopadu r. 1846. nalezen list i pečeť (Daniele I.) ve vsi sv. Jakuba blíže Cirkvice u Hor Kuten na empoře kostela svatojakubského, psaný touže rukou i slohem jako bohnický, jak dí Vocel v Časopise čes. musea r. 1847. str. 226. Ve článku tom jsou přepisy obou. Originál svatojakubský je v museu král. čes. — Roku 1865 objevena v Holubicích při olověné krabičce s ostatky svatých pečeť biskupa Pelhřima (1124 25.). Originál nyní v museu král. českého. Vyobrazena v Památkách archaeolog. VII 309, podruhé 427. Roku 1873., když odstraňovali ve zmíněném již sv. Jakubu hlavní oltář, nalezena ve zdi olověná skříňka s hluboce vrytým nápisem (Daniel XIII. Epi. E. Prag.). Je to nález soudobný s oním z r. 1847., ale s pečetí již setlelou biskupa Daniele I. Bylo by si jen přáti, aby se nalezla v chrámku nudvojovickém ještě listina, jako ve svatojakubském.

Do svatyňky vestavěna jest dřevěná kruchta. Byla sice již dříve, ale hyzdila ohromností svou vnitřek ladný a vzhledný. Zřídili ji znova, aby se více lidu mohlo vejíti do chrámu — jednou za rok. Ovšem bylo potřebí, aby vylámali pro trámy řadu nových děr do zdiva. Nová kruchta zakrývá spodem vršek průčelního portálu a maří naprosto lahodný dojem nitra, tlačíc se do třetiny svatyňky, dlouhé a široké jen 9 m. Nevím, že by byl kdy konservator dohlídl ku stavbě. Jeť chrámek nudvojovický objekt příliš nepatrný, na němž mnoho nezáleží!

Blízko sídla konservatorova, u Jičína, je ves Samšina. Kostel samšinský má divný výstroj. presbytář v kůru, kůr v presbytáři. Čelo kostela obráceno je k západu! Stalo se to ovšem již dávno. Aby mohli v presbytáři zříditi kruchtu, přistavili rovnoběžně ku stěnám jejím dvě zíďky a na ty položili břevna. Mezi novou zdí a zdí chrámovou vznikly tak dvě chodbičky zavřené; jednou stoupají schody na kruchtu, druhá posluhuje jako komora.

Ve stěnách choru vnitř bylo zazděno 7 náhrobků. Dělníci byli příliš pohodlni, aby je umístili jinam, a tak kameny hrobové octly se

v temných komůrkách. Tam, kde jdou schody, vysekali tesaři do náhrobku širokou rýhu pro podporný trám a obílili je.

Na druhé straně, v úzkém, tmavém kumbálku stojí 3 náhrobky, tesané z pískovce, dva, tuším, svědčí rodině Seletických ze Smojna a zpodobují rytíře a paní. Práce figurální i ornamentální vyvedena je dílem neobyčejně řemeslným a jemným, provedení takořka umělecké.

Na kus kamene rytířova nalepena je nová stěna, kostelník hází do prostory boží hroby, máry, prkna, latě, nestaraje se nijak, poškodí-li starožitnou památku nebo ne. Četné, útlé detaily jsou již zuráženy. O nápravě ani potuchy. Tak se hospodaří se skrovným zbytkem pomníků české minulosti.

Co díti, když i město Turnov rozhodlo usnesením obecního zastupitelstva v květnu t. r., že odějie jedinou svou starší památku, starobylou radnici renaissanční ze XVI století, kterou obnovovali v smutném roce 1620., rouchem moderním. Plány, hledící ctihodného rázu staré doby, šmahem jsou zavrženy, a přijat návrh turnovského stavitele, jenž olepí základem tisíců renaissanční radnici výrobky chamotu a terrakoty z konce XIX. věku. Volání jednotlivců zaniklo bez ohlasu. — Počátkem roku musejní správa se starostou městským v čele vydala provolání, jež končí slovy: Prosíme každého upřímného Čecha: „Bdi nad šetřením a zachováním českých památek českému národu.“ — Půl léta po tom vesele staví lešení kolem radnice, modelují ornamenty.

Pasovští na pochodu z Čech.

Z rukopisu »Dějiny města Náchoda« od *J. K. Hraše.*

Brzy potom, když Pasovští 11. března 1611. z Prahy se vytratili, oznamovali Jaroměřští Náchodským, „že Laurenc Rame, vůdce lidu vojenského pasovského z Prahy se nějak vypravil a ten že se do Slezska aneb do Polsky obrátiti a tam lid proti království českému najímati míní. Protož kdeby koliv mohl postižen býti, aby z poručení pp. stavův jakožto nepřítel a škůdce zemský jat a vězením dostatečně opatřen a ujištěn byl.“ [1])

Hnedle po této zprávě oznamují na rychlo Levinští [2]) do Náchoda, „že vojáci pěší táhnou Levínem k Náchodu, aby se proti nim lidé zdejší na pozoru jměli.“ [3]) Jak tato zpráva do Náchoda přišla, poslali Náchodští ihned schválního posla k panu Petrovi Strakovi z Nedabylic, tehdy hejtmanu krajskému sídlem na své tvrzi v Šonově u Nov.

---

[1]) Registra primátorská z r. 1610.—11., str. 41.

[2]) Levín, město v hrabství kladském, tehdy k Čechám patřící.

[3]) Reg. prim. str. 41.

Města n. M., [1]) **„že přijel do Náchoda jeden pan starosta polský v osmnácti koních.“** [2]) **Byli to vojáci slezští a polští, kteří šli a jeli Raméovi vstříc, jenž však, jak známo, jiným směrem Čechy opustil.**

Drobné zprávy.

Stěnomalby v chrámě sv. Petra a Pavla na Vyšehradě objeveny byly r. 1887. při přestavbě. V levém věnci kaplí byl nález nepatrný, v pravé lodi bohatý. Podle souhlasného úsudku odborníků dochovaly se tu freskové malby, zhotovené asi r. 1404. nákladem Václava patriarchy Antiochenského, jenž slul též Králík z Buřenic. J. Herain popsal je ve světozoru 1887 str. 671. a Dr. K. Chytil v Památkách archaeolog XIV., kdež na str. 117. praví: »Moment čistě historický, který by snad jinde při otázce zachování nevystupoval v popředí, ozývá se právě na Vyšehradě mnohem hlasitěji. Chrám starobylého Vyšehradu nemá již v sobě pranic starobylého a jest to přímo povinností, zachovati ty zbytky, které šťastnou náhodou se objevily« atd. Ale chyba lávky, vše zmizelo letos pod novou omítkou! Chováme nad to ještě oprávněnou domněnku, že ani nejjednodušší »media via« nebyla volena, t. j. že ani kopie, ač se o nich mluvilo, nebyly pořízeny, což by ovšem vinu zveličovalo. Chce-li sl. kapitula poslední výtku se sebe svaliti, ať se postará svým nákladem o reprodukci kopií, jež redakce s radostí přijme.

Ochrana starožitností a žurnalistika. Ve 3. čís. I. roč. str. 64. s nelibostí jsme poznamenali úsudek svůj o nedůsledných listech denních, které na přední straně otiskují články i zprávy o památkách našich i o potřebě chrániti jich, v inserátech pak mají místo pro cizí agenty. Hlas náš zůstal nepovšimnut a Blumovy inseráty přijaly Národní Listy a Hlas Národa. Pak ovšem není divu, že každý krok náš s četnými obtížemi se potkává a zřídka nějaký úspěch má. *V. R.*

Starožitnosti se vyvážejí neustále a není kromě Společnosti a několika jednotlivců nikoho, kdo by se tomu důsledně a z přesvědčení opíral. Máme ovšem konservatory, ale v málokterém spatřujeme vzor, jak plniti povinnosti této čestné funkce. Budiž tedy každý sám pamětliv především sbírek svého národa, budiž každý samozvaným konservatorem. Věci nečeské prodej si, kdo chceš, třeba do Australie, my o ně nestojíme, ale české nabídni spolkům a sbírkám domácím. Kdo proti tomu jedná, ať si jen přečte stanovy Společnosti, aby si připamatoval účel spolku; stanovy platí pro všecky členy. Nic nám neujde, vidíme dobře i za hranice, byť to bylo i ve Štuttgartu. *Mir.*

Vymřelý rod šlechtický. Před nedávnem zemřel na zámku v Jenšovicích u Mělníka hrabě Ferdinand Kustoš ze Zubří, jenž dosáhl věku 58 let. Jím vymírá po meči starý šlechtický rod, který r. 1558 dosáhl erbu a rytířského stavu, r. 1630. byl povýšen do stavu svobodných pánů a r. 1725. do stavu hraběcího. Zesnulý nezanechal dítek z manželství s baronkou Johanou Trauttenbergovou. *On...*

Hrad Okoř. Ke zprávě uveřejněné pod týmž záhlavím v I. ročníku str. 65. dodávám, že na zachování malebné zříceniny této v původní podobě nelze již ani pomysliti. Již před lety bylo vedeno šetření ve věci té, při čemž konservator Beneš napsal negativní dobrozdání. Ba ani v nynější podobě nelze uchovati hradu toho, jelikož k tomu bylo by potřebí velikého kapitálu. Jak jsem se informoval na místě kompetentním, hrad Okoř pokládá se za břímě, a břemene toho snad i zdarma by se zřekl studijní fond, jehož majetkem jsou dotčené trosky. Kupující ovšem musil by se zavázati, že podnikne nutné opravy, protože

---

[1]) Nyní patří Šonov dvůr k velkostatku náchodskému.

[2]) Reg. prim. str. 41.

chaloupky v podhradí jsou stále ohroženy.[1]) Škoda věru, že podléhá zubu času tato zřícenina, která jest v pravdě pěkným cílem výletníků. Poznamenávám ještě, že cíp kachle nepolévaného s pěkným cimbuřím, v podhradí nalezený, a mandorlovitá dlažice zdobená z hradu, chovají se ve škole noutonické.

P. *Karel Procházka*, kaplan v Noutonicích.

Dělání zlata uherského r 1532. (f. IV post Lamperti). Petr Adrspach z Náchoda etc a na Ryzmburce pohání pana Václava Samuele z Hrádku, aby položil před úřadem smlouvu řezanú, tu kterúž jest učinil někdy p. Pavel Samuel z Hrádku, otec jeho s týmž p. Petrem o naučení a dělání zlata uherského, tak jakž táž smlúva šíře v sobě to zavírá, že též smlúvy potřebuje proti témuž p. Václavovi k svědomí. (Reg. soudu kom I. F) *J. V. Šimák.*

Kaple sv. Ludmily. V historii o pamětihodném domě u Leukokephalů v Assyrské ul., kterou vypravuje Philalethes (»Lumír« str 287.), vyslovena oprávněná obava, že podobné historie budou se opakovati. Dnes již se dostalo smutné kapitole této pokračování zbořením kaple řečené obecně sv. Ludmily u Týna, po níž zbylo jen rumiště. Okolí tím nesmírně získalo! Další kapitoly bohužel vynutí si ne tak assanace a regulace, jako spíše neústupnosť a bezohlednosť k památkám. *M. Jindra.*

Komise pro soupis památek města Prahy. Důležitosť soupisu všech památek stavitelských, uměleckých, historických a předhistorických přiměla radu městskou ku svolání odborníků, jichž přispěním sestavena komise, která v době co možná nejkratší má pořiditi popis všeho, co v Praze památného bylo a ještě jest a soupis tento připraviti jako material pro důkladnou monografii města Prahy a okolí. Věc jest příliš objemná, než aby členové svolané komise zevrubný a podrobný popis všeho památného v Praze sami v krátké době opatřili. Za tou příčinou a k rychlejšímu věci uskutečnění rozesýlá redakční výbor téže komise všem přátelům a příznivcům památek pražských tištěné archy popisné, na nichž vše, čeho potřebí si povšimnouti, vyčteno jest, a připojuje k tomu prosbu, aby každý, co mu povědomo zaznamenal a tyto archy komisi zaslal Redakční výbor jest také ochoten každému, kdo by se společné práce súčastniti chtěl, potřebné popisné archy poskytnouti, jež vydávají se v praesidiu rady městské na staroměstské radnici. Lze se nadíti, že naše členstvo pražské a v blízkém okolí čile bude podporovati podnik městské rady. Pp. členům vydávati se budou archy tyto v každé členské schůzi. —*Skp.*—

Zprávy o spisech a časopisech.

O staročeském dědickém právu a královském právu odúmrtním ke statkům svobodným. Kalousek Rozpravy č. akad Tř. I. roč. III. č. 1. 1894. Možno říci, že pojednání to činí vrchol všech našich známostí o pověděném předmětu. Práce vysoce instruktivní, nezbytná pro znalosť právních názorů českých. Autor obírá se otázkou, které mohl dotknouti se v Českém státním právu jen úzce. Líčí, jaké byly dědické poměry české před privilegiem krále Jana r. 1310., význam tohoto privilegia, omezování práva královského k odúmrtem v XIV. a XV. stol, jak král Vlad. II r. 1497. vzdal se odúmrtí na statcích svobodných a co bylo toho následkem, vývoj odúmrtních poměrů na Moravě, jak upraveno bylo právo dědické obnoveným zřízením zemským r. 1627. *J. V. Š.*

Soudní akta konsistoře Pražské. Z rukopisů archivu kapitolního v Praze vydává Tadra. — I. 1373—1379. Str. XVI. a 405. — II. 1380. až 1387. Historický archiv české akademie č. 2. Stran 448. V Praze 1893. 1894.

Předůležitého zdroje ku poznání poměrů církevních, topografických, genealogických i vůbec kulturních zjevů vůbec ve XIV. stol. a později, leží před námi

---

[1]) Pokusíme se však přece o záchranu jeho! (Red.)

dva objemné svazky. Vyšly v době dvou let, obsahují 4 manualy církevních akt konsistorialních — ještě 8 zbývá. Nedostatek místa nedovoluje, bychom šířeji pojednali o díle tomto neocenitelném. Upozorňujeme na ně zejména lokální badatele, doporučujíce je co nejvřeleji. Podrobné rejstříky usnadní hledání. Ku knihám konfirmačním, vydaným Emlerem a Tinglem přibývá Tadrovou pílí pramen nový. Kéž dočkali bychom se brzkého pokračování Knih erekčních, které drahně let uvázly při V. svazku. Neúplné a chatrné vydání Balbínovo v knize Miscellaneí nestačí, z venkova málo kdo může prohlédnouti ohromné folianty přepisů v musej. archivu. A přece řádné monografie, k níž nebylo by užito knih erekčních, nedovedeme si představiti. *J. V. Š.*

Mince království Českého za panování rodu Habsburského od roku 1526. Seš. 3. Sepsal Klim. Čermák. Nákladem F. Hoblíka v Pardubicích. Přítomným spisem zavděčil se neunavný náš spolupracovník všem, kdož se zajímají o české mincovnictví. Numismatice naší bylo vždy na škodu, že se literatura česká nemohla vykázati soustavným spisem a nemohla si tak dobyti větší a zasloužené přízně, jaké se těší jinde, na př. v Německu. Nedá se popříti, že každý laik, jakmile začne to neb ono sbírati, záhy jest nucen raditi se a sáhnouti ke knize, ve které by poučením došla upokojení jeho zvědavosť. Neznalosť cizí řeči snadno tu může odpuditi nejpilnějšího sběratele, ne sice přímo od sběru, ale s pravé cesty, kterou nastoupil, když vzal do ruky odbornou knihu. Bez četby stane se obětí nesvědomitých prodavačů, kteří sbírku jeho falsifikáty přeplní. Dílo Čermákovo vítá i sečtělý a vyškolený numismat Dobrého ode dávna nedostatek. V seš 1. popisují se mince Ferdinanda I. a Maximiliana II. (1526.—1576.); v textu i na zvláštních tabulích jest 91 obraz mincí, 21 znamení mincmistrovských Sešit 2. vyniká nad předešlý rozsahem, ač popisuje jen mince Rudolfa II (1576.—1612.) Přidáno jest 165 obrazů mincí a 24 znamení mincmistrů. Posud vyšlé tři sešity čítají 170 tiskových stran, 41 tabuli a ještě illustrace v textu. Sešit 3. obsahuje vypsání mincí za Matyáše I. (1612.—1619.) a stavů českých, moravských a slezských (1619.—1621.) provázené 16 tabulkami s 121 obrazy mincí, 21 autografem a 10 pečetěmi. Není to tedy jen holý popis mincí; čteme tu též příspěvky k dějinám cen, sněmovní artikule a jména a znamení mincmistrů českých mincoven. Cenným spisem tímto literatura česká platně obohacena. Nakladatelství Hoblíkovo nemohlo se lépe představiti než tímto skvostným vydáním. Doporučujeme je s dobrou rozvahou a svědomím všem českým numismatům a milovníkům dějin; na prvém místě mělo by však býti v rukou odborů národopisných, v knihovnách venkovských museí a škol, zvláště středních. *Hs.*

Dějiny středověkého umění v Čechách Napsal Jos. Braniš, c. k. konservator a professor čes. vyšší reálky v Budějovicích. V Praze, 1892. Nakladatelé Höfer a Klouček. Cena 3 zl. 30 kr. O tomto díle přinesly čelnější listy české příznivé posudky hned při jeho vydání přede 2 roky, i obmezíme se dnes pouze na krátký referát. Jeho auktor jest již dlouho znám přátelům uměleckých památek našich. Máme v dobré paměti řadu jeho prací o Horách Kutnách, nejnověji pak obsáhlou monografii chrámu sv. Barbory. Několikrát pak již ukázal, kterak historikové němečtí, zvláště Gruber, pokoušejí se na štěstí se zdarem pochybným o předělání některých částí z historie českého umění na prospěch svůj. To jen mimochodem. »Dějiny umění středověkého v Čechách« jsou knihou velmi dobrou. Slohem nehledaným, ale velmi poutavým jest v nich pojednáno o našich památkách ze všech odborů: nalézáme zde popis památek jak stavitelských tak i sochařských, malířských, klenotnických a j. Obsah vhodně doplňují četné a pěkné illustrace. Odborník snad nalezl by v knize této něco, s čím by nesouhlasil; můžeme však jen s radostí souhlasiti s auktorem, že dílo nepsal pro odborníky, nýbrž pro milovníky našich památek: na to jsme poukázali již v ročníku I. při zprávě o »Zvonu«, neméně cenné práci p. Branišově Nepochybujeme, že každý upřímný ctitel naší historie sáhne po »Dějinách« s radostí a jistě nebude sklamán. Kniha obsahem svým i slohem pobádá ku přemýšlení o záchraně památek našich, dokud není pozdě. Doporučujeme vřele tyto »Dějiny« všem upřímným přátelům našich památek jako knihu cennou i jako četbu prospěšnou a zajímavou. *Černý.*

W. Hicke. **Literatur zur Geschichte der Industrie in Böhmen bis z. J. 1850.** Pr. 1893.

J. Neuwirth. **Geschichte der bildenden Kunst in Böhmen vom Tode Wenzels III. bis zu den Husitenkriegen.** I. Pr. 1893.

J. Loserth. **Die kirchliche Reformbewegung in England im XIV. Jd. und ihre Aufnahme und Durchführung in Böhmen.** Lipsko 1893.

A. v. Skene. **Entstehen und Entwickelung der slavisch-nationalen Bewegung in Böhmen und Mähren im XIX. Jdt.** Vídeň 1893.

Paudler A. **Ein Deutsches Buch aus Böhmen.** Kresby od O. Pfennigwertha. I. 45 obr. Č. Lípa 1894 — Dílo o severních Čechách po způsobu Šubrtova z Českého jihu, přihlížejíce však všude ku stránce archaeologické a umělecké.

J. Tittmann. **Heimatskunde des Ascher Bezirkes.** Aš 1893.

F. Bernau. **Hassenstein. Ein Beitrag zur Gesch. des Erzgebirges.** C. Lípa 1893.

J. Hrubý. **Řečice Kardašova a bývalé panství řečické.** Pr. 1893.

A. Poppr. **Hrad Bezděz.** Ml. Boleslav. 1893.

R. Müller. **Die geschichtlichen Kunstdenkmale der Stadt Bensen.** Benešov 1893.

H. Gradl. **Die Reformation im Egerlande.** Cheb 1893.

Zeitschrift für deutsche Kulturgeschichte. Berlín 1893: seš. 1—8. vedle jiných článků má tyto stati, týkající se Čech a Slovanů. Alois John: Zur Kulturgeschichte des westlichen Böhmens. — Theod. Hutter: Die Bauernrevolutionen in Böhmen. — A. Wolter: Ein Überbleibsel altwendischer Kultur, (řeč. slavnosti). *J. V. Š.*

Paul Dr. Arras. **Regestenbeiträge zur Geschichte König Ludwigs II. von Ungarn und Böhmen.** — V programu gymnasia budišínského, na r. 1893. vyšlém autor uveřejňuje neznámá regesta listin krále Ludvíka z let 1510—1526. Z listin archivu budišínského. *J. V. Š.*

M. A. Hammerich podává v **„Mémoires de la Société royale des Antiquités du Nord“** (Kodaň 1892.), zvláštní studii o sbírce nástrojů předhistorických, které chová Museum national v Kodani. Tyto nástroje, jménem Lurs (lours), jsou velké bronzové rohy, dlouhé, štíhlé, na pohled zvláštní. Byly nalezeny v 18 stol. na několika místech Dánska, a ač stáří jejich velmi ctihodné (asi 2500 let), jsou úplně zachovány nejen v původním tvaru, nýbrž ještě dnes může se na ně hráti. Chemická analysa podává 88·70 mědi, 10·61 cínu a 0·49 železa, obyčejné to složení v době bronzu. Hudební rozsah těchto nástrojů obsahuje serii 22 tonů (4 octavy a půle). M. Hammerich soudí, že osm tonů do_1, do_2, sol_2, do_3, mi_3, sol_3, si bémol do_2, které nevyžadují zvláštní schopnosti ke vyluzení a které vystupují takřka zcela solově (tout seuls), jistě známy byly ve věku bronzovém. Zdá se přípustným, že Skandinávci byli prvními (jak připouští Fétis), kteří uvedli hudbu v moderní civilisaci. Revue Scientifique 9. Juin 1894 *František Kučera.*

Výroční zpráva Akademického ústředního odboru národopisného. Podává výbor odboru. V Praze. 1893. V oddílu I. promlouvá se o činnosti pro oddělení studentské, v II. o činnosti pro výstavu vůbec. Odbor uspořádal v místnostech »Slavie« zdařilou výstavku, obsahující oddělení studentské, lidové a starožitnické. Podrobná historie její jest tu vypsána a přidána k ní (III.) zpráva pokladní, svědčící spolu s korrespondencí o rozsáhlé činnosti pilného odboru. Z ideálního náčrtku oddělení studentského seznáváme cíl odboru. Jak a čím se chce studentstvo na národopisné výstavě československé představiti, líčí povšechný obraz. Máme naději, že zprávou touto podaří se odboru získati si nových příznivců, kterých mu přejeme; zaslouží si jich. *K. Roček.*

Mittheilungen des Vereines für Geschichte der Deutschen in Böhmen. XXXII. seš. 4. 1894. obsahují tyto články: 1. Val. Schmidt: Die Fälschung von Kaiser und Königsurkunden durch Ulrich von Rosenberg. (Práce velmi dobrá a nezbytná pro každého badatele o dějinách rožmberských před XVI. stol. Vypisuje řadu rozličných privilegií podvržených, udává důvody, proč zavrhnouti je, a naznačuje dobu a účel padělku. Zejména sluší ukázati na t. zv. Zřízení Rožmberské, o němž psal již Dr. Emler ve Zprávách uč. spol. 1877.) — Kaindl: Canaparius und Brun (Polemika proti Kętrzynskému). —

Grunzel: Ueber die deutschen Stadtrechte Böhmens und Mährens. — Ein deutsch-böhmischer Reiter-Regiment im 30jährigen Kriege (1625—1635). Pluk vévody Sasko-Lauenburského. — Menčík: Die Prager Goldschmiedezunft. — Müller: Kunst- und Baudenkmale der Salhausen im Elbethale II. — V příloze jsou referáty o nových spisech a přehled literatury za rok 1892. až 1893.

J. Š.

Zprávy časové.

Výstavky a sjezdy.

Výstavky národopisné, které loni ve značném počtu a s plným úspěchem byly pořádány v korunních zemích českých, i letos hlásí se, by ukázaly přehled místních památek V Čechách ohlášeny jsou tyto výstavky: Bělá u Bezděze 12.—19. srp — Boleslav Ml. — Brod Čes. 29. čna —3. čce. — Budějovice Čes. — Čáslav zač. září — Dašice 29. a 30. čna. — Jeníkov Golč. v pol. září — Holice 22. a 23. čce — Horažďovice 8.—10. září — Hradec Jindřichův 20. čce.—8 srp. — Hradec Kr. 12.—26. srp. — Hronov v září — Humpolec 1 až 9. září — Chotěboř 12—26. srp. — Jičín 29. a 30. čna — Jilemnice 26 až 29 srp. — Klatovy 29. čce.—5. srp. — Koleč — Kostelec n. Orl v srp. — Kouřim v srp. — Kralovice 5.—15. srp. — Křemže Čes. o prázdn. — Hory Kutny 2—9 září — Litomyšl 15.—29 čce. — Lomnice n. Pop. v srp — Mělník — Mýto Vysoké — Neveklov — Nymburk — Opočno — Pardubice 26. srp. — 2. září — Plasy — Poděbrady — Příbram — Roudnice, poč srp. — Rybná Něm. 29. čna. 1 čce — Rychnov n. Kn. 2. - 9. srp. — Říčany — Smily 2.—10 září — Skuteč 18.—20. srp — Slané — Sobotka 26.—28 srp — Tábor 2.—9. září — Úpice, před prázdn. — Veselíčko u Milevska — Vlašim v září — Volyň — Žižkov. Na Moravě: Dačice 1.—8. září — Hodslavice v srp. — Kelč — Napajedla 12.—15. srp. — Ostrava Mor. — Rožnov — Šlapanice — Telč, koncem prázd. — Troubsko 29. čna. — Třebíč 7 září — Velká v srp. Ve Slezsku: Orlová 2.—12 září — Těšín. Doporučujeme všem svým čtenářům, aby neopomenuli navštíviti tu neb onu výstavku. Každá poskytne mnoho zajímavého, namnoze vzácného a posud málo známého že by i pouhý milovník památek hřešil, kdyby si dal ujíti tak hojnou příležitosť.

Výstava Vrázova, pořádaná v měsících březnu a dubnu v museu Náprstkově, obsahovala sbírky jihoamerického cestovatele krajana našeho E. St. Vráze (pseudonym) Čistý výnos určen na další výzkumné cesty Vrázovy Jako předloňská výstava Holubova, tak i letošní Vrázova byla pro archaeology zajímava: Holubova ovšem větším rozměrem vynikala nad ni i ve příčině sneseného materialu pro studium srovnávací Máme tu na zřeteli hlavně nádoby a jich ozdobování Ve Vrázově výstavě zvláště kromě nádob jednoduše ornamentovaných zajímaly nás nástroje kamenné (kmene Urayacusů); v ozdobách používá se per různých ptáků, perel, zubů, kostí, krovek brouků a m. j. Byly tu též zbraně (dlouhé foukačky »serbatana«), trofej Indiánů brasilských »mua« (hlava vyvařená, kostí a mozku zbavená a pak uděná), primitivní nástroje hudební jakož i pěkně pletené oděvy, rohože (»hamoky«) a m. j. Anthropologicky zajímavé tetování děje se pomocí trnů a řapíků palmových a má u každého pohlaví svůj význam (u ženy — znamení dospělosti, u muže se děje z ješitnosti). Obšírnější referát přinesl »Světozor« v č. 21. (s vyobrazením části výstavy) psaný B (aušem), naše pak upozornění budiž pobídkou našim archaeologům, aby výstavy podobné navštěvovali a srovnávali hlavně material keramický. Snad se tak zmenší řada vlivů, které na naše předky se všech stran působily, snad i tím scvrkne se inventář věcí importovaných k nám z ciziny, až kriticky nahlédneme do dílny pravěké a současně do chýší ještě nyní primitivně žijících divochů. —*a.*

Sjezd učenců v Sarajevě pořádán bude 15.—25. srp. t. r. zemskou vládou okkupovaných zemí, aby byly prozkoumány starořímské památky, získané z četných nalezišť a uložené nyní v museu sarajevském. Sezváni budou nejpřednější badatelé evropští.

Kongres hygienický a démografický. Osmé sezení konati se bude v Buda-Pešti od 1.—9. září t. r Démografie obsahuje 7 sekcí: démografii historickou, anthropometrii, techniku démografickou, démografii tříd průmyslných, démografii měst, statistiku vad tělesných a intellectuelních Adressovati na: generálního sekretáře, M. Colomana Müllera, univers. professora. (Revue mensuelle de l'école d'anthropologie de Paris) *František Kučera.*

Otázky.

Provolání, které jsem uveřejnil v 1. čís. t č. a v denních listech pražských (také venkovským zasláno, ale neotisknuto nikde!) mělo tento výsledek:

Paní Frt. Adamcová zaslala lask. prostřednictvím p. Lva Adamce 4 kraslice z Přelouče — slečna Em. Batelkova ve Vavřinci u Janovic Uhl. zaslala 6 velmi pěkných kraslic, šlehačku a do podrobna vypracované odpovědi na otázky — p. Frt. Bedrníček, notářský koncipient v Českém Brodě, velikonoční popěvek — nejčilejší z dopisovatelů našich pan Josef Cyterák, správce školy v Čičovicích, ani tentokráte nezapomněl a zaslal odpovědi na můj dotazník — pan Frt. Grimm z Hor Kuten překvapil mne 8 zdařilými kraslicemi z Tuchatic, 14 kresbami kraslic a odpověďmi na mé otázky — neméně zajímava byla zásilka p. Aug. Hajného, spisovatele v Jíkvi u Loučeně, který mi poslal 4 kraslice, šlehačku a podrobnou odpověď — kollega, který si nepřeje býti jmenován, přivezl mi 18 kraslic od Polné a Humpolce — p Lejhavec ze Břehu u Přelouče zaslal prostřednictvím p. Lva Adamce v Praze 3 kraslice — p. Adolf Maršálek, řídící učitel v Německé na Moravě, daroval prostřed sl. redakce »Národních Listů« v Praze 11 kraslic sebraných tamže a v obcích: Vříšť, Novosady a Lišný — koll p. Antonín Polášek, právník, rozmnožil sbírku 4 kraslicemi z Dolního Němčí (okr. Uherský Ostroh) — slečna Jindřiška Příhodova, učitelka ve Velké Bystřici u Rožnova, věnovala 3 kraslice — p. Jan Václav z Finberků Svoboda, spisovatel v Hlinsku, důkladně zodpověděl otázky v zaslánu — p. Frt. Šejdl, rolník v Blešně, a p. Frt. Špur, mistr tesařský ve Dvoře Králové, zaslali zajímavé popisy. Kromě toho zakoupeno bylo 5 kraslic z českého severu. Celá sbírka čítá nyní několik set kusů, což jest zajisté slušný výsledek, uvážíme-li, že sbíráno teprve r. 1891. za častých výčitek, že jest to podnik konkureční, a j. nepříjemností. Přece však jsou ještě hojné mezery na mapě kraslicové, jsou celé kraje, odkud nemám ani jedné kraslice! Má-li sbírka býti úplná pro chystanou publikaci a pro národopisnou výstavu československou v Praze r. 1895., třeba tyto mezery doplniti, a proto znova žádám každého, zvláště však sl. odbory národopisné, by mi pomohli aspoň několika exempláři. Že by kde byla jiná sbírka kraslic, konservováním uchráněná, pochybuji! Doufaje, že prosba má nezůstane oslyšena, děkuji všem, kdož loni i letos sbírku moji obohatili, a vyprošuji si další zásilky (jen v dřevěných krabicích, vyplněných řezankou, senem nebo ústřižky!) do redakce. *J. Soukup.*

Na některé otázky z předešlých čísel odpověděl pan František Grimm z Hor Kuten.

Nové otázky:

Kde lid nazývá studánky královkami a co si o nich vypravuje? *J. C.*

V neděli před sv. Vítem roku 1533. dal Ferdinand I. Jiřímu Bakalářovi list erbovní, by se mohl psáti »od bílých orlů z Plavče«. Jiřík Bakalář měl Krásnou Horu na Táborsku a před bitvou bělohorskou žil jeho rod schudlý v Praze a přišel pak po té bitvě na Moravu, kdež byli Bakalářové v zemských službách, zanechavše v chudobě svého predikátu. Kdo by měl sebe menší zprávu o rodu Bakalářů, račiž ji zaslati redakci tohoto časopisu.

Ze Společnosti přátel starožitností českých v Praze.

Valnou hromadou, konanou dne 18. března t. r., zvolen byl na r. 1894. správní výbor takto: starostou Jan Zeyer, architekt na Smíchově; náměstkem starosty Jan Herain, architekt v Praze; jednateli Ph. Dr. Karel Plischke, spisovatel a Ant. Bohouš Černý v Praze; pokladníkem Eduard Bufka, revident Zemské banky v Praze; správcem sbírek PhC. Jan Soukup, redaktor našeho »Časopisu«; knihovníkem Fr. Leypold, architekt na Král. Vinohradech; archivářem M. U. C. Fr. Kučera v Praze; zapisovatelem M. U. C. Jos. A. Jíra v Praze. Náhradníky zvoleni: Jos. Nechleba, technik na Král. Vinohradech, PhC. Boh. V. Konečný v Praze, Fr. Helebrant, obchodník v Praze, Franěk Páris, úředník v Praze. Dozorci spolkovými zvoleni: Vlad. Pér, továrník a měst. rada v Praze, M. U. Dr. Jindřich Matiegka, okr. lékař v Praze, Adolf Pecenka, c. k. vrchní místodrž. inženýr na Král. Vinohradech, J. U. Dr. Jaroslav Haasz, sekretář zemského výboru v Praze a J. U. Dr. Jos. Teige, spisovatel v Praze.

Zpráva pokladní. Ku Společnosti přistoupili nově za členy P. T. pp.: Andrle Fr. v Litomyšli; P. Bakalář Srbecký J. M., farář v Kajalinku; Bašta Jos., statkář v Hloupětíně; Bavor Fr., holič ve St. Boleslavi; Bělohlávek Ant., c. k. oficial daně z cukru ve Velimi; Beneš Václ. J., obchodník; Berounský Fr., řiditel cukrovaru ve Mšeně u Budyně; sl. Občanská beseda ve Vodolce; Bezpalec A., c. k. gymn. prof. v Litomyšli. Blahota Jos., cukrmistr v Lužci; Borkert Jos., říd. učitel v Kostomlatech; Bořický Karel, učitel v Líbeznicích; Brázdil J., c. k. řiditel továrny na tabák v Táboře; P. Buchta Ant., farář v Ritonicích; Buchtela Karel, c. k. berní inspektor; Bureš Antonín, obchodník v Žamberku; Bůžek Č. v Olomouci; Cmiral Jaroslav; Čáp K., cukrmistr v Pečkách; Čepek Ferd., továrník v Přelouči; P. Čermák Frant., zámecký kaplan ve Valči; P. Černohouz J. N., děkan v Hostivaři; Černý Karel, řiditel cukrovaru ve Svojšicích; Červený Jaroslav, továrník a městský rada v Hradci Král.; Červinka Ant., učitel ve Vinoři; Deport J., stavitel; Diviš Karel, učitel v Rychnově nad Kněžnou; Dokonal Fr., vrchní účetní v Podzámčí; Duda Frant., stavitel v Berouně; Duda Karel v Berouně; Engel Václ., povozník; Erben Ed., učitel v Kuklenách; Feigl Ludvík ve Lvově; Fiala Fr., zemský inženýr; Fiala Václ., assistent c. k. prům. školy; Fiedler Jan, soukromník v Dol. Bousově; Filip Frant., řiditel cukrovaru v Uhřiněvsi; z Finberku Jan V., odb. učitel a spisovatel ve Hlinsku; Fliegel Jindř., obchodník v Sedlčanech; Foit Bohuslav, knihkupecký účetní; Forman Václav; Freyn V., řiditel cukrovaru v Záboři, Fuřík Jos. J., správce školy ve Lhotě Bradlecké; M. U. C. Hamza Fr., za r. 1893.; M. U. Dr. Hartmann J. v Miličovsi; Havlík Fr., oficial při c. k. místodrž. účtárně; Herold Jan D., vrchní inženýr na Král. Vinohradech, člen přisp.; Heřman V., pozlacovač v Plzni; Hodek G., řiditel cukrovaru a Hodek Zd., správce hospodářství v Pětipsech; Holeyšovský V., velkoobchodník; Homolka Jan, assistent kn. arcib. ústř. kanceláře; P. Honejsek Václav, farář u sv. Haštala; Honza J., gymn. prof. v Nov. Byožově; Horák Adolf, c. k. vrchní geometr ve Slaném; Horčice Karel, úředník městské spořitelny; Dr. Hostinský Ot., c. k. univ. professor; Dr. Houška Alois, městský policejní komisař v Plzni; Houžvička J., pokladník cukrovaru ve Mšeně; Hovorka K., učitel v Trnovanech u Teplic; Hrdina Vít, pokladník Živnostenské banky; P. Hrdý Jan N., farář v Jerně; Hruška Frant., c. k. soudní adjunkt na Zbraslavi; Hulík Ant., cukrmistr v Bohušovicích; Chromec Fr., učitel v Rudimově; Jakeš Ant., přednosta stanice v Hostivaři; Janáček Alois, řiditel cukrovaru v Meziříčí; Janata Jan ve Zlaté Olešnici; Janik Vilém, statkář v Chlumě, za r. 1893. a 1894.; Jansa Fr., ekonom v Malíně; Jarkovský Vilém, řiditel cukrovaru ve Smiřicích; Javůrek Jaromír, c. k. poštmistr ve Smiřicích; Jelínek Ant., c. k. poštmistr v Častolovicích; Jeníček Václ. Vl., učitel v Potěhách; Jettmar Jos., řiditel továrny ve Slaném; Jirsák Frant. ve Svojšicích; Jirsík Jan,

zemský inženýr; Jiřina V., řiditel cukrovaru ve Vinoři; Joch Rud., účetní cukrovaru ve Mšeně; Josefy A., obchodník na Horách Kutnách; J U Dr. Kaizl Edm., advokát v Karlíně; P. Kaláb Bedř., kooperator v Domaželicích; Kalina K, pokladník měšť pivovaru v Plzni; Karlík F J., zemský poslanec a majitel mlýna v Blovicích; Karlík Fr., učitel na Kladně; Kašpar K, cukrmistr v Roudnici nad Labem; Kavalla Dominik, člen přisp.; Klavík Aug, řiditel cukrovaru v Lužci, člen přisp; M U C Klička Ladislav, člen přisp.; sl. Kličková Božena; Kobliska Vlad, gymn. prof v Roudnici nad Labem; P. Konrád K, c. k gymn. prof a katecheta; Koukola Rudolf, architekt; Král Jos., učitel v Šopce; Král Vojt rytíř z Dobré Vody, techn. úředník zemsk. výboru; Kramattová Filomena, učitelka; Kraus Alois, obchodník; Krejčí Jindř. v Přeštících Krejčí Jos, účetní oficiál; Dr Kropáček J., c. k. gymn prof v Benešově; Kroupa Ant, úředník plynárny na Smíchově; sl. vzděl. odbor »Kroužku mládenců« na Žižkově; Kryšpín Jos., c. k. gymn. prof. v Jičíně; J. U Dr. Kříž M., c k notář a spisovatel v Žďánicích; Kubeš K., řiditel cukrovaru v Dolním Cetně; Kučera Jan, první techn. adjunkt cukrovaru ve Vysočanech; Květoň Jos, učitel hluchoněmých za r. 1893. a 1894.; J. U. Dr Langer Č., advokát v Rychnově nad Kněžnou; Leger Karel, statkář a spisovatel v Kolíně; Lengsfeld Josef v Dolním Újezdě; Libus V, řiditel cukrovaru ve Slibovicích; Ludvík Aug, úředník Lipské pojišťovny; Lutz Leop., městský důchodní na Mělníku; Lux Oldřich; Lyer Jan, c. k oficial cukerní daně v Hrobčicích; Macháček Jan, c k. gymn prof v Č. Budějovicích; Machulka Václ, magistr. inženýr; Mann Vojtěch v Nůslích; J U. Dr. Martinek J, advokát a starosta v Sedlčanech; Masoni Jos řiditel cukrovaru v Lounech Massak Ant, učitel; Materna Jan na Král. Vinohradech; Matouš k Petr správce školy v Kotelsku; Maydl Jan, c k okr hejtman v Mnich Hradišti; Mejrský Jos, spisovatel na Žižkově, za r. 1893.; Mikulášek Jan, mistr lakýrnický; Mildorf Ant, nájemce dvora v Libušíně; Miltenberger Q St c. k duchodní v Bystrém; Multruss Jos. Alb. mistr lakýrnický v Trnovanech u Teplic sl. Městské museum v Chrudimi; sl Městské museum v Jaroměři, člen přisp; sl vné Městské museum v Hradci Králové; Mynář Václ., rolník v Lounkách; Nájemník Jos, c k oficial cukerní daně ve Vinoři; Napravil Bedř, řiditel cukrovaru v Bohušovicích; Náprstek Karel řiditel cukrovaru v Král Městci; Nejedlý Jan, přednosta stanice v Předměřicích; J U. Dr. Nejedlý Julius, zemský advokát; Nemanský A K., přednosta stanice v Hrobcích; Němeček Jan, prof při c k státní průmyslové škole; Neumann Em., učitel v Ouněticích; Neumann Fr. J., materialista na Peruci; Neyburský Vojt. rytíř z Neyburku v Netolicích; Nováček Fr, učitel při měšťanské škole ve Strakonicích, za r. 1893. a 1894 P Novák Aug, kaplan v Krucemburku; P. Oliva Václ. administrator v Krouné; Pacovský Jos. ve Vražkově; Paděra Bohd řiditel cukrovaru v Trmicích; Pánek Josef Al., c k. poštovní praktikant v Něm Brodě; Papež Józa, obchodník; Pauer Em c. k. oficial daně z cukru ve Mšeně u Budyně; Pavlík K v Merklíně; Pelant Karel v Žižkově; Petržilka Jos., rolník a starosta ve Smolnici; Pilař Fr, řiditel cukrovaru v Dymokurech; Pskáček V, c k gymn prof v Roudnici nad Labem, za r. 1893. a 1894; Pohnert Bedř., úředník První české vzáj. pojišťovny; Požárský Jaroslav na Smíchově; J U. Dr Prachenský Stanislav, člen přisp; J U. Dr Otokar baron Pražák; advokát a poslanec v Brně; Průcha Fr., říd učitel v Hluboké; Příborský Karel, inženýr První české vzáj. pojišťovny za r. 1893. a 1894; Purkrábek Ant, majitel knihtiskárny; P. Rájek Otto, katecheta v Bělé u Bezděze; Rank Jos. úředník Lipské pojišťovny; Rieger K, továrník v Dolní Roketnici; Rittich Jan, knížecí tajemník v Plasech; Rosol Miroslav, pokladník okresní záložny v Hořovicích; Řivnáč Jos, velkoobchodník; Sedláček Jan vrchní inženýr knížete ze Schwarzenberků na Hluboké; Sehnal V, řiditel cukrovaru a říšský poslanec v Bečvárech; Dr Scherl F; Schrotz Jindra na Smíchově za r. 1893. a 1894.; Schubert Václ., mistr lakýrnický; Schwarzkopf Jindř., řiditel cukrovaru v Sadské; Siblík Jos, učitel při měšť škole v Blatné; Sládeček Antonín, učitel na Kladně; Slavíček Antonín, abs technik ve Střelici (Meklenburk); Slavík Josef, městský tajemník v Hořovicích; Slovák Jindřich, majitel

knihtiskárny v Kroměříži; Smolík Fr., c. k. professor a okr. školní inspektor v Č. Budějovicích; Smrha Em., obchodník; M. U. Dr. Snětina K. na Král. Vinohradech; Sobotka Jindř.; Sokol Jan, účetní cukrovaru ve Zvoleněvsi; Souček A., statkář v Hořátvi; Soukup Jos., gymn. prof. v Pelhřimově; Jindřich svob. pán Spens-Booden, vrchní zem. inženýr, člen přisp.; slavný Musejní spolek v Kostelci nad Orlicí, člen přisp.; Stallich Ant., účetní továrny ve Slaném; Stark Fr., ředitel škol v Benešově; Starý Miroslav na Král. Vinohradech; Stiller Ant. O., c. k. oficial z daně z cukru v Bašnicích; Stoupa Ant., kníž. Auersperský lesní na Chlumě u Nasavrk; Studnička Ant., c. k. místodrž. inženýr; J. U. C. Svoboda Rud. v Litomyšli, za r. 1893.; Šedivý Josef, cukrmistr ve Mšeně u Budyně; Šesták Jos., ředitel cukrovaru v Plaňanech; Šilhavý Václav, ředitel cukrovaru ve Vys. Mýtě; Šimon Jan, učitel na Malé Skále; Škola Em., korrespondent pojišťovny; Škola Josef, ředitel cukrov. v Zásmukách; Šlegr Jos., učitel v Pan. Týnci; A. P. Šlechta Všehrdský rytíř ze Všehrd, c. k. místodrž. koncipista; Špalek K. v Jevišovicích; Špott J., majitel uměl. dílny knihařské, člen přisp.; P. Šrůtek Jos. A., kanovník a arcijáhen v Hradci Králové; Štolc H., ředitel cukrovaru v Roudnici nad Labem; Štoviček Jan, inženýr; Šulc Vinc., stavitel v Turnově; M. U. C. Tomek Vincenc; Trojan Fr., úředník cukrovaru ve Zvoleněvsi; Tuček B. K., úředník Lipské pojišťovny; Tůma Frant., obchodník; Ferd. svob. pán Tunkl z Brníčka a Zábřeha, c. a k. plukovník v. v. ve Strassu, Štyrsko; J. U. C. Urban Josef; J. U. C. Vačlena Miloš v Písku; P. Wagner Adolf, farář v Úhonicích; Vašák J., spisovatel a geneal. heraldik na Král. Vinohradech; Velgo Václav, odborný učitel v Berouně; Wildt Jos., c. k. poštovní úředník v Litni; Wimmer Felix, účetní cukrovaru v Bašnicích, člen přisp.; Winkler Fr., tajemník okr. výboru na Mělníku; Vogler Antonín, c. k. soudní adjunkt v Táboře; Vondráček Václ., hosp. úředník na Pátku u Peruce; Vorlíček Jindř., kníž. Lobkovický assistent v Libčevsi; J. U. Dr. Zadina Ant., advokát v Poděbradech; sl. Českobudějovická záložna v Č. Budějovicích; Zbirovský Fr., inženýr v Písku; Zima Karel, učitel v Líbeznicích; Zimmermann Čeněk, mlynář ve Zruči; Zouzalík Fr., měšťan v Hluboké; Žďárský Gust., zemský úředník.

K účelům Společnosti pak darovaly: slavná Rolnická záložna podřipská v Roudnici n. Labem zl. 10·—; slavný okresní výbor v Nasavrkách zl. 3·—, v Novém Městě nad Medhují zl. 20·—, v Opočně zl. 5·—.

Za tyto dary vzdáváme uctivé díky a prosíme za podporu další. V tomto výkazu není zahrnuta dobrovolná sbírka na vydání přílohy znakové ku dnešnímu číslu, kterouž podnikli s potěšitelným úspěchem mezi sebou členové při schůzích. Také není zde uvedena celá řada nových členů, jichž příspěvky došly, když tato zpráva byla připravena již pro tisk. Oba jmenované výkazy uveřejněny budou v čísle 3.

Opětně pak oznamujeme všem P. T. pp. členům, že letošním ročníkem počínaje budou v každém čísle oznámováni pouze členové **nově** přistouplí.

Poznamenáváme pak ještě, že míněna tím vždy Praha, kde není podáno jiné bydliště u jména některých pp. členů.

Konečně žádáme všech pp. členů, aby zasílali veškery platy **peněžité**, pokud činí tak **poštou**, vždy **výhradně** na adressu podepsaného **pokladníka**, nikoli na Společnosť nebo na adressu bývalého pokladníka p. Fr. Kurše, člena našeho, který vzdal se již přede dvěma roky této funkce. Jest vůbec v prospěchu pp. členů, budou-li zasílati vše dle adress, uvedených na obálce každého čísla.

V Praze, 21. června 1894.

Ed. Bufka, t. č. pokladník,
Král. Vinohrady, Čelakovského sady, č. 432.

Redaktor Jan Soukup. — Nákladem Společnosti přátel starožitností českých v Praze.
Tiskem F. Šimáčka v Praze.

ČASOPIS
SPOLEČNOSTI PŘÁTEL STAROŽITNOSTÍ ČESKÝCH
V PRAZE.

Časopis vydáván jest pouze členům Společnosti a to zdarma. — Expedice jest na Král. Vinohradech, Hálkova tř. č. 68. nové.

Číslo 3. Vydáno v listopadu 1894. Ročník II.

Archaeologické miscelly.

Píše Dr. *J. Matiegka.*

III. Moderní fibule z Čech.

Laskavostí p. prof. Kouly, kustoda při zemském museu, bylo mi umožněno, podati zde vyobrazení dvou zajímavých spon, chovaných ve sbírkách téhož musea pod názvem: „Sponky z minulého století, jakých se užívalo na Litoměřicku, — dar p. Václ. Ungermanna v Cho-

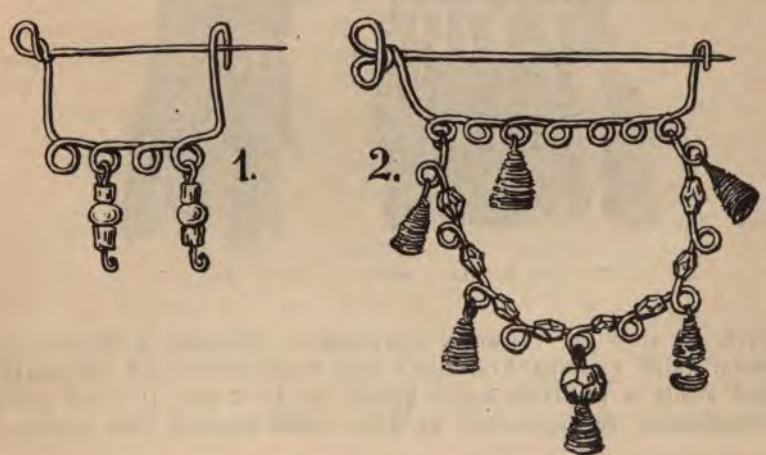

Obr. 1.—2. Fibule z 18. století.

tiněvsi (Kuttendorf).“ Jsou velmi primitivně zhotoveny ze žlutého drátu, tak že jehlice, místo péra jednou nebo dvakráte zatočená, přechází v oblouk, tvořící na konci jednoduchý háček, za který se založí špička jehly. Oblouk fibule je několikrát zatočen od místa k místu v kroužek; na těchto kroužcích visí pak při jedné sponce (obr. 1.) dvě cetky z drátu s červenými a bílými skleněnými korálky, na druhé pak

(obr. 2.) polokruh z drátu, podobně jako sám oblouk fibule v kroužky vinutý; na polokruhu tom navlečeny jsou fialové korálky skleněné, na kroužcích mezi nimi jsou zavěšeny kužele z jemného drátu stočené; uprostřed visí modrý korálek se stejným kuželem. Zrovna takové kužele visely konečně mimo to na samém oblouku fibule, ale zachoval se z nich jediný. Fibule tyto mají něco starožitného na sobě, a každý pozná při prvním pohledu podobu jich s bronzovými fibulemi předhistorickými.

J. Szombathy [1]) popisuje a vyobrazuje zcela podobné, ze žlutého drátu zhotovené a skleněnými korálky ozdobené fibule, o kterých

Ob. 3 - 4. Sponka z nálezu u Želenic (líc, rub).

udává, že si dosud slovanské obyvatelstvo (Charvaté a Slovinci) na střední Kulpě v dolním Krajinsku v nich libuje. Slouží prý ku spínání límců košile a na trzích lze je koupiti po 1 — 2 kr. O tvaru jejich poznamenává, že „upomínají na jisté, avšak mnohem větší bronzové

[1]) »Moderne Fibeln aus dem Gebiete der Südostalpen« v »Mitth. d. Anth. Ges. in Wien XVIII. Sitzungsber. str. 17. — S vyobrazením našich fibulí z 18. stol. srovnává se částečně sponka z nálezu u Želenic (3.—4.), nyní v Museu král. Čes. Bronzová sponka tato nalezena na prsou kostry; spodním zubem připínala se k šatu a řetízkem zavěšovala se na krk. Patrná shoda tu jest, neboť vidíme drátěné svitky a na nich visící cetky. Také byla zdobena perličkami skleněnými, nyní arci jen částečně zachovanými. (Vyobrazení její zhusta spatřujeme. Poslední jest v »Dějinách kroje« od Dra. Č. Zíbrta I. sv. str. 102., jehož štoček ochotně zapůjčilo slavné nakladatelství knihtiskárny F. Šimáčka, začež mu vřele děkujeme.)

fibule uherské, jinak na italské tvary, které má Montelius [1]) částečně za předchůdce „fibulí hadovitých". Ale podoba jest velmi vzdálená."

Na fibulích, vyobrazených Szombathym, chybí ono kroužkování na oblouku, jakož i závěsky; těmito vlastnostmi upomínají naše fibule ještě více na jisté tvary hallstattské, uherské a italské. [2])

Není mi známo, že by dosud bylo užíváno takových fibulí někde v Čechách; teprve dalším sbíráním takového materialu umožní se rozhodnouti, od kdy, jak dlouho a kde všude v Čechách byly rozšířeny a zdali zde skutečně jde o nějakou souvislost mezi předhistorickými fibulemi a moderními těmito výrobky, jaké zdá se vyžadovati shoda tvarů.

Lidové léčení na Zálesí.

Sebral *Jaroslav Mančal.*

(Pokračování.)

Na spáleninu vezmi husí prach a smoč jej v smetaně a to často přikládej! Nebo kup lilijovej volej, taky dobrý jest. (Z. V.) Spálené místo maže se lněným olejem. (V. Jeníkov.)

Krtice a bředy potřebují, aby se brzy podebraly. Ku sebrání napomáhá: Z lipových větví ostrouhej vrchní kůru pryč, spodní zelenou pak seškrab a smíchej se žitnými otrubami a s mlékem nebo vodou! To uvař a kaši přikládej teplou! — Kousek černého chleba rozkousej, smíchej pak s čerstvým máslem a přilož! Také podbělí můžeš roztlouci a přiložiti. To vše podbírá. (V. Jeníkov a j.)

Jiným bolestem má se zabrániti, aby se nepodebíraly, a tu hledají se prostředky, které rozhánějí nebo bolesti vznikající zamezují. Tak přiložíš li ssedlé mléko na prst, který bolí a bude se podbírati, bolesť „sparchantí", nepodebírá se a ztratí se. Nebo pro rozehnání utře se pěkně za 1 kr. čertovo h.... (lejno), za 1 kr. kafr a za 1 kr. šafrán, a to se přiloží na bolesť. Také čertovo h.... s bílou moukou rozetřít, to rozhání. (V. Jen.) — Pro rozehnání bolesti. Vezmi libeček a roztluč jej, pak nový máslo, a dohromady rozetři, udělej z toho masť, namaž bílý kloc a přikládej! (Z. V.) Vezmi bílý kloc, namaž jej lojem a posyp prachem střílecím a zapal! To teplý přilož! (Z. V.)

Den sv. Jiří jest významným pro lidi, zabývající se léčením. Do sv. Jiří jest třeba, aby zaopatřili se z říše živočichů některými exempláry, kterých v léčení svém skoro stále potřebují. Do Jiří musí nachytati raky, které, vážíce je na provázek, dají někde na půdě vy-

---

[1]) Oscar Montelius: Spännen från bronsåldern. Antiquarisk tidskrift för Sverige. Del. 6. No. 3. obr. 22., 23., 24., 34. atd.

[2]) Dr. E. v. Saken: Das Grabfeld von Hallstatt, 1868, Tab. XIII. obr. 12. Dr. L. Niederle: Lidstvo v době předh. Praha 1894. str. 341. obr. 212., str. 443 obr. 443.

sušit. Při nakuřování přikládají pak kousek do koření, jímž nakuřují. Před Jiřím vycházejí také na známá místa chytat hady, kteří v ten čas nejsou jedovatí; teprve po sv. Jiří dostávají jed. Číhajíce na ně, usmrcují je klackem; ale nesmí zapomenouti při tom říci, proč každého zabíjí. Tu volají: „Pro nátku!“ — „Pro ouroky!“ — „Na otok!“ a p. Ubitého hada pověsí za hlavu do skřipce, ořízne kůži kolem hlavy, hadrem v ruce ji uchopí a stáhne. Obé dá se uschnout. Trochu uhlí, na to kousek hadí kůže nebo sušeného hada, kousek cukru a kafru, to jest kouření na otok. Také se přidává ouročník. Hřbet a hlava obzvláště k nakuřování nátky se hodí. Místo hada dává se i branostejlova (hranostaj) kůže nebo kosti z liščí hlavy.

Jako hady, chytají před sv. Jiřím i krtky s týmiž obřady. Aby však účinkoval při zaříkávání, musí se utlouci prostředním prstem pravé ruky.

K rozehnání nátky užívá se také ještě jiných prostředků. V zápiskách mlynáře Vašíčka dočítáme se: „Vezmi čertovo h.... (lejno) a vezmi teplý mlíko tak, jak se od krávy udojí, hned do něj čertovo h.... dej vařit a zasyp to moukou samožitnou, až se spolu vaří, aby se řídká kaše uvařila. Tu teplou na hadr maž a přikládej! K tomu vezmi mořskou sviňku, utřihni třikrát chlupů a nakuř se jimi, tak se ti rozejde. — Nebo kouření: ouročník, diviznu, růži, bílou fialu, doule (vymačkané voštiny), z ryby kost a z ouhoře kůži. — Nebo z lišky jazyk a cukr. Tím nakuř hadr a stírej bolest a přilož a zavaž! — Nebo vezmi pivo a vař jej s chlebem a přikládej teplý na bolest. — Také ze zvonu mastný jest pro rozehnání skládající bolesti dobré.“ Kdoby nátky dobře nezaříkal, obrátí se na něj, že by přišel o oči.

Při bolení hlavy zavazují studenou vodou, častěji však přikládají sladký, křenový a hlávkový lupen, syrové brambory na kolečka rozkrájené a osolené, zelí, listí olšové a březové nebo napleskávají hlavu octem. Hlava prý bolí, když se dáme ostříhati, a vítr naše vlasy roznese. Proto ostříhané vlasy dávají do plotny nebo někam pod kámen. — Pro prašivinu neb vodnatost na hlavě. Vezmi vlaský ořechy a vyloupej z nich jádra a dej je na rendlíček na máslo usmažit, potom vezmi bílý kloc a dej to do něho a dobře vytlač! Tím zoftem hlavu namaž, tak se ti vyloupá a zahojí. (Z. V.) — Natrhej pýření ze žita a usuš je, potom utluč a dej do másla, když se škvařit bude a nech spolu dobře svařit, potom vezmi kloc a vytlač dobře! Když se sedne, tak můžeš mast potřebovat. (Z. V.) — Mast na strupy. Vezmi celeduň a usuš ji a utluč ji na prach! Dej rozpálit máslo a když se škvařit bude, tak ten prach tam pusť, ať se dobře spolu svaří, potom vezmi bílý kloc, přeceď to a dobře vymačkej! Až se sedne, potom můžeš strupy mazat, tak se ti zahojí dobře. Bylina ta spůsob vorlíčka roste, jejím kvítkem kdybys přitlačil na bílý plátno, tak ti to znamení nikdy nepustí. (Z. V.)

Pro učistění mozku. Na lačnej život a když jdeš spat, vezmi na lžíci vody a do ní 5 kapek šajvostru, to užívej, tak se ti mozek učistí a těžké sny odstoupnou. (Z. V.) Když máš v mozku palčivost.

Vezmi nůžky, vytřihej na vrchu vlasy dobře a přikládej studenou vodu neb led, tak se ti mozek zas usadí a schladne. (Z. V.)

Aby nebolely oči, propichují uši i hochům, navlékají do nich nitku hedvábnou a později náušnici. Když prvně vidí slzičky, trhají tři, potírají si každou třikrát oči a říkají: „Marije Panny slzičky, aby mě nebolely očičky.“ (Klábovka.) — Když se dělá na oku „cink“, vezme se jako krupice hadího sádla na špičku brku a dá se do jednoho koutku oka. To chladí a nebolí a cink se ztratí. (Větr. Jeníkov.) Padne-li dítěti něco do oka, poučuje ho maminka, aby vzalo za hořejší klapku, třepalo jí a říkalo třikrát: „Fuj z vočka do potůčka!“ (Zbility.) — Když tebe oči bolejí. Vezmi nickamínek, který ještě přepalovaný není, dej jako bohatý hrách do čtvrtky vody, nech to 12 hodin stát, pak svrchu seber ten soc pryč a tou vodou vymejvej! (Z. V.)

Neslyší-li kdo na některé ucho, ať utluče netřesk a šťávu z něho vymačká do láhvičky, kterou pak musí zaváleti do bochníka chleba a dáti s bochníkem péci. Když se bochník upeče, ať vyndá láhvičku a šťávy naleje do ucha. Jistě pak slyší. (Klábovka.) — Vezmi netřesk a kafr, to utluč, a když budeš píct chleba, tak udělej jeden malý láblík a doprostřed toho chleba dej ten netřesk a kafr, ať se spolu upeče. Potom vyndej a rozloupni na půli a na každé ucho přiklop jednu půlku, co budeš moct teple vydržet, a nech až schladne! Tak se ti hluchota rozejde a ztratí. (Z. V.)

Chceš-li, aby ti na holém místě hlavy rostly zase vlasy, usuš lískové ořechy, roztluč je na prášek, utři pak se sádlem a namaž holé místo na hlavě! (Vět. Jeníkov.) — Uvař macešky polní a tou vodou si smáčej vlasy! (Oustí.)

Bolí-li v krku, obkládají na Zálesí teplým; k studenému nemají důvěry. Zejména užívají tohoto prostředku: Stáhnou rychle punčochu s nohy, obrátí a tak teplou na krk přiloží. Jinde dávají také křenovou placku.

Máš-li bolesť, vezmi pernikářský těsto, vosk, bílou smůlu, jelení lůj, kalafůnu, kafr, to dohromady uvař! To táhne a hojí. Summa 25 kr. — Pro bolení zád taky může flastr z masti týto býti, která z předu znamenaná jest. Na tu musí být za 6 kr. kafru, za 3 kr. kalafuny, 3 kr. bílý smůly, 3 kr. vosku, 6 kr. perníkářský těsto, 6 kr. jelení lůj. Summa všeho 27 kr. (Z. V.)

Rozbolí-li někoho ve stavení břicho, ihned se ohřívají cihly a hliněné pokličky. Ty zabalí se pak do vlhkého hadru a do suchého a přikládají na břicho. Také se přikládá hodně ohřátý a skropený oves neb ohřátý popel. — Pro břicha bolení vaří se balšan, melisa, kopr a cukr. To se sleje a pije. (V. Jeníkov.) — Proti velkému bolení břicha těhotných žen. Vezmi melisu a balšan a vař to v čistý vodě pod pokličkou! To ať dobře teplé pije, tak ji bolesti přejít musejí. Však ale která žena bolesti k porodu trpí, v ten čas nemůže užívat. (Z. V.)

Pro spouštění laksírky. Vezmi kuřlavý tabák a kozí mléko, které na poli roste, to dohromady ve mlíce kozím vař a přeceď skrze klůcek a to pij! Tak se tobě stolice spustit musí. (Z. V.) — Proti

průjmu vaří květ sladkého lupenu, to osladí a teplé pijí. (Klábovka.) Také sušené borůvky 24 hodiny se močí v kořalce a pak se to dá píti. (V. Jeníkov.) — Nejobyčejnější rada však bývá: „Jdi a vlez si na pekýlek nebo na pekárnu!“ „Vlez si za kamna a skrč se hodně!“ nebo užívání prachandy, sušených hrušek, pražené polévky a černé kávy.

Pro žaludek. Vezmi peluňku a skrájej ji na drobno! Pak vezmi hořkou kořalku a dej do ní tu peluňku a nech to močit, pak na lačnej život to musíš pít. (Z. V.) Když nevíš si rady, vezmi hořec a kořen, nastrouhej aneb natluč, jestli suchej máš, do kořalky dej, a pij to na lačnej život, tak ti dobře trávit bude. (Z. V.) Pro zastavení sedlého mléka v žaludku. Na lačnej život jez hovězí polívku a dej do ní hodně opence, co nejvíce budeš moct. Tak se ti v žaludku mléko rozpustí a žaludek ho stráví. (Z. V.) Kdyby tebe žaludek bolel, takže by tobě srdce svíralo, vezmi anciján neb hořec, ten utluč dobře a vem silnou kořalku, to do ní dej močit, potom to přeceď skrz bílý kloc! To pij na lačný život po tři dny, tak tobě bolest odejde. (Z. V.) Na namožený žaludek přikládá se skýla nebo tenký krajíc chleba, namočený v bílé kořalce a posypaný roztlučeným pepřem. (V. Jeníkov.) (Dokončení.)

Pohřebiště veleslavínské.

Popisuje *Jos. A. Jíra.*

Hned na počátku tohoto článku přislíbil jsem, že podám chemický rozbor neznámé hmoty černé a bronzů (str. 11. poznm. 1.); nyní pak rozšiřuji tento i na nádoby, poněvadž od pokusů J. Pudila a L. Šnajdra (Památky archaeologické X.) nepřičinil se nikdo o podobnou práci. Starožitnosti mnou popsané zkoumány byly v analytické laboratoři p. J. J. Weisse v Praze. Poněvadž zkoumání není dosud ukončeno, ponechávám je celé do posledního sešitu, zde pak omezuji se jen na zkoumání střepin.

V čísle 1. na tab. II. vyobrazena jest nádobka č. 19. a, b, barvy tmavošedé, bez lesku. Dal jsem jeden střep zkoumati s tímto výsledkem:

V ohni byv vypálen záhy změnil barvu ve světle cihlovou. V červeném žáru vypálené střepy této nádobky byly na lomu jakoby o černém jádru, ale dalším pálením za přístupu vzduchu zmizelo i toto zbarvení, z čehož by se dalo souditi, že celá nádobka jest prostoupena tuhou. Snad byla roztlučená přimísena do hlíny. Jisto jest, že příčinou této temné barvy jest uhlík spalitelný.

Střep druhé nádobky, vyobrazené na téže tab. č. 20., jest černě hlazený. V ohni ukázal se shodným se střepem nádobky č. 19. Chemický rozbor proveden byl, jednak aby se stanovil vztah složení chemického zmíněných nádobek, jednak aby získal se tak podklad

k dalším úvahám o srovnávací keramice. Zajímavo jest srovnání, co oba střepy obsahovaly:

	střep č. 19.	střep č. 20.
Kyseliny sírové nerozlož. zbytku a kyseliny křemičité	74·02%	74·6%
Kysličníku železitého a hlinitého	21·76%	21·61%
„ vápenatého	1·87%	1·31%
„ hořečnatého	1·5%	1·4%

Jsou tedy obě nádobky jistě z téhož materialu vyrobeny. Sluší jen ještě podotknouti, že rozborem stanoveny jsou jen některé vlastnosti a látky význačné, aby zkoumání bylo, jak možná, nejjednodušší.

(Dokončení.)

Chození s klibnou.

Píše *Jan Soukup.*

(Pokračování.)

Zbývá ještě promluviti o tom, jak se prováděla slavnost. Laufři předcházející celý sbor asi o $^1/_4$ hodiny přijdou do stavení, přednášejíce tento proslov:

Zdráv buď, pane hospodáři!
Ať se vám všem dobře daří,
i též paní hospodyni
vinšujem vše dobré nyní.
Jestiť výroční památka
pro chlapce i pro děvčátka,
to sv. Mikuláše,
našeho dobrého dárce.

Dále vám oznamujeme,
že při sobě velké komonstvo máme;
mají na sobě stříbro, zlato,
málo platí — máme za to.
Máme též handlovní lidi,
ti se jmenují židi.
Je-li tedy vůle vaše,
uhlídáte Mikuláše.

Při tom chodí laufři dva a dva ode dveří ke stolu a zpět, až proslov doříkán Obdrževše svolení hospodářovo, odejdou laufři před stavení oznámit je práskáním karabáčů, že smějí stavení navštíviti, načež jim hansbuřti, t. j. hajduci a třísňáci stejně odpovídají práskáním.

Než přijdou „Mikuláši“, nahrne se do světnice obyčejně tolik lidí, že se nastaví po lavicích podle zdi, na chlebná kamna i na stupně k nim vedoucí.

Z „Mikulášů“ vstoupí do stavení nejprve hajduci, oznamujíce svůj příchod zvoněním a práskáním karabáčů, ve světnici pak staví na odiv svou mrštnosť, vysoko skákajíce rovnýma nohama na lavice i na stoly. Dívky musí se míti na pozoru, aby jich hajduci svými nepěknými škraboškami nezulíbali. Odrostlejší mužskou mládež, zvláště čeleď hospodářovu, obstupují hajduci a nutí ji, by kleknouc se modlila. Se svolením hospodáře donucují hajduci mládež k modlitbě, štouchajíce a mrskajíce ji. Hlučný smích vzbudí mezi diváky, modlí-li se před tolika lidmi odrostlý chlapík.

Nápěvy mikulášské!

Píseň andělů »adagio«.

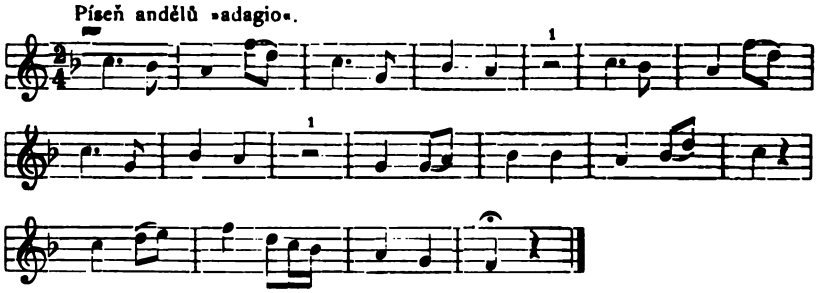

Laufři a hajduci »allo«.

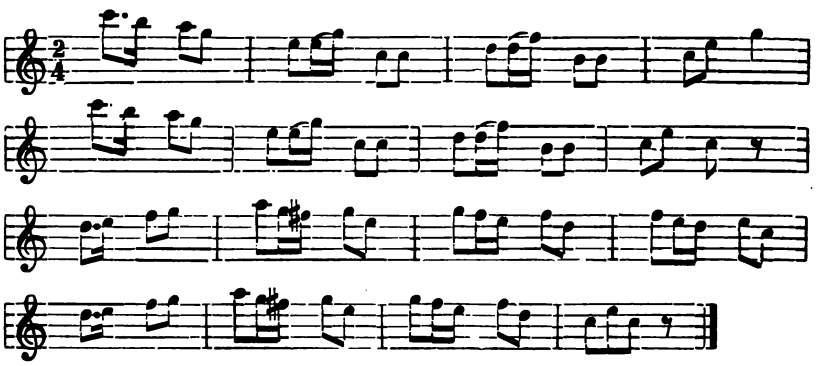

Husaři »Třasák«.

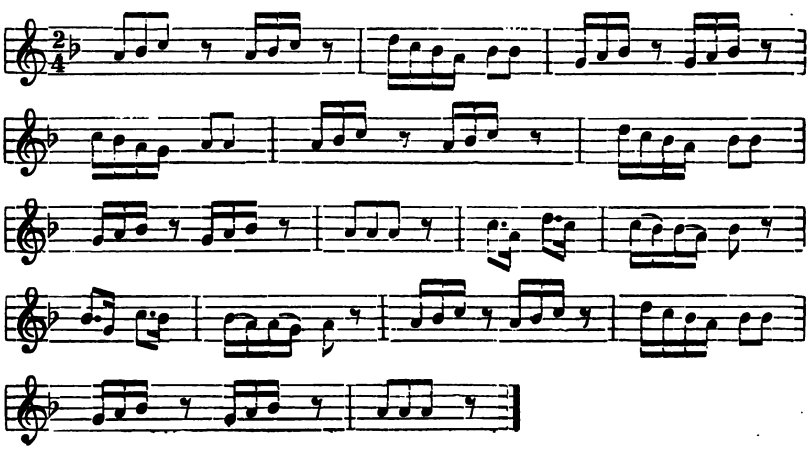

Myslivci »Tempo pochodu«.

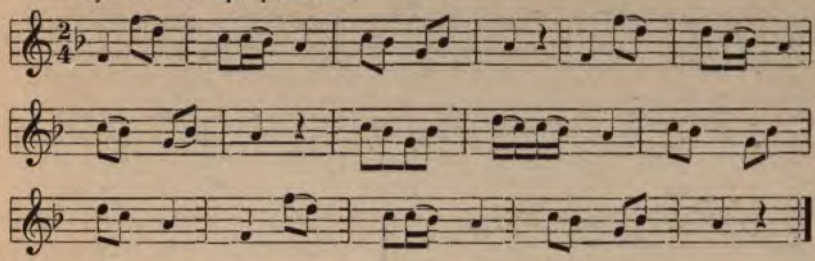

Turci a mouřenínové »allo«.

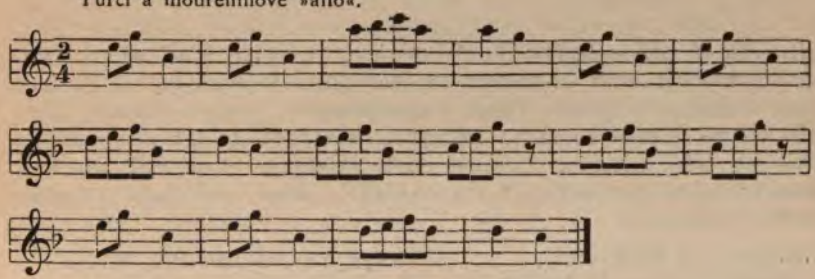

Dragoni, huláni a maška »Třasák«.

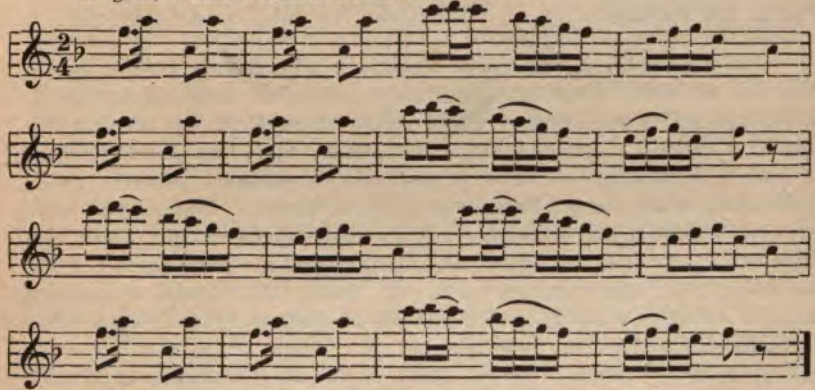

Kominík »Třasák«.

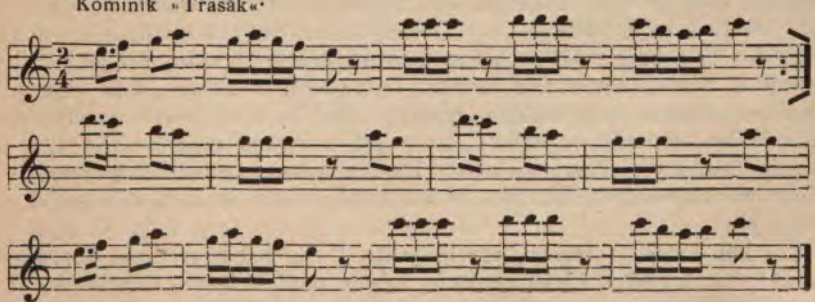

Židovi »allo«.

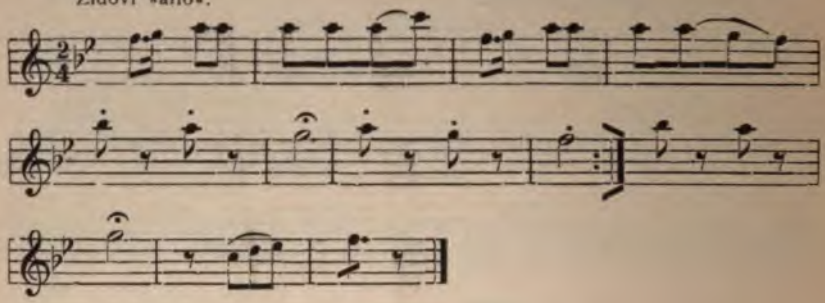

Po té přijde hudba, hrající pochod, a za ní kráčí pán s paní v čele husarů, kteří se postaví na jeho povel v jednu řadu. Za husary následují myslivci, Turci a mouřenínové, tvoříce druhou řadu, ale než se postaví do řady, zastaví se u vchodu do světnice, tvoříce čestnou stráž a majíce vytasené šavle skříženy. Nyní velí pán německy: „Uchopte šavle, v pravo hleď!“ Mezi obě řady vstupují andělé, zpívajíce:

Biskupský Mikuláš svatý,
v darech duchovních bohatý,
byl rodem z města slavného,
Patria tak řečeného.

Když mu dal Pán Bůh vyrůsti,
hned mu vylil v mysli cnosti;
nešlechetných jinochů zlých
vždy se štítil a varoval jich.

Po těch slovech přichází biskup, a pán velí: „vzdejte česť!“ Husaři, myslivci, Turci a mouřenínové, kteří se zatím postavili do řady, vzdávají česť. Biskup dojde až ke stolu, kde jej očekává hospodář s dětmi, a počne takto: „Pochválen buď Pán Ježíš Kristus“ (v rodině katolické) — nebo (v evangelické pozdraví slovy:) „Pokoj boží budiž tomu domu! Nejmilejší pane hospodáři! Umínili jsme sobě obnoviti památku sv. Mikuláše, našeho štědrého dárce, při čemž vám žádáme hojné boží požehnání na veškerém vašem hospodářství s tou žádostí, byste své dítky v bázni boží cvičil, tak abyste se na nich radosti dočkali, a někdy z nich též hodní občané byli. Toť mé přání z upřímného srdce.“

Po řeči biskupově podělí jeden anděl děti hospodářovy ořechy, suchým ovocem a cukrovinkami, druhý pak anděl postaví na stůl pokladnu, do níž vloží hospodář dle možnosti stříbrný dvacetník, nebo půl zlatého, ba i jeden zlatý. V témž okamžiku přijíždí dragoun na mašce. Pán přijme dopis od dragouna, přečte a vrátí dragounovi, který se postaví stranou u vchodu. Teď cvičí pán husary, a po skončeném cvičení zavolá laufry německy: „Laufři, sem, vesele tančiti!“ Hudba hraje, laufři se několikráte otočí a vyjdou ze světnice. Pán zavolá hajduky slovem: „heraus“. Hajduci sebou házejí, točí a výskají, čímž vzniká veliký hluk, protože množství zvonců na nich zavěšených se ozývá.

Pán zvolá: „Husaři, vesele tančiti!“ a hned vystoupí kaprál, vzdá pánovi česť a s jeho svolením vezme paní k tanci. Kaprál tančí

volně dle hudby, podupává a šavlí cvaká o podlahu. Otočí se jen jednou, odevzdá paní pánovi a vzdává česť. Vedlejší 2 husaři postaví se proti sobě a tančí drobným krokem, potřásajíce se. Otočí se též jen jednou. Tak se vystřídají všichni husaři a hudba zahraje novou „myslivecku“ myslivcům, kteří se za zvuku hudby procházejí od stolu ke dveřím a zpět, majíce pušky na ramenou.

Turci a mouřenínové postaví se proti sobě, levou ruku dají v bok, v pravici drží zdviženou šavli, kterou jeden druhému pocvakává při tanci. I oni otočí se jen jednou kolem a odstoupí do řady.

Nyní hrá hudba „Maškám“, které se projíždějí od stolu ke dveřím.

Po té na zavolání pánovo spustí hudba „židovskou“. Židé hleděli za doby hry odciziti něco hospodářovi: chomout, kolo od vozu atd., které nyní nabízí žid hospodáři ke koupi; ale ten poznává své věci a žádá pána „Mikulášů“ o potrestání židů. Pán určí trest, třeba 5 ran holí na zadek, a kaprál vyzve žida, by se položil. Žid nechce, a kaprál zavolá hajduky, kteří žida položí. Kaprál vyplácí žida, který křičí po každé ráně: aj, oj, bolí... atd. Po odbytém trestu vrátí se židi k hospodáři a znova prodávají mu věci ukradené, až je konečně po delším hádání přece koupí za 2, 5 - 10 kr. Prodané věci židi nyní haní, že prý za ty peníze ani nestojí, a odcházejí. Zatím kominík vymetal troubu u kamen, ve které obyčejně něco připraveno: jablka, suché ovoce, obláč lenu a j. Někdy zavřen v troubě také kocour, který při otevření poplašeně vyskočí na kominíka. Je-li trouba prázdna, jde kominík k hospodyni žádat poplatku za vymetání, a když obdrží, ohlíží se po divácích, stojících na lavici. Vidí-li osobu, od které by mohl něco dostati, přistavuje na ni řebříček, že bude vymetati. Ale každý mu raději práci uspoří a vykoupí se nějakým dárkem peněžitým.

Klapačka obchází obecenstvo podél lavic, sklání hlavu a klape čelistmi o sebe. Napadený dá klapačce krejcar do nastavené ruky. Klapačka obejde tak všecky diváky a neušetří ani hospodáře.

Potom přijdou spolu táta, máma a syn před pána „Mikulášů“, jemuž syn počne si stěžovati, že má s tátou nedorozumění, neboť mu nechce dáti zápis na statek. Ale táta mu vskočí do řeči: „Vždyť ho, kluku, máš!“ Kuba (syn): „Tomu nevěřím, ještě jsem ho neviděl!“ Táta hledá zápis po všech kapsách, až ho konečně z jedné vytáhne a otočí se proti světlu. Máma se postaví před tátu s podepřenýma rukama o bok a stále mu hledí do očí. Táta čte: „Zápis od táty synu Jakubovi z Drndálova. Otec povoluje synovi užívati se vším příslušenstvím záhony celý, k tomu stavení řečené statek; při domku do hrnka slámy. Táta si vyhrazuje pro sebe a pro mámu: 1. svobodný byt: může si zůstávati kde chce, 2. celoročně v poledne světlo a teplo o sv. Janě, 3. na živobytí: dva záhony na potoce pro len a dva záhony pro brambory na vsi, pícku pro košťály, dva lokte povidel, bečku netřeného lenu, hmoždíř obláčů (lenu), pod korec větru (tam si může dáti co chce) a zahradu až po chlupatky (chlupatky jsou u samého plotu), 4. odpočinutí na hnoji.“ Tím se zápis končí. Táta dočetl a chce uložiti zápis do kapsy, ale Kuba je rozhorlen a

chce sám míti zápis v rukou, kterýž mu táta konečně dává. Když syn dostal konečně zápis do ruky, obrátí se k mámě se slovy: „Teď je tomu, mámo, konec, — teď už nesmíte žida hubičkovat!“ Když totiž pán seřaďoval Mikuláše, otáčela se máma k židu vedle stojícímu a hubičkovala jej.

Jako na př. zmíněný již kominík, tak i smrť pozoruje, kdo by jí mohl něco uštědřiti, a k tomu se šourá zdlouhavým krokem; stanuvši před ním omočí dřevěný brousek v řiti a počne brousiti kosu dřevěnou. Nabroušenou pak položí na krk vyvolené oběti, vyrážejíc ze sebe při tom příšerné: „hú, hú, húúú!“ Kdo chce míti od smrti pokoj, musí se vykoupiti.

Poslední v průvodu jde ras (pohodný) s prázdným pytlem. Častěji míval již v síni připraveno půl i celou čtvrtci obilí. Nashromážděné obilí ukládalo se a někdy i prodávalo na uhrazení společných výloh, jako: hudby a j.

Stejně svědomitě prováděla se hra v každém stavení, a než se celá provedla, uplynula hezká doba. Tři dny chodili v domácí obci, 4 dny v sousedních. Není tedy divu, že obchůzka „Mikulášů“ trvala asi týden. Z domova vycházeli asi o 1. hodině odpoledne a vraceli se ke 2. hodině po půlnoci. A přece mohli navštíviti v obci jen větší usedlosti selské, protože by se do malých chalup ani nevešli a nesrovnali. Čítala-li obec 70 čísel, mohli „Mikuláši“ navštíviti jen asi 25 stavení, z nichž asi třetina je uctila chlebem, sýrem, koláči, k tomu účelu zvláště připravenými, a čerstvým i suchým ovocem. Tyto hry „Mikulášů“ končily pak zábavou v hostinci, kde sousedi častovali účastníky kořalkou a pivem. „Mikuláši“ měli od pána nařízeno, aby se vždy a všude střídmě zachovali, což se také dělo.

Opatství u sv. Markéty v Břevnově.

Napsal P. *B. J. Holub.*

Staroslavné opatství toto, asi půl hodiny západně od Prahy na úpatí Bílé Hory, jest památným dědictvím po sv. Vojtěchu, druhém biskupu pražském Když totiž sv Vojtěch vrátil se z Říma, kdež byl složil v klášteře sv. Alexia a Bonifacia slib řeholní sv. Benedikta, přivedl s sebou ze zmíněného kláštera 12 mnichů, pro které dle vůle papeže Jana XV. pomocí nábožného knížete českého Boleslava II. založil opatství břevnovské — první mužský klášter v Čechách — a r. 993. posvětil ke cti sv. Benedikta, Alexia a Bonifacia. Prvním opatem ustanovil bývalého pěstouna svého Radlu, jenž přijal klášterní jméno Anastasius. Týž Anastasius Radla, muž slavný, opustiv Čechy r. 995. po pádu rodiny Slavníkovy, z níž sv. Vojtěch pocházel, stal se předním rádcem sv. Štěpána, krále uherského, s nímž zavedl řády křesťanské v Uhrách okolo r. 1000. Také sv. Vojtěch byl opustil Prahu a šel hlásat evangelium pohanským Prusům, kteří však nevlídně ho přijavše usmrtili dne 23. dubna r. 997. Tělo mučenníkovo bylo

později od Boleslava, knížete polského, stejnou prý vahou zlata vykoupeno a pohřbeno v polském městě Hnězdně, odtud pak knížetem českým Břetislavem přeneseno zároveň s ostatky sv. Radima a pěti bratří do Čech r. 1039.

Nedlouho po jejich přenesení, za opata břevnovského Meinharda. kníže Břetislav I. rozšířil klášter břevnovský, při kterém i nový, větší chrám ke cti sv. Vojtěcha, apoštola českého, zbudoval r. 1045. Břetislav na klášter břevnovský tak štědře pamatoval z vděčné lásky k bl. Vintíři, poustevníku z Českého lesa a kmotru svému, jehož v ten čas slavně pochoval v kostele břevnovském. Bl. Vintíř (něm. Gunther), současník sv. Prokopa, pocházel z panovnického rodu durinského čili hessenského, býval v mladším věku vojínem a milovníkem rozkoší světských, vyšším však vnuknutím zřeknuv se jich, odebral se k sv. Gothardu, opatovi kláštera altašského v Bavorsku, a vstoupil do řehole sv. Benedikta. Se svolením opata opustiv společnost bratří, stal se poustevníkem v Bavorském a později v sousedním Českém lese, kdež žil úplně od světa odloučen Po 5 letech byl kmet poustevník od knížete Břetislava, honbou se bavícího, nalezen, jemužto blízkou smrť svou oznámil, řka: „Zítra vezme Pán Bůh odtud duši mou; prosím, abys něčím pamatovati ráčil na břevnovský klášter, kdež tělo mé odpočine.“ I skonal 9. října r. 1045. u Dobré Vody, v nynějším okresu hartmanickém. Tělo jeho bylo převezeno od Břetislava do Břevnova a slavnostně pohřbeno v kostele před oltářem sv. Štěpána, prvomučenníka. Hrobem bl. Vintíře byl chrám v Břevnově velmi oslaven, neboť putovali k němu lidé nejen z celých Čech ale i z okolních zemí. [1])

V druhé polovici 13. stol. změnil klášter břevnovský, až dosud dle dvou svých kostelů, staršího a novějšího, zvaný „u sv. Benedikta a sv. Vojtěcha“, jméno své, i začalo se říkati „u sv. Markéty“. Za příčinu tohoto pojmenovánl udává se vítězství Přemysla II., hrdinského krále českého, nad králem uherským Belou IV. u vesnice Kressenbrunnu nad řekou Moravou 12. červce. r. 1260., tedy právě v předvečer sv. Markéty. Přemysl obdržel na památku svého vítězství od papeže Alexandra IV. rameno sv. Markéty, jež daroval chrámu svatovítskému.

Když pak r. 1262. uhodilo dlouhé sucho, nařídil biskup pražský Jan III. průvod s ostatkem sv. Markéty do nedalekého chrámu břevnovského. I vydala obloha kýžený déšť. Na vděčnou paměť tohoto vyslyšení ponechán jest sv. ostatek v chrámě břevnovském, jemuž proto dán název „u sv. Markéty“. Pro rámě sv. Markéty byl také pořízen skvostný reliquiář, chovaný až podnes v klášteře břevnovském.

Za panování zbožného a štědrého krále Václava II. (1283.—1305.) zasedl na stolec opatský v Břevnově muž nadaný, vědy a umění milovný, jenž klášter velmi zvelebil, opat totiž Pavel Bavor z Nečtin, v řadě opatů břevnovských devatenáctý (1290.—1332.). Za něho opat-

[1]) Zlomek inventáře kláštera Břevnovského z let 1390.—94. (vyd. J. Emler) uložen byl v klášteře: historia s. Guntheri, - - - item pixis, in qua sunt 10 littere testimoniales super miracula beati Guntheri. V té době čítalo se tam též na 400 listin.

Obr. 1. Klášter a kostel u sv. Markéty v Břevnově.

ství břevnovské, které velmi bylo utrpělo hrůzovládou Braniborů, jest netoliko opraveno, ale také novými stavbami znamenitě rozšířeno. Začato r. 1296. opravou a rozšířením „většího kostela“ ambitem čili křížovou chodbou. Týž opat pamatoval i na knihovnu, nejkrásnější ozdobu každého kláštera učeného řádu benediktinského. Z knih sluší na předním místě uvésti rukopis „obrovský neb ďábelský“ (codex giganteus vel diabolicus), zvaný tak dle své velikosti a dle vyobrazení ďábla na začátku knihy. Původně byl sepsán v klášteře podlažickém, který jej z bídy zastavil klášteru sedleckému, od něhož jej koupil opat Bavor pro klášter břevnovský r. 1295. Později byl při útěku před Husity r. 1420. s jinými rukopisy do Broumova přenesen a roku 1594. věnován darem císaři Rudolfovi, velkému milovníku podobných starožitností. Konečně v 30leté válce byl r. 1648. od Švédů zavlečen až do Štokholmu, kdež jest podnes.

Za opata Mikuláše (1419.—1426.) přikvačila záhuba na dědictví sv. Vojtěcha. Když totiž na jaře r. 1420. Husité s Tábority obléhali hrad pražský, vyřítivše se k blízkému klášteru břevnovskému, tehdáž velmi slavnému, jej vyplenili, zapálili a zbořili (1420. dne 22. května). Po všechna potomní léta války husitské zůstal pobořený klášter od mnichů řádu sv. Benedikta opuštěn, až opat Jan I. kostel opravil a při něm proboštství postavil (1449.). Proboštství toto bylo svědkem osudné bitvy na nedaleké Bílé hoře 8. listop. r. 1620, kdy bylo opět spustošeno a zapáleno, ale od císaře Ferdinanda II. poněkud opraveno. Opat Tomáš postavil r. 1674. ze zbytků starého kláštera nový klášter, jenž však již po 4 letech dne 13. července, tedy právě na sv. Markétu, lehl popelem. Po požáru tom obnoven jest klášter s malým zatímním

kostelem, jehož vyobrazení, vzaté se strany východní čili pražské, se zachovalo, ukazujíc v levo klášter se zvonicí a v pravo kostelík s dlouhými okny, nad klášterem pak staré stavení bez střechy, jemuž „stará mincovna“ říkáno, aniž by příčina tohoto názvu někde byla uvedena; stará mincovna byla na jaře r. 1714. zbořena a odklizena. (Odkryté poklady. Praha 1893. str. 21.) — Jelikož zatímní klášter nedostačoval, umínil si opat Otmar Zinke vystavěti ze základů nový, větší klášter a kostel, a v Břevnově obnoviti opatství téměř po 300 let zaniklé, svěřiv stavbu proslulému staviteli pražskému, Krištofu Dienzenhoferovi († 1722.). Roku 1708. dne 30. května položen jest základní kámen od samého opata u přítomnosti celého konventu k novému klášteru a kostelu, který r. 1715. byl dostavěn. (Obr. 1.) Na vnitřní však výzdobě pracováno ještě dále; r. 1719. maloval český malíř Brandl obrazy oltářní, r. 1720. postaveny hlavní oltář a kazatelna, r. 1721. dokončil malíř pražský Steinfels malbu klenbovou. Starý kostelík byl

Obr. 2. Letohrádek nad studánkou Vojtěškou.

úplně zbořen, zatímní klášter stojí však podnes, slouže za obydlí úřednictvu hospodářskému. —

Znajíce stručné dějiny opatství břevnovského, poohlédněme se nyní po jeho památnostech neb starožitnostech. Památky starší čili předhusitské jsou zde celkem sporé, jelikož klášter opět a opět hrůzami válečnými a požáry navštíven byl; které se však zachovaly, jsou pro svou starožitnosť dosti zajímavé. Sem náleží především sbírka listin, uložených v archivu klášterním, mezi nimiž jest profesní lístek sv. Vojtěcha na pergameně psaný (arci pozdější),[1]) pak starý přepis zakládací listiny Boleslava II, potvrzovací listiny papeže Jana XV.

Obr. 3. Skupina ve Vojtěšce: Setkání sv. Vojtěcha a Boleslava II.

a listina Přemysla I, krále českého. Zachovaly se arci ještě dvě písemné památky předhusitské, které náležely klášteru břevnovskému, totiž zlomek inventáře téhož kláštera z let 1390.—1394., vydaný od Dra. J. Emlera ve Věstníku kr. čes. společ. nauk 1888. str. 280.—305. a urbář kláštera břevnovského z r. 1406., od téhož vydavatele uvedený v „Deseti urbářích českých“ 1881. str. 151.—218., pravá to perla mezi nečetnými památkami toho druhu — ale nejsou již majetkem kláštera.

---

[1]) Poznam. red. — Také připomínáme s povděkem, že všechny illustrace k tomnto článku pořízeny jsou dle zdařilých fotografií důstojného p. P. Lva Josefa Mojžíše, kaplana v Břevnově.

Umění zlatnické zastoupeno jest starožitnou paténou sv. Vojtěcha, opatřenou na kraji latinským nápisem zbožného obsahu (bez letopočtu) a ozdobenou na dně hlavou Kristovou v práci vypuklé. K této se řadí ozdobný stříbrný reliquiář gotický, pozlacený, pro ostatek sv. Markéty, dle mínění znalců ze 14. stol. Dnešní podobu jeho lze přirovnati ke skvostné desce nějaké knihy. Dle latinského nápisu opraven byl sakristianem Václavem r. 1406. Podrobný popis jeho nalezne laskavý čtenář v Památkách archaeolog. II. 223 od K. Vl. Zapa a vyobrazení na tab. 9. tamže. Vystaven byl též na zemské jub. výstavě. (Katalog retrospektivní výstavy str. 246. č. 59.)

Obr. 4.
Náhrobek blahosl. Vintíře.

Památkou stavitelskou jest starobylá klenba osmihranná nad památnou studánkou Vojtěškou z 13. stol. Pozdější úprava Vojtěšky (obr. 2.), jak ji také nyní spatřujeme, jest od opata Benona Löbla (roku 1750.), jenž nad studánkou celý letohrádek postavil a ozdobil pěknou skupinou soch, představující setkání sv. Vojtěcha a Boleslava II. (Obr. 3.)

O založení kláštera břevnovského koluje totiž tato zbožná pověsť. Sv. biskup Vojtěch a zbožný kníže Boleslav, chtějíce upevniti náboženství křesťanské v okolí pražském a krajinu orbou vzdělati, usnesli se, založiti klášter benediktinský, přemýšleli jen kde. Jedné noci měli oba stejný sen. Zdálo se jim, že v krajině blíže Prahy vidí jelena, pijícího ze studánky, a že u této mají založiti klášter. Ráno, aniž by se byli umluvili, vyšedše za Prahu, vše nalezli tak, jak viděli ve snách. Setkavše se zrovna u studánky, vypravovali si podivný sen svůj. Vidouce v tom prst boží, umínili si blíže této studánky založiti klášter. A poněvadž v ní právě leželo jakési břevno, nazvali nový klášter „Břevnov". — Znamení břevna s třemi suky v červeném poli má opatství břevnovské dosud ve znaku.

Ke starožitnostem sochařským sluší počítati 2 náhrobky, a to náhrobek bl. Vintíře a náhrobní desku opata Oldřicha († 1385.). Bl. Vintíř, jak již podotknuto, pohřben byl od Břetislava II. v kostele břevnovském (r. 1045.), a hrob jeho stal se slavným. Avšak za válek husitských vešly v zapomenutí netoliko pouti ku hrobu, nýbrž i ostatky jeho, tak že nyní s jistotou nevíme, kde odpočívají. Pravdě však podobno, že ostatky Vintířovy před vypuknutím bouří husitských tajně byly přeneseny s jinými památnými věcmi do Police a tam zazděny

byly za oltářem sv. Máří Majdaleny, uprostřed kostela stávavšího. Když pak r. 1684. oltář ten odstraněn byl, nalezeny jsou ostatky ve schránce uschované, které opat Tomáš vyzvednuv do nového oltáře u stěny postaveného uložil. O těchto nalezených ostatcích se pravilo a zbožně věřilo, že jsou tělem bl. Vintíře z Hessenska, poustevníka z Českého lesa, v kostele břevnovském kdysi pohřbeného a zázraky oslaveného (Diar. Břev. I. 149.). Opat Otmar dal je přenésti r. 1716. z Police do nového kláštera břevnovského, a 10 let později v cínové schránce uložené a nápisem opatřené pod oltářem bl. Vintíři zasvěceným u přítomnosti všech konventuálů uctivě uložiti r. 1726. Za tímto oltářem venku zasazen do zdi chrámové starožitný pomník, představující v reliefu svatého poustevníka s knihou v pravé a s holí v levé ruce. Hlavu obestírá záře. (Obr. 4). Dle jistých známek pokládá se za náhrobní kámen bl. Vintíře z doby předhusitské [1]) Ležel dlouho pohozen kdesi u Vojtěšky, až jej opat Bedřich Grundmann na přímluvu tehdejšího dějepisce klášterního P. Bonaventury Pitra dal zasaditi r. 1761. na nynější místo. Písmeny, které se spatřují na desce, byvše při poslední obnově kostela poněkud setřeny, jsou zbytky bývalého nápisu, a sice: — lis (venerabilis), G — (Guntherus), — LV († 1045.). Nad malbou jest latinský nápis: „B. Guntheri heremitae gloriosa sepulchralis memoria, restaurata a. MDCCLXI a F. A. B. A. B.“ (= Bl. Vintíře poustevníka slavná náhrobní paměť, obnovena r. 1761. od Bedřicha, opata břevnovského a broumovského). —

Nynější kostel sv. Markéty v Břevnově, slohem renaissančním od proslulého stavitele pražského Krištofa Dienzenhofera vystavěný, jest vysoký, prostranný a světlý. Široká klenba spočívá na vysokých pilířích beze všeho sloupení. Freskové malby klenbové, jsouce provedeny od pražského malíře Steinfelsa v barvách světlých, dle významu svého vzaty jsou z dějin kláštera břevnovského. V presbytáři představuje obraz klenbový oslavení sv. otce Benedikta mezi anděly nebeskými. Freska v lodi chrámové rozdělena jsou ve čtyři pole. V prvním poli spatřujeme sv. Vojtěcha a pět sv. bratří v slávě nebeské se radujících. V druhém poli vyobrazen zářící kříž, k němuž s levé strany se blíží sv. Alexius a Bonifacius, kterýmž původní klášter zasvěcen byl, s pravé strany sv. Markéta, nynější patronka kostela a kláštera. V třetím poli znamenáme celou skupinu, a sice: sv. Anastasia, prvního opata břevnovského a později arcibiskupa ostřihomského, majícího proto vedle sebe znak uherský; sv. Radima, bratra Vojtěchova, arcibiskupa hnězdněnského, znatelného znakem polským; dále bl. Vintíře a sv. Prokopa, poustevníky řádu sv. Benedikta. Ve čtvrtém poli namalována skupina patronů českých: Sv. Vojtěcha, Václava, Ludmily a Boleslava Zbožného. Mezi těmito malbami po stranách nad okny jsou vyobrazení nejhlavnějších dobrodinců kláštera s letopočtem: papeže Jana XV., naproti papeže Bonifacia IX, Boleslava II. (993.) a na-

[1]) Zmínku o něm učinil také Gel. Dobner: Wenceslai Hagek a Liboczan Annales Bohemorum II. 206 (d). Tamže: V. (vyšel r. 1777) mezi str. 286. a 287. jest vyobrazen, ale nečte se na něm ani o písmenku více, než nahoře uvedeno. — »Život Vintíře poustevníka« v Pramenech dějin čes. I. v úvodu E XXIV. od Jos. Truhláře a lat. orig. i s překladem od téhož str. 335.—346.

proti Břetislava I (1045.), Přemysla krále I. (1213.) a Jana Lucemburského (1331.), konečně Rudolfa II. (1602.) a Ferdinanda II. (1622.). — Oltářů jest nyní 8: 1. hlavní oltář s pozlacenou sochou sv. Markéty mezi 4 bílými anděly; 2. oltář P. Marie, na němž za sklem se chová ostatek sv. Markéty v starožitném reliquiáři; 3. v lodi na straně evangelia oltář sv. Vojtěcha s obrazem představujícím sv. biskupa, rozmlouvajícího s knížetem Boleslavem u studánky; 4. naproti oltář bl. Vintíře; na obraze spatřujeme skonání poustevníkovo za přítomnosti knížete Břetislava. Pod oltářem odpočívají domnělé ostatky Vintířovy; 5. oltář sv. Kříže a naproti 6. oltář sv. Benedikta, jehožto skonání obraz představuje; 7. oltář sv. Václava s vyobrazením smrti mučennické téhož sv. patrona; 8. naproti oltář sv. Otmara; oltářní obraz představuje tohoto svatého, jak byl odvezen do vyhnanství na jeden ostrůvek v řece Rýnu. — U oltáře sv Václava stojí cínová křtitelnice s českým nápisem, svědčícím, že ji léta Páně 1637. darovala paní Zuzana Klobicova, jinak Pernštejnská, sousedka Starého Města Pražského.

O staročeském souboji soudním (sědání).

Napsal *Zdeněk V. Tobolka.*

U všech národů, obývajících Evropu v době pradávné, vyskytují se v soudnictví tak zv. soudy boží, ordály. Kde nedostávalo se důkazů k rozpoznání viny nebo neviny, užívalo se těchto průvodů soudních, v nichž bytosť nadlidská ukázati měla, na čí straně jest právo nebo bezpráví. Ve 4. století Řekové, Římané i Gothové západní znali tento způsob soudní, v 6. stol. pak král burgundský Gundebald uvedl ordály v soustavu zákonní, a odtud šířily se do zákoníků jiných národů, zvláště germanských. [1]) Zákonodárství Karlovců, které za jich doby můžeme za nejpokročilejší pokládati, připouštělo také mimo důkaz skrze svědky vedený ordalije, [2]) a to druhu několikerého. Nejdůležitější a nejčastější z nich byl souboj soudní.

Západnický proud, jemuž země koruny české podléhaly odedávna, zanesl i do zemí našich soudy boží ve všech jich způsobách. O jednom z nich, souboji, který se nazývá v staročeských památkách právních „s ě d á n i e“, chceme pojednati.

První případ, o němž písemná zpráva jest dochována, byl by provedl Svatopluk moravský. Kronika tak zv. Dalimila [3]) líčí, jak Svatopluk přišed v přestrojení mnicha ke dvoru císařskému, pravil:

„Kniežata, račte poslúchati!
Mú mi zemiu otjał bez práva,
a má žena jest' v jeho dvoře ješče zdráva.“

Císař proto se s ním počal hádati. Leč Svatopluk řekl:

„Toho chciu svým mečem dolíčiti.“

Knížata nabídku tu přijali.

Mnich tej řeči počě prositi roka,
ciesař na-ň vyvržě svého soka.
Pojide ciesařóv sok v okoł a zpievaje
a na mnicha nic netbaje.
Mnich, dosáh mečě sědacieho,
přětě soku ščít, i jej samého.

Než těžko jest s jistotou věřiti svědectví tomuto. Dalimil jest pramen velice pozdní pro dobu Svatopluka moravského, a nemůže proto býti spolehlivým dokladem pro tento fakt historický. Podobně věc se má se známým soubojem Václava s Radislavem, který v legendách svatováclavských až dosud se připomíná, a o kterém jest zmínka zvláště ve spisech císaře Karla IV. [4])

Poprve, kdy stojíme na pevné půdě, jest v prvním zákoníku českém, právech Kunrátových. Slova „praeterea duellum, quod in vulgari dicitur kiy, non habeant, nisi ad extraneos“ [5]) ukazují, s kým sědánie (zde kiy) bylo pouze dovoleno, a zdají se tím ukazovati i na cizinský jeho původ. Slova však tato jsou tak stručná, že na více z nich, zvláště, jak sědánie se provádělo, souditi se nedá. Nedovídáme se také o něm více z listiny křižovníků pražských od r. 1252. [6])

Šířeji o sědánie, které kryli v 14. věku Čechové latinským pugillum, [7]) rozepisuje se Řád práva zemského, nařizující:

„Když rovný rovného podlé urozenie, tocižto pán pána, vládyka vládyku hlavy pohoní, všeho téhož řádu, jako svrchu psán jest, máta požívati, i máta se bíti s meči i se štíty. A pakliby nižší vyššieho, tociž vládyka šlechtice, pohnal z hlavy: když by ten pohnaný ohradil své právo před žalobú, dřieve nežby naň žaloba vyšla, aneb jemu jeho řečník to vymienie, a řka: „kdyžby přišlo na bitie, bítiť sě s ním nechce, nebť jest nižšieho urozenie, nežli on: tehdy pohnaný svú nevinu má pokázati přísahú na kříži sám sedm se zmatkem; a kdyžby všickni prošli, má prázden býti; a pakliby jediný zmátl, tehda tu při ztratí. Ale když by sobě toho práva nevymienil před žalobú, má sě s ním bíti, ač i jest póvod menšieho urozenie; a ta bitva má jítť týmž řádem, jako svrchu psáno stojí.“ [8])

Dále pokračuje: „A pakli by měštěnín sedláka pohnal: máta sě bíti kyji a s štíty velikými, neb jsta oba jednoho řádu chlapského; a to jest od starodávna ustaveno, že k téj bitvě nemáta mečóv užívati.“ [9])

Řád práva zemského určuje tu, jaké osoby s jakými sedati mohou. Rozlišuje zbraň, jaké kdo užiti může. Pán meče, měšťan se sedlákem kyje. Způsob druhý byl asi starší, a při sědání původnější, jak dosvědčovati se zdají práva Kunrátova, užívání meče vešlo patrně ve zvyk od třináctého století, od doby, kdy objevil se v životě českého národa nový proud západnický, proud romantismu. [10]) Výkvětem romantismu byly turnaje v nejširším smyslu, hry řídící se pravidly a představující boj dvou nebo několika proti sobě.

Podobnosť jich se sědáním, [11]) zvláště s oním druhem, který nazývali „ze ernste“, byla veliká. I není divu, že způsoby, které při

turnaji se vyskytovaly, byly, snad bezděky, přenášeny i do výkonů soudních.

Markantní příklady toho podává nám Tristram, plod romantické školy tehdejší. Hrdina Morolt oslovuje krále:

„S tiem já chci sedati
a právem to ukázati,
že on mému pánu má plat dáti.“ [12])

a „sědání“ provádí zcela po způsobu turnejním; r. pak 1315. v Hradci Králové bylo soudní „klání“ se všemi zvyklostmi rytířskými. Kronika zv. Dalimilova [13]) líčí poslední případ takto:

„Léta ot narozenie syna božieho
po tisiúciu po třech stech po desieti pátého
pro mužobojstvo sta sě súd neslýchaný,
ni v českej zemi vídaný.
Rudolt z Kosic zabi panošiu Věňkovi, súsědu svému,
pro to Věněk zabi syna jemu,
pak Rudolt zabi Věňkovi syna.
I by to tak veliká vina,
že jie nemože i jeden uložiti,
až jima musichu okoł v Hradciu učiniti.
Šesť a šesť dobře oděných
a na jednostajných koních
proti sobě v okoł jeli
a tak sě silně v okole zavřěli.
Rudoltovici jmiechu na oděniu sukně zelené
a Věnkovici červené.
Rudołtovici sě prvé dobřě jmějiechu,
ale smysleti nechtiechu
že, když porazili kterého,
nechali choditi jeho.
A ten, jenž pěš chodieše,
najviece jim škodieše.
Ale Věňkovici, když kterého srazili,
inhed jeho ku podániu připudili.
Tak Věňkovici i získachu“ atd.

Zpráva tato ukazuje, i pro jaké přečiny sědání se dálo. Jest to vražda, o které právem staročeský rýmovník praví, že to bylo v zemi české něco neslýchaného a nevídaného.

Ze všech zpráv, které jsme shledali o sědání, jest nejobšírnější v zákoníku „Majestas Carolina“. [14]) Ustanovení její, do něhož pojato jest, jak v něm se praví, mnoho ze starých zákonů českých, zní:

„Protož následujíc v tom starého práva zachovánie, tiemto ustanovením za právo činíme, aby žádnému člověku, kteréhožkoli duostojenstvie, povýšenie neb stavu buď žádného druhého popúzeti ani pobiezeti k sedánie neslušalo, leč pro některé z těchto tří příčin: tociž hanělli by koho o zradu; druhé učinilliby úklad o zdravie a život Královy Velebnosti, neb k úrazu jeho osoby jednal, aneb také žeby pósobil, přejasné kněžny, neb synnov, neb dcer, neb bratří, neb sester,

i jiných všech, ktož sú pošli z kmene královského. Jestli také žeby kto potkán byl o dánie a prodaji o pójčce hradu neb země královské Velebnosti, a o to žeby rozmlúval neb to jednal, na to najímal neb dával, aneb v tom že by skutkem přestúpil ten, kohožby k sědání pobiezeti chtěl, kteréžkoli osobě bez vuole a přikázánie Královy Velebnosti; v také příhodě devět mužuov dobré pověsti a ctného domněnie s obú stranú buď postaveno a přisežte, prvé nežli strany sedati budú. Jestli také žeby kto pokusil se haněti porušenie stydlivosti a poctivosti dvoru králova, kterúžto příhodu před rozumnými o také poctivosti zatajujem". Další kus její pojednává o osobách, které mohou sedati. Řádky její mluví celkem v týž rozum jako Řád práva zemského: „Při sedánie má znamenáno býti, aby byla rovnost na osobách, aby žádnému neslušalo v příhodách svrchupoložených druhé vyššieho rodem neb duostojenstvím povyšenějšího nikoli k sedání pobiezeti; a jestližeby kto urozenější od sebe nižšího k sedání pobiezen byl, nenie mu dlužen odpoviedati, ani muož proto které řeči neb hanby jmieti žádným obyčejem Jest právo staré království našeho Českého, každému urozenému, buď většího neb menšího pokolenie, kteréžkoli buď rodu sobě rovného, chceli, muož postaviti jiného miesto sebe k tomu sedání. Ze starého obyčeje královstvie shledali jsme, ano zachováno, že osoba ta, kteráž v službě Královy Velebnosti byla, a od krále odpuštěnie vzala, jsúc již ponížena k službě pánu neb komuž koli jinému, nemuož v sedání jiného miesto sebe postaviti. A zase kdyžby služebník panský, vezma odpuštěnie, králově výsosti za služebníka se přikázal, jsa tiem duostojněji učiněn, muož miesto sebe v sedání mieti neb postaviti hodného zástupci." Totožnost, kterou při tomto odstavci pozorujeme s Ř. P. Z., lze snadno vysvětliti. Obsah obou zákoníků totiž jest současný.[15]) Charakteristickým však v „Majestas Carolina" jest výčet příčin, pro které sědání ustanovuje. Vesměs týkají se přestupků proti osobě králově a jeho rodu. Jest to omezení, kterého dříve nebylo (v Hradci Králové na př. r. 1315. sědání výše uvedené bylo pro vraždu nečlena rodu královského), a které přičísti musíme na vrub osobnímu přání Karla IV.

Jinak však v zákoníku články o sědáních vzbuzují podiv. V době, kdy přičiňuje se o zrušení soudů božích u nás Arnošt z Pardubic,[16]) vystupující s myšlénkami hlásanými již v devátém století arcibiskupem Agobardem,[17]) a v Štyrsku provedenými již r. 1237. císařem Fridrichem,[18]) král český podržuje je v soudnictví svém. Příčina toho jest na snadě. Karel IV., syn dobrodružného rytířského krále Jana, nedovedl si asi odepříti hned rytířských zvyků, které za jeho mládí, ba ještě za jeho panování hojně se vyskytaly. Rozsuzování vodou a železem bylo zrušeno,[19]) ale „sědání" bylo i nadále trpěno, nastala tudíž derogace ordalií. Po Karlovi IV. rytířství hynulo se všemi bujnými výstřelky. Hry rytířské klesaly v zapomenutí a tím, ač pozvolna, ubývalo i soudních sědání. Zákoníky české z doby pozdější nezmiňují se již o tomto průvodu soudním vůbec, ale v soudnictví staročeském se ještě dlouho se sědáním shledáváme.

Roku 1413. vyzývá na př. norimberský purkrabí Jan z Zollernu purkmistra a radní chebské k sědání s bratřími Forstery, jež byli

chebští ve vazbu vzali, a provedení sědání zabráněno jen proto, že poddaní krále českého nesmí před žádnou cizí stolici soudní voláni býti.[20])

Roku 1456. soudí se Jan z Děčína s Mikulášem z Lobkovic a pře rozhodnuta pro nedostatek důkazů sědáním, při němž bitvu zaručily „každá strana pod tisíci kopami grošiú, že to mají konati ten pátek před svatým Wítem nyní najprvé příštím, a mají v šrancích státi, každý z nich k tomu hotov jsa v hodinu jedenáctú na hradě Pražském, kde jim šrankové budú uděláni“,[21]) a Pavel Žídek ve své Správovně ještě za Jiřího z Poděbrad čině zmínku o sědání podotýká, že „súsetským právem se dopouští pro okázání spravedlnosti“ [22]) Sám král Jiří pak na poli u Kunovic r. 1470. nabízí se Matyáši k bitvě osobní, aby objevilo se, na čí straně jest právo.[23])

Od té doby dokladů nenalézáme. Snad obmýšlené sědání toto byl by poslední případ souboje soudního. Bitva r. 1549. se ještě vyskytnuvší mezi panem Jiříkem z Kounic a Jiříkem Rozhonem z Kopřic pro urážku na cti, již Jireček[24]) za soudní sědání pokládá, jest takového rázu, že spíše můžeme ji pokládati za osobní souboj než za akt soudní.

* * *

Přehlédněme ještě předmět, kterým jsme se zabývali.

Poznáváme, že sědání (soudní souboj), k nám ze západu přinesené, známo u nás bylo jistě již v dvanáctém století a dovoleno tehdy jen cizinci. Později od toho upuštěno Zbraň, které se při něm asi nejprve užívalo, byl kyj, působením pak rytířství přibrán byl pro osoby šlechtické meč. Z počátku zvláště vražda[25]) se sědáním rozhodovala, v druhé polovici pak 14. stol. se vyskytují snahy kompetenci tuto omeziti jen na přestupky týkající se osoby a rodiny královské. Boj proti ordalům a klesající idea rytířství přivádí pád sědáním. Koncem 15. věku soudní souboj v Čechách vyhynul.

Poznámky.

[1]) Liber legum Gundebati. M. G. H. ls. III. 497 ad. — J. Svátek: Obrazy z kult. děj. čes. II. 5.

[2]) F. Šembera: Dějiny středověké. II. 50.

[3]) Fontes rer. boh. III. 50.

[4]) »A když tě kniežetě proti sobě na sědánie jdiesta a obě vojscě na tom přihledání stásta, v tu hodinu anděli« atd. J. Emler. Spis. cís. Karla IV. 1878. 114.

[5]) K. J. Erben: Regesta dipl. nec non epist. Bohemiae et Moraviae. I. 350.

[6]) Dr. H. Jireček: O soudech župních. Č. Č M. 1856. II. 103.

[7]) Listy fil. 1892. 489.

[8]) Archiv český II 94—95.

[9]) Ibid. 95—96.

[10]) Jan z Michalovic. Německá báseň třináctého věku. Vyd. Dr. A. Kraus. 1888. 29.

[11]) G. Köhler: Die Entwickelung des Kriegswesens III. 298.

[12]) Výbor z literatury české I. 1845. 806.

[13]) Fontes rer. boh. III. 225. Viz též M. Prok. Lupáč z Hlavačova: Historie o císaři Karlovi toho jména čtvrtém. Vyd. V. Hanka 1848. 38.

[14]) Archiv český III. 155 ad.

[15]) J. Vlček: Dějiny české literatury. V Praze 1893. 32.

[16]) Fontes rer. boh. I.

[17]) H. Reuter: Geschichte der religiösen Aufklärung im Mittelalter... I. Berlin 1875. 32.

[18]) J. Svátek: Obrazy z kult. děj. čes. II 7.

[19]) V. V. Tomek: Děje království českého. V Praze 1891. 158.

[20]) J. Svátek: Obrazy z kult. děj. čes. II. 12.

[21]) Archiv český. IV. 560.

[22]) P. Žídek: Správovna. Rkps. c. k. univ. knihovny XII. D. 11. s. 37.

[23]) »i podali sme (pánu) vašemu tří kusuov najprvé pokoje, a nechtělliby pokoje, ale bitvy osobnie sám a spolu, aneboli boj s ním vzieti« píše Jiří r. 1470 30. Juli radám krále Uherského. Archiv český V. No. 60. 307.

[24]) J. a H. Jireček: Rozpravy z oboru historie, filologie a literatury. I. 94.

[25]) V zákoníku Grimoaldově crimen uxoris sědáním se mohl rozhodovati. M. G. H. ls. IV. 94.

Obr. 1. Pečetidlo Jarosl. Ign. ze Šternberka, biskupa litoměřického (1675.—1709.) Kreslil Fr. Leypold. (Skutečná velikost.)

Dvě památná pečetidla.

Popisuje *Ant. Materka*.

Výbor pro národopisnou výstavu na Horách Kutnách rozvinul všestrannou činnosť, aby zachránil zbylé památky v našem městě. K tomu cíli vydal provolání k obecenstvu a rozšířil je po celém okolí v mnoha tisících výtisků. Po té podniknuty jsou návštěvy do jednotlivých domů a rodin.

Tak získal v domě zvaném „perkmistrovském“ a náležejícím druhdy hornímu úředníku kutnohorskému, Gluthovi z Herzlénu, [1]) vzácné pečetidlo biskupské, jehož vyobrazení (obr. 1.) přinášíme. Pečetidlo toto jest nevšední umělé práce a elegantního tvaru. Hoření část jest provedena ze železa a vykládána stříbrem. Jest trojstranné a nese tyto tři znaky:

[1]) Gluth von Herzlén, zdejší horní úředník (»perkmistr«) v minulém století, jehož podobizna byla také na národopisné výstavě naší.

Obr. 2 Pečeti Jaroslava Ign. ze Šternberka, biskupa litoměřického (1675.—1709.) Kreslil Vojtěch Ryt. Král z Dobré Vody. (Zvětšeno o třetinu.)

Náleželo Jaroslavu Ignáci ze Šternberka, biskupu litoměřickému (1675.—1709. † 12. dubna), jak vysvítá z počátečních písmen nad kardinálským kloboukem na pečeti třetí, které dlužno čísti: Jaroslaus Dei Gratia Episcopus Litomericensis, Sacri Romani Imperii Comes De Sternberg a z hvězdy ve znaku.

Rodině Gluthově z Herzlénu náleží dům v nynější ulici Vladislavově, „perkmistrovský" zvaný, který ještě v 1. polovině tohoto století obehnán byl řetězy, jak jsme vídávali kolem Vlašského dvora. Pečeť tato jest nyní ve sbírce národopisného odboru a zachována bude pro městské museum kutnohorské.

Obr. 3. Pečeť Václava Hotovce ze 14. stol. Kreslil Vojt. ryt. Král z Dobré Vody.

Stejně zajímavá jest starší mosazná pečeť (asi ze 14. stol.) s nápisem: S - WEN - HOTTOWECZ· Uprostřed jest obraz sv. Barbory. (Obr. 3.) Nalezena byla při stavbě v Tylově ulici na Horách Kutnách; odevzdal jsem ji místnímu výboru národopisnému.

Drobné zprávy.

Městské museum v Králové Hradci trpí nedostatkem místností, v nichž by památky zajisté cenné a hojné byly případněji a úplněji vyloženy Na tento nedostatek sluší upozorniti zvláště nyní, kdy pilným sbíráním nového materialu po ve nicích a městech kraje hradeckého pro výstavu národopisnou bude museum ještě více obohaceno. Sbírka numismatická je úplná, zpěvníkův a biblí přibývá, též nádobí, krojův a jiných kulturně historických předmětů O museum opravdu pečuje p. prof. Ignác Svoboda, podporován jsa ochotně odborníkem p. prof. Jos. Stránským, jenž nejnověji sádrovými odlitky krásné ozdoby a nápisy památných husitských zvonů na Zámečku u Hradce Králové dle návodu tohoto Časopisu zachoval pro museum. Do sboru musejního povoláni byli městskou radou 2 noví členové, spisovatel p. Ludvík Domečka a prof. p. Alois Matuška.

Přednášky na české universitě poskytují v tomto semestru mnoho zajímavého, jak patrno z dalších řádků, ve kterých uvádíme arci jen ty, které odpovídají našemu programu. R. prof Dr. Kalousek čte »Dějiny české od nastoupení krále Václava I.« a »O podvrženinách v pramenech dějin českých« — ř. prof. Dr Emler »O písemnictví středověkém ve spojení s praktickými cvičeními palaeografickými« a „O regestech« — ř. prof. Dr. Palacký »Základy poleografie a oikologie vůbec« — ř. prof. Dr. Hostinský »Úvod do dějin výtvarného umění« — soukr. doc. Dr. Niederle »Slovanské starožitnosti. I. Úvod historický a anthropologický« a »Výklad hlavních problémů v dějinách anthropologie« (Theorie evoluční a původ člověka. Polygenismus a monogenismus. Třídění lidstva.) — soukr. doc Dr. Zíbrt »Kulturní význam humanismu a renaissance« — a soukr. doc. Dr. Kovář »Národopis se zvláštním zřetelem k národopisu českému.«

Kraniometrická komise kongressu moskevského se usnesla: 1. za rovinu bráti rovinu horizontální »německou« (určenou přímkou spojující bod okraje podorbitalního se středem otvoru aurikulárního), 2. opatřiti compasglissière rameny příčnými delšími, z nichž jedno mohlo by se natahovati více nebo méně, aby se vzala výška lebky podle způsobu shody frankfurtské (od předního okraje otvoru occipitalního k bodu nejvíce vyniklému na temeni), 3. dodati k mírám shody dotčené míru šířky čelní (frontalní) největší; míru

šířky čelní v bodu, kde šev coronální setkává se s okrajem temporálním; míru výšky lebky od basia ku bregma podle Brocy, 4. výšku obličeje měřiti od nasia (a nikoliv od ophrya) k okraji alveolárnímu, 5. bráti šířku orbity, ne od dakrya, ale tam, kde skutečně jest šířka největší (tedy zkusmo). Revue Mensuelle de l'école d'anthropologie de Paris, 15. Février 1894. *František Kučera.*

Zprávy o spisech a časopisech.

Zpráva musej. spolku Včela čáslavská za r. 1891.—93. V Čáslavi 1894. Stran 44. Zpráva jednatelská obeznamuje nás, jak Čáslav se připravuje na národop. výstavu; ze zprávy té dovídáme se, jak pokročily výzkumné práce na Hrádku i jaké pozornosti se těšily sbírky spolkové. V pojednáních Dr. Jos Teige doplnil Hendrichovu práci ve zprávách Včely (r. 1886.—7.) uveřejněnou, podav tu »Listinné příspěvky k dějinám komendy drobovické k létům 1347.—1407.« Kl. Čermák zakončuje článek svůj »Pravěká osada u nejjižnější cihelny u Čáslavi«, maje zření, že není trhlin u vývoji lidstva našeho vyznáním, že Slovan jest v kraji našem autochtonem. Autor poznamenává, že dospěl k tomuto vyjádření po letech pilné práce, bádání a srovnávání. K článku připojeny jsou 3 tabulky předmětů; nahromadění jich vadí přehlednosti na tabulce třetí. —*a.*

J. Novotný: **Návod ku sbírání a zachraňování předhistorických památek.** (Nákl. F. Šimáčka.) V době výstavek — tedy v pravý čas vydán návod Novotného, hlavně pro stále rostoucí řadu archaeologů »amateurů«. Spisek založil na zkušenosti i literatuře. Tu a tam by se dalo leccos doplniti, zvláště v kapitole o konservování; v literatuře opomenut starší návod Vocelův a novější dobrý (až na nepatrnosti) návod, vydaný vlasten. muz. spolkem v Olomouci. A konečně ještě něco! Proč béře návod v ochranu jen předhistorické památky? Jiný, jaksi »všeobecný« návod, bude spis Kl. Čermáka »Strážce starožitností«; jsou to rozpravy věnované památkám všech dob, z nichž některé se již objevily v časopisech; ale ten psán pro mládež. —*da.*

Památník na slavnosti hasičské ve Skutči. (Red B. V. Konečný.) Ve Skutči 1894., str. 94. Obsahuje kromě jiných tyto práce mladších pracovníků: Od pilného K. V. Adámka »Z letopisu Skutče utrakvistické«; ve stati té užil dostatečně archivalií k vylíčení této periody; hlavní slovo vede tu farář Václav Řezník, nepřítel českých bratří. Spisovatel uvažuje v pojednání svém o jméně města, i připouští dvoje pojmenování: »Skuč« a »Skuteč«. Redaktor tohoto památníku a pilný náš spolupracovník B. V. Konečný podává tu v »Historických drobnostech« tyto příspěvky: I. »Hasičské opatření z r. 1626« (mandát hr. Berkové v příčině té otištěn v Musejníku r. 1883.), II. »Nesprávné jméno městečka Rychmburku« (správné české jméno Předhradí; autor vybízí příslušné osoby, aby se přičinily o vrácení jména toho), III. »Něco o Žďárci,« a IV. »Staré zápisky a jich pisatelé« (z knihy smluv svatebních, maj. Jos. Polanského). Památník obsahuje též obrazy »Špitálský kostel Božího Těla« a »Děk. kostel Nanebevzetí P. Marie.« —*a.*

Spisovatelé-rodáci okresu skutečského Stručné poznámky B. V. Konečného. V malém sešitku sestavil B. V. Konečný (vydáno u příležitosti výstavy místní) abecedně spisovatele ze Skutečska. Kromě jiných poznamenal tu Fr. Heyduka, přispěvatele do Arch. Památek a spisovatele monografií Soběslavě a Milčína, Ant. Hlineckého, Dra. Jana Melichara, jednoho ze starších našich pracovníků, velepilného Ant Rybičku, Jana V. Svobodu (J. V. z Finberků), pilného pracovníka v oboru genealogie a heraldiky Leopolda Marie Svobodu (z Fernova) i pracovníka o místopisu Vilibalda Huga Svobodu, znatele památek litomyšlských prof. Jos Štěpánka. Při Ad. Heydukovi mohl býti uveden jeho spis bájesloví věnovaný. —*a.*

Heš G.: **O působení Jana Vítěze ze Zredna a Jiřího z Poděbrad ve volbu Matyáše Korvína za krále Uherského.** Program gymnasia jindřichohradeckého 1894.

Prasek: **K dějinám řemesla ve Slezsku.**. Progr. gymn. opavského 1893. **K dějinám školství ve Slezsku.** Progr. gymn. opavského 1894.

Klecanda Jindř.: **Polsko a Čechy za válek husitských od sjezdu v Kežmarku do bitvy u Lipan a smrti krále Vladislava.** Progr. gymn. v Příbrami 1893.

Vycpálek Jos.: **František Martin Pelcl.** Program gymnasia v Rychnově 1893. Str. 32.

Piskáček V: **Listiny kláštera zbraslavského z r. 1418.** Progr. gymn. roudnického 1894.

Thir K.: **Hradiště hory Tábor jako pevnosť v minulosti.** Progr. gymn. táborského 1893. Stran 71.

Decker Ant.: **Dějiny škol třeboňských.** Progr. gymnasia v Třeboni 1893.

Matzner: **Francouzové v Písku 1741.—1749. — Různé příspěvky k dějinám města Písku.** Progr. písecke reálky 1893., 1894.

Steiger Karl: **Johannes Hus und das Constanzer Conzil.** Program zemsk. semináře učitelského ve Víd. N. Městě 1893. Str. 27. — Pojednává o Husově činnosti v Čechách a jeho soudu. Glejt císařský byl prý jen průvodním listem, jenž pozbýval platnosti, byla li osoba příjemcova odsouzena.

Elsner V.: **Heimatskunde des Rochlitzer Gerichtsbezirkes mit Berücksichtigung der Gemeinden der G.-B. Starkenbach und Hochstadt.** S mapou. Roketnice 1893.

Veselý J.: **Geschichte der fürstl. Schwarzenberg'schen Domäne Postelberg.** Praha 1993.

Pro nedostatek místa odložili jsme ostatek do čís. 4

Otázky.

Prosíme o laskavé odpovědi na tyto otázky:

Kde mají dosud nejsv. Trojici malovanou po starém způsobě se třemi obličeji na jedné hlavě? — Na obrázcích mezi předměty týkajícími se Umučení Páně bývá délka Kristova někdy též potištěna modlitbou na zvláštním proužku papíru. Kdo je kde zná?

Odpovědi na obě otázky (případně buďtež nám zapůjčeny originály k řádnému popisu) přijímá redakce.

Laskaví čtenáři, pamatujte v čase svatomikulášském na popisy téhož dle otázky v roč. I. str. 68.

Zároveň opravujeme chybu, která se nám vloudila do 2. čís. str 65. v nových otázkách (Jiřík Bakalář); rok čti správně 1553.

Ze Společnosti přátel starožitností českých v Praze.

Výroční zpráva za pátý rok správní (1893.).

Jednatelská zpráva. Činnosť spolková loňského roku rovnala se celkem činnosti předloňské. Nově zvolený výbor pečoval o to, aby především upravil vnitřní záležitosti. Zprávy jednotlivých funkcionářův odpovídají této působnosti. Odstupující jednatel má za svou povinnosť vytknouti vůči členstvu poctivou snahu ostatních pp. členů ve výboru o rozkvět Společnosti a připomenouti, že zejména pp. Ed. Buška, prozíravý a v pramenech příjmů vynalézavý pokladník, B. Černý jako neunavný knihovník a administrator našeho časopisu a i jinak

ke všem službám vždy ochotný, a J. Soukup, přičinlivý správce sbírek a neunavný sběratel starožitností pražských, stálý přednášeč jakož i obětavý redaktor časopisu Společnosti mají značné zásluhy o Společnosť Zásluhy p. J. Heraina každý vycítí z hojných přednášek; výbor je mu povinen díky za mnohá osobní zakročení, která nejsou ve zprávě. Osobní zakročení mívá své přednosti ve výsledku, ale nepříjemnosti osobní, a proto právě k nim zvláště je třeba obětavosti. Tu vždy nejvíce se vyznamenával sám pan předseda, jehož osobě děkuje Společnosť, že překonala doby zlé, ano že získala si na veřejnosti uznání a cti. Valná schůze uložila výboru, by si vyžádal postrádaných protokolů levohr. u býv. starosty p. Č. Ryznera, což také výbor provedl po delším vyjednávání. Také valnou schůzí uloženo nově zvolenému výboru rázné vymáhání nedoplatků členských; hlavně zásluhou energick ho pokladníka (zvoleného na místě zasloužilého p. Fr. Kurše) p. Ed. Bufky vymoženo mnoho skoro již ztraceného Nově zvolený výbor ve valné schůzi 26. února 1893. byl tento: starosta Jan Zeyer, jeho nám. Jan Herain, jednatelé Dr. Em. Kováť a Josef Svoboda, pokladník Ed. Bufka, správce sbírek Jan Soukup, knihovník Ant. B. Černý, archivář Ferd. Chalupníček, zapisovatel Jos. Jíra; za náhradníky Jan Beránek, Fr. Helebrant, Fr. Leypold a Franěk Paris; za dozorce spolkové Dr Jindřich Matiegka, Dr. Jar. Haasz, Dr. Jos. Teige, Vladimír Pér a Ad. Pecenka. V dubnu vzdal se II. jednatel Jos. Svoboda a povolán na jeho místo náhradník Fr. Leypold.

Jelikož činnosť odborů byla nepatrná, usnesl se výbor zakročiti, a nařízením výboru ze dne 6. března 1893. zastavena na čas činnosť jejich. Výbor vzal na se povinnosť starati se o přednášky, referáty a rozhovory, ale při veškeré dobré vůli nebyl příliš šťasten; výsledek celoroční jeví se tento: Ve schůzi členské 18. ledna hojně navštívené promluvil J. Soukup o starožitnostech slovanských jakož i o jejich umístění v museu. Tehdy debattováno velmi o slovanském museu v Praze. Ve schůzi dne 27. března předložil J Soukup starožitnosti zaslané p. Kamilem Ječným, techn. adj. ve Zlonicích, a zprávu o nálezu pohřebiště u Klobuk od p. V. Sajbice, účetního v Klobukách. V téže schůzi p. JUDr. Jos. Teige promlouval důkladně i zajímavě »O počátcích zemských desk«. O své cestě velikonoční po Haliči, Slovensku a Moravě rozhovořil se 17. dubna p. Jan Herain. Dne 26. června přednášel týž »O zajímavých památkách kláštera kladrubského u Stříbra a zámku Újezda sv. Kříže v bývalém Chodsku na Šumavě«. V téže schůzi p Dr. Barvíř rozhovořil se o některých zajímavostech, jež shledal na Rujaně. — Dne 2 čce přednášel p. PhC. Jos. V. Šimák »O selské bouři v severních Čechách r. 1680«. Dne 16. října J Šimák »O památkách na severu českém« (od obou výběžků na jih k Boleslavi a Jičínu). — Dne 17. června přednášel J. Soukup »O nálezech pražských«; přednášející demonstroval zmíněné nálezy. Dne 23. říj. »O nejnovějších nálezech středov. ve Vodičkově ul«, 16. list. »Z dějin archaelogie« a ve slavnostní schůzi na počesť prof. Woldřicha, slav. osteologa, »O výzkumných pracích na hradištích českých«, o čemž podrobnější zpráva v Časopise roč. I. str. 68. Společnosť jako jiná léta pozdvihla i tentokráte hlas společně s Uměl. besedou ve příčině domu Melantrichova; později sama navrhovala, by nynější nesprávný název ulice Sirkové byl změněn v Melantrichovou ulici, což městská rada učinila — Do komise pro soupis památek pražských vyslala Společnosť p. MUDra. J. Matiegku. — K vyzvání akad. odboru národop súčastnila se Společnosť výstavy studenstva českého ve »Slavii« ve dnech svatojanských, zapůjčivši některé starožitnosti — V červenci navštívila Společnosť národopisnou výstavu zbraslavskou, kdež vysvětloval laskavě p řád. učitel Přibík. Ke sjezdu hlineckému zaslala telegram a podobně telegraficky pozdravila výstavu domažlickou. — Letos také projednána byla konečně naše petice na záchranu památek na sněmu král. čes. Zájem vzrostl; promluviloť kromě sl. poslance p. K. Adámka ještě několik poslanců ve prospěch památek našich. Zemský výbor podal o naší petici zprávu dosti obšírnou, ač bychom si byli přáli ještě obsáhlejší K okresním zastupitelstvům pak vydal oběžník, jehož jádro je vzato z návrhu našeho K ukončení celé záležitosti je ovšem třeba, by zemský výbor svolal anketu, která by všecky návrhy naše uvážila, a orgány, jimž náleží provedení zákonité ochrany, konečně celou věc skoncovaly Doufáme, že se tak brzy stane, a že v anketě slyšán bude i náš hlas jako původců podrobného plánu na ochranu našich památek, a že konečně české památky, pokud ještě nejsou ztraceny, zachovány budou české

vlasti. Na podnět hlineckého sjezdu ostatně : výbor národop výstavy ustavil komisi, která má učiniti všemožné kroky k tomu cíli, a do komise té je zvolen jako zástupce naší společnosti p. J. Zeyer.

Hlavní zřetel obrácen byl k časopisu, který řídil redaktor tak, aby vyhovoval všemožně, ale především hleděl k tomu, jako druhdy Zoubek a Seydler, aby list káral netečnosť, někdy i zlomyslnosť našincův a upozorňoval na nedostatečnou činnosť konservatorů i přehmaty jednotlivců. Již za to náleží redaktorovi vřelý dík

Podobně sluší vzdáti díky všem pp. spolupracovníkům i všem příznivcům fondu publikačního. Na prvém místě p. Ant. Materkovi, správ. nemocnice na Horách Kutných, jehož laskavostí umožněno uveřejniti kresby zvěčnělého ředitele Jiřího Zacha. — Starožitnosti dílem určeny pro sbírky domácí, dílem pro příští národop. výstavu, dílem pro musea pražská i krajinská. — Výbor děkuje též časopisům pražským Čechu, České Politice, Hlasu Národa, Národním Listům a Vyšehradu, jakož i listům krajinským, které výměnou docházely a o Časopise přinášely zprávy, jako: Český Jih, Podřipan a Český Venkov. Jednatelem pro Radnici a okolí jmenován P. Kašpar Ibl, kaplan tamže, a Vojt. Vaněček, říd. učitel ve Vokovicích. Za rok uplynulý — dík energii pokladníka i knihovníka — sesílil spolek tak, že možno nyní od něho očekávati práci ve všech směrech. Nový výbor ať jest toho pamětliv a členstvo nechť podporuje snahy jeho.

V Praze, 1. ledna 1894.

Fr. Leypold, t. č. II jednatel.

Zpráva pokladní za rok 1893.

Účet pokladniční.

Má dáti:		zl.	kr.	Dal:		zl.	kr.
Hotovost z předešlého roku		135	—	Za tisk publikace, časopisu a různé tisky jiné	zl. 263·06		
Příspěvky členů .	zl. 377 43			Illustrace	» 50 28		
Dary	» 110·42			Poštovné, doručné a výlohy spojené s expedicí časopisu	» 5,·54		
Za prodané publikace	» 17 —			Kancelářské potřeby	» 8 07		
Krejcarové sbírky .	» 5·96			Nájemné	» 60·—		
Různé příjmy . .	» 2·30	513	11	Za knihy a vazby	» 21 85		
				Odměny a cestovné	» 45 40		
				Za koupené starožitnosti	» [illegible]		
				Rozličná vydání	» 3 42	558	62
				Zůstatek na rok 1894. .		89	49
		648	11			648	11

V Praze, 1. ledna 1894.

Viděl a revidoval 11/3. 1894.: Revidoval 15/3. 1894 :

Ad. Pecenka, t. č. dozorce spolkový. **Vladimír Per,** t. č. dozorce spolkový. **Eduard Bufka,** t. č. pokladník.

Zpráva o knihovně za r. 1893. V pátém roce správním přibylo do knihovny 26 čísel, i čítá nyní knihovna úhrnem 405 čísel. Z těch připadá do odboru A 130 čísel (proti loňskému roku + 4), do odboru B 66 čísel (+ 4), do odboru C 92 čísla (+ 7), do odboru D 153 čísla (+ 21) Jako v letech předešlých tak i v roce minulém pamatovala na Společnosť naši cennými publikacemi svými sl. Akademie umiejętnosći v Krakově, jíž za stálou a neochabující přízeň tuto vzdávám díky nejupřímnější. Od domácích ústavů a institucí našich nedostáváme ničeho... Jednak darem jednak výměnou dostalo se nám: Časopisu Matice moravské, Časopisu Musea král. Českého, Časopisu Vlast. muzejn. spolku v Olomouci, Českého Lidu, Domácí hospodyně, Glasnika zemaljskog musea v Bosně, Typografie, Věstníku národopisné výstavy českosl., pak 3 publikací od sl. Klubu historického.

Kromě toho přispěli ke knihovně P. T. pp.: Černý A. B. (3 spisy), Domečka L. v Jindř. Hradci (1), PhC Konečný B. V. (1), PhDr. Kovář Em. (2), MUDr. Matiegka Jindř. (1), sl. Musejní spolek v Brně (2), sl. Museum městské v Turnově (1), Schiller Ant. (3), Svoboda Jos. (1), PhC. Šimák J. V. (1), P. Škrdle Tom. (1), PhDr. Winter Z. (Dějiny kroje dílu II. sv. 1 a 2) a sl Výbor národopisné výstavy československé.

Po přání, vysloveném v oběžníku, který byl přiložen k 1. číslu Časopisu, zasílaly nám ct. redakce: Ostravice, Velehradu a Vinohradských listů svůj časopis. Za veškery tyto dary vzdávám upřímné díky a prosím, aby i příště bylo pamatováno na Společnosť. Celkový výsledek není letos příliš příznivý. Soustřeďovala se veškera práce má jednak v obstarávání Časopisu, jednak skoro po celý rok zastával jsem větší díl agendy spolkové. Nemohl jsem disponovati tolik časem, kolik bych si byl sám přál a kolik by bylo žádoucno. Nyní, kdy Časopis náš překonal počáteční nesnáze, nepochybuji, že knihovna pomocí jeho velně získá.

A tak odevzdávaje po 4 letech tuto funkci, přeji svému nástupci ze srdce, by dosáhl výsledků nejzdárnějších. Sám budu mu rád k tomu nápomocen, pokud mi bude možno.

V Praze, 1 ledna 1894.

Ant. Bohouš Černý, t. č. knihovník.

Zpráva pokladní. Ku Společnosti přistoupili nově za členy tito P. T. pánové: Adam Jos., učitel v Českém Dubě; Bachmann Jos., hostinský, Velká Víska; pí. Bakešová Lucie, spisovatelka a choť velkostatkáře v Ořechovičkách; P. Bartoš Václav, katecheta v Kuklenách; J. U. Dr. Barvič Fr., advokát ve Vyzovicích; Běhálek Ed., řiditel panství v Chuděnicích; sl Čtenářská beseda v Hostivaři zl. 103; Bezdíček Jos., hospod. správce v Hospozíně; Bláha Václav, c. k. oficiál cukerní daně v Radotíně; Brož Václav, majitel realit a obecní starší; Břeský z Birkenfelsu Václ v Hradci Jindř.; Cirps Karel, účetní; Capek K., správce mlýna v Zářečí; slč. Černá Milosl., učitelka na Král. Vinohradech; Černý Václ., učitel ve Žďárkách (na r. 1893. a 1894.); Čtrnáctý Ant., statkář v M. Čičovicích; Čtvrtečka Alois, správce pošty v Klatovech; J. U. Dr. Demel Jaroslav; Demharter Jos., knihkup. účetní; Domečka J., majitel domů v Táboře; Dotřel Jan, úředník Úrazové pojišťovny; Duras Václ. v Želenicích; Durlin Vikt. na Smíchově; Dvořák Jan A. na Smíchově; Dvořák Jan, řiditel měšť. školy v Hořovicích; Eichler Vilém, obchodník; Farský Fr., řiditel vyššího zemsk. hosp. ústavu v Táboře; Fiala Karel, architekt; M. U. Dr. Fidler Adolf v Netolicích; Fikar Emil, sochař na Král. Vinohradech; P. Fischer Jos., děkan ve Volyni; P. Frecr Ant., kaplan ve Slaném; Fryč Jos., nájemce dvora v Bakově; Gössl Fr., knihkup. účetní; Gottlieb Václ., malíř znaků: Graf Karel v Trnovanech; Hainz Ferd., učitel v Dymokurech; P. Hájek Jan, kaplan v Jenšovicích; Hala Jan, rolník v Tisové; Hanzl Václ., litograf v Trnovanech· Hauer Václ., prof. česk. gymn. v Opavě; Hejna Fr., soudní vykonavatel na Hluboké; Herfurth Jos., inženýr v Teplicích; Hněvkovský Fr., stavitel; P. Honsa Tom., kaplan v Netolicích; P. Hornek Alfons, kaplan v Polné; Hořejší Ant., statkář v Hobšovicích; Hrubý Stan., posluchač hosp. školy v Chrudimi; Hruška Jan, pokladník pražské městské spořitelny; Hudský Dom., majitel domu v Jičíně; Hula Jan B., chemik cukrovaru v Hulíně; Chlupatý Jos., statkář v Záběhlicích zl. 103; Chmelař

Boh, učitel v Kuklenách· Jančár M, říd. učitel v Černivsku; Janda Ant., učitel v Budyni nad Ohří; Janeček M., rolník v Mydlovarech. Janoušek V., městský radní v Jičíně; Jelínek Jindř., učitel v Kuklenách; Jirman Jos, knihkup. účetní; M. U. Dr. Kába Adolf, okr. lékař v Klatovech (za r. 1893. a 1894.); Kalos C v Mauerbachu u Vídně (za r. 1893. a 1894.); Keclík Rud., velkoobchodník; P. Keppert Ant, farář v Tuchlovicích; J. U. C. Klíma Alois; sl. Klub »Stará garda Typografické besedy«; Klusáček Em., c. k. berní kontrolor v Blatné; Kobrč Karel. hostinský na Hluboké; Kolárský Ant, hosp. správce a redaktor; Kolář Martin, c. k gymn professor v. v. v Táboře; Kordina Eduard, velkoobchodník v Brně; Kostka Karel, bohoslovec v Olomouci; P. Košák Fr., kaplan v Mirošově, Košta Fr. v Plíškovicích; Kratochvíl Tom., divadelní ředitel v. v. v Rakovníku; Krušina ze Švamberka Jos., úředník Prvního česk. pojišť. ústavu; Kukaň Václ. na Král. Vinohradech; Kůrka Václ., úředník Úrazové pojišťovny; Kutan Václ. na Král. Vinohradech; Kverka K, učitel v Chorušicích; Lábler Ludv., c. k. vrchní inženýr na Horách Kutnách; P. Lego Ant., farář v Jesnici; Lezner Arnošt na Smíchově; Lisec Julius, rolník v Šlapanicích; Lisec Karel, majitel mlýna v Bakově; Litterbach Josef; Luxenburg Václav; Majer Ant. v Čížové; Mareček Boh, majitel cihelny v Jičíně; M. U Dr. Marek Hanuš v Kuklenách; M U. Dr. Mašek Alois, operateur v Klatovech; Matějka Karel, mistr krejčovský ve Slaném; Matouš Fr, cukrmistr ve Zvoleněvsi; Mayer M., městský důchodní v Horažďovicích; J. U. C Michálek Jindř., kand. adv. v Novém Strašecí; Müller Jos, c. k vládní rada ve Vídni; Müller Václ, obchodník v Žebráce; sl Museum v Novém Strašecí; Myslbek Jos., ředitel a professor c. k. uměl prům. školy; Novotný Boh., technik, Frant Lázně; Novotný Karel, c. k gymn. professor v Jičíně; M. U. Dr Pacner Jos., městský lékař v Ml. Boleslavi; P. Pecánek Jan, farář ve Středoklukách; Pekárek Karel, c. k. notář na Hluboké; Petrák Jos., říd učitel v Lomnici nad Jizerou; J. U. Dr. Podlipný Jan, advokát a náměstek starosty měst pražských; Pokorný Jan, assistent c. k. zástavního úřadu; Prokopec Jan, továrník a starosta na Kral. Vinohradech; Prusík B., c. k. gymn. professor v Klatovech (na r. 1893. a 1894.); Raim Jan v Lomnici nad Jizerou; Roedig Antonín; Růžička Jos., holič v Buštěhradě zl. 1·15; Dr. Řehoř Tomáš, c k. gymn. professor v Chrudimi; sl. Řezáčova Karla, učitelka; Sádlo Vilém, disponent v Domažlicích (zl. 1·80 na r. 1893. a 1894); Saska Jan, gymn prof v Novgorodě Severském na Rusi; sl Sbor musejní ve Vlašimi; Schmidt Jos., mistr klempířský v Hořovicích; Schmoranz Fr, architekt v Slatinanech; Schober Jos. na Král. Vinohradech; Schulz Leop., ředitel kancel. Národop výstavy českoslov.; Schuster Adolf, říd učitel v Tuněchodech; Sluka Karel, říd. učitel v Dol. Pasekách; sl. tělocv jednota »Sokol« na Žižkově; Soukup Ant, učitel v Mochově; sl. Ctenářský spolek ve Vlašimi; Springer Jos., knihkup účetní; J. U. Dr. Stehlíček Karel, advokát v Hořovicích; J. U. C. Stejskal Jan na Smíchově; Stejskal Fr, účetní cukrovaru ve Zvoleněvsi (zl 1·05); Stejskal Theodor, disponent v Domažlicích; Suchárda Stanislav, professor při c. k. uměl prům. škole; Suk Jos, statkář a starosta ve Vel. Čičovicích; Šašek Fr, obchodník; Škaloud Karel, učitel; Šmidl Č., c. k pošt oficiál v Jičíně (zl. 1·05); Štěpánek Fr, rytec ve Vejprtech; Štětina Karel, c. k. gymn. professor v Jičíně; Štolc Fr, rolník v Malých Čičovicích; Šváb Ant. v Trnovanech; Tausik Milosl. v Hlinsku; Dr Thir Karel, c. k gymn. professor v Táboře, Tomíček Ant., c k pošt. assistent v Litomyšli; Tomíček F., lékárník v Netolicích; P. Tonder Al Jos, provincial řádu Augustiniánů; Troníček Jan, stavitel na Král. Vinohradech; Tůma Fr, typograf; Turek Ant., městský architekt na Král. Vinohradech; Vaněk Ferd., c. k. gymn. professor v Klatovech; Vaněk Th. v Chlumu u Třeboně; Wimmer Jan ve Vimperku (zl. 1·80); Winkler Jan v Soběslavi; Winter Fr. v Hlinsku; Vítek Boh., říd. učitel v Bezděkově; Volf Jos. V., říd. učitel ve Hrošce; Vondráček Ant, úředník cukrovaru v Uhřiněvsi; Vondráček Jos, rolník ve Vel. Čičovicích; Voříšek Alois, c. k. adjunkt okr soudu na odp. v Sedlčanech; Votrubec Vrat, c. k. gymn professor ve Vys. Mýtě; sl. okresní výbor v Přelouči; Zákostelský Jan, městský tajemník v Žebráce (zl. 1·05); Zderadička ze Zderadic Stan. v Libni; J. U. Dr. Zeis Em., advokát a cis.

rada v Táboře; Zelenka Fr., učitel v Týnci nad Sázavou; P. Zeman Fr., kooperator ve Hvožďanech; Žáček Krist., velkoobchodník v Brně.

Za členy přispívající přistoupili ke Společnosti P. T. pánové: M. U. Dr. Coufal Flor., obv. lékař v Brušperku; Duras Fr., fotograf ve Slaném: Hemerka Aug, šlechtic ze Stanmíru, majitel dvora ve Slaném; J. U. Dr. Hlava Ed., c. k. notář; J. U. Dr. Peták Václ., advokát a starosta města Plzně; Šorel Jos., statkář v Horní Kamenici; Vondrouš V., stud. agr. v Libverdě; s příspěvkem 5 zl. ročně přistoupil za člena P. T. pan Ot. Materna, architekt v Praze.

Na vydávání znakové přílohy a k účelům Společnosti vůbec darovali P. T. pp. členové: Adamec Lev zl. 2·—, Buchtela K., c. k. berní inspektor, zl. 2·—; Cmíral Jarosl., úředník v Postřelné, zl. 1·—; Černý A. B. zl. 5·—; Černý Jiří O, učitel v Turnově, zl. 1·—; Fiala Fr., zemský inženýr, zl. 5·—; J U Dr. Gintl Otto, advokát na Král. Vinohradech, zl. 1·—; Helebrant Fr., obchodník, zl. 1·—; Herain Jan, architekt, zl. 10·—; Herold J. D., vrchní inženýr, zl. 5·—; Chaura Karel, obchodník, zl. 1·—; Ježek Václ., okr. tajemník v Chrudimi, zl. —·50; M. U. C. Klička Lad. zl. 1·—; J U. Dr. Kudrna Ot, advokát v Netolicích, zl. 1·45; Ladislav Václ., techn. úředník cukrovaru v Kralupech, zl 2·—; Leypold Fr, architekt na Král. Vinohradech, zl. 1·—; Lipan K, obuvník na Smíchově, zl. —·50; M. U. Dr. Matiegka Jindř., okr. lékař v Praze, zl. 5·—; Alois ryt. z Mildenberka zl. 1·—; Motejl F., hosp. správce v Telcích zl. 1·—; J. U. Dr. Nejedlý Julius, zemský advokát, zl. 5·—; Neumann K. C., majetník chemické laboratoře, zl. 5·—; M. U. Dr. Pacner Jos, městský lékař v Ml. Boleslavi, zl. —·50; Páris Fr., adv. úředník, zl. 1·—; Pecenka Adolf, c. k. místodrž. vrchní inženýr, zl. 5·—; Písecký z Kranichfeldu Václ., inženýr na Smíchově, zl. 5·—; Prusík Blažej, c. k. gymn. professor v Klatovech, zl. 1·20; Štross Jindř., majetník závodu hodinářského, zl. 1·—; Schiller Ant., odb. učitel a typograf, zl. 1·—; Sochor Ed., architekt, zl. 2·—; Ph. C Soukup Jan zl. 1·—; Ph. C Šimák Jos. zl. 2·—; Štěpánek Fr., rytec ve Vejprtech, zl. —·20; J. U. C. Vačlena Miloš zl. —·50; Vašák Jan, spisovatel na Král. Vinohradech, zl. 2·—; Zeyer Jan, architekt, zl 2·—. Za příznivce Společnosti s obnosem zl. 5·— ročně přistoupily a jmenovaný obnos zaslaly slavné okresní výbory: v České Skalici, na Hluboké, v Hradci Králové, na Mělníku a v Rokycanech. Za publikace, vydané Společností zaslali P. T. pp členové: Cyterák Jos, správce školy ve V. Čičovicích, zl. 1·10; Herfurth Jos., inženýr v Teplicích, zl. 2·15; Leyer Jan, c k. oficiál daně cukru v Židovicích, zl. 1·48; Osborne W., archaeolog v Blasevicích u Mnichova, zl. —·25; Wimmer Jan ve Vimperku zl. 1·55. Ve výkazech za publikace nejsou obsaženy a nebudou uváděny obnosy za publikace, které obstarává Společnost pp. členům za levnější cenu.

Za veškery tyto dary uctivě děkujeme a prosíme za další přízeň. Aby bylo vyvarováno všem reklamacím, upozorňujeme na to, že v tomto výkaze jsou uvedeny příspěvky, došlé včetně do 18. října 1894 Veškery později došlé příspěvky budou uveřejněny v čísle čtvrtém.

Taktéž upozorňujeme na to, že jako dříve tak i nyní míněna vždy Praha tam, kde není označeno jiné bydliště u dotýčných pp. členů.

V Praze, dne 18. října 1894.

Ed. Bufka, t. č. pokladník,

Král. Vinohrady, Hálkova tř. č. 68 n.

Redaktor Jan Soukup. — Nákladem Společnosti přátel starožitností českých v Praze.

Tiskem F. Šimáčka v Praze.

ČASOPIS
SPOLEČNOSTI PŘÁTEL STAROŽITNOSTÍ ČESKÝCH
V PRAZE.

Časopis vydáván jest pouze členům Společnosti a to zdarma. — Expedice jest na Král. Vinohradech, Hálkova tř. č. 68. nové.

Číslo 4. Vydáno v prosinci 1894. Ročník II.

Zákonitá ochrana
starožitností a památek českých.

Pod tímto záhlavím uveřejnili jsme v 1. a 2. čísle I. ročníku petici, podanou Společností zemskému výboru království Českého, který ji předložil sněmu zprávou ze dne 5. dubna r. 1893. číslo tisku LXXXV. V zasedání sněmu r. 1893 -1894. obnovil poslanec K. Adámek svůj návrh na ochranu a zachování domácích památek uměleckých a historických 28. prosince 1893. tiskem XXIII. s dodatkem, aby zemský výbor pojal do rozpočtu zemského zvláštní dotaci na kupování památek výtvarného a lidového umění i uměleckého průmyslu. Tento návrh odůvodnil posl. K. Adámek v 8. schůzi 15. ledna Pak byl přikázán rozpočtové komisi, která o něm podala zprávu, vypracovanou od zpravodaje Dra. J. Podlipného dne 7. února 1894. tiskem CXXXIX. jak následuje:

Zpráva rozpočtové komise o zprávě zemského výboru o petici „Společnosti přátel starožitností českých v Praze“ v příčině ochrany starožitností a památek českých.

Slavný sněme!

Bylo by s podivením, kdyby země historicky tak proslulá a kulturně významná, jakou království České bez odporu jest, neměla památek historických a uměleckých, ano kdyby jich neměla v počtu velikém. A přece jest tu zvláštní úkaz, že cizina honosí se památkami vlasti naší v míře ne li větší než my sami můžeme se vykázati, tedy zajisté v počtu tak velikém, že nejen milovník památek historických, ale každý upřímný syn vlasti musí se tázati, jaké jsou toho příčiny. Odpověď leží na snadě.

Nejen neznalost, ale ve větší míře lhostejnosť, ano bohužel ziskuchtivosť zaviňovaly, že vzácné věci přes všecky starší zákazy valně za hranice do sbírek a museí se zavlékaly, kde za vzácnosť a ozdobu jsou pokládány.

Dík pečlivosti a přičinění některých horlivých činitelů ve vlasti naší očínají se poměry lepšiti a zvláště poslední dobou, kdy svěží

ruch národopisných výstavek v království a v markrabství oživl, počíná porozumění a cenění památek po předcích našich.

V prvé řadě sluší vytknouti záslužnou činnosť „Společnosti přátel starožitností českých v Praze“ ve směru tomto, ač celá řada jiných spolků a osobností účelu zachování památek historických a uměleckých svou pozornosť věnuje.

Bylo řečeno, že neznalosť, lhostejnosť a ziskuchtivosť připravují království České o důkazy kulturního života otců našich; nemůžeme však opomenouti ještě jeden nedostatek vytknouti, totiž, že není zákona, který by tomu překazil, aby drahocenné památky naše a vůbec starožitnosti v tomto království nebyly ničeny a ze země vyváženy.

V době, když již Bosna a Hercegovina má své nařízení v příčině udržování památek a jednání se starožitnostmi, pokud se týče s předměty majícími význam historický a kulturně historický (nejv. resoluce ze dne 22. května 1892.), kdy ve království Uherském zákonodárnou cestou památky země jsou chráněny (číslo XXXIX. roku 1881.), kdy zákony v jiných zemích (Francie, Řecko, Švédsko, Italie) podřizují soukromá práva prospěchu veřejnému, jest nejvýš na čase, aby také v království Českém ochrana památek historických byla stanovena, ničení a vývoz jejich z království zakázán.

Tu nedostačí starší dosavadní ustanovení, jevící se malomocnými proti zavlékání památek do ciziny, jak svědčí případy vytknuté posl. Adámkem, vždy horlivým zastancem památek a archivalií, a v petici „Společnosti přátel starožitností českých v Praze“ (č. 306 sněm.).

Prostředky vedoucí k záchraně památek uvedeny jsou ve zprávě zemského výboru o petici jmenované „Společnosti“, jež již r. 1889. petici ke sněmu království Českého podala, v níž žádá:

1. Aby zemský výbor znova vyhlásil oběžník vydaný 12. června r. 1868. č. 10640 okresním výborům a důtklivě je vyzval, aby obrátily pozornosť a péči svou k uchování památek starožitných a uměleckých v království Českém.

2. Aby sbory samosprávné zřídily seznamy památek s udáním míst, kde se chovají, aby se staraly o zachování a opravu jich a pečovaly o zakládání museí krajinských.

3. Aby byl vydán zákon zakazující vývoz a prodej starožitností za hranice.

4. Aby znovu obce byly upozorněny na nařízení z r. 1836. o pamětních knihách s návodem, jak by se zapisování do knih těch vésti mělo. Co se týče nařízení z r. 1836., má zníti správně gub. dekret ze dne 31. srpna 1835. č. 5952. sb. pol. zák. z r. 1836. Co se pak týče oběžníku sub 1. uvedeného, navrhuje také poslanec Adámek v návrhu svém (tisk XXIII. čís. 240 sněm. 1893.—1894.) ad II., aby zemský výbor vyzval veškerá samosprávná zastupitelství v království Českém ve příčině pečlivého zachovávání a horlivého ochraňování starožitných, uměleckých jakož i archiválných památek.

Intencím těmto vyhověl zemský výbor posláním daným v Praze dne 23. prosince 1893., čís. 36.141, svědčícím všem okresním vý-

borům, a jest si přáti, by poslání toto nejširšího rozšíření došlo a nejen bedlivé pozornosti, ale i horlivému šetření a konání se těšilo.[1])

K poslání onomu připojen jest seznam konservatorů v království Českém a seznam veřejných museí a spolků musejních v království Českém.[2])

K uvažování o otázkách týkajících se památek pokládá sám zemský výbor za nejpříhodnější sbor archaeologický, jenž by byl zřízen po způsobu komise historické, jež již od r. 1887. trvá a zdárně při výboru zemském působí, co poradní sbor. I nemohl by v té míře vyhověti výboru zemskému jiný sbor, který by nestál v těsné spojitosti se zemským výborem.

To vše uvažujíc komise rozpočtová měla především za to, aby takovýto poradní sbor archaeologický byl bez průtahu zřízen, načež bude snadněji zemskému výboru ostatní návrhy, učiněné jednak „Společností přátel starožitnosti českých v Praze", jednak návrhy poslance Adámka a soudr., jakož i návrhy obsažené v peticích „obecního zastupitelstva král. svob. horního města Hor Kuten" (čís. 335 sněm.) a „Spolku architektů a inženýrů v království Českém v Praze" (č. 3548 ai 1892.) zkoumati a návrhy přiměřené činiti.

Z těchto důvodů neuznávala za včasné a přiměřené komise pouštěti se do úvah o návrzích těch, jediné pokládala za nutné a neodkladné to, co i bez komise samým zemským výborem ve zprávě č. 306 bylo uznáno za způsobilé ku provedení, totiž vyzvání ku vládě, aby jednak byla živnosť a obchodování s památkami upravena, jednak bylo vyvážení památek z království Českého zakázáno.

V jednom i druhém směru spočívá zabezpečení a záchrana památek všeho druhu. Způsob a předměty památek samých podrobně rozvržen a vypočítán jest v poslání zem. výboru ze dne 23. prosince r. 1893. č. 36.141, na něž se tímto zřejmě poukazuje.

Způsob ochrany památek v obchodování a živnostech spočívá v přesném vytknutí podmínek, za jakými se koncesse udílí, jakož i v ostatních nařízeních, týkajících se dozoru na živnosti a obchody takové.

Rozpočtová komise jest přesvědčena, že takto nejrychlejším a nejbezpečnějším způsobem bude odpomoženo zlu — ničení a vývozu památek — ale zároveň ponenáhlu zajištěna kulturní stránka minulosti národa, obývajícího toto království, na prospěch a rozvoj jeho budoucnosti.

Rozpočtová komise činí tedy tyto návrhy:

Slavný sněme račiž se usnésti:

I. Zemskému výboru se ukládá, aby co nejdříve zařídil stálý poradní sbor, skládající se ze znalců starožitností a archaeologických

---

[1]) Poslání toto bylo uveřejněno též v některých listech venkovských.

[2]) Seznam c. k. konservatorů v království Českém dle jednotlivých (tří) oddělení c. k. ústřední komise pro vyzkoumání a zachování památek uměleckých a historických (v příl. I) bylo by možno uvésti jen jako doklad chatrné organisace koncem našeho věku. Důležitá jest příloha II. »Seznam veřejných museí a spolků musejních v království Českém«. Doplňky jsou v Českém Lidu, III. 371. pozn. 4. Dodáváme ještě: Museum Náprstkovo.

památek vůbec jako „komise archaeologická při zemském výboru pro království České“.

II. C. k. vláda se vyzývá, 1. by vzhledem k nutnosti brzké právní ochrany památek kulturně- a umělecko-historických a starožitností učinila živnostenskou koupi i prodej památek kulturně- a umělecko-historických a starožitností závislými na propůjčení koncesse a ustanovila podmínky, za nichž lze koncessi tu uděliti, zvláště aby dotyčným živnostníkům uložila, že musí vésti knihy o tom, kterých předmětů podobných při provozování živnosti své, od koho a kdy nabyli, nebo komu je dále prodali; konečně aby zostřen byl vzhledem k bezpečnosti majetku a z jiných příčin veřejných dozor policejní na veškerý prodej a koupi takových předmětů, zvláště pak aby byla každá pokoutně provozovaná živnosť podobná přísně stíhána; 2. by vzhledem k naléhavosti této otázky učinila s urychlením opatření v příčině zákazu vývozu památek kulturně- a umělecko-historických a starožitností do ciziny a v příčině právní ochrany jejich podobné, jako se již stalo v jiných zemích a státech.

III. Návrh poslance Karla Adámka čís. sněm. 240 r. 1894. a sice odst. I., III., IV., jakož i petice Společnosti přátel starožitností českých v Praze de praes. 14. listopadu 1889. čís. 692 a sice odstavec 2., 3., 4., dále petice spolku architektů a inženýrů v království Českém v Praze de praes. 5. dubna 1892. čís. 3549 a konečně petice obecního zastupitelstva král. svob. horního města Hor Kuten čís. 335 r. 1894. odstupují se zemskému výboru k podrobnému a bedlivému s „komisí archaeologickou“ zkoumání a podání zprávy i event. návrhů v nejbližším zasedání sněmu království Českého.

Z komise rozpočtové.

V Praze, dne 7. února 1894.

Karel hr. Buquoy m. p., předseda. Dr. **J. Podlipný** m. p., zpravodaj.

K tomu poznamenáváme: Zřízení stálého sboru poradního jako „komise archaeologické při zemském výboru pro království České“, jež bylo uloženo zemskému výboru, zůstává i na dále neuskutečněno a tím celá akce vázne. Ustavila se jen stálá archaeologická komise České Akademie věd a umění, jejíž organisační pravidla čteme v Čes. Lidu III. 382, 478. Městská rada král. hlav. města Prahy zřídila pak komisi pro soupis památek města Prahy (v našem Časopise II. 64.). „O záchraně starodávných památek“ promluvil také JUC. K. V. Adámek na památném a vzorném sjezdu musejních spolků, odborů národopisné výstavy československé a přátel vlastivědy české v Hlinsku dne 15. srpna 1893.; ve své řeči věnoval pozornosť též organisaci krajinských museí, dávno již žádoucí a zřízení zvláštního zemského sboru konservatorského. Resoluce přijata všemi hlasy a provedení bodů v ní obsažených uloženo šestičlennému výboru, jehož ustanovení svěřeno hlavnímu výboru NVČ. (Český Lid III. 92.)

Samostatný konservatorský sbor zemský království Českého [1]) jest a musí býti heslem všech museí a musejních spolků českých, čehož pravdivosť stvrzují i četné odbory národopisné, pracující pro výstavu národopisnou, ve které přece vězí také kus záchranné akce...

Nemůžeme jinak, než ukončiti poznámky tyto slovy, kterými zodpověděla c. k. ústřední komise vídeňská žádosť ministerstva o dobré zdání v příčině návrhů, podaných posl. K. Adámkem na sněmu království Českého (zříditi českou komisi zemskou): Die Centralcommission konnte keine Veranlassung finden, den Antrag des benannten Herrn Abgeordneten dem Ministerium befürwortend zu empfehlen. [2])

Gradual kláštera v Ročově.

Napsal Ph. Dr. *Bohumil Matějka.*

V augustinianském klášteře v Ročově (3 hod. jižně od Loun) jest vedle mnohých jiných památností také neveliká, avšak velmi zajímavá knihovna, založená nepochybně záhy po roku 1520., kdy tento klášter, spustošený ve válkách husitských, byl znovuzřízen. Celá řada inkunabulí domácích i cizích, jakož i vzácných tisků a rukopisů pozdějších zasloužila by bedlivějšího prohlédnutí.

Tak na příklad napsal tam některý z mnichů ve druhé polovici 16. stol. se vzornou pílí veliké kompendium medicinské jazykem německým. Se stanoviska výtvarného zaujímají ovšem první místo četné a krásné vazby, jež poskytují veliký výběr znamenitých vzorů velikostí, tvarem a výzdobou od nejmenších kapesních breviaříků až do objemných misálů a jiných foliantů. Některé, charakteristické svou jednoduchostí, pocházejí ještě z konce 15. stol., většina velice ozdobných nese letopočty ze 16. stol.; avšak i 17. a 18. věk jest velmi pěkně zastoupen. Starších rukopisů nenalezeno při zběžné prohlídce knihovny. Jediná památka toho druhu chová se zároveň se zakládacími listinami ze 14. stol. v pokoji pana převora.

Jest to gradual z konce 14. stol. (44 × 32 cm. veliké), jehož pergamenové listy pocházejí ze tří různých dob. Z původního rukopisu zachovala se jediná inicialka *A* (obr. 1). Dolejší polovice této písmeny jest šťastně vyplněna skupinou čtyř postav, představujících zakladatele kláštera, Albrechta z Kolovrat (založil klášter r. 1373., zemřel r. 1391.) a jeho manželku Annu ze Seeberka, ani klečí před Matkou Boží s děťátkem. Kulturní historik věnuje na obrázku pozornosť především krojům, které se ovšem neliší od známých ze studií

---

[1]) Zajímavý jest článek, který do Českého Lidu III 168.—178. a 366. až 375. napsal JUDr Jaroslav Haasz: »Ochrana památek a starožitností u nás.« Tam podává přehled dosavadních kroků a podrobné návrhy a výsledky jejich.

[2]) Uvádíme toto místo z Českého Lidu III. 480., protože c. k. ústřední komise nevyměňuje s námi své publikace.

Zíbrtových, ale jsou přece zajímavým příspěvkem. Kraje listu jsou ozdobeny rozvilinami a znakem Kolovratů.

Obr. 1. Inicialka *A* z gradualu ročovského okolo r. 1380.
Fotogr. Ph. Dr. B. Matějka.

Roku 1520. Václav Bezdružický z Kolovrat, nejvyšší sudí dvorský, dal gradual opraviti a vyzdobiti novými miniaturami. Avšak i z těchto zbyla jediná inicialka *D* (obr. 2.) se sv. Ondřejem, kromě

četných rozvilin na krajích listů. Nynější úprava, titulní list a vazba, se kteréž stříbrné kování jest strháno hrabivou rukou, dokonány byly

Obr. 2. Inicialka *D* z gradualu ročovského okolo r. 1520.
Fotogr. Ph. Dr. B. Matějka.

r. 1689. nákladem Františka Antonína Liebsteinského z Kolovrat, nejvyššího hejtmana markrabství moravského.

Lidové léčení na Zálesí.

Sebral *Jaroslav Mančal.*

(Dokončení.)

Pro kašel. Vezmi holbu piva a dej ji přihřát, dej do něj za 3 kr. šafránu a žloudek, zašpuntuj co můžeš nejvíc! Teplý pij za 3 dny. Nebo vezmi sladké pivo a dej do něj šafrán a cukrkandl a sladký dřevo a vař to dohromady, až z toho málo bude, pak to užívej na lačnej život, tak se ti kašel rozejde. Vezmi bramborový olej, dej na žlíci tak asi žencký náprstek a do něj něco šafránu a kousek cukru. To na noc a ráno užívej! (Z. V.) — Třešňový květ sušený se vaří a oslazené pije. (Vět. Jeníkov.) — Dá se vařit sladké dřevo, svatojanský chléb, fenikl, cukrkandl, to se procedí a pije. (Klábovka.)

Kdo má zimnici a chce se jí zbaviti, musí si vzíti do papírku trošku soli a jíti před východem slunce někam do pole, kde je strom. Nesmí nikoho potkati, ani po cestě tam a zpět se ohlížeti. Přijda tam, obejde strom třikrát, sype sůl a říká: „Seju, seju semeno; dokud to semeno nesejde, ať na mě zimnice nepřijde!" (V Jeníkov.) — Aby nedostali lidé zimnici, jedí po] osvěcení kočiček tři jehnědy, nebo vidí li prvně kvésti žito, slíznou třikráte květ jeho. — Na Velký pátek před východem slunce modlí se celá rodina, by nedostala zimnici, takto: „Sluníčko z hory vychází, Pán Kristus se na smrť strojí, Pilát se ho ptá, co to za lámání má. Já, pane, žádný lámání nemám, ani žádnou zimnici ani psotnici, ale kdo na mou přehořkou smrť pamatovati bude, do smrti zimnici mít nebude." (Klábovka.)

Lekneš-li se, plivni si třikráte za ňadra, podívej se na nehty a na modrou oblohu! Lekne-li se dítě, učiní mu tak, kdo jest u něho. Dítě se nesmí dáti spat po leknutí. (Zbility.)

Pro štípnutí hada nebo kousnutí steklého psa. Vezmi rychle střílecí prach a nasyp na tu ránu dobře a zapal, ať se chytí a vypálí tu ránu. Potom vezmi z chleba ze spodní kůrky tu upálenou moučku a zasypej s ní dobře, tak se ti rána zahojí brzy. (Z. V.) — Kdyby tě had nebo slepák štíp. Vezmi prašivou žábu a dej jí zády na to místo a nech ji 24 hodiny, tak to dobře vytáhne. Můžeš ještě častěji jinou přikládat, dokavad ti dobře nevytáhne. (Z. V.) Aby jedovatina nepoštípala, starají se již napřed, dávajíce si o štědrém večeru pod ubrousek nůž (V. Jeníkov) a myjíce si na Velký pátek před východem slunce nohy sněhem. Pak se modlí a po modlitbě utrou si nohy třikrát o prasečí koryto. (Zbinohy.)

Aby zbavili se lidé větrů, kousají kmín.

Chrásty vyhodí se, když jde měsíc nahoru, a když jde dolů, ztratí se pod kůži. (Klábovka.) Dle toho také čteme v zápiskách Vašíčkových: „Pro chrásty neb prašivinu. Vezmi 8 lotů žlutýho silbrklejtu, 4 loty tuti (rtuti), za 4 kr. bobků, lačnejma slinama rozdělej tuť a pak dej ty přísady utlučený a rozdělej to s novým máslem neb

starým špekem! Když pude měsíc nahoru, tak musíš mazat, aby se všechny na vrch vyrazily, potom když pude dolů, tak zase musíš mazat dobře od schůra dolů, tak se ti ztratějí pryč." — Uvaří se listy z oleandru a vodou tou se chrásty potírají. (Zbility.) — Šňupavý tabák rozetře se s vepřovým sádlem a tím se maže na místě, kde jsou chrásty. (Oustí.) — Kapucínské semínko nebo sabatín usuš, utluč a rozetři s vepřovým sádlem a tím maž! To dobře chrásty vyštípe. (Klábovka.)

Pro lišej dobytku i lidem. Vezmi vitrolím a vocet, to dohromady slej a tím musíš lišej mazat, tak se ti zahojí brzy. (Z. V.) — Lišej potírá se rosou z okna (Zbility) a petrolejem.

Chceš-li bradavice zhojit, vezmi blýskavé mouchy, utluč je na prach, bradavici musíš okrvavit a tím prachem posypat. (Z. V.) — Spočítej bradavice od jednoho konce a pak od druhého konce, udělej na režné niti tolik uzlíků, kolik jsi napočítal bradavic, a sice na obou koncích! Dej pak tuto nit pod okap, kde slunce nesvítí! Když nit shnije, bradavice slezou. (Šimanov a j.) — Najdeš-li kosť na poli, vezmi ji ne holou rukou a přitlač ji třikrát křížem na bradavici a říkej: „Nedělej se znamení, jako neroste kamení od Syna Božího narození!" (V. Jeníkov.) — Když slyší zvonit hranu, nesmí se ptáti komu, jde k vodě a po třikrát vodou bradavice potírá a říká: „Zvonějí hranu, nevím komu, bradavice, lezte dolů!" — Když teplým pometlem, kterým právě se vymetlo v pekárně, smetáme bradavice s rukou neb nohou, zmizí. — Když jest slyšeti zvonit hranu, smetají se bradavice vraním brkem a říká se: „Zvonějí hranu, ..." (Zbinohy.) — Také říkajíce tato slova běhají okolo kostela tak dlouho, pokud zvoní hranu, ale nesmějí se ptáti při tom, komu zvoní. (V. Jeníkov.) — Kdo chce se zbavit bradavic, musí na večer, když zvoní klekání, jít ke kameni, kde stojí voda. Třikrát pak kolem něho obejde a říká: „Bradavice, ztraťte se!"

Vředy léčí se různými kašemi, aby se podebraly a pak propustily. Tak chlebová mouka s medem také dobře propouští, nebo přikládati můžeš rozpařenou cibuli. Jiný velmi účinkující prostředek odporučuje se zaříkání vředa. Kolem „bředa" jezdí se uhlem a říká: „Břede, břede bředoucí, nebuď peklo horoucí; židé v pátek maso jedí, však voni tě taky snědí!" (V. Jeníkov.) — Prostředním prstem okolo bředa jezdi a říkej: „Břede, břede bředouci, nechceš-li se dělati jako pancká stodola, tak se nedělej!" Když tato slova vyříkáš, které psaný máš, tak třikrát na tu bolest lačnýma slinama plivni! (Z. V.)

Máš-li nějakou bolest a roste ti vojanské maso, posyp to maso nickamínkem, ať se ztratí; potom vezmi salmijak a rozmoč ho v kořalce a do tý rány zalejvej a na to dávej starej perpetýn, tak se ti bolest brzy zahojí. (Z. V.)

Pro spouštění mléka. Vezmi cihlu, dej ji rozpálit, pak ji vem a dej ji do vody, aby pára z ní šla. Nad tou parou drž prsa, tak se ti mléko spustí. (Z. V.)

K nakuřování ouroků užívá se všeobecného kouření (viz 72. str.), do něhož přidá se ouročník. Zažehnávací formule zní: „Roz-

cházejte se ourokové, jako se rozcházejí voblakové! K tomu mi dopomáhej Bůh Otec, Bůh Syn, Bůh Duch svatý.“ Slíkni se sebe košili přes hlavu a na rub, a otírej od hlavy až k zadu! Třikrát po každý přejetí tyto slova říkej, které nahoře napsaný máš! (Z. V.)

Souchotiny zaříkávají se, než slunce vyjde, když jde měsíc dolů. Zaříkávač připraví si k tomu 9 kousků chlebových kůrek, ocet a sůl a nesmí se žádným mluviti od západu do východu slunce, jakož i lačen musí býti. Vezme pak 3 kousky chleba, namočí je do octa a soli a drhne jimi žíly na levé ruce v zápěstí a na pravé v ohybu lokte, pak na levé v ohybu lokte a na pravé v zápěstí (křížem), po té nohy pod koleny a ve slabiznách (opět křížem). Při tom říká: „Bóže, račiž požehnati, co já budu začínati, aby to bylo tomuto člověku N. N. platný. Souchotiny, souchotiny, vyjděte z tohoto těla, z týto krve, vyjděte na zelenou louku, a tam máte po třech pecních chleba, dvě studnice mlíka, tam jezte, píte, tam se upokojte, jako se upokojil Pán Jéžiš na kříži.“ Tato slova opakují se třikráte, při čemž vždy vymění se 3 kůrky. Na konec pomodlí se „Očenáš“ a „Zdrávas“. Po tomto zaříkání nemocný prý brzy umře nebo brzy se vystůně. (V. Jeníkov.) Souchotináři vaří si jeřabiny zralé nebo kopřivy. (Oustí.)

Mladé lidi často chodí cucat můra. Nevidějí jí, ale poznají ji dle toho, že stížený těžko dýchá, stejská si a někdy ani vydechnouti nemůže. Tu každá skulinka do světnice vedoucí musí se ucpati, jen se nechá neucpaná klíčová dírka a nemocný se hlídá. Můra proměňujíc se ve stéblo, protahuje se klíčovou dírkou. Když se toto stéblo přestřihne, zůstane na tom místě přestřižený člověk, který byl můrou. Jinde, když na někoho můra přišla, zaříkávali ji: „Můro, můro můroucí, ty seš peklo horoucí, přiď si k nám, já ti dám mouku“ (nebo něco jiného). Když přijde, musí se jí slíbené dáti, a ona již nechodí cucat. V Čejově prý na jednoho také chodila můra. Když ji vyhlídali, jak ho cucá, zaříkali ji a slíbili jí mouky. Druhého dne přišla do stavení „ňáká Máře“. Měla „veliký vocucaný pysky“ a pořáde stála, aniž by prosila. Dávali jí chléb a „masný“, ale ona to odmítla: „Já nechci, vy jste mi slíbili mouky.“ Hned jí tedy přinesli vošatku mouky a člověk ten zbaven byl můry. Když Máře odcházela, prosila, aby to na ni nepovídali. Jistotná pravda. — Má-li dítě veliká prsa, „cucá ho můra“. Tu napíší se na kolíbku nebo na postel, kde dítě spí, 3 muří nohy a 2 dlouhé nože křížem přeložené dají se za hlavu pod peřinu. Můra naň přestane choditi.

Nejvíce však trpí děti psotníkem, proti kterému mají na Zálesí také několik dobrých prostředků. Čertovo h . . . . se rozetře v mléce a vleje se dítěti, když ho drží psotník, do krku, a namaží se mu tím žíly. — Routa se uvaří ve vodě a dá se pít dítěti nemocnému. Má-li umříti, umře spíše, pakli nemá, psotník ho popustí. (V. Jeníkov.) — Z dýmky močka smíchá se s vodou a lije se do dítěte. Též tře se močkou pod nosem a žíly pod kolínky a na rukách. — Má-li dítě psotník, vezme se 9 podmítků (kousky dřev, které při sekání odpadávají kolem špalku), které se nazpátek počítají a dají se s věchýtkem z dřízku vařit. Když se to vaří, vyleje se na mísu

a dá pod kolébku, když dítě spí. Matka modlí se z knihy modlitební a chodí kolem kolébky. V hlavách modlitby třikrát prudce zavře. Má-li dítě psotník, škubne při tom sebou a uzdraví se. Někde jen se dvojími modlitbami bez modlení matka obchází a ve hlavách uhodí jimi třikráte o sebe. Téhož prostředku užívá se, je-li dítě poděšeno, s tím toliko rozdílem, že hrneček, ve kterém se podmítky s věchýtkem vařily, přiklopí se na misku do této uvařené vody. Když prý je dítě zděšené, nezůstane voda na míse, ale vtáhne se všechna pod hrneček.

Má-li dítě vynesené spaní, přinese matka sekeru a uhodí jí třikrát o zem ve světnici. (Klábovka.)

Na konec opět zaznamenávám předpisy léků pro malé ze zápisek Vašíčkových: Pro škrkavky. Vezmi bedrník a to sice kořínky a usuš je dobře a utluč na prášek, na lačnej život dej do pití neb do jídla, tak se předsvěčíš, že ti lepčí bude. Užívej, když měsíc jde dolů! — Vezmi tuť a važ ji v hmlíce! To ať pije na lačnej život!

Pro malé děti. Vezmi hořinkajst a maž okolo pupíčku jenom málo a dej užívat ráno jenom 2 kapky, a potom lebarborový zoft a routovou vodu.

Pro malé děti, když vnitřku otok aneb jinou nemoc mají. Vezmi cibuli a vyvrtej v ní díru v prostředku, dej do ní šafránu a dej ji na máslo vypíct! Když se to vypeče, tak to skrz hadr proceď a pít dávej! — Vezmi libeček a nový máslo, to dohromady stlač, nebo kořen z libečku rozstrouhej a do něj nový máslo dej! Tím dítě maž a dobře bude.

Pohřebiště veleslavínské.

Popisuje *Jos. A. Jíra.*

(Dokončení.)

Z předmětů ostatních podrobeny byly zkoumání nejprve předměty bronzové, z nichž náramek bronzový, vyobr. na tab. II. č. 15., ukázal toto chemické složení:

Měď	84·0%
Cín	9·53%
Zinek	4·33%
Železo	0·6%
Olova sotva stopy.	

Náramek puklicovitý, jehož vyobrazení podáno na tab. II. č. 6., jest patrně litý. Velmi křehká, nestejnorodá litina tato jest krystalinického lomu různé barvy. Chemické složení její jest:

Měď	90·0%
Cín	8·4%

Zinek	0·14%
Železo	0·3%
Olovo	0·18%

Puklicovité dutiny jeho jsou vyplněny černou hmotou, jejíž prozkoumání ukázalo, že jest to valnou částí ostrý písek, jakého se dosud užívá při slévání předmětů mosazných (řečený Formsand). Týž kromě toho jest prostoupen hojnou rzí železnou a částečně uhličitanem vápenatým i měďnatým. Tato tvrdá výplň ponechána tam, dle mého mínění, po ulití náramku, jak dosvědčuje právě uvedené.

Srovnáváme-li analysi obou bronzů, shledáváme, že jsou zcela různé a že asi nevyšly z jedné dílny, pracující již z určitých a odměřených dávek.

Podal jsem arci jen ukázky — pro nedostatek času nebylo lze více — ale myslím, že stačí. Zbývá ještě promluviti o povlaku, který kryl jílec železného meče (tab. I. č. 1.). Tento povlak svou význačnou strukturou zdá se býti ze sloni,[1]) z jejíž původních součástí nezbylo arci téměř ničeho. Úplné zmizení její dalo by se vysvětliti různými vlivy, hlavně asi působením rzi železné. Ač jest struktura, jak zmíněno, zachovalá, přece nastala znenáhla úplná substituce (náhrada). Ony nepatrné zbytečky jsou nahrazeny krystalinickým uhličitanem vápenatým, zbarveným červeně rzí železnou.

Posléze obracím pozornosť k záhadným zbytkům železným (tab. I. č. 3.), na kterých ještě lpěly částečky dřeva, prostoupeného rzí železnou a spoře drůzami uhličitanu vápenatého. Zbytky tyto náležejí dle zkoumání pod drobnohledem (jak struktura ukazuje) dřevu bukovému, jsou dosti spalitelny a v ohni doutnají jako dřevo shnilé.

Chození s klibnou.

Píše *Jan Soukup.*

(Dokončení)

Mikulášský průvod litomyšlský[2]) jest nepopíratelně rázu maškarního a bylo by jej možno prohlásiti za masopustní, kdyby v něm nebylo biskupa (Mikuláše). Tytéž osoby, táž jména, totéž vystrojení až do nejmenších podrobností, nejinak i celé provedení. Co nám

[1]) Střenka ze sloni, ke které bylo připevněno želízko zlatými hřebíčky, byla též nalezena v bohatém inventáři z mohyly u Želenek r. 1850. J. E Wocel: Pravěk země české. Praha 1868. II. 477.

[2]) Věstník národopisné výstavy československé. II. roč., čís. 10. str. 93. J. Soukup: Chození s klibnou. Odtud užito ke srovnání obrázku pro obr. 5., který s nevšední ochotou zapůjčila Národopisná výstava československá v Praze, zašež jí tímto děkuji. Originál náleží Národopisnému museu československému. V článku tom jmenuji průvod heřmanickým (na věci se tím nic nemění), ale protože chodil v okolí litomyšlském, ne snad jen v Heřmanicích, a že originální vyobrazení jeho jest v museu města Litomyšle, budeme jej napříště nazývati litomyšlským.

ještě připomíná „Mikuláše“ v průvodu litomyšlském, jest proslov laufrů a nábožná píseň andělů, po kterých jako po úvodu následují písně veselé, naprosto se nehodící ke slavnosti mikulášské. Úvodní proslov a píseň andělů lze srovnati se způsobem hry starých kolovrátkářů v adventě, kteří nejprve hrají jako na omluvu „Nesem vám noviny“ a pak spustí obvyklé odrhovačky.

Shoda mikulášského průvodu s masopustním vyniká tím určitěji, čím podrobněji srovnáváme na př. mikulášský průvod litomyšlský s masopustním zhořským (obr. 5.). V obou průvodech zahájených laufry jsou hudebníci, husaři (huláni), Turci, mouřenínové, pán s paní, biskup, 2 mašky (kůň a kozel), táta s mámou a Kubou, hansbuřti s karabáči a zvonci, klapačka, kominík, smrť a žid (někdy i ras). Ve zhořském masopustním vidíme mimo to ještě jiné figury, ale vesměs to příznaky průvodů masopustních, pometačku s pometačem (mrtvý nese živého, [1]) opici, sovu, medvědáře se dvěma medvědy a poustevníka. Ve všem ostatním shoduje se s mikulášským průvodem litomyšlským, ve kterém vidíme odchylné sice, ale právě jej charakterisující jen tyto: svatého a biskupa se dvěma pacholaty.

Obě mašky (kozel i kůň) zhořské jsou dvounohé, jako litomyšlské, stejně i klapačka. Oba průvody lze srovnati i v počtu účastníků i způsobu pořádání. V obou jde přes 40 osob. Mikulášský průvod litomyšlský trval týden, masopustní zhořský tři dny (v neděli, pondělí a úterý). Oba neobmezovaly se jen na vlastní obec, ale navštívily i vesnice okolní. Arci mohlo by se namítnouti, že mezi Zhoří u České Třebové a Heřmanicemi a Sloupnicí u Litomyšle není veliká vzdálenosť, takže není žádný div, srovnávají-li se oba průvody, ale po mém mínění právě v té blízkosti spočívá celá váha našeho důkazu a nemůžeme vykládati za nahodilé, chodí li se u Litomyšle o Mikuláši tak, jako koncem masopustu ve Zhoři.

Na štěstí nezůstává četný průvod mikulášský z Litomyšlska ojedinělý, jak dokazuje zpráva, kterou ve svém díle [2]) otiskl Reins-

---

[1]) Dodávám, že i tento způsob doložen jest příkladem ze 16. stol. »Při kvintáně, namalované v Hisrlově rukopise musejním, vidíme r. 1593. průvod maškar, ve kterém »mužové nesou jiné muže v košících«. Dr. Zikm. Winter: Dějiny kroje v zemích českých. Praha 1893. II. str. 648.

[2]) Fest-Kalender aus Böhmen, 1861., str. 528.—529. »Bei Neuhaus ziehen sich am Niklasabend die erwachsenen Burschen verschiedenartig an. Zwei als Bischöfe, einige als Soldaten, besonders als Husaren. Einer als Teufel, oder doch als Kaminfeger. Bisweilen gibt es auch Teufel und Kaminfeger zugleich. Einer ist ein Quacksalber, Einer ein Schacherjude, Einer scheint auf einem künstlichen Schimmel zu reiten, ein Zweiter auf einer ähnlichen Ziege, der Dritte und Vierte endlich erscheinen in bärenähnlicher Gestalt, behangen mit manigfachen Glocken und Schellen, mit denen sie unaufhörlich läuten. Einige tragen dem Haufen Aepfel und Nüsse nach, welche die Bischöfe an die guten Kinder vertheilen. Gewöhnlich geht diesem Zuge noch ein Vorläufer voraus, der, in das Zimmer tretend, den Hausvater frägt, ob der heil. Niklas kommen dürfe, und ihn, fällt die Antwort bejahend aus, hereinruft. Nun gibt es vielerlei Spass, der Handelsjude stiehl etwas aus dem Hause, bietet es dann zum Verkaufe dem Hauswirth an und dieser muss sein Eigenthum mit Geld einlösen. In reicheren Häusern bekommen die »Mikuláši« oder Nikolasumgänger Getreide, überall aber Flachs. Aus dem Erlös von Beidem machen sie sich für Ihre Kosten bezahlt. Auch verkleiden drei junge Leute sich als Engel, Teufel und Bock.

Obr. 5. Maškarní průvod ze Zhoře u Čes. Třebové. Maloval Vácsl. Voleský ze Zhoře.

Průvod dělil se ve 2 oddíly: »v pěkné« s hudbou a »šeredné« rozdělené poustevníkem, každý měl »pána a paní«. Nejprve jdou (na obrázku od konce) 2 hansbuřti, pometačka, 2 laufři, vojsko (Turek, husaři, huláni) pán s paní, 11 hudebníků, poustevník, pán s paní od šeredných, 2 hajduci, vodič se sovou a 2 medvědy, sedlák, selka, maška, Kuba, bubeník, klapačka, kozel, opice, žid, pometačka nesoucí pometače (mrtvý nesoucí živého) a kominík.

berg-Düringsfeld. Nevyrovná se ovšem litomyšlskému, ale jde v něm kůň umělý, čímž jest doklad dvojí ceny: *a*) chození s umělým koněm v předvečer sv. Mikuláše, *b*) na českém jihu. Kromě koně jde ještě koza, 2 medvědi, laufr, 2 biskupové, vojáci (počet neudán, ale jistě asi 4—6), čert, kominík, žid, mastičkář,[1]) což by bylo přes 15 osob. Nepřihlížíme-li ani k tomu, že jest tam kůň i s kozou, laufr, vojáci, kominík a žid, čímž zřejmě se ukazuje shoda s „Mikuláši" litomyšlskými, musíme si zvláště povšimnouti dvou biskupů, medvědů a mastičkáře. Dva biskupové upomínají nás na svatého a biskupa v litomyšlském průvodu. Medvědy a mastičkáře očekávali bychom o masopustním chození. Škoda, že popis ve Fest-Kalendru jest příliš stručný a nedovoluje další úvahu. Ke srovnání však stačí.

Uvádím ještě jeden nový doklad o chůzi s koněm před sv. Mikulášem, podobný kunickému. Na mou žádosť proveden byl totiž „Mikuláš" při I. kočovné schůzi Společnosti 8. září t. r. ve Vel. Číčovicích, řízením horlivého člena našeho p. Josefa Cyteráka[2]) tak, jak v této osadě bývalo v obyčeji. (Viz obr. 6.)

Chasa hned po sv. Kateřině koná přípravy k „Mikuláši". Práce je s tím dosti. Třeba chystati obleky, sestrojiti koně, kozu, a vyžádati si dárků na hospodyních, jako: jablka, suché švestky, ořechy a pod.

V předvečer svatého Mikuláše dá se průvod na cestu po vsi a ohlásí šlehnutím na okno svůj příchod. Přítomní ve světnici hledí ke dveřím, kterými vkročí nejprve Mikuláš, za ním anděl, pak čert, kůň s jezdcem a naposled koza. Hřmotu a hluku je při tom dosti. Mikuláš volá tlumeným hlasem jednotvárně: „Modli se, modli se!" anděl zvoní, čert chrastí řetězem a brumlá, kůň s jezdcem skáče, koza prská, meká, rolničkou chřestí a rozbíhá se po divácích. Děti jsou tímto neobyčejným zjevem vyděšeny, hlasitě pláčí a stěží pomodlí se „Otče náš!" Mikuláš vyptav se jich potom na něco z náboženství a z počtů, kyne anděli, aby je podělil. Ale tím není ještě skončena mikulášská návštěva, zbývají ještě velcí, pro které dá anděl nějaký dárek na stůl. Vztáhne-li po něm některý z velkých ruku, hledí ho Mikuláš šlehnouti přes ruku, což budí smích, dle toho, kdo jest hbitější. Nehodným podává anděl syrový brambor. Průvod pak jde o stavení dále, ale zatím co jde ze světnice, kůň vyhazuje zadkem a při tom padají z něho jablka, ořechy a j., po kterých shýbají se malí i velcí.[3]) Před spaním dítky věší na okno punčochu, aby Mikuláš do rána ještě něco jim nadělil. Rodiče naplní pak punčochu ořechy, jablky, suchými švestkami, cukrovím. nahoru dají syrový brambor, zastrčí metlu a k tomu postaví Mikuláše známého tvaru.

Dieser hat die Aufgabe, die Kinder, welche nicht beten können und folglich vom Engel nicht beschenkt werden, auf seiner Hörner zu heben, so dass der Teufel ihnen einige Schläge mit seiner Ruthe geben kann...«

[1]) Mastičkář chodí někde také v průvodech masopustních.

[2]) Týž ochotně dodal mi popis mikulášské slavnosti, který pojímám do svého vypravování a vřele děkuji za všecku ochotu. Stejný dík sluší vzdáti panu Gustavu Šeborovi, který ochotně zhotovil fotografii průvodu.

[3]) V Bavorsku házel jezdec na koni masopustním suché hrušky po divácích. Dr. Č. Zíbrt: Chození s klibnou. Praha. 1893. str. 3.

Obr. 6. Mikuláš ve Vel. Číčovicích. Fotogr. Gustav Šebor.

Ráno nemluví rozradostněné děti o ničem jiném, než o Mikuláši, který jest bohatý a přijel z Prahy. Mikuláš slanský nemá tak četné družiny a nenadělí tolik, je chudý.

Vraťme se ještě k jednotlivostem. Anděl (dívka) oblečen jest jako Mikuláš v bílé roucho, čert maskovaný má kožich na ruby obrácený a slaměnou čepici homolovitou, hrubě pletenou, z jejíhož vrcholku rozbíhá se 6 upletených ramen, nad které vyčnívá podobné sedmé; čepice takto zrobená vypadá, jakoby z ní vyrůstaly parohy. Koně tvoří ukrytí dva lidé, z nichž přední drží koňskou hlavu. Vše přikryto jest prostěradlem, takže vidíme čtvernohého koně a na něm maskovaného jezdce s čákou a šavličkou. Tento kůň je podoben tvarem i konstrukcí klibně z Kostelce u Vorlíka v Táborsku. (Dr. Č. Zíbrt: Chození s klibnou str. 3.) Koza povstává tím, že v plátno zahalený hoch drží tyč, na které připevněno jest ploské dřevo s namalovanou hlavou a s rohy. Čičovický průvod mikulášský podobá se kunickému i co do počtu osob; má jich sedm, kunický šest.

K uvedeným dokladům o chůzi s umělým koněm v průvodě sv. Mikuláše čítáme ještě mikulášské průvody na Moravě. Tam chodí sv. Mikuláš na Budějovsku takto: Nejprv jde sv. Mikuláš, baba s dítětem (loutkou) nesouc v košíku otruby pro kozu a v druhé ruce koště, koza s rohama (jde čtvernožky pod plachtou), čtyři svatí, tři „černí“ s řetězy — celkem 11 osob. V některých osadách na Vyškovsku, jako v Ruprechtově, slavívá se sv. Mikuláš způsobem zvláště okázalým. V průvodě sv. Mikuláše jdou svatí, oblečení v bílých sukních opentlených s mitrou na hlavě, „kněži“ též bíle odění pod kvadrátkem, čerti slamou omotaní, s dlouhými ohony, „koníčci“ jedou na „koni“ (na holi) se zvoncem a ježovinou, kterouž děvčata píchají (viz str. 49. poznam. 1.), rozmanití „hadláci“ s měchy a klapačkami, „smrti“ v oděvu bílém, černo pruhovaném se šavlemi, jimiž „uřezují“ hlavy, „pulbíři, kováři, zpěváci, muzikanti, kati,“ kteří věšejí, „karušáci, žebráci, Turci, koza“ s velkou tlamou a j., dohromady více než 20 osob.[1])

Na Moravě na sv. Mikuláše chodilo místy „i pět Mikulášův pospolu a s nimi čert.“[2]) (Vzpomeň si na biskupy v průvodu jindřichohradeckém a na biskupa a svatého v litomyšlském). Také tam ohlašoval příchod Mikulášův „laufr“ s tatarem, kterým práskal.

Sv. Mikuláš jezdívá (i chodívá) také ve Slezsku v průvodu čerta s vidlemi v kožich ustrojeného ve tváři začerněného a řetězem ovinutého. „Když Mikuláš jezdil, seděl na říčici nebo na lubě plachtou pokrytém, do něhož dvě ležky místo očí byly zastrčeny.“ [3]) Někde

[1]) Frt. Bartoš: Moravský lid. V Telči 1892., str. 9. a 10. — Jízdu na koni — na holi s koňskou hlavou — pokládám jen za zjednodušení v přestrojování. Způsob ten, který shledán i na českém jihu (Ces. Lid. II. Chození s klibnou str. 348. poznm. 11.) jest všeobecně rozšířen jako hra dětská již od starodávna. Srv. Dr. Zikm. Winter: Dějiny kroje v zemích českých. II. str. 641. Na obr. čís. 360. představujícím děti pánů Hradeckých, hraje si tříletý Jáchym z Hradce takto: Stoje, má mezi nohama hůl, na které v předu jest koňská hlava s hřívou. Levou ručkou drží koníčka za uzdu, pravou pak zdvihá, jakoby pobízel.

[2]) Frt. Bartoš: Lid a národ. Ve Vel. Meziříčí 1885. Sv. 2., str. 30.

[3]) Frt. Bartoš: Totéž I. str. 111.

jezdívá ve Slezsku chasník na bělouši již 10. listopadu a přináší dětem dárky.[1]*a*, *b*) Stejně zajímavý doklad o přestrojování v koně a j. zvířata nalezl jsem u Poláků: „Dwa tygodnie przed Bożem Narodzeniem chodzą wieczorami „gwizdy"; są to parobczaki, poprzebierani za różne zwierzęta, jak niedźwiedzia, konia, wielbląda i bociana... Najstraszniejszemi są gwizdy dla dzieci i dorastających dziewoząt słuchają oni je pacierza, a kto się zająknie, lub nie umie, dostaje skręconym powrozem. Noszą także koszyki z sobą, w które zbierają przygotowane na święta łakocie, a czasami i dzieciom rozdają.[2]) Chodí tedy Poláci ve zvířecím přestrojení také v období mikulášském, 14 dní před štědrým dnem! Místy chodívají němečtí chasníci s běloušem dokonce již okolo sv. Martina, tedy v listopadu![3])

Svatomikulášský průvod, jak jsme poznali, může býti prostý nebo hlučný, ale ani jeden ani druhý nevylučují přítomnosť mašek (klibny, koně, bruny, — kozy, kozla) nebo klapačky.[4]) Při tom má tolik společného s masopustním, že by článek příliš vzrostl, kdyby šlo jen o hrubý jich výčet. Příznaky průvodů masopustních poznali jsme: Šlehání, práskání a zvonění o Mikuláši[5]) vůbec (někdy i od zvláštních „laufrů") — vojsko a Turci byli o Mik.: J. Hr., Lit. a Vyš. — smrť jsme viděli o Mik.: Kun., Lit. — kominík kráčel o Mik.: J. Hr., Lit. — medvěd byl o Mik.: J. Hr. a obrácení kožichů, prastarý to způsob při hrách masopustních, pozoruje se v každém Mik. na čertu.

Zbývá ještě dokázati totožnosť mašek a klapačky mikulášských s masopustními. Úprava obou jest několikerá: *a*) sehnutý člověk se sítem (Kunice) tvoří koně dvounohého, též jinak s říčicí (Slezsko). Užití rozsochy, vidlice, podávek jest hlavně v případě *a*), *b*) a při koze v Kunicích; hojnější jest v masopustě u nás i v cizině, *b*) druh sehne se za druha vzpřímeného, jehož se drží (Čičovice), čímž povstane kůň čtvernohý, *c*) člověk kráčí, maje tělo zvířecí kol sebe zavěšeno, tak že se zdá na něm seděti (kůň a kozel: Jindřichův Hradec?, Litomyšl), *d*) pomocí hole s koňskou hlavou (Vyškovsko);

---

[1]*a*) V. Prasek: Vlastivěda slezská. Str. 141.

[1]*b*) Dr. Č. Zíbrt: Chození s klibnou str. 9. k poznm. 18.

[2]) Wisla 1889. Tom. III. str. 732.—33. Dr. Nadmorski: Urządzenia społeczne, zwyczaje i gwara na Malborskiem.

[3]) Církev, která v tu dobu položila dále jmenované svátky, sama tak působila, aby se průvody s koněm seskupily právě k těm svatým (některým), kteří na koni se zobrazují, nebo dle zbožné pověsti z daleka přišli, jako svatý Martin (vždy na koni — lid říká, že přijel na bruně) — sv. Mikuláš, v období vánočním poutníci k Betlému a v předvečer sv Tří králů; v masopustě dalo by se to vyložiti na odchod »veselosti«, kterou průvod představuje. »Německé děti spávaly si o svatvečer sv. Mikuláše ovsa do střevíců, jejž pak vysypávaly na velikou mísu, aby jej tak mohly podati koni sv. Mikuláše« J. Hanuš: Bájeslovný kalendář slovanský. V Praze 1860. str. 231.

[4]) Chození s klibnou nazval jsem tento článek, protože v průvodech uvedených vystupuje kůň, nejčastější to zvířecí přestrojení, kterým úvahy o klibně vůbec začaly, ač je známo jen ze dvou míst: Z Jungmanna a ze Zíbrta. (Chození s klibnou str. 4.). Pod tím jménem zahrnuty jsou nyní průvody s přestrojením za zvířata, ale nutno vždy poznamenati vlastní jméno i dobu, kdy se průvod pořádá.

[5]) Čti: o Mikuláši, Čičovice, Jindř. Hradec, Kunice, Litomyšl, Vyškovsko.

viz poznm. 7. — Klapačka nemívá stálou podobu; někdy kolísá mezi koněm a žirafou, záleží hlavně na jménu. Klapačka sluje, že klepá čelistěmi. Poznali jsme ji v Mik. litomyšlském, str. 49., kde zrovna tak klapá hubou, jako „perchta" jí podobná v průvodu, který chodívá večer před Třemi králi v Plavě (okr. budějovický [1]), turoň u Poláků a v Dubrovníku o masopustě.[2])

Mašky i klapačka vedou si stejně bujně jako o masopustě.

Z materialu sneseného v tomto článku jest již s dostatek dokázáno a patrno, že všecky způsoby v přestrojování v koně o vánocích až po konec masopustního období dají se doložiti z průvodů mikulášských, které i jinak podobají se jim ve mnohém, nehledě ani k úplné srovnalosti mikulášského průvodu litomyšlského s masopustním zhořským. Myslím, že při tolika svědectvích odpadá již výtka osamocenosti dokladů jindřicho-hradeckého a vyškovského,[3]) ba že nelze jinak, než rovně je ceniti [4]) s doklady vánočními a masopustními, s kterými je stotožňuji na základě všech zpráv o průvodech mikulášských.

Starožitné nálezy při opravě chrámu sv. Havla v Rychnově n. Kn.

Podává *Karel Diviš.*

Rychnovský farní kostel sv. Havla povstal zároveň s osadou a to v druhé polovici 13. stol. Že od té doby valně změněn, nelze pochybovati. Nejstarší část je gotická presbyteř, zcela jednoduchá. Loď chrámová je prosta jakéhokoliv architektonického rázu a nabyla rovným rákosovým stropem, v nedávných letech zřízeným, podoby veliké světnice.

V létě r. 1893. přistoupeno k nutným opravám a staré pobočné oltáře P. Marie a sv. Jana Nep., provedené hrozným slohem parukovým, nahrazeny oltáříky gotickými. Při tom učiněny některé nálezy. Za oltářem P. Marie objeven pod vrchní omítkou nezřetelný erb a pod ním nápis: „Léta 1505. tento erb vymalován jest od cechmistrův toho času pana Adamova Krištofa Šťávnického a Jiříka Vitavského a Paula Pravdy." Nad velkým oltářem nápis:

---

[1]) Český Lid. IV. 55. Chození s »perchtou«. V. Janás. Jde v něm 4 až 5 koz, táta, máma, Kubíček, kmotr, muzikanti, husar, celkem na 17 osob. Patrná shoda s mikulášským i masopustním průvodem v počtu, ustrojení i jménech nedá se popříti.

[2]) Dr. Č. Zíbrt: Chození s klibnou str. 11., 12., — Jan Świętek: Lud nadrabski (od Gdowa po Bochnię). Krakow. 1893. str. 89. Turoń.

[3]) Dr. Č. Zíbrt str. 6.

[4]) Mohou-li se čítati vánoční i masopustní obchůzky a průvody prosté i hlučné v jednu skupinu, proto že jest v nich přestrojování ve zvíře, zvláště v koně, může se tam podobně řaditi i průvod mikulášský, ať jest velikosti jakékoliv, ovšem jde-li v něm maška (kůň, klibna, bruna — kozel, koza).

1605. Václav Bořek toho chrámu
(následují 2 řádky nečitelné)
Pražskýho arcibiskupa Jana...

Prostřední 2 řádky jsou setřelé k nepřečtení, čímž nápis stává se nejasným. Před pobočným oltářem P. Marie, stojícím na straně evangelijní, nalezen pod dlažbou náhrobní kámen, opatřený na třech stranách nápisem dosti zachovalým, kdežto na čtvrté straně jsou slova úplně setřena. Lze čísti: „Léta Panie 1575 urozená panna Dorota Tamchinka z Doubravice život svůj jest dokonala.... Pán Bůh smilovati ráčil zde očekává Vykupitele..... dejž vzkříšení.... vi se všemi vyvolenými..." Uprostřed desky je erb s přední půlou jelena ve skoku na štítu i na helmu. Tamchinové z Doubravice drželi v 16. stol. některé statky v krajině opočenské; zašli v době pobělohorské. Kámen vyzdvižen a horlivě kopáno, ale nalezeno málo. Několik ztrouchnivělých kostí, kus shnilého, zeleného aksamítu a kostěný knoflík v podobě duté kuličky. Hrob tedy zasypán a náhrobní deska zazděna zevně kostela.

Za to tím zajímavější nález učiněn pod omítkou levé pobočné zdi chrámové, vedle prvého okna u oltáře P. Marie. Objevena freska zšíří 17 dm. a zvýší 30 dm., jejíž věrný snímek podáváme na přiloženém obr. 1. Představuje sv. Krištofora, muže obrovského, přenášejícího na rameni božské pacholátko, jež třímá v levici kouli, zdviženou pravicí pak žehná svému nositeli. Zcela dle legendy, která vypravuje, že sv. Krištofor usadiv se při jisté řece, přenášel lidi přes vodu a jednou přenesl na svých ramenou i Ježíška, odkudž dostal název Christoforos, t. j. Kristonoš. V ruce drží hůl, dle legendy zázračnou. Sv. Krištofor zarazil ji jednou do země, a ona, úplně již vyschlá, rozzelenala se. Škoda, že obličeje sv Krištofora a Ježíška byly od zedníků, netušících, že pod omítkou by byl nějaký obraz, zcela vyškrábány. Malba sama není bez zajímavosti. Tílko Ježíškovo je naznačeno tahy něžnými, pěkný tvar mají i obnažené nohy Krištoforovy. V levé části obrazu jest poustevník se svítilnou. Primitivně podáno jest krajinné pozadí; skály, ozdobené chocholky trávy, připadají jako pytle mouky. Milý jest způsob, kterým malíř oživil vodu rybami, rakem a loďkou, což vše je skoro stejně veliké. Prázdné místo při levém horním rohu vyplnil velikou růžicí šestilistou, podobnou vycházejícímu nebo zapadajícímu slunci. Kolem fresky jest malovaný rámec, složený z plodů a listů vavřínových.

Kolorit její jest prostý, o málo barvách. Vlající roucho Krištoforovo je barvy cihlově rudé, hůl, vlas a vous tmavošedé. Tutéž barvu má hábit poustevníkův a obrysy skal. Tráva, v pozadí lilie a růžice, rovněž i listí v rámu jsou zelené. Barvou bleděčervenou položeny jsou bobky v rámci, rak a pokrajní jablíčka v růžici. Vše ostatní má našedivělou barvu omítky. Protože rozpočet opravy nedovoloval, aby byl povolán odborník k opravě fresky, byla zatím přetažena plátnem, jež natřeno barvou ostatní zdi, a tak očekává žádoucího obnovení.

viz poznm. 7. — Klapačka nemívá stálou podobu; někdy kolísá mezi koněm a žirafou, záleží hlavně na jménu. Klapačka sluje, že klepá čelistěmi. Poznali jsme ji v Mik. litomyšlském, str. 49., kde zrovna tak klapá hubou, jako „perchta" jí podobná v průvodu, který chodívá večer před Třemi králi v Plavě (okr. budějovický [1]), turoň u Poláků a v Dubrovníku o masopustě.[2])

Mašky i klapačka vedou si stejně bujně jako o masopustě.

Z materialu sneseného v tomto článku jest již s dostatek dokázáno a patrno, že všecky způsoby v přestrojování v koně o vánocích až po konec masopustního období dají se doložiti z průvodů mikulášských, které i jinak podobají se jim ve mnohém, nehledě ani k úplné srovnalosti mikulášského průvodu litomyšlského s masopustním zhořským. Myslím, že při tolika svědectvích odpadá již výtka osamocenosti dokladů jindřicho-hradeckého a vyškovského,[3]) ba že nelze jinak, než rovně je ceniti [4]) s doklady vánočními a masopustními, s kterými je stotožňuji na základě všech zpráv o průvodech mikulášských.

Starožitné nálezy při opravě chrámu sv. Havla v Rychnově n. Kn.

Podává *Karel Diviš.*

Rychnovský farní kostel sv. Havla povstal zároveň s osadou a to v druhé polovici 13. stol. Že od té doby valně změněn, nelze pochybovati. Nejstarší část je gotická presbyteř, zcela jednoduchá. Loď chrámová je prosta jakéhokoliv architektonického rázu a nabyla rovným rákosovým stropem, v nedávných letech zřízeným, podoby veliké světnice.

V létě r. 1893. přistoupeno k nutným opravám a staré pobočné oltáře P. Marie a sv. Jana Nep., provedené hrozným slohem parukovým, nahrazeny oltáříky gotickými. Při tom učiněny některé nálezy. Za oltářem P. Marie objeven pod vrchní omítkou nezřetelný erb a pod ním nápis: „Léta 1505. tento erb vymalován jest od cechmistrův toho času pana Adamova Krištofa Šťávnického a Jiříka Vitavského a Paula Pravdy." Nad velkým oltářem nápis:

---

[1]) Český Lid. IV. 55. Chození s »perchtou«. V. Janás. Jde v něm 4 až 5 koz, táta, máma, Kubíček, kmotr, muzikanti, husar, celkem na 17 osob. Patrná shoda s mikulášským i masopustním průvodem v počtu, ustrojení i jménech nedá se popříti.

[2]) Dr. Č. Zíbrt: Chození s klibnou str. 11., 12., — Jan Świętek: Lud nadrabski (od Gdowa po Bochnię). Krakow. 1893. str. 89. Turoń.

[3]) Dr. Č. Zíbrt str. 6.

[4]) Mohou-li se čítati vánoční i masopustní obchůzky a průvody prosté i hlučné v jednu skupinu, proto že jest v nich přestrojování ve zvíře, zvláště v koně, může se tam podobně řaditi i průvod mikulášský, ať jest velikosti jakékoliv, ovšem jde-li v něm maška (kůň, klibna, bruna — kozel, koza).

Osoba sv. Krištofora, provedená v obrovských rozměrech s Ježíškem, jest ve starých freskách našich jednou z nejoblíbenějších.[1]) Shledáváme se s ní na nejstarších malbách freskových u sv. Jiří na hradě pražském, v Libiši, v památném kostelíku v Průhonicích a

Obr. 2. Sv. Krištofor. Deskotisk z 15. stol.

v chrámu sv. Petra a Pavla na Vyšehradě (nyní již zastřena novou omítkou). Zajímavo jest, že freska rychnovská celou komposicí podobá se velmi dřevorytu z 15. stol., jaké dle nápisu na našem snímku (obr. 2.) byly pokládány za zázračné. Týž zní: Kteréhokoli

[1]) Památky archaeologické a místopisné XIV. 561. — Světozor XXV. roč. 1891. str. 48. a Světozor XXI. roč. 1887. str. 671. — Dr. Karl Falkenstein: Geschichte der Buchdruckerkunst. Leipzig 1840. str. 15. a 16. s přiloženým snímkem, na kterém sv. Krištofor brodí se vodou (v níž je ryba) maje na

dne pozříš na obraz Krištoforův, toho dne nezemřeš smrtí zlou. Roku tisícího čtyřstého dvacátého třetího. Nalezen byl r. 1769. v bývalém domě kartouzském v Buxheimu u Memmingenu německým historikem V. Heineckem. — Obrázek laskavě zapůjčil p. Jan Stolař, majitel knihtiskárny v Praze, začež mu vzdávám povinné díky.

Nález fresky způsobil v našem městě, na podobné památky chudém, značný rozruch, a kostel byl stále naplněn četnými diváky. Přirozeně vyskytla se hned otázka, z které asi doby jest freska. Pokusil jsem se zodpověděti ji takto:

V r. 1587. koupil [1]) panství rychnovské od Buriana Trčky z Lípy pražský měštěnín Krištof Betengel z Neyenperka a na Bolehrádku, muž velmi vzdělaný, ušlechtilý a podnikavý, který byl Rychnovu velmi nakloněn. Potvrdil a rozmnožil městu výsady a práva, a vystavěl nový kostel nejsv. Trojice. Poblíže chrámu zřízena zvonice a do ní pověšen zvon ztíží 140 centův, jejž ulil mistr Jan Benešovský z Moravské Třebové. Zvon ten, Krištof řečený a mohutně velebným hlasem až podnes zbožné duše k bohoslužbám svolávající, ustupuje co do velikosti v Čechách jen zvonu svatovítskému. Na zvonu jest několik nápisů prosaických i veršovaných, z nichž vyjímám jen tyto dva verše:

Aote Benešovský haec moles conflata Joannis
Aere Betengelio suppeditante pio S. B.
(Toť dovedně slito je veledílo Janem Benešovským,
nákladem uštědřeným zbožna Betengelia.)

Jestliže tedy Krištof Betengel tolik učinil k oslavě boží a jestliže i nápis zvonový nazývá jej zbožným, můžeme souditi, že freska v kostele svatohavelském byla vymalována jeho nákladem, a to tím spíše, že podobný obraz sv. Krištofa, ovšem reliefní, zříme i na zmíněném zvonu Krištofu, zřízeném nákladem „Zbožna Betengelia“. Krištof Betengel držel panství rychnovské až do své smrti, a v té době, totiž od r. 1587.—1602. vzala asi původ svůj freska sv. Krištofa v chrámě svatohavelském. Vedle ní objevena část jiné fresky, totiž modré roucho a nohy nějaké postavy; ostatek zničen probouráním okna asi v té době, kdy již freska byla zakryta omítkou.[2])

---

bedrách božské pachole, v rukou pak drží palmu s listy a plody. Na břehu podkovovitě se táhnoucím až k samému hořejšku rámce vidíme stromoví a poustevníka. — Sborník typografický, 1882.: Schiller, Příspěvky k dějinám knihtiskařství.

[1]) Viz Sedláčkův »Rychnov n Kn.« Praha. 1871. str. 20.

[2]) Poznm. redakce. Freska tato může býti spíše současná s blízkým erbem a nápisem z r. 1505. a mohla býti později vzorem zvonaři. Jeden z cechmistrů byl také Krištof.

Ke hnutí náboženskému počátkem 16. stol.

Podává *J. V. Šimák.*

V knihovně musea království Českého uložen jest pod sign. II. G. 33. rukopis německé historie rodu Rosenberského. Manuskript tento je přepis r. 1696. pořízený z kroniky Norberta Hermana, probošta třeboňského, napsané r. 1694. Herman užil ku práci své rozmanitých pramenů, i Hájka i listin, kteréž často v německém překladu vkládá do textu; pravdě podobno je, že měl při ruce i Březanovu historii rosenberskou, nyní ztracenou. Lze tudíž pokládati kroniku tuto na mnohých mistech za spolehlivou.

Odtud čerpány jsou tyto tři zprávy:

1. 1501. Soběslav. Václav Dvořecký z Olbramovic, víry pod obojí v nelásce u faráře Bartoloměje.

Anno domini 1521 war ein rittermäszige Person Namens Wentzl Dvorzecky von Olbramovic zu Soběslav zu wohnend, der unter beiderlei Gestalt Religionis halber grosze Ungunst von dem Priester Bartholomaeo, Pfarrer daselbst, litte von ihm manicherlei Verspottung. Der begab sich anderswohin und als seine Hausfraw, die Fraw Barbara alda hinter ihm verblieben, ist sie in die Kirche gegangen, der Pfarrer aber sie wieder heraus geführt. Das thate er aus Geheisz seiner Obrigkeit. Etliche Schüler, lose Buben, als dies ehrliches Weib mit ihrem Mann und Güttel aus der Stadt züge, haben sie ausgeleitet. Der Herr liesz die Schüler etlich Tag und Nacht in der Schachtlei abstrafen und der Stadt verweisen, welche nit wieder kommen dürften. Von derselbigen Zeiten an, gar wenig Schüler sich allda aufgehalten und ist daselbst ein schlechtes Studium gewesen. (Str. 259.)

2. 1525. Suchdol. Hejtman třeboňský píše panu Jindřichovi z Rosenberka o provazníku, který sloužil mši.

»Euer Gnaden wollen vernehmen, das der Jacob des Saylers Sohn in Wittingaw sich zu einem Pfaffen gemacht und ihre zwei Kherl von Sugdol haben ihm die Platten geschört und er alda zu Sugdol hat zweymal die Mess gehalten. Thue E. G. zu wissen, das ich ihn in Thurm habe setzen lassen, sambt denen Bawern, welche in eingewiehet haben, was EG mit ihnen werden befehlen zu thuen. Stelle ich es EG. an, dann dieser Pfaff und diese Leuth haben nit eine kleine, sondern grosze Sach gethan, mag auch zu keinen gueten für sie nit intercediren.

Geben auf Wittingaw am heiligen 3 Königstag des 1525ten Jahrs.

Den einen Bawern heisze man Heřman den andern Kořínek. (Str. 313.)

3. 1525. Milčín. Farář pod obojí podvodník.

In selbigem Jahr betroffe sich, dasz die Miltschiner begerten einen Pfaffen unter zweyerler Gestalt, durch Fürbitt der Taboriten zu haben, welches sie auch bei dem Herrn Heinrich von Rosenberg als ihrer Obrigkeit erhalten, dasz ihnen ein Pfaff unter beiderley Gestalt ward gegeben. Aber dieser Pfaff alsobald anfangs sich übel verhalten, dann er von denen Miltschiner und anderen Orthen, aus denen Gotteshäusern die Kirchenkleinodien genommen, und auf meisten, soviel er gekönnt sich eingeschuldigt, und darmit durchgangen.

Den man zu Brandeis ertappt, gefangen, genommen und aufs Soběslav gebracht. Alda, als er an der strengen Frag befragt, befunde sich, dasz dieser kein Priester war, sondern anderswo grosze Schäden zugeführt. Er ist unter andern dem Herrn von Pernstein mit 200 Schock entfahren. Von der Teppl aus dem Kloster ist er entgangen und mit weggenommen an Kleinodien für 2 bis 3000 fl., welches die Köchin, so er bei sich gehabt, bekämet Die wuste wohl

von seiner Schelmerey, und selbst auch viel Hure- und Schelmenstück verybet, den Mägden vorgewacht, dasz sie nit Kinder tragen sollen, denen Leuthen ergeben etc. Dahero ans Befehl des Herrn Gubernierenden seind sie beide verbandt worden. (Str. 314.)

Drobné zprávy.

Nálezy fresek. Letošní rok byl bohatý na fresky. Tak byly objeveny na Starém městě pražském dvojí malby nástěnné. První nález byl učiněn při strhování starého domu, hledícího do Kožní uličky, za bývalým domem Melantrichovým. Freska představovala rytíře na koni, potírajícího draka. Dle různých mínění pocházela ze 14.—15. st. Byla prý vyříznuta pro městské museum. Druhý nález původních fresek byl ve hlavním chrámu Páně v Týně. Oškrabování nátěru, zakrývajícího tuto památku, děje se z rozkazu sl. rady městské s největší opatrností. Fresky budou obnoveny. — V Plzni odkryty byly fresky v kapli sv. Barbory při františkánském klášteře plzeňském, který právě obec plzeňská opravuje. Jsou prý z 15 stol. — V Táboře na památném domě p. Vojtěcha Stárka v Pražské ul. přišlo se při opravě po odstranění omítky na façadě na starobylé zajímavé fresky panny a lva. Bohužel nedaly se nijak uchovati. Byly okresleny prof. Thirem.

Fresky v kostele sv. Jiří na hradě pražském budou obnoveny a doplněny nákladem obce pražské, prací osvědčeného v těch pracích akademického malíře Jana Heřmana, za dozoru architekta Mockra. Náklad rozvržen na 3 roční lhůty. *Ed. Šindelář.*

Jak se nemá s freskami nakládati. Starobylý chrám sv. Apolináře na Novém městě pražském, který jistě jen náhodou zůstal ušetřen od přestavovacího ruchu v 18. stol., právě jest opravován. Pro stavbu lešení zprorážena všecka okna, že vítr zahání déšť dovnitř, čímž se fresky pod okny nadobro zkazí. Dle zprávy známého odborníka pokryty jsou na jižní straně špinou, stékající se stěn a s lešení. Nad to, snad aby zedníci jich nepoškodili, zastřeli je papírem a pobili množstvím hřebíků. Papír arci se roztrhal a spadal, ale hřebíky zůstaly a špína, déšť, metelice mají volnou cestu. Když dovedli v Rychnově n. Kn. zastříti fresku na ochranu před další pohromou tak jak se sluší a patří — nemajíce odborníka toho jména, chceme, aby v královské Praze lépe se šetřilo památek opravdových i uměleckých, jako jsou tyto fresky z doby Karlovy. A k tomu máme plné právo. Veřejnosť v domnění, že máme konservatory, nedohlédne na takové věci, až na ně upozorněna pozdě vytištěnou lokálkou; — kde jsou konservatoři, se již ani netážeme! *Hs.*

Zprávy o spisech a časopisech.

Příspěvky k anthropologii zemí českých. Podává Dr. Lubor Niederle. II. O mladší době kamenné v Čechách (Zvláštní otisk z Českého Lidu. III.) Praha 1894. Str. 26. O existenci neolithu (mladší doby kamenné) v Čechách jest dosud spor. Prof. Smolík ji popírá, Břet. Jelínek, L. Šnajdr a J. Woldřich ji hájí. Autor soudí o neolithu po stránce archaeologické takto: Čechy a Morava byly po jistou dobu obydleny i v periodě mladší kultury kamenné. Žil tu lid již před tím, než sem vnikla známosť a v tu dobu pochovával své mrtvé.« Náleží tedy část nejstarších nálezů čisté kultuře neolithické. «Kov nepřišel sem s novým lidem, nýbrž dostal se sem obchodem.« Dle něho žil člověk v Čechách v době diluvialní i v neolithické nepřetržitě. Z důvodů archaeologických, provázených obrázky hlavně keramických výrobků, připouští, že se sem přistěhoval nový lid v době neolithické, sídlil na březích Labe a Ohře a žil ještě jistou dobu v čisté kultuře neolithické, ba nezmizel z Čech ani

Obr. 6. Mikuláš ve Vel. Čičovicích. Fotogr. Gustav Šebor.

Ráno nemluví rozradostněné děti o ničem jiném, než o Mikuláši, který jest bohatý a přijel z Prahy. Mikuláš slanský nemá tak četné družiny a nenadělí tolik, je chudý.

Vraťme se ještě k jednotlivostem. Anděl (dívka) oblečen jest jako Mikuláš v bílé roucho, čert maskovaný má kožich na ruby obrácený a slaměnou čepici homolovitou, hrubě pletenou, z jejíhož vrcholku rozbíhá se 6 upletených ramen, nad které vyčnívá podobné sedmé; čepice takto zrobená vypadá, jakoby z ní vyrůstaly parohy. Koně tvoří ukrytí dva lidé, z nichž přední drží koňskou hlavu. Vše přikryto jest prostěradlem, takže vidíme čtvernohého koně a na něm maskovaného jezdce s čákou a šavličkou. Tento kůň je podoben tvarem i konstrukcí klibně z Kostelce u Vorlíka v Táborsku. (Dr. Č. Zíbrt: Chození s klibnou str. 3.) Koza povstává tím, že v plátno zahalený hoch drží tyč, na které připevněno jest ploské dřevo s namalovanou hlavou a s rohy. Čičovický průvod mikulášský podobá se kunickému i co do počtu osob; má jich sedm, kunický šest.

K uvedeným dokladům o chůzi s umělým koněm v průvodě sv. Mikuláše čítáme ještě mikulášské průvody na Moravě. Tam chodí sv. Mikuláš na Budějovsku takto: Nejprv jde sv. Mikuláš, baba s dítětem (loutkou) nesouc v košíku otruby pro kozu a v druhé ruce koště, koza s rohama (jde čtvernožky pod plachtou), čtyři svatí, tři „černí“ s řetězy — celkem 11 osob. V některých osadách na Vyškovsku, jako v Ruprechtově, slavívá se sv. Mikuláš způsobem zvláště okázalým. V průvodě sv. Mikuláše jdou svatí, oblečení v bílých sukních opentlených s mitrou na hlavě, „kněži“ též bíle odění pod kvadrátkem, čerti slamou omotaní, s dlouhými ohony, „koníčci“ jedou na „koni“ (na holi) se zvoncem a ježovinou, kterouž děvčata píchají (viz str. 49. poznam. 1.), rozmanití „hadláci“ s měchy a klapačkami, „smrti“ v oděvu bílém, černo pruhovaném se šavlemi, jimiž „uřezují“ hlavy, „pulbíři, kováři, zpěváci, muzikanti, kati,“ kteří věšejí, „karušáci, žebráci, Turci, koza“ s velkou tlamou a j., dohromady více než 20 osob.[1])

Na Moravě na sv. Mikuláše chodilo místy „i pět Mikulášův pospolu a s nimi čert.“[2]) (Vzpomeň si na biskupy v průvodu jindřichohradeckém a na biskupa a svatého v litomyšlském). Také tam ohlašoval příchod Mikulášův „laufr“ s tatarem, kterým práskal.

Sv. Mikuláš jezdívá (i chodívá) také ve Slezsku v průvodu čerta s vidlemi v kožich ustrojeného ve tváři začerněného a řetězem ovinutého. „Když Mikuláš jezdil, seděl na říčici nebo na lubě plachtou pokrytém, do něhož dvě ležky místo očí byly zastrčeny.“ [3]) Někde

---

[1]) Frt. Bartoš: Moravský lid. V Telči 1892., str. 9. a 10. — Jízdu na koni — na holi s koňskou hlavou — pokládám jen za zjednodušení v přestrojování. Způsob ten, který shledán i na českém jihu (Čes. Lid. II. Chození s klibnou str. 348. poznm. 11.) jest všeobecně rozšířen jako hra dětská již od starodávna. Srv. Dr. Zikm. Winter: Dějiny kroje v zemích českých. II. str. 641. Na obr. čís. 360. představujícím děti pánů Hradeckých, hraje si tříletý Jáchym z Hradce takto: Stoje, má mezi nohama hůl, na které v předu jest koňská hlava s hřívou. Levou ručkou drží koníčka za uzdu, pravou pak zdvihá, jakoby pobízel.

[2]) Frt. Bartoš: Lid a národ. Ve Vel. Meziříčí 1885. Sv. 2., str. 30.

[3]) Frt. Bartoš: Totéž I. str. 111.

jezdívá ve Slezsku chasník na bělouši již 10. listopadu a přináší dětem dárky.[1]*a*, *b*) Stejně zajímavý doklad o přestrojování v koně a j. zvířata nalezl jsem u Poláků: „Dwa tygodnie przed Bożem Narodzeniem chodzą wieczorami „gwizdy"; są to parobczaki, poprzebierani za różne zwierzęta, jak niedźwiedzia, konia, wielbląda i bociana... Najstraszniejszemi są gwizdy dla dzieci i dorastających dziewoząt słuchają oni je pacierza, a kto się zająknie, lub nie umie, dostaje skręconym powrozem. Noszą także koszyki z sobą, w które zbierają przygotowane na święta łakocie, a czasami i dzieciom rozdają.[2]) Chodí tedy Poláci ve zvířecím přestrojení také v období mikulášském, 14 dní před štědrým dnem! Místy chodívají němečtí chasníci s běloušem dokonce již okolo sv. Martina, tedy v listopadu![3])

Svatomikulášský průvod, jak jsme poznali, může býti prostý nebo hlučný, ale ani jeden ani druhý nevylučují přítomnosť mašek (klibny, koně, bruny, — kozy, kozla) nebo klapačky.[4]) Při tom má tolik společného s masopustním, že by článek příliš vzrostl, kdyby šlo jen o hrubý jich výčet. Příznaky průvodů masopustních poznali jsme: Šlehání, práskání a zvonění o Mikuláši[5]) vůbec (někdy i od zvláštních „laufrů") — vojsko a Turci byli o Mik.: J. Hr., Lit. a Vyš. — smrť jsme viděli o Mik.: Kun., Lit. — kominík kráčel o Mik.: J. Hr., Lit. — medvěd byl o Mik.: J. Hr. a obrácení kožichů, prastarý to způsob při hrách masopustních, pozoruje se v každém Mik. na čertu.

Zbývá ještě dokázati totožnosť mašek a klapačky mikulášských s masopustními. Úprava obou jest několikerá: *a*) sehnutý člověk se sítem (Kunice) tvoří koně dvounohého, též jinak s říčicí (Slezsko). Užití rozsochy, vidlice, podávek jest hlavně v případě *a*), *b*) a při koze v Kunicích; hojnější jest v masopustě u nás i v cizině, *b*) druh sehne se za druha vzpřímeného, jehož se drží (Čičovice), čímž povstane kůň čtvernohý, *c*) člověk kráčí, maje tělo zvířecí kol sebe zavěšeno, tak že se zdá na něm seděti (kůň a kozel: Jindřichův Hradec?, Litomyšl), *d*) pomocí hole s koňskou hlavou (Vyškovsko);

---

[1]*a*) V. Prasek: Vlastivěda slezská. Str. 141.

[1]*b*) Dr. Č. Zíbrt: Chození s klibnou str. 9. k poznm. 18.

[2]) Wisla 1889. Tom. III. str. 732.—33. Dr. Nadmorski: Urządzenia społeczne, zwyczaje i gwara na Malborskiem.

[3]) Církev, která v tu dobu položila dále jmenované svátky, sama tak působila, aby se průvody s koněm seskupily právě k těm svatým (některým), kteří na koni se zobrazují, nebo dle zbožné pověsti z daleka přišli, jako svatý Martin (vždy na koni — lid říká, že přijel na bruně) — sv. Mikuláš, v období vánočním poutníci k Betlému a v předvečer sv Tří králů; v masopustě dalo by se to vyložiti na odchod »veselosti«, kterou průvod představuje. »Německé děti sypávaly si o svatvečer sv. Mikuláše ovsa do střevíců, jejž pak vysypávaly na velikou mísu, aby jej tak mohly podati koni sv. Mikuláše« J. Hanuš: Bájeslovný kalendář slovanský. V Praze 1860. str. 231.

[4]) Chození s klibnou nazval jsem tento článek, protože v průvodech uvedených vystupuje kůň, nejčastější to zvířecí přestrojení, kterým úvahy o klibně vůbec začaly, ač je známo jen ze dvou míst: Z Jungmanna a ze Zíbrta. (Chození s klibnou str. 4.). Pod tím jménem zahrnuty jsou nyní průvody s přestrojením za zvířata, ale nutno vždy poznamenati vlastní jméno i dobu, kdy se průvod pořádá.

[5]) Čti: o Mikuláši, Čičovice, Jindř. Hradec, Kunice, Litomyšl, Vyškovsko.

viz poznm. 7. — Klapačka nemívá stálou podobu; někdy kolísá mezi koněm a žirafou, záleží hlavně na jménu. Klapačka sluje, že klepá čelistěmi. Poznali jsme ji v Mik. litomyšlském, str. 49., kde zrovna tak klapá hubou, jako „perchta" jí podobná v průvodu, který chodívá večer před Třemi králi v Plavě (okr. budějovický [1]), turoň u Poláků a v Dubrovníku o masopustě.[2])

Mašky i klapačka vedou si stejně bujně jako o masopustě.

Z materialu sneseného v tomto článku jest již s dostatek dokázáno a patrno, že všecky způsoby v přestrojování v koně o vánocích až po konec masopustního období dají se doložiti z průvodů mikulášských, které i jinak podobají se jim ve mnohém, nehledě ani k úplné srovnalosti mikulášského průvodu litomyšlského s masopustním zhořským. Myslím, že při tolika svědectvích odpadá již výtka osamocenosti dokladů jindřicho-hradeckého a vyškovského,[3]) ba že nelze jinak, než rovně je ceniti [4]) s doklady vánočními a masopustními, s kterými je stotožňuji na základě všech zpráv o průvodech mikulášských.

Starožitné nálezy při opravě chrámu sv. Havla v Rychnově n. Kn.

Podává *Karel Diviš.*

Rychnovský farní kostel sv. Havla povstal zároveň s osadou a to v druhé polovici 13. stol. Že od té doby valně změněn, nelze pochybovati. Nejstarší část je gotická presbyteř, zcela jednoduchá. Loď chrámová je prosta jakéhokoliv architektonického rázu a nabyla rovným rákosovým stropem, v nedávných letech zřízeným, podoby veliké světnice.

V létě r. 1893. přistoupeno k nutným opravám a staré pobočné oltáře P. Marie a sv. Jana Nep., provedené hrozným slohem parukovým, nahrazeny oltáříky gotickými. Při tom učiněny některé nálezy. Za oltářem P. Marie objeven pod vrchní omítkou nezřetelný erb a pod ním nápis: „Léta 1505. tento erb vymalován jest od cechmistrův toho času pana Adamova Krištofa Šťávnického a Jiříka Vitavského a Paula Pravdy." Nad velkým oltářem nápis:

---

[1]) Český Lid. IV. 55. Chození s »perchtou«. V. Janás. Jde v něm 4 až 5 koz, táta, máma, Kubíček, kmotr, muzikanti, husar, celkem na 17 osob. Patrná shoda s mikulášským i masopustním průvodem v počtu, ustrojení i jménech nedá se popříti.

[2]) Dr. Č. Zíbrt: Chození s klibnou str. 11., 12., — Jan Świętek: Lud nadrabski (od Gdowa po Bochnię). Krakow. 1893. str. 89. Turoń.

[3]) Dr. Č. Zíbrt str. 6.

[4]) Mohou-li se čítati vánoční i masopustní obchůzky a průvody prosté i hlučné v jednu skupinu, proto že jest v nich přestrojování ve zvíře, zvláště v koně, může se tam podobně řaditi i průvod mikulášský, ať jest velikosti jakékoliv, ovšem jde-li v něm maška (kůň, klibna, bruna — kozel, koza).

1605. Václav Bořek toho chrámu
(následují 2 řádky nečitelné)
Pražskýho arcibiskupa Jana...

Prostřední 2 řádky jsou setřelé k nepřečtení, čímž nápis stává se nejasným. Před pobočným oltářem P. Marie, stojícím na straně evangelijní, nalezen pod dlažbou náhrobní kámen, opatřený na třech stranách nápisem dosti zachovalým, kdežto na čtvrté straně jsou slova úplně setřena. Lze čísti: „Léta Panie 1575 urozená panna Dorota Tamchinka z Doubravice život svůj jest dokonala.... Pán Bůh smilovati ráčil zde očekává Vykupitele..... dejž vzkříšení.... vi se všemi vyvolenými...“ Uprostřed desky je erb s přední půlou jelena ve skoku na štítu i na helmu. Tamchinové z Doubravice drželi v 16. stol. některé statky v krajině opočenské; zašli v době pobělohorské. Kámen vyzdvižen a horlivě kopáno, ale nalezeno málo. Několik ztrouchnivělých kostí, kus shnilého, zeleného aksamitu a kostěný knoflík v podobě duté kuličky. Hrob tedy zasypán a náhrobní deska zazděna zevně kostela.

Za to tím zajímavější nález učiněn pod omítkou levé pobočné zdi chrámové, vedle prvého okna u oltáře P. Marie. Objevena freska zšíří 17 dm. a zvýší 30 dm., jejíž věrný snímek podáváme na přiloženém obr. 1. Představuje sv. Krištofora, muže obrovského, přenášejícího na rameni božské pacholátko, jež třímá v levici kouli, zdviženou pravicí pak žehná svému nositeli. Zcela dle legendy, která vypravuje, že sv. Krištofor usadiv se při jisté řece, přenášel lidi přes vodu a jednou přenesl na svých ramenou i Ježíška, odkudž dostal název Christoforos, t. j. Kristonoš. V ruce drží hůl, dle legendy zázračnou. Sv. Krištofor zarazil ji jednou do země, a ona, úplně již vyschlá, rozzelenala se. Škoda, že obličeje sv Krištofora a Ježíška byly od zedníků, netušících, že pod omítkou by byl nějaký obraz, zcela vyškrábány. Malba sama není bez zajímavosti. Tílko Ježíškovo je naznačeno tahy něžnými, pěkný tvar mají i obnažené nohy Krištoforovy. V levé části obrazu jest poustevník se svítilnou. Primitivně podáno jest krajinné pozadí; skály, ozdobené chocholky trávy, připadají jako pytle mouky. Milý jest způsob, kterým malíř oživil vodu rybami, rakem a loďkou, což vše je skoro stejně veliké. Prázdné místo při levém horním rohu vyplnil velikou růžicí šestilistou, podobnou vycházejícímu nebo zapadajícímu slunci. Kolem fresky jest malovaný rámec, složený z plodů a listů vavřínových.

Kolorit její jest prostý, o málo barvách. Vlající roucho Krištoforovo je barvy cihlově rudé, hůl, vlas a vous tmavošedé. Tutéž barvu má hábit poustevníkův a obrysy skal. Tráva, v pozadí lilie a růžice, rovněž i listí v rámu jsou zelené. Barvou bleděčervenou položeny jsou bobky v rámci, rak a pokrajní jablíčka v růžici. Vše ostatní má našedivělou barvu omítky. Protože rozpočet opravy nedovoloval, aby byl povolán odborník k opravě fresky, byla zatím přetažena plátnem, jež natřeno barvou ostatní zdi, a tak očekává žádoucího obnovení.

viz poznm. 7. — Klapačka nemívá stálou podobu; někdy kolísá mezi koněm a žirafou, záleží hlavně na jménu. Klapačka sluje, že klepá čelistěmi. Poznali jsme ji v Mik. litomyšlském, str. 49., kde zrovna tak klapá hubou, jako „perchta" jí podobná v průvodu, který chodívá večer před Třemi králi v Plavě (okr. budějovický [1]), turoň u Poláků a v Dubrovníku o masopustě.[2])

Mašky i klapačka vedou si stejně bujně jako o masopustě.

Z materialu sneseného v tomto článku jest již s dostatek dokázáno a patrno, že všecky způsoby v přestrojování v koně o vánocích až po konec masopustního období dají se doložiti z průvodů mikulášských, které i jinak podobají se jim ve mnohém, nehledě ani k úplné srovnalosti mikulášského průvodu litomyšlského s masopustním zhořským. Myslím, že při tolika svědectvích odpadá již výtka osamocenosti dokladů jindřicho-hradeckého a vyškovského,[3]) ba že nelze jinak, než rovně je ceniti [4]) s doklady vánočními a masopustními, s kterými je stotožňuji na základě všech zpráv o průvodech mikulášských.

Starožitné nálezy při opravě chrámu sv. Havla v Rychnově n. Kn.

Podává *Karel Diviš.*

Rychnovský farní kostel sv. Havla povstal zároveň s osadou a to v druhé polovici 13. stol. Že od té doby valně změněn, nelze pochybovati. Nejstarší část je gotická presbyteř, zcela jednoduchá. Loď chrámová je prosta jakéhokoliv architektonického rázu a nabyla rovným rákosovým stropem, v nedávných letech zřízeným, podoby veliké světnice.

V létě r. 1893. přistoupeno k nutným opravám a staré pobočné oltáře P. Marie a sv. Jana Nep., provedené hrozným slohem parukovým, nahrazeny oltáříky gotickými. Při tom učiněny některé nálezy. Za oltářem P. Marie objeven pod vrchní omítkou nezřetelný erb a pod ním nápis: „Léta 1505. tento erb vymalován jest od cechmistrův toho času pana Adamova Krištofa Šťávnického a Jiříka Vitavského a Paula Pravdy." Nad velkým oltářem nápis:

---

[1]) Český Lid. IV. 55. Chození s »perchtou«. V. Janás. Jde v něm 4 až 5 koz, táta, máma, Kubíček, kmotr, muzikanti, husar, celkem na 17 osob. Patrná shoda s mikulášským i masopustním průvodem v počtu, ustrojení i jménech nedá se popříti.

[2]) Dr. Č. Zíbrt: Chození s klibnou str. 11., 12., — Jan Świętek: Lud nadrabski (od Gdowa po Bochnię). Krakow. 1893. str. 89. Turoń.

[3]) Dr. Č. Zíbrt str. 6.

[4]) Mohou-li se čítati vánoční i masopustní obchůzky a průvody prosté i hlučné v jednu skupinu, proto že jest v nich přestrojování ve zvíře, zvláště v koně, může se tam podobně řaditi i průvod mikulášský, ať jest velikosti jakékoliv, ovšem jde-li v něm maška (kůň, klibna, bruna — kozel, koza).

Osoba sv. Krištofora, provedená v obrovských rozměrech s Ježíškem, jest ve starých freskách našich jednou z nejoblíbenějších.[1]) Shledáváme se s ní na nejstarších malbách freskových u sv. Jiří na hradě pražském, v Libiši, v památném kostelíku v Průhonicích a

Obr. 2. Sv. Krištofor. Deskotisk z 15. stol.

v chrámu sv. Petra a Pavla na Vyšehradě (nyní již zastřena novou omítkou). Zajímavo jest, že freska rychnovská celou komposicí podobá se velmi dřevorytu z 15. stol., jaké dle nápisu na našem snímku (obr. 2.) byly pokládány za zázračné. Týž zní: Kteréhokoli

[1]) Památky archaeologické a místopisné XIV. 561. — Světozor XXV. roč. 1891. str. 48. a Světozor XXI. roč. 1887. str. 671. — Dr. Karl Falkenstein: Geschichte der Buchdruckerkunst. Leipzig 1840. str. 15. a 16. s přiloženým snímkem, na kterém sv. Krištofor brodí se vodou (v níž je ryba) maje na

dne pozříš na obraz Krištoforův, toho dne nezemřeš smrtí zlou. Roku tisícího čtyřstého dvacátého třetího. Nalezen byl r. 1769. v bývalém domě kartouzském v Buxheimu u Memmingenu německým historikem V. Heineckem. — Obrázek laskavě zapůjčil p. Jan Stolař, majitel knihtiskárny v Praze, začež mu vzdávám povinné díky.

Nález fresky způsobil v našem městě, na podobné památky chudém, značný rozruch, a kostel byl stále naplněn četnými diváky. Přirozeně vyskytla se hned otázka, z které asi doby jest freska. Pokusil jsem se zodpověděti ji takto:

V r. 1587. koupil [1]) panství rychnovské od Buriana Trčky z Lípy pražský měštěnín Krištof Betengel z Neyenperka a na Bolehrádku, muž velmi vzdělaný, ušlechtilý a podnikavý, který byl Rychnovu velmi nakloněn. Potvrdil a rozmnožil městu výsady a práva, a vystavěl nový kostel nejsv. Trojice. Poblíže chrámu zřízena zvonice a do ní pověšen zvon ztíží 140 centův, jejž ulil mistr Jan Benešovský z Moravské Třebové. Zvon ten, Krištof řečený a mohutně velebným hlasem až podnes zbožné duše k bohoslužbám svolávající, ustupuje co do velikosti v Čechách jen zvonu svatovítskému. Na zvonu jest několik nápisů prosaických i veršovaných, z nichž vyjímám jen tyto dva verše:

Aote Benešovský haec moles conflata Joannis
Aere Betengelio suppeditante pio S. B.
(Toť dovedně slito je veledílo Janem Benešovským,
nákladem uštědřeným zbožna Betengelia.)

Jestliže tedy Krištof Betengel tolik učinil k oslavě boží a jestliže i nápis zvonový nazývá jej zbožným, můžeme souditi, že freska v kostele svatohavelském byla vymalována jeho nákladem, a to tím spíše, že podobný obraz sv. Krištofa, ovšem reliefní, zříme i na zmíněném zvonu Krištofu, zřízeném nákladem „Zbožna Betengelia“. Krištof Betengel držel panství rychnovské až do své smrti, a v té době, totiž od r. 1587.—1602. vzala asi původ svůj freska sv. Krištofa v chrámě svatohavelském. Vedle ní objevena část jiné fresky, totiž modré roucho a nohy nějaké postavy; ostatek zničen probouráním okna asi v té době, kdy již freska byla zakryta omítkou.[2])

---

bedrách božské pachole, v rukou pak drží palmu s listy a plody. Na břehu podkovovitě se táhnoucím až k samému hořejšku rámce vidíme stromoví a poustevníka. — Sborník typografický, 1882.: Schiller, Příspěvky k dějinám knihtiskařství.

[1]) Viz Sedláčkův »Rychnov n Kn.« Praha, 1871. str. 20.

[2]) Poznm. redakce. Freska tato může býti spíše současná s blízkým erbem a nápisem z r. 1505. a mohla býti později vzorem zvonaři. Jeden z cechmistrů byl také Krištof.

Ke hnutí náboženskému počátkem 16. stol.

Podává *J. V. Šimák.*

V knihovně musea království Českého uložen jest pod sign. II. G. 33. rukopis německé historie rodu Rosenberského. Manuskript tento je přepis r. 1696. pořízený z kroniky Norberta Hermana, probošta třeboňského, napsané r. 1694. Herman užil ku práci své rozmanitých pramenů, i Hájka i listin, kteréž často v německém překladu vkládá do textu; pravdě podobno je, že měl při ruce i Březanovu historii rosenberskou, nyní ztracenou. Lze tudíž pokládati kroniku tuto na mnohých mistech za spolehlivou.

Odtud čerpány jsou tyto tři zprávy:

1. 1501. Soběslav. Václav Dvořecký z Olbramovic, víry pod obojí v nelásce u faráře Bartoloměje.

Anno domini 1521 war ein rittermäszige Person Namens Wentzl Dvorzecky von Olbramovic zu Soběslav zu wohnend, der unter beiderlei Gestalt Religionis halber grosze Ungunst von dem Priester Bartholomaeo, Pfarrer daselbst, litte von ihm manicherlei Verspottung. Der begab sich anderswohin und als seine Hausfraw, die Fraw Barbara alda hinter ihm verblieben, ist sie in die Kirche gegangen, der Pfarrer aber sie wieder heraus geführt. Das thate er aus Geheisz seiner Obrigkeit. Etliche Schüler, lose Buben, als dies ehrliches Weib mit ihrem Mann und Güttel aus der Stadt züge, haben sie ausgeleitet. Der Herr liesz die Schüler etlich Tag und Nacht in der Schachtlei abstrafen und der Stadt verweisen, welche nit wieder kommen dürften. Von derselbigen Zeiten an, gar wenig Schüler sich allda aufgehalten und ist daselbst ein schlechtes Studium gewesen. (Str. 259.)

2. 1525. Suchdol. Hejtman třeboňský píše panu Jindřichovi z Rosenberka o provazníku, který sloužil mši.

»Euer Gnaden wollen vernehmen, das der Jacob des Saylers Sohn in Wittingaw sich zu einem Pfaffen gemacht und ihre zwei Kherl von Sugdol haben ihm die Platten geschört und er alda zu Sugdol hat zweymal die Mess gehalten. Thue E. G. zu wissen, das ich ihn in Thurm habe setzen lassen, sambt denen Bawern, welche in eingewiehet haben, was EG mit ihnen werden befehlen zu thuen. Stelle ich es EG. an, dann dieser Pfaff und diese Leuth haben nit eine kleine, sondern grosze Sach gethan, mag auch zu keinen gueten für sie nit intercediren.

Geben auf Wittingaw am heiligen 3 Königstag des 1525ten Jahrs.

Den einen Bawern heisze man Heřman den andern Kořínek. (Str. 313.)

3. 1525. Milčín. Farář pod obojí podvodník.

In selbigem Jahr betroffe sich, dasz die Miltschiner begerten einen Pfaffen unter zweyerler Gestalt, durch Fürbitt der Taboriten zu haben, welches sie auch bei dem Herrn Heinrich von Rosenberg als ihrer Obrigkeit erhalten, dasz ihnen ein Pfaff unter beiderley Gestalt ward gegeben. Aber dieser Pfaff alsobald anfangs sich übel verhalten, dann er von denen Miltschiner und anderen Orthen, aus denen Gotteshäusern die Kirchenkleinodien genommen, und auf meisten, soviel er gekönnt sich eingeschuldigt, und darmit durchgangen.

Den man zu Brandeis ertappt, gefangen, genommen und aufs Soběslav gebracht. Alda, als er an der strengen Frag befragt, befunde sich, dasz dieser kein Priester war, sondern anderswo grosze Schäden zugeführt. Er ist unter andern dem Herrn von Pernstein mit 200 Schock entfahren. Von der Teppl aus dem Kloster ist er entgangen und mit weggenommen an Kleinodien für 2 bis 3000 fl., welches die Köchin, so er bei sich gehabt, bekämet Die wuste wohl

von seiner Schelmerey, und selbst auch viel Hure- und Schelmenstück verybet, den Mägden vorgewacht, dasz sie nit Kinder tragen sollen, denen Leuthen ergeben etc. Dahero ans Befehl des Herrn Gubernierenden seind sie beide verbandt worden. (Str. 314.)

Drobné zprávy.

Nálezy fresek. Letošní rok byl bohatý na fresky. Tak byly objeveny na Starém městě pražském dvojí malby nástěnné. První nález byl učiněn při strhování starého domu, hledícího do Kožní uličky, za bývalým domem Melantrichovým. Freska představovala rytíře na koni, potírajícího draka. Dle různých mínění pocházela ze 14.—15. st. Byla prý vyříznuta pro městské museum. Druhý nález původních fresek byl ve hlavním chrámu Páně v Týně. Oškrabování nátěru, zakrývajícího tuto památku, děje se z rozkazu sl. rady městské s největší opatrností. Fresky budou obnoveny. — V Plzni odkryty byly fresky v kapli sv. Barbory při františkánském klášteře plzeňském, který právě obec plzeňská opravuje. Jsou prý z 15. stol. — V Táboře na památném domě p. Vojtěcha Stárka v Pražské ul. přišlo se při opravě po odstranění omítky na façadě na starobylé zajímavé fresky panny a lva. Bohužel nedaly se nijak uchovati. Byly okresleny prof. Thirem.

Fresky v kostele sv. Jiří na hradě pražském budou obnoveny a doplněny nákladem obce pražské, prací osvědčeného v těch pracích akademického malíře Jana Heřmana, za dozoru architekta Mockra. Náklad rozvržen na 3 roční lhůty. *Ed. Šindelář.*

Jak se nemá s freskami nakládati. Starobylý chrám sv. Apolináře na Novém městě pražském, který jistě jen náhodou zůstal ušetřen od přestavovacího ruchu v 18. stol., právě jest opravován. Pro stavbu lešení zprorážena všecka okna, že vítr zahání déšť dovnitř, čímž se fresky pod okny nadobro zkazí. Dle zprávy známého odborníka pokryty jsou na jižní straně špinou, stékající se stěn a s lešení. Nad to, snad aby zedníci jich nepoškodili, zastřeli je papírem a pobili množstvím hřebíků. Papír arci se roztrhal a spadal, ale hřebíky zůstaly a špína, déšť, metelice mají volnou cestu. Když dovedli v Rychnově n. Kn. zastříti fresku na ochranu před další pohromou tak jak se sluší a patří — nemajíce odborníka toho jména, chceme, aby v královské Praze lépe se šetřilo památek opravdových i uměleckých, jako jsou tyto fresky z doby Karlovy. A k tomu máme plné právo. Veřejnosť v domnění, že máme konservatory, nedohlédne na takové věci, až na ně upozorněna pozdě vytištěnou lokálkou; — kde jsou konservatoři, se již ani netážeme! *Hs.*

Zprávy o spisech a časopisech.

Příspěvky k anthropologii zemí českých. Podává Dr. Lubor Niederle. II. O mladší době kamenné v Čechách (Zvláštní otisk z Českého Lidu. III.) Praha 1894. Str. 26. O existenci neolithu (mladší doby kamenné) v Čechách jest dosud spor. Prof. Smolík ji popírá, Břet. Jelínek, L. Šnajdr a J. Woldřich ji hájí. Autor soudí o neolithu po stránce archaeologické takto: Čechy a Morava byly po jistou dobu obydleny i v periodě mladší kultury kamenné. Žil tu lid již před tím, než sem vnikla známosť a v tu dobu pochovával své mrtvé.« Náleží tedy část nejstarších nálezů čisté kultuře neolithické. «Kov nepřišel sem s novým lidem, nýbrž dostal se sem obchodem.« Dle něho žil člověk v Čechách v době diluvialní i v neolithické nepřetržitě. Z důvodů archaeologických, provázených obrázky hlavně keramických výrobků, připouští, že se sem přistěhoval nový lid v době neolithické, sídlil na březích Labe a Ohře a žil ještě jistou dobu v čisté kultuře neolithické, ba nezmizel z Čech ani

Obr. 6. Mikuláš ve Vel. Číčovicích. Fotogr. Gustav Šebor.

Ráno nemluví rozradostněné děti o ničem jiném, než o Mikuláši, který jest bohatý a přijel z Prahy. Mikuláš slanský nemá tak četné družiny a nenadělí tolik, je chudý.

Vraťme se ještě k jednotlivostem. Anděl (dívka) oblečen jest jako Mikuláš v bílé roucho, čert maskovaný má kožich na ruby obrácený a slaměnou čepici homolovitou, hrubě pletenou, z jejíhož vrcholku rozbíhá se 6 upletených ramen, nad které vyčnívá podobné sedmé; čepice takto zrobená vypadá, jakoby z ní vyrůstaly parohy. Koně tvoří ukrytí dva lidé, z nichž přední drží koňskou hlavu. Vše přikryto jest prostěradlem, takže vidíme čtvernohého koně a na něm maskovaného jezdce s čákou a šavličkou. Tento kůň je podoben tvarem i konstrukcí klibně z Kostelce u Vorlíka v Táborsku. (Dr. Č. Zíbrt: Chození s klibnou str. 3.) Koza povstává tím, že v plátno zahalený hoch drží tyč, na které připevněno jest ploské dřevo s namalovanou hlavou a s rohy. Čičovický průvod mikulášský podobá se kunickému i co do počtu osob; má jich sedm, kunický šest.

K uvedeným dokladům o chůzi s umělým koněm v průvodě sv. Mikuláše čítáme ještě mikulášské průvody na Moravě. Tam chodí sv. Mikuláš na Budějovsku takto: Nejprv jde sv. Mikuláš, baba s dítětem (loutkou) nesouc v košíku otruby pro kozu a v druhé ruce koště, koza s rohama (jde čtvernožky pod plachtou), čtyři svatí, tři „černí“ s řetězy — celkem 11 osob. V některých osadách na Vyškovsku, jako v Ruprechtově, slavívá se sv. Mikuláš způsobem zvláště okázalým. V průvodě sv. Mikuláše jdou svatí, oblečení v bílých sukních opentlených s mitrou na hlavě, „kněži“ též bíle odění pod kvadrátkem, čerti slamou omotaní, s dlouhými ohony, „koníčci“ jedou na „koni“ (na holi) se zvoncem a ježovinou, kterouž děvčata píchají (viz str. 49. poznam. 1.), rozmanití „hadláci“ s měchy a klapačkami, „smrti“ v oděvu bílém, černo pruhovaném se šavlemi, jimiž „uřezují“ hlavy, „pulbíři, kováři, zpěváci, muzikanti, kati,“ kteří věšejí, „karušáci, žebráci, Turci, koza“ s velkou tlamou a j., dohromady více než 20 osob.[1])

Na Moravě na sv. Mikuláše chodilo místy „i pět Mikulášův pospolu a s nimi čert.“[2]) (Vzpomeň si na biskupy v průvodu jindřichohradeckém a na biskupa a svatého v litomyšlském). Také tam ohlašoval příchod Mikulášův „laufr“ s tatarem, kterým práskal.

Sv. Mikuláš jezdívá (i chodívá) také ve Slezsku v průvodu čerta s vidlemi v kožich ustrojeného ve tváři začerněného a řetězem ovinutého. „Když Mikuláš jezdil, seděl na říčici nebo na lubě plachtou pokrytém, do něhož dvě ležky místo očí byly zastrčeny.“ [3]) Někde

---

[1]) Frt. Bartoš: Moravský lid. V Telči 1892., str. 9. a 10. — Jízdu na koni — na holi s koňskou hlavou — pokládám jen za zjednodušení v přestrojování. Způsob ten, který shledán i na českém jihu (Ces. Lid. II. Chození s klibnou str. 348. poznm. 11.) jest všeobecně rozšířen jako hra dětská již od starodávna. Srv. Dr. Zikm. Winter: Dějiny kroje v zemích českých. II. str. 641. Na obr. čís. 360. představujícím děti pánů Hradeckých, hraje si tříletý Jáchym z Hradce takto: Stoje, má mezi nohama hůl, na které v předu jest koňská hlava s hřívou. Levou ručkou drží koníčka za uzdu, pravou pak zdvihá, jakoby pobízel.

[2]) Frt. Bartoš: Lid a národ. Ve Vel. Meziříčí 1885. Sv. 2., str. 30.

[3]) Frt. Bartoš: Totéž I. str. 111.

jezdívá ve Slezsku chasník na bělouši již 10. listopadu a přináší dětem dárky.[1]*a*, *b*) Stejně zajímavý doklad o přestrojování v koně a j. zvířata nalezl jsem u Poláků: „Dwa tygodnie przed Bożem Narodzeniem chodzą wieczorami „gwizdy"; są to parobczaki, poprzebierani za różne zwierzęta, jak niedźwiedzia, konia, wielbląda i bociana... Najstraszniejszemi są gwizdy dla dzieci i dorastających dziewoząt słuchają oni je pacierza, a kto się zająknie, lub nie umie, dostaje skręconym powrozem. Noszą także koszyki z sobą, w które zbierają przygotowane na święta łakocie, a czasami i dzieciom rozdają.[2]) Chodí tedy Poláci ve zvířecím přestrojení také v období mikulášském, 14 dní před štědrým dnem! Místy chodívají němečtí chasníci s běloušem dokonce již okolo sv. Martina, tedy v listopadu![3])

Svatomikulášský průvod, jak jsme poznali, může býti prostý nebo hlučný, ale ani jeden ani druhý nevylučují přítomnosť mašek (klibny, koně, bruny, — kozy, kozla) nebo klapačky.[4]) Při tom má tolik společného s masopustním, že by článek příliš vzrostl, kdyby šlo jen o hrubý jich výčet. Příznaky průvodů masopustních poznali jsme: Šlehání, práskání a zvonění o Mikuláši[5]) vůbec (někdy i od zvláštních „laufrů") — vojsko a Turci byli o Mik.: J. Hr., Lit. a Vyš. — smrť jsme viděli o Mik.: Kun., Lit. — kominík kráčel o Mik.: J. Hr., Lit. — medvěd byl o Mik.: J. Hr. a obrácení kožichů, prastarý to způsob při hrách masopustních, pozoruje se v každém Mik. na čertu.

Zbývá ještě dokázati totožnosť mašek a klapačky mikulášských s masopustními. Úprava obou jest několikerá: *a*) sehnutý člověk se sítem (Kunice) tvoří koně dvounohého, též jinak s říčicí (Slezsko). Užití rozsochy, vidlice, podávek jest hlavně v případě *a*), *b*) a při koze v Kunicích; hojnější jest v masopustě u nás i v cizině, *b*) druh sehne se za druha vzpřímeného, jehož se drží (Čičovice), čímž povstane kůň čtvernohý, *c*) člověk kráčí, maje tělo zvířecí kol sebe zavěšeno, tak že se zdá na něm seděti (kůň a kozel: Jindřichův Hradec?, Litomyšl), *d*) pomocí hole s koňskou hlavou (Vyškovsko);

---

[1]*a*) V. Prasek: Vlastivěda slezská. Str. 141.

[1]*b*) Dr. Č. Zíbrt: Chození s klibnou str. 9. k poznm. 18.

[2]) Wisla 1889. Tom. III. str. 732.—33. Dr. Nadmorski: Urządzenia społeczne, zwyczaje i gwara na Malborskiem.

[3]) Církev, která v tu dobu položila dále jmenované svátky, sama tak působila, aby se průvody s koněm seskupily právě k těm svatým (některým), kteří na koni se zobrazují, nebo dle zbožné pověsti z daleka přišli, jako svatý Martin (vždy na koni — lid říká, že přijel na bruně) — sv. Mikuláš, v období vánočním poutníci k Betlému a v předvečer sv Tří králů; v masopustě dalo by se to vyložiti na odchod »veselosti«, kterou průvod představuje. »Německé děti sypávaly si o svatvečer sv. Mikuláše ovsa do střevíců, jejž pak vysypávaly na velikou mísu, aby jej tak mohly podati koni sv. Mikuláše« J. Hanuš: Bájeslovný kalendář slovanský. V Praze 1860. str. 231.

[4]) Chození s klibnou nazval jsem tento článek, protože v průvodech uvedených vystupuje kůň, nejčastější to zvířecí přestrojení, kterým úvahy o klibně vůbec začaly, ač je známo jen ze dvou míst: Z Jungmanna a ze Zíbrta. (Chození s klibnou str. 4.). Pod tím jménem zahrnuty jsou nyní průvody s přestrojením za zvířata, ale nutno vždy poznamenati vlastní jméno i dobu, kdy se průvod pořádá.

[5]) Čti: o Mikuláši, Čičovice, Jindř. Hradec, Kunice, Litomyšl, Vyškovsko.

viz poznm. 7. — Klapačka nemívá stálou podobu; někdy kolísá mezi koněm a žirafou, záleží hlavně na jménu. Klapačka sluje, že klepá čelistěmi. Poznali jsme ji v Mik. litomyšlském, str. 49., kde zrovna tak klapá hubou, jako „perchta" jí podobná v průvodu, který chodívá večer před Třemi králi v Plavě (okr. budějovický [1]), turoň u Poláků a v Dubrovníku o masopustě.[2])

Mašky i klapačka vedou si stejně bujně jako o masopustě.

Z materialu sneseného v tomto článku jest již s dostatek dokázáno a patrno, že všecky způsoby v přestrojování v koně o vánocích až po konec masopustního období dají se doložiti z průvodů mikulášských, které i jinak podobají se jim ve mnohém, nehledě ani k úplné srovnalosti mikulášského průvodu litomyšlského s masopustním zhořským. Myslím, že při tolika svědectvích odpadá již výtka osamocenosti dokladů jindřicho-hradeckého a vyškovského,[3]) ba že nelze jinak, než rovně je ceniti [4]) s doklady vánočními a masopustními, s kterými je stotožňuji na základě všech zpráv o průvodech mikulášských.

Starožitné nálezy při opravě chrámu sv. Havla v Rychnově n. Kn.

Podává *Karel Diviš.*

Rychnovský farní kostel sv. Havla povstal zároveň s osadou a to v druhé polovici 13. stol. Že od té doby valně změněn, nelze pochybovati. Nejstarší část je gotická presbyteř, zcela jednoduchá. Loď chrámová je prosta jakéhokoliv architektonického rázu a nabyla rovným rákosovým stropem, v nedávných letech zřízeným, podoby veliké světnice

V létě r. 1893. přistoupeno k nutným opravám a staré pobočné oltáře P. Marie a sv. Jana Nep., provedené hrozným slohem parukovým, nahrazeny oltáříky gotickými. Při tom učiněny některé nálezy. Za oltářem P. Marie objeven pod vrchní omítkou nezřetelný erb a pod ním nápis: „Léta 1505. tento erb vymalován jest od cechmistrův toho času pana Adamova Krištofa Šťávnického a Jiříka Vitavského a Paula Pravdy." Nad velkým oltářem nápis:

---

[1]) Český Lid. IV. 55. Chození s »perchtou«. V. Janás. Jde v něm 4 až 5 koz, táta, máma, Kubíček, kmotr, muzikanti, husar, celkem na 17 osob. Patrná shoda s mikulášským i masopustním průvodem v počtu, ustrojení i jménech nedá se popříti.

[2]) Dr. Č. Zíbrt: Chození s klibnou str. 11., 12., — Jan Świętek: Lud nadrabski (od Gdowa po Bochnię). Krakow. 1893. str. 89. Turoń.

[3]) Dr. Č. Zíbrt str. 6.

[4]) Mohou-li se čítati vánoční i masopustní obchůzky a průvody prosté i hlučné v jednu skupinu, proto že jest v nich přestrojování ve zvíře, zvláště v koně, může se tam podobně řaditi i průvod mikulášský, ať jest velikosti jakékoliv, ovšem jde-li v něm maška (kůň, klibna, bruna — kozel, koza).

Oty, ve kterém nejedno uvádí spisovatel na pravou míru po zralé úvaze. Dokazuje, že Konrád Ota držel znojemské knížectví již začátkem roku 1157. (na základě nového srovnání Vincentia a mnicha Sázavského) a míní, že při trůnním převratu r. 1173. přidal se asi ke straně Soběslava II. Potom líčí obšírně účast Konráda Oty v bojích česko-rakouských v l. 1176.—77., kdy pomáhal Soběslavovi II., začež odměněn od tohoto zvětšením svého údělu o Brněnsko. Ale brzy, vida, že se odvrací štěstí od Soběslava II, přichýlil se k protikandidátu jeho, totiž k Bedřichovi, kterého podporoval na všech výpravách a rozhodl svou statečností a obratností rozhodnou bitvu na polích Vyšehradských 27. led. r. 1179, začež Bedřich rozmnožil úděl jeho téhož roku o Olomoucko. Tím K. O. spojil všechny údělý moravské ve své ruce (a ne teprve r. 1181., jak tvrdí Dudík a Koutný) a při vzbouření proti Bedřichovi r. 1182., využitkovav rozháranosti v Čechách, zvolen za vrchního knížete českého. Ale důstojenství toho vzdal se na zakročení císařovo ve prospěch vypuzeného Bedřicha na sněmu Řezenském r. 1182. a náhradou za ně, povýšen za samostatného markraběte němec. na Moravě. Kromě jediného dokladu o výkonu svrchované moci Konrádovy na Moravě ve jmenování olom. biskupa Kajima nevíme ničeho jiného o způsobu vlády markraběte. Po scéně ze soukromého života K O, zaznamenané Jarlochem, ukazuje se na podezřelou nečinnosť K. O. při vzbouření Václava II. Soběslavice v Čechách, která Bedřichův hněv rozdmýchala. Bratrovražedné boje česko-moravské skončily se rozhodnou bitvou u Loděnice dne 10. prosince r. 1185., ve které K. O. sám učinil první krok ke smíru s Bedřichem, s nímž se vyrovnal smlouvou Knínskou; záhadný obsah této vykládá spis. tak, že K. O. i na dále zůstal samostatným markrabětem mor., ale pod závazkem, že zůstane vždy spojencem Bedřichovým. Po náhlé smrti tohoto 25. března r. 1188. zvolen K. O. po druhé za vrchního knížete čes., do kteréž doby spadají příznivé styky jeho s císařem a vítězná výprava míšeňská, po jejímž skončení K. O. svolal 6. června r. 1189 sněm čes. velmožů do Prahy. Tam vzdal se titulu markraběte mor. a prohlásil Čechy a Moravu za jeden státní celek. Na gener. sněmu česko-mor. v Sadské, svolaném téhož roku, dal schválit snesení sněmu pražského velmoži moravskými a prohlásil za všeobecného souhlasu svá »statuta«, první to domácí zákoník. Spor o obvodu platnosti jeho řeší spis. v ten smysl, že statuta vydána pro obě země, ale pro Čechy ve znění poněkud jiném než pro Moravu, nám pak se zachovalo v pozdějších konfirmacích moravských jen znění mor. publikace. Posléze líčí účastenství K. Oty na neapolské výpravě Jindřicha VI., krále němec. r. 1190.—91., na které též K. O. moru podlehl 9. září r. 1191. Stručně uvedená svědectví současných letopisců o vynikajících vlastnostech K. O. zakončují tuto zdařilou práci, která jest nejvýmluvnějším svědkem, jak mnoho zbývá ještě práce ve starších dějinách českých a jak nerozvážné jest vydávati nyní Dějiny Palackého bez nutných poznámek a doplňků dle nejnovějších výzkumů neopravené, jejichž chyby bohužel znova se rozšíří a pevně se zakotví zvláště u těch, kdo monumentální dílo citují, ale v pramenech nekontrolují. *Skp.*

Nové časopisy.

Český Časopis Historický redakcí professorů Dra. Jaroslava Golla a Dra. Antonína Rezka počne vycházeti v lednu 1895. nákladem knihkupectví c. k. české university Bursíka & Kohouta. Časopis nebude ve službách žádné strany a povede si vždy vědecky a neodvisle. Program jeho jest mnohosliblný. Přinášeti bude samostatné, původní práce všech oborů bádání dějepytného i dějepisného, tedy nejen práce z dějin politických, ale i z dějin práva, církve, literatury, umění a j., vždy se zvláštním zřetelem k dějinám korunních zemí českých. Budou tam i zprávy o badatelských cestách, o pokrocích studia historického v Evropě, o nových důležitých objevech archivních a rukopisných, biografie nebo životopisné vzpomínky na vynikající osoby v dějinách vůbec a našich zvláště. Tam naleznou místo doplňky, opravy a vysvětlivky k historickým

dílům českým dosud vyšlým, jakož i místopisné studie obecnější zajímavosti. Zprávy o literatuře zaznamenají knihu i feuilleton, pilně budou registrovati vše, co vyjde kdekoli v cizině o dějinách Čech, Moravy a Slezska, a upozorňovati na důležitější zjevy světové literatury historické. Doufáme, že Č. Č. H. nebude vycházeti jen pro historiky, nýbrž i pro milovníky dějin domácích, kterých jest u nás větší procento než všude jinde. Časopis, za jehož vybraný obsah ručí již napřed zvučná jména dvou hotových historiků českých, bude vycházeti ve lhůtách dvouměsíčních vždy o 4 tiskových arších.

Pracovna, list pro lehké a vkusné ženské ruční práce všech druhů a tvarů a národní vyšívání. Vydavatel a redaktor Josef Schindler. Praha. Dosud vyšlo 8 čísel. Doporučujeme list ten proto, že si všímá vyšívání slovanského vůbec. Předplatné na čtvrt roku (= 3 čísla) obnáší 55 kr., což jistě mírná cena při listě s barevnými přílohami.

Zprávy časové.

Morana napadla letošního roku prudčeji náš šik než předešlého roku a odňala nám sedm členů. — Pharm. Mag. Karel Burian byl s námi od počátku Společnosti, jejíž snahy a cíl dobře znal a proto k ní též lnul a ji podporoval. Daroval jí také celou řadu starožitností, připomínáme jen nálezy z Velvarska, které byly odevzdány museu král. Českého. Pilně navštěvoval schůze členské a byl milý každému, s kým se stýkal. — Starší člen byl též Zikm. Felkl, továrník v Roztokách n. Vlt., který s opravdovým zájmem sledoval výzkumné práce naše na Levém Hradci. Nezapomněl na Společnosť ani v poslední době, obmysliv i ji v závěti své odkazem. — V B. Napravilovi, řediteli cukrovaru, ztratili jsme jednoho z novějších členů, z řad těch, kteří četněji jsou u nás zastoupeni než kterýkoliv jiný stav, z intelligence při českých cukrovarech. — V. Piskáček, gymnas. professor v Roudnici, filolog, známý z četných článků v Národních Listech, Časopise musea král. Čes. a výroční zprávy gymnasia roudnického, milé povahy, opustil nás po krátké, ale trapné nemoci. — V době, kdy bylo Společnosti nejhůře, poskytl jí pomocné ruky — Vojta Náprstek. V jeho museu uspořádala Společnosť výstavku v památném roce 1891, tam rozvinula svůj program znova, nalezla porozumění a od těch dob datuje se její znovuzrození. A za to vše děkuje zesnulému Náprstkovi, který při všem svém velikém snažení světovém nezapomínal minulosti národa, naopak prohlédnuv ji dobře, bystře rozlišoval a dobra se přidržoval. Jeho museum nejdéle hostí památky lidové! Nenahraditelný pracovník v oboru posvátných zpěvů staročeských P. K. Konrád, professor, podlehl neuprosné chorobě, kdy na jeho pomoc nejvíce spoléháno církevním odborem NVČ., který v něm ztratil sílu neocenitelnou. Výtečné články a studie jeho jsou dílem v časopisech (Dalibor, Historický sborník družstva »Vlasť«, Slovanský sborník, Věstník král. čes. společnosti náuk a j.) dílem zceleny v jeho Dějinách posvétného zpěvu, z nichž dosud vyšel I. díl a část r. dílu II. (ostatek v rukopise). — Rukou zákeřnou zničen život vřelého přítele našeho a spolupracovníka spolkového časopisu, osmačtyřicátníka Frt. Stanislava Huliciusa. Archiv Společnosti a redakce mají od něho ještě nejeden rukopis nebo přepis. Všímal si pilně starožitností, památek lidových i dějin. Znal Krolmusa a přispěl též ke sbírce jeho pověstí. Museum ve Mšeně jest jeho dílem. Když ho navštívil redaktor náš u příležitosti místní výstavky v září t. r., vypravoval čilý stařec se zápalem o památkách okolních, o Krolmusovi — a slíbil napsati článek do časopisu.

Sedm upřímných přátel našich odešlo v tak krátkém čase. Usilovnější práce za vytknutým cílem, pro který i oni pracovali s námi, bude nejlepším a nejtrvalejším uctěním památky jejich.

Osoba sv. Krištofora, provedená v obrovských rozměrech s Ježíškem, jest ve starých freskách našich jednou z nejoblíbenějších.[1]) Shledáváme se s ní na nejstarších malbách freskových u sv. Jiří na hradě pražském, v Libiši, v památném kostelíku v Průhonicích a

Obr. 2. Sv. Krištofor. Deskotisk z 15. stol.

v chrámu sv. Petra a Pavla na Vyšehradě (nyní již zastřena novou omítkou). Zajímavo jest, že freska rychnovská celou komposicí podobá se velmi dřevorytu z 15. stol., jaké dle nápisu na našem snímku (obr. 2.) byly pokládány za zázračné. Týž zní: Kteréhokoli

[1]) Památky archaeologické a místopisné XIV. 561. — Světozor XXV. roč. 1891. str. 48. a Světozor XXI. roč. 1887. str. 671. — Dr. Karl Falkenstein: Geschichte der Buchdruckerkunst. Leipzig 1840. str. 15. a 16. s přiloženým snímkem, na kterém sv. Krištofor brodí se vodou (v níž je ryba) maje na

dne pozříš na obraz Krištoforův, toho dne nezemřeš smrtí zlou. Roku tisícího čtyřstého dvacátého třetího. Nalezen byl r. 1769. v bývalém domě kartouzském v Buxheimu u Memmingenu německým historikem V. Heineckem. — Obrázek laskavě zapůjčil p. Jan Stolař, majitel knihtiskárny v Praze, začež mu vzdávám povinné díky.

Nález fresky způsobil v našem městě, na podobné památky chudém, značný rozruch, a kostel byl stále naplněn četnými diváky. Přirozeně vyskytla se hned otázka, z které asi doby jest freska. Pokusil jsem se zodpověděti ji takto:

V r. 1587. koupil [1]) panství rychnovské od Buriana Trčky z Lípy pražský měštěnín Krištof Betengel z Neyenperka a na Bolehrádku, muž velmi vzdělaný, ušlechtilý a podnikavý, který byl Rychnovu velmi nakloněn. Potvrdil a rozmnožil městu výsady a práva, a vystavěl nový kostel nejsv. Trojice. Poblíže chrámu zřízena zvonice a do ní pověšen zvon ztíží 140 centův, jejž ulil mistr Jan Benešovský z Moravské Třebové. Zvon ten, Krištof řečený a mohutně velebným hlasem až podnes zbožné duše k bohoslužbám svolávající, ustupuje co do velikosti v Čechách jen zvonu svatovítskému. Na zvonu jest několik nápisů prosaických i veršovaných, z nichž vyjímám jen tyto dva verše:

Aote Benešovský haec moles conflata Joannis
Aere Betengelio suppeditante pio S. B.
(Toť dovedně slito je veledílo Janem Benešovským,
nákladem uštědřeným zbožna Betengelia.)

Jestliže tedy Krištof Betengel tolik učinil k oslavě boží a jestliže i nápis zvonový nazývá jej zbožným, můžeme souditi, že freska v kostele svatohavelském byla vymalována jeho nákladem, a to tím spíše, že podobný obraz sv. Krištofa, ovšem reliefní, zříme i na zmíněném zvonu Krištofu, zřízeném nákladem „Zbožna Betengelia“. Krištof Betengel držel panství rychnovské až do své smrti, a v té době, totiž od r. 1587.—1602. vzala asi původ svůj freska sv. Krištofa v chrámě svatohavelském. Vedle ní objevena část jiné fresky, totiž modré roucho a nohy nějaké postavy; ostatek zničen probouráním okna asi v té době, kdy již freska byla zakryta omítkou.[2])

---

bedrách božské pachole, v rukou pak drží palmu s listy a plody. Na břehu podkovovitě se táhnoucím až k samému hořejšku rámce vidíme stromoví a poustevníka. — Sborník typografický, 1882.: Schiller, Příspěvky k dějinám knihtiskařství.

[1]) Viz Sedláčkův »Rychnov n Kn.« Praha, 1871. str. 20.

[2]) Poznm. redakce. Freska tato může býti spíše současná s blízkým erbem a nápisem z r. 1505. a mohla býti později vzorem zvonaři. Jeden z cechmistrů byl také Krištof.

cích; Jindřich Ant, rolník v Chrabřecích u Loun (za r. 1894. a 1895.); slč Keithová M, učitelka v Rychnově nad Kněžnou: Kříženecký R., architekt; Lopata Maxm, majetník cihelen a realit v Litoměřicích; Mencl Jan, majetník parního mlýna v Uhřiněvsi; Nicek Ant., obchodník v Karlíně; Opolecký Karel, pokladník Úrazové pojišťovny; Otta Kamil, vlásenkář; Pertlík Ot., učitel v Hostivaři; Peters Jos. ve Slaném (za r. 1893. a 1894.); Pfeifer Fr., c. k. soudní adjunkt v Bělé u Bezděze; paní Pikhartová Olga, choť c. k. soudního adjunkta v Hořovicích; Piskáček Josef, statkář v Ruzyni: Procházka Václ., učitel v Těnovicích; Richter Fr, dílovedoucí železáren ve Staré Huti; Rous K., správce podřipské sladovny v Roudnici nad Labem; Rubeš Jos. v Hostivaři; P. Sack Eug., kaplan v Milevsku; Sichrava Erhard, majetník domu; Sika Jos., likvidator Úrazové pojišťovny; slč. Slawińská z Rittersberků H., člen Nár. divadla v. v. na Smíchově; P. Spisar P., kaplan v Hněvotíně (za r. 1893. a 1894.); sl. Musejní spolek v Lounech (za r. 1893. a 1894.); Stern Jindř. v Hostivaři; Stoy Bernard, kníž. arcib. hofmistr; P. Svoboda Jos, děkan v Turnově; Šeffl Vojt. v Hostivaři; Štěrba Boh, stavitel v Karlíně; Švehla Ant. ml. v Hostivaři; Tallowitz Bedř., velkoobchodník (za r. 1893. a 1894.); J. U. Dr. Tilsch Em., advokát (za r. 1893, 1894. a 1895.); Trmal Jos., účetní; Urbánek Michal, stavitel na Vsetíně (za r. 1893. a 1894.); sl. Purkmistrovský úřad v Hostomicích; P. Vajs Jos., kaplan v Hostivaři; Vihan Vil. v Hostivaři; Vilím Jan, majetník zinkogr. ústavu; Vlček Jan, účetní města Votic; Vorel Hugo; Zima Jos., rolník ve Velkém Pálči.

Za členy přispívající s ročním příspěvkem zl. 2·— se přihlásili: P. T. pp. J. U. Dr. Čelakovský Jaromír, c. k. univ. professor a archivář král. hl. města Prahy; Diviš Čistecký ze Šerlinku Jan N., ředitel cukrovaru v Přelouči; sl. Museum historické král. města Plzně; P. Nývlt Alois, děkan v Holohlavech; Sedláček K., účetní cukrovaru v Uhřiněvsi.

Dále přistoupil za příznivce Společnosti: slavný okresní výbor na Král Vinohradech s ročním příspěvkem zl. 10—; s příspěvkem zl. 5·— ročně: slavný okresní výbor v Bechyni, v Dolních Kralovicích, v Černém Kostelci, na Kladně, v Kolíně, v Kouřimi, v Králové Městci, v Libochovicích, v Nymburce, v Pardubicích, v Přešticích, ve Velvarech a v Železném Brodě.

Za objednané publikace zaslali P. T. pp. členové: Brož Václav, majetník realit, zl. 1·—; Cirps K., účetní, zl. —·80; P. Jelínek Jan, farář v Bojkovicích, zl. 2·28; slč. Slawińská z Rittersberků, zl. —·80. Na přílohu znakovou a k účelům Společnosti vůbec darovali: P. T. pp. Bužek Č. v Olomouci zl. 1·20; Fiedler Jan, soukromník v Dol. Bousově, zl. 1·—; M. U. C. Jíra Jos. zl. 2·50; Kysela Fr., účetní v Mnich. Hradišti, zl. 1·—; P. Müller K., děkan v Kamenném Újezdě, zl. 4·—; P. Štědrý Fr., farář ve Slavětíně, zl. —·50; Tallowitz Bedř., velkoobchodník, zl. 1·—; Trmal Jos., účetní, zl. 2·—; Ferd. svob. pán Tunkl z Brníčka a Zábřeha, c. k. plukovník v. v. ve Strassu, zl. 5·—; sl. okresní výbor ve Skutči zl. 5·—; Bufka Ed., revident zemské banky král. Českého, zl. 1·—.

Za veškery dary upřímně děkujeme a prosíme, aby všichni P. T. dárci zachovali Společnosti svoji přízeň i v roce novém.

V této zprávě jsou uvedeny veškery příspěvky, které došly včetně do 26. prosince 1894.; později došedší budou uveřejněny v 1. čísle roč. III., jež vyjde asi v polovici února 1895.

Opětně upozorňujeme na to, že míněna tím vždy Praha, kde není udáno jiné bydliště u jména některého z P. T. pp. členů.

V Praze, 26. prosince 1894.

Ed. Bufka, t. č. pokladník,
Král. Vinohrady, **Hálkova tř. č. 68 n.**

Redaktor Jan Soukup. — Nákladem Společnosti přátel starožitností českých v Praze.
Tiskem F. Šimáčka v Praze.

Znaky měst a míst.

Z bedlivého pozorování a srovnání všech věcí a příčin, které měly vliv na vznik a další vývoj znaků vůbec, vysvítá, že nebylo původně třeba, by si města volila znaky.

Šlechtičtí obyvatelé měst užívali znaků svých; často se střídající starostové a hlavy měst nebyli však po výtce ani rodem, ani povoláním, ani jinak způsobilými užívati štítu s přílbou.

Jediným důvodem a příležitostí užívati obrazců podobných figurám znakovým, podával městům s počátku prapor, pod kterým se městští žoldnéři shromažďovali k útoku nebo k obraně.

O užívání takových praporů nalezeny však v listinách jen zcela nepatrné zprávy.

Naproti tomu měl v 2. polovici 13. stol. víc a více vzmáhající se obyčej užívati pečetí městských na listinách mnohdy veledůležitých nepopíratelně velice rozhodný vliv na vznik a vývin znaků městských.

Na těchto městských pečetích se svolením pánů nebo patronů pořízených (jinak by byly neplatny) zobrazen býval:

1. buď zakladatel nebo pán města za času, kdy pečeť se pořizovala (viz Plzeň);

2. znak neb attribut zeměpána nebo patrona města;

3. odznaky neb obraz nějakého svatého;

4. zvláštní symbolický obrazec, v náčrtku již částečně heraldickými pravidly ovládaný neb jako znak již myšlený a tak i navržený;

5. předmět vztahující se k hlavnímu zaměstnání nebo živnosti města;

6. figury, vzniklé kombinací předešlých pěti druhů.

V kuse 4. uvedené obrazy symbolické, které se vyskytují jakožto idealní majetek měst v pečetích jejich, jsou původem svým jen částečně heraldické a mohou jen praskrovně pokládány býti za znaky. Jsou to zvláště hradební zdi s branami i bez nich, věže, světské i církevní stavby atd.

Co jest kromě nich ještě v pečetěch městských, souvisí nejčastěji se znakem panovníka nebo pána města.

Z pečetí městských, vyskytujících se před 1. polovicí 14. stol. nelze snad ani jedinou pokládati za neomylný znak městský.

Teprve přizpůsobením, přidáním nebo zaměněním a jinou úpravou povstaly později ze starých pečetí znaky městské, nejčastěji z dobré vůle a milosti krále samého, někdy na přímluvu a prosbu dědičného pána nebo patrona města udělené, při kteréžto příležitosti jednotlivé části nebo celé znaky obdarovatele přibírány bývaly do nových znaků městských.

O znacích městských, nyní obvyklých, o nichž se dopátrati nelze, kým a kdy městu uděleny byly, možno se vší určitostí předpokládati, že povstaly samovolně z bývalých pečetí městských a že časem mlčky nabyly uznání a platnosti; z pravidla pak se tvrdí, že listina obdarovací nebo potvrzovací v některé válce přišla na zmar.

U měst hrazených spatřujeme již na nejstarších pečetěch, ještě před časem nežli znak tvořily, hradby městské s branou, věže a pod., i voda, obtéká-li město, bývá naznačena vlnicí.

Tyto hradby a věže staly se pak charakteristickými ve znacích městských, do nichž se z pravidla převzaly.

Jen výminečně jsou znaky městské zdobeny přílbou s fafrnochy a klénotem.

Koruna, řečená zděná, jaké užívalo město Čáslav již v 16. stol. nad štítem, přišla nejnověji u nás zase do mody. Město Král. Vinohrady obdrželo takovou na svůj nový znak.

ZNAK KRÁL. MĚSTA PLZNĚ.

DLE POSLEDNÍ ÚPRAVY Z ROKU 1578.

Příloha ku 2. číslu roč. II. »Časopisu Společnosti přátel starožitností českých v Praze«.

Znak král. města Plzně.

Znak král. města Plzně, jak se ho nyní užívá, vyvíjel se znenáhla z různých pohnutek a příčin historických.

Skládá se z hlavního, čtvrceného štítu, na němž jest uprostřed menší, srdečný štítek, který bývá pravidelně prvotním znakem.

Tak jest i tu, neboť srdeční štítek podobá se úplně nejstarší známé pečeti města Plzně asi z r. 1307. a tvořil sám jediný znak městský až do r. 1466., kdy si dalo město dělati novou pečeť se čtvrceným štítem.

Poněvadž Plzeň králem Přemyslem II. povýšena byla na město královské a při té příležitosti obdržela asi znak, ač na to nemáme dokladů listinných, lze ozbrojence ve bráně stojícího pokládati zcela určitě za podobu toho krále, zakladatele města, a to tím spíše, protože Přemysl byl první panovník, který počal užívati dvojocasého lva za znak země České. Klénot nad přílbou jeho, křídlo orličí nebo supí jest také klénotem znaku království Českého.

Na pečeti svrchu zmíněné, kterou sobě Plzeň r. 1466. znova pořídila, chyběl však tento srdeční štítek s původním znakem zcela a dostal se na čtvrcený štít znaku toho teprve zase r. 1578., na němž až podnes zaujímá čestné místo.

Z ostatních figur hlavního štítu obdarováno bylo město Plzeň zlatým dvojhrbým velbloudem v zeleném poli císařem Zikmundem, na paměť, že se Plzeňským podařilo za pátého obležení města Husity r. 1433. při výpadu z města ukořistiti živého velblouda.

Obě hořejší pole znaku plzeňského, totiž 2 zlaté svázané klíče v poli stříbrném (barvy papežské) a zbrojnoše mečem opásaného, jenž rukou drží polovici černého orla v poli zlatém, obdrželo město odměnou za své držení proti králi Jiřímu od papeže Pavla II. Do čtvrtého pole červeného také teprve r. 1466. ponejprv přijatá stříbrná chrtice s obojkem upomíná prý na jakéhosi Radouše, zakladatele hradu Radyně a osady Plzně (dnešního Plzence), jehož byla erbovním znamením. Že by byla bývala nejstarším znakem města Plzně, tudíž před užíváním znaku, jaký jest nyní na štítku srdečném, o tom lze právem pochybovati, neboť z doby před králem Přemyslem II. neznáme vůbec žádného znaku městského.

Roku 1578. přibrán byl na čtvrcený štít opět původní znak do srdečného štítku, před tím r. 1466. vypuštěný, a od té doby trvá znak města Plzně nezměněn.

Sluší ještě podotknouti, že zmíněného r. 1578. papež Řehoř XIII. ozdobil znak městský ještě kusy vedlejšími či honosnými, totiž:

Nad horním okrajem štítu uprostřed třemi zelenými pahorky se zlatým nápisem „In hoc signo vinces“. Nad středním, vyšším z nich stojí zlatý kříž, provázený 2 olivovými ratolestmi.

Stranou od pahorků leží po jedné přílbě (saladě) a vedle nich ze zadu vyniká v pravo halapartna, v levo buzikán.

Celý štít pak drží stojící, okřídlený, prostovlasý anděl, s gloriolou a křížkem nad čelem, oděný zeleným spodním a fialovým vrchním rouchem.

Barvy městské na praporu jdou za sebou ve vodorovných pruzích kolmo na ratiště v tomto pořadu od shora dolů: 1. červená, 2. bílá, 3. zelená a 4. žlutá. — Roku 1883. vyšel v publikacích spolku přátel vědy a literatury české v Plzni popis a vyobrazení znaku král. města Plzně od prof. Jos. Strnada.

Sestavení jednotlivých polí štítu města Plzně nemůže býti zváno vzorným; nehledě, že v 1. poli stříbrném jsou zlaté klíče (kov na kovu), není správný ani pořad co do času nabytí a též tak seskupení barev. Obě hořejší pole jsou kovová, obě dolejší barevná. Vzájemným změněním místa jednoho kovového a jednoho barevného pole získal by znak nepopíratelně. Poněvadž doba poslední úpravy znaku toho (l. 1578.) zcela blízka byla úpadku heraldiky vůbec, nelze se tomu diviti, že uspořádání polí a seskupení barev neodpovídá již starým, dobrým předpisům a zvyklostem.

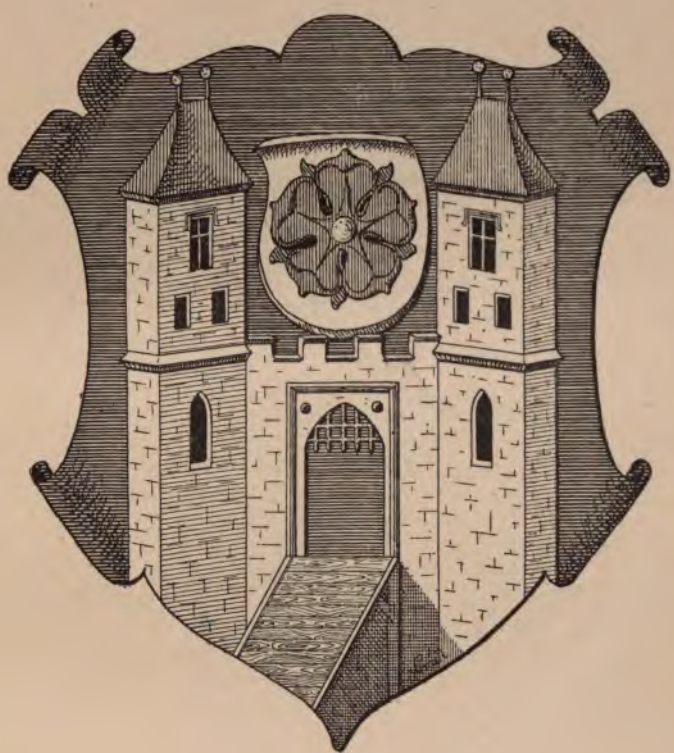

ZNAK MĚSTA SOBĚSLAVI.

DLE PEČETI Z KONCE XIV. STOLETÍ.

Příloha ku 2. číslu roč. II. »Časopisu Společnosti přátel starožitností českých v Praze«.

Znak města Soběslavi.

Znak města Soběslavi má modrý štít, na němž se spatřuje stříbrná hradební zeď s cimbuřím, otevřenou branou, vytaženou padací mříží a spuštěným mostem zvedacím.

Tato zeď chráněna jest po stranách dvěma čtyrhrannými věžemi, opatřenými červenou sedlovou střechou se zlatými makovicemi. Uprostřed nade zdí spočívá stříbrný štít s červenou růží Rožmberskou.

Založení města Soběslavi připisuje se vévodě Soběslavu (kolem r. 1128.), jehož jméno též nese.

Kdy toto místo povýšeno na město, bylo-li znakem od pánů svých z Rožmberka nadáno, nebo polepšili-li jen tito přidáním znaku svého rodového již stávající znak městský, o tom marně dopátrati se snažíme písemných zpráv.

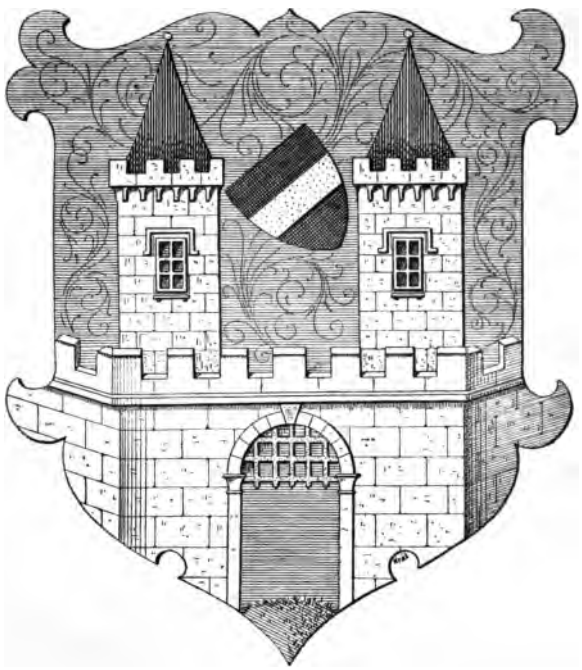

ZNAK MĚSTA ROUDNICE.

Příloha ku 3. číslu roč. II. »Časopisu Společnosti přátel starožitností českých v Praze«.

Znak města Roudnice.

Město Roudnice má za znak užívati štítu modrého, v němž je stříbrná zeď hradební s cimbuřím. Uprostřed této otevřená brána s vyzdviženou mříží padací. Za zdí vynikají dvě čtyřhranné věže, opatřené červenou špičatou střechou, zakončenou zlatou makovicí. Ve středu mezi věžemi nad cimbuřím položen jest malý, černý štítek se zlatým břevnem. (Znak arcib. pražského.)

Roudnice byla od pradávna v držení biskupů pražských, kteří tam měli dvůr s velkým hospodářstvím, kde i přebývali. Hrad roudnický vystavěl dle všeho biskup Jan III. († 1278.). Osada pod hradem byvši dlouho vsí trhovou, obdržela od krále Václava I. (r. 1237.) výsadu, aby se řídila právem města Litoměřic. Biskup Jan IV. potvrdil Roudnici výsady (r. 1302.), založil tu klášter (r. 1421. Husity zbořený) a vystavěl roku 1333. kamenný most přes Labe. [1]) Nástupce jeho arc. Arnošt opevnil město hradbami a zde na hradě, na němž často bydlil jako jeho předchůdcové, r. 1364. zesnul. Arcibiskup Jan Očko z Vlašimi potvrdil městu ohněm zničené výsady a bydlil zde stejně rád jako Jan z Jenštejna, Olbram ze Škvorce a Zbyněk Zajíc z Hazemburka († 1411.). Poslednější vydal odtud klatbu na Husa a jeho přívržence. Poslední z duchovních majitelů Roudnice arcibiskup Kunrát z Vechty uchýlil se při počátku bouří husitských s konsistoří nadobro do Roudnice. R. 1425. bylo město od hejtmanů Táborských vypáleno, načež arcibiskup Kunrát hrad s panstvím bývalému purkrabí svému Janovi ze Smiřic ve 4000 kopách grošů postoupil. Od té doby střídali se světští majitelé velmi často. Po Smiřickém (r. 1450. statém) uvázal se v Roudnici poručník jeho dítek Zdeněk ze Šternberka, jemuž hrad odňat byl králem Jiřím 28. dubna 1467., při čemž město vypáleno. Z držitelů následovali po král. komoře: Ješek Svojanovský z Boskovic (1475.), Půta Švihovský z Rizemburka (1494.), a po jeho smrti († 1504.) synové jeho Burjan Trčka z Lípy (1513.), pak Haugvic z Biskupic.

Král Ferdinand dovolil sice městu, aby se od Haugvice vykoupilo, ale poněvadž toto stihl r. 1534. velký požár, nemohlo dostáti svým povinnostem a tak král zapsal r. 1540. Roudnici Karlovi Dubanskému z Duban na 22 léta. Uvádíme ještě Jana hr. z Tarnova, který byl držitelem Roudnice.

R. 1575. dal král Maxmilian Roudnici město s panstvím dědičně do desk vložiti Vilémovi z Rožmberka, po němž († 1592.) je obdržela

---

[1]) Ke stavbě mostu povolal mistra Viléma z Avignonu. Památky archaeologické. XII. 415. a XIV. 601.

čtvrtá manželka jeho Polyxena z Pernšteina. Polyxena vdala se r. 1603. za Zdeňka Vojtěcha z Lobkovic, nejvyššího kancléře. Od té doby spojen osud Roudnice s osudem rodu Lobkovského.

Po bělohorské bitvě obci odňaté svobody vráceny teprve zase po letech. S přestavbou starého těsného hradu na nynější zámek započato r. 1652. Po odprodání knížectví Zaháňského, náležejícího rodu Lobkovickému, udělil císař Josef II. r. 1786. vladařům rodu Lobkovického titul vévod roudnických.

ZNAK KRÁL. HORNÍHO MĚSTA HOR KUTEN

Z DOBY FERDINANDA III.

Příloha ku 3. číslu roč. II. »Časopisu Společnosti přátel starožitností českých v Praze«.

Znak král. horního města Hor Kuten.

Původní znak král. horního města Hor Kuten, udělený králem Václavem IV. témuž městu roku 1392., záležel ze štítu červeného s černou orlicí a stříbrným českým lvem na zeleném kopci, kteří drželi

Obr. 1. Pečeť král. horního města Hor Kuten z r. 1347.
Kreslil Vojtěch ryt. Král z Dobré Vody.

v pazourech 2 skřížená kladiva hornická pod korunou. Pro úplnosť klademe obraz pečeti městské z r. 1347. (Obr. 1.) Král Jiřík listem daným v Praze 10. prosince r. 1459. rozhojnil tento znak přidáním zlatého kalicha (na znamení vyznání podobojí), který byl umístěn mezi korunou a kladivy, jak lze spatřiti na pečeti (obr. 2.) vyobrazené.

Král Ferdinand III. opět odstranil utrakvistický kalich a položil na jeho místo štítek červený se stříbrným břevnem (rakouský), kteréž ozdobeno jest zlatým monogramem F III. Nad štítkem vznáší se koruna císařská. Jinak zůstal štít nezměněn, zevnějšek však okrášlen ještě podobou sv. Barbory, patronky horníků, vyrůstající z horního kraje štítu. Po stranách pak allegorické postavy víry a naděje v podobě dvou panen s příslušnými atributy. Na velké pečeti z r. 1660. spatřujeme již tento velký znak, který pro vyplnění okrouhlého pole pečetního držen jest u spodku ještě horníkem, vyrůstajícím až po pás z okraje pečeti.

Na jiné pečeti menší vidíme pouze štít nahoře popsaný, bez allegorické výzdoby. Znak od té doby nebyl již měněn.

Obr. 2. Pečeť král. horního města Hor Kuten z r. 1459.
Kresl. Vojtěch ryt. Král z Dobré Vody.

Král. horní město Hory Kutny, o jehož velice pohnutých dějinách se zde ani přibližně rozepsati nemůžeme, vynikalo jakožto první město po Praze bohatstvím, za něž děkovalo vydatnému dolování na stříbro. Tam sídlili v t. zv. Vlašském dvoře občas čeští králové a nejvyšší mincmistři, a odtud vyšel též dekret, řečený kutnohorský. [1])

Pro své bohatství a vydatnosť dolů stříbrných zváno toto město též klenotem království Českého. Do válek husitských měly Hory Kutny obyvatelstvo převahou německé. Když boje, vedené mezi Čechy a Němci, skončily vítězně pro Čechy, vzalo město na se v brzku zcela jinou tvářnosť, neboť kdežto ještě r. 1420. bohatí a hrdí Kutnohorští sousedé němečtí zuřili proti Čechům, kacířům, shledáváme již r. 1426. české zápisy v knihách městských a šepmistry i konšely pouze z Čechů volené.

---

[1]) Časopis Společnosti. I. str 34.

ZNAK KRÁL. VĚNNÉHO MĚSTA MĚLNÍKA.

Příloha ku 4. číslu roč. II. »Časopisu Společnosti přátel starožitností českých v Praze«.

Znak král. věnného města Mělníka.

Mělník, původně hrad Pšov, sídlo župy, náleží k nejstarším osadám v Čechách.

V annalech Fuldenských jest zmínka o něm při létě 805. Po smrti vévody pšovského Slavibora, jehož dceru Ludmilu český kníže Bořivoj pojal za manželku, připadlo území pšovské knížectví pražskému. Bylo pak údělem mladšího syna knížete Vratislava, Bole-

Obr. 1. Pečeť král. věnného města Mělníka ze 14. stol. Kreslil Vojtěch ryt. Král z Dobré Vody.

slava, a později, poprve jistě okolo r. 1000., vdovským sídlem kněžen, potom královen českých. Známa je totiž mince Emmy, choti Boleslava II., na jejímž aversu psáno jest: Emma regina, a na rubu: Civitas Melnic. Je to spolu nejstarší doklad nového jména tohoto. Z přehradí mělnického vzalo počátek svůj město Mělník. Od času krále Přemysla II. (1274.) sluje Mělník již městem královským. Do

této doby klademe i udělení znaku. Zvláštní dobrodinec města, císař Karel IV. prohlásil Mělník za město věnné královen českých a ozdobil okolí založením krásných vinohradů. Révu prý přivezli z Burgundu. Ve válkách husitských stál Mělník na straně národní.

Poslední královna česká, která sídlila na Mělníce, byla Johanka z Rožmitálu, vdova krále Jiřího († 1475.). Tělo její odpočívá na Mělníce. Později vystřídalo se na Mělníce několik pánů, jimž dáván byl v zástavu, zejména páni z Gutšteina, z Vartemberka, z Dubé a Lipého.

Roku 1579. zapsal Rudolf II. Mělník Jiřímu staršímu Popelovi z Lobkovic. Popel však pro velezradu ztratil r. 1595. svobodu a statky, potom i život. Mělnické panství dostalo se Jachymovi z Kolovrat a synu jeho Janovi, po té Vilému Vchynskému, pak Jakubu Horčickému z Tepence. Pán ten, horlivý stranník královský, prchl u výbuchu bouře r. 1619., a tu stavové čeští zastavili Mělník Václavu Pětipeskému z Chýše. Pětipeský ztratil město pro účast ve vzpouře. Zástavním držitelem potom byl Vilém Slavata.

Roku 1645. bylo panství zastaveno Heřmanu Černínovi z Chudenic, jehož vnuku, též Heřmanu, panství mělnické roku 1687. proměněno jest ve zboží zpupné, allodialní. S Ludmilou Černínovou, provdanou r. 1753. za knížete Augusta z Lobkovic, přešlo mělnické panství na rod knížecí Lobkoviců a trvá při něm až po dnes. Dějiny města shodují se s příběhy hradu.

Znak města Mělníka, jak viděti na přiložené pečeti ze 14. stol. (obr. 1.), skládá se ze štípeného štítu, k jehož čáře dělící těsně přiléhá český lev a orlice pod společnou korunou. Nápis na této pečeti zní: · S · CIVITATIS MELNICENSIS ·

Roku 1628. polepšil Ferdinand II. znak, přidav nad štít korunovanou přilbu se zlatým a černým křídlem jako klenot, po stranách přikryvadla v barvách štítu. (Obšírněji viz ve spise Ludv. Böhma: Král. věnné město Mělník a okres mělnický.)

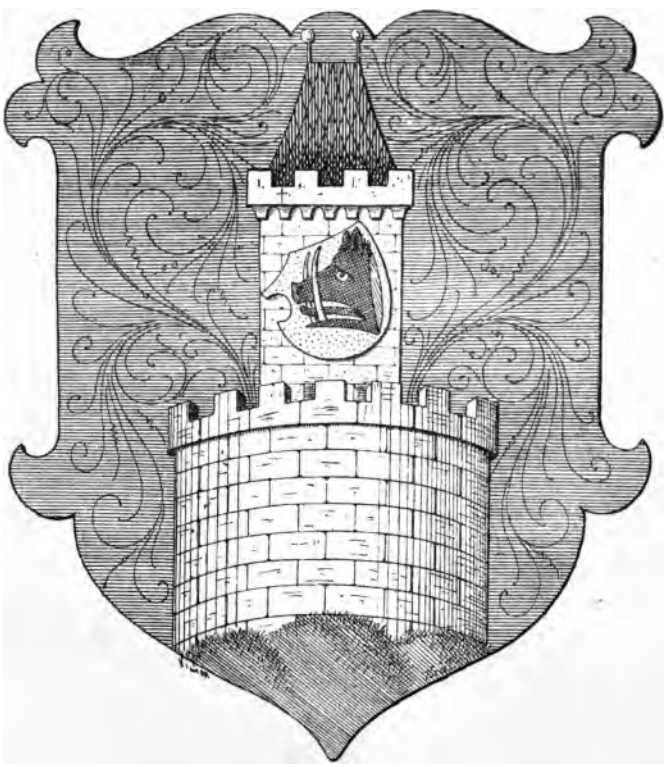

ZNAK MĚSTA ROŽMITÁLU.

Příloha ku 4. číslu roč. II. »Časopisu Společnosti přátel starožitností českých v Praze«.

Znak města Rožmitálu.

Dle německého pojmenování města (Rosenthal) souditi lze o čase jeho založení (na druhou polovici 13. století). Oldřich (1251.—1264.) z rodu Buziců byl první, jenž se psal z Rožmitálu.

První arcibiskup pražský Arnošt z Pardubic koupil r. 1347. polovici hradu rožmitálského s panstvím ke komoře arcibiskupské. Císař Sigmund dal tuto polovici zboží rožmitálského v zástavu bratřím Zmrzlíkům ze Svojšína. Druhý díl trval v državě starého rodu erbu sviní hlavy a lva. Někdy v polovici 15. stol. připadla jim i půl zboží druhá. Štít s kančí hlavou na věži ve znaku městečka poukazuje k tomu, že znak udělen byl přičiněním pánů z rodu Buziců, pravdě nejpodobněji za pana Lva.

Z pánů rodu toho zmiňujeme jen slavného pana Lva, bratra královny české Johanny, choti Poděbradovy, proslulého cestou svou po světě a upřímného rádce králova, a Zdeňka Lva, pověstného purkrabího hradu pražského. Zdeněk hospodařil od r. 1507. do r. 1526. na statcích královských tak znamenitě pro kapsu svou, že stal se nejbohatším skoro pánem českým Hlavně jeho přičiněním zvolen byl Ferdinand I. za krále českého v Praze 24. října r. 1526. (Zdeněk Lev z Rožmitálu † 14. července 1535.) Ale marnotratností svou přece obtížil zboží svá nesmírnými dluhy, pro něž již za syna jeho Adama statky rožmitálské odhádány byly věřitelům. Od nich koupil Rožmitál Florian Grispek z Griesbachu. Grispekové ztratili zboží konfiskací po r. 1620. a Rožmitál darován jest k arcibiskupským statkům, jimž dosud přísluší. — Osud městečka těsně spojen byl s osudem panství.

Znaky rodů českých.

Počínáme znaky a stručným popisem nejstarších rodů, byť i již vymřelých, a to mnohojmenných, rozvětvených po Čechách i po Moravě někdy zároveň, potom budou následovati znaky a popis rodů jednoho jména, v oddílu prvém až do času, kdy spadly země koruny České svobodnou volbou pod žezlo panovníků rodu Habsburského (1526.),

Protože mnohé větve jednoho rodu měly sice stejný znak, avšak rozdílných barev a s různými klénoty, budou znaky takové zvláště vyobrazeny, a označena souvislosť jejich s hlavní větví.

Barev užívá se v heraldice čtyř: červené, modré, černé a zelené, kovů pak dvou: zlata a stříbra, takto seřaděných a označených:

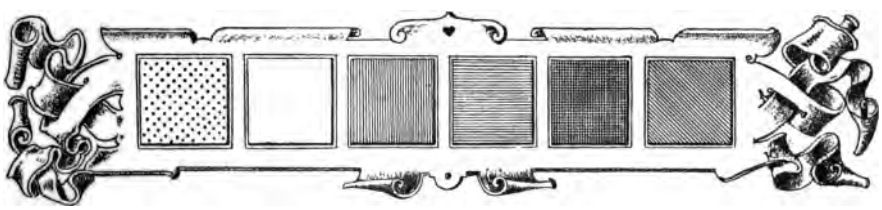

zlato, stříbro, červená, modrá, černá, zelená.

Označování barev čárkováním jest arci novější (asi z r 1628.), použili jsme však přece této methody i při znacích starších, což zajisté nebude na ujmu jich starobylému původu a tvaru.

Znaky rodů starých mohou se kresliti kterýmkoli z bývalých slohů stavitelských; pro rozmanitosť bude střídáno.

O pravidlech, jak kresliti a vykládati znaky, pojednáno bude jinde.

Veškerá práva, týkající se jak reprodukce obrazů
tak textu i překladu, jsou vyhrazena.

I. HRABIŠICI.

ZNAK PÁNŮ Z OSEKA.

Příloha ku 2. číslu roč. II. »Časopisu Společnosti přátel starožitností českých v Praze«.

I. Rod Hrabišiců

znaku: **hrábě.**

Rod Hrabišiců zaujímal od r. 1180.—1253. téměř bez přestání přední místa u všem dvořanstvu a úřednictvu země České a za květu svého (zvláště v 1. pol. 13. stol.) předcházel mocí a slávou všecky jiné rody české; ale později, zejména v 16. stol., ocitnuv se ve stavu rytířském, zmizel konečně i z něho nepoznán.

První slavný muž rodu toho byl Slavek (1188.—1222.), jehožto jméno až podnes ozývá se ve jménech měst Slavkova (Schlaggenwald, původně Slawkenwald) i Ostrova (Schlackenwerth, původně Slawkenwerd).

Syn jeho Bohuslav byl mocný rádce krále Václava I.

Bohuslavův syn Boreš (1231.—1276.), který první počal se nazývati po česku „z Oseka“, po německu „z Risenburka“, proslul nejvíce jsa hlavní odpůrce a nepřítel krále Přemysla II. Z rodu toho byli tři nejvyšší komorníci a jeden biskup pražský.

Později shledáváme, že rod tento čtvrtil štít svůj a do 1. a 4. pole přibral lva k hrabím.

Hrabí užívali v erbu též Kostkové z Postupic, Amchové z Borovnice, vladykové z Krupé, z Tismic a z Popovce.

V univers. knihovně pražské jest při listině z r. 1227. visutá pečeť Kojaty Hrabišice, na které se spatřují 2 hrabí přes sebe skřížená.

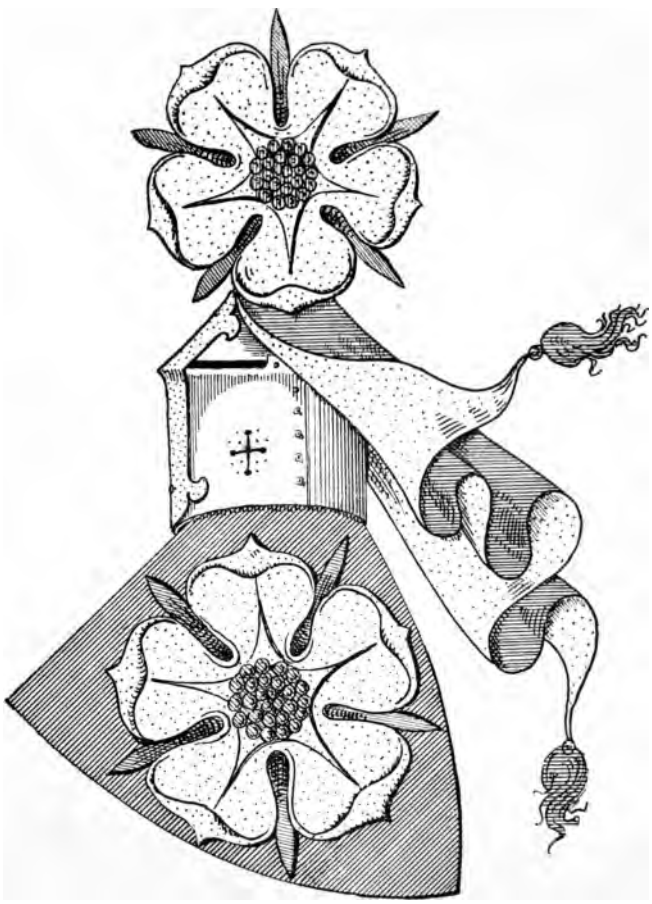

II. VÍTKOVICI.

ZNAK PÁNŮ Z HRADCE.

Příloha ku 2. číslu roč. II. »Časopisu Společnosti přátel starožitností českých v Praze«.

II. Rod Vítkoviců

znaku: **růže**.

Rod tento, vynikající v Čechách od 12. stol. až do vymření svého r. 1611., užíval pečeti jezdecké a razil vlastní minci jako neodvislí panovníci, jimž se rovnal bohatstvím i slávou. [1])

Nejstarší známý předek rodu tohoto byl Vítek z Prčice, jenž se připomíná poprve r. 1169. a uznává se za praotce celého rodu. [2])

Ze čtyř synův jeho jmenoval se jeden Jindřich, ostatní všichni Vítkové.

Od Jindřicha pošli páni z Hradce (se zlatou růží na modrém štítu); od nejstaršího z Vítků páni z Krumlova (se zelenou růží na stříbrném štítu), jichž rod proslul v dějinách panem Závišem z Falkenšteina, sťatým r. 1290.

Od jiného Vítka pošli páni z Rožmberka (s červenou růží na stříbrném štítu); od třetího Vítka páni z Třeboně, z Nových hradův a z Landšteina (se stříbrnou růží na červeném štítu.)

Jiná větev, pánů ze Stráže, měla na zlatém štítu růži modrou a páni z Ústí na zlatém štítu růži černou. —

Dle četných statků svých psávali se členové toho mocného rodu i jinak ještě.

Z Vítkoviců bylo nejv. komorníků zemských 9, — nejv. purkrabí 9, nejv. maršálkové 2, nejv. podkomoří 4, nejv. truksas 1 a t. d.

---

[1]) Památky archaeolog. a místop. X. 636. Štíty starých rodův českých a moravských dle kroniky Dalimilovy. Jos. Jireček.

[2]) Tamže. XII. 371.—376. Vítek z Prčice. Rodopisná poznámka Jos. Teige.

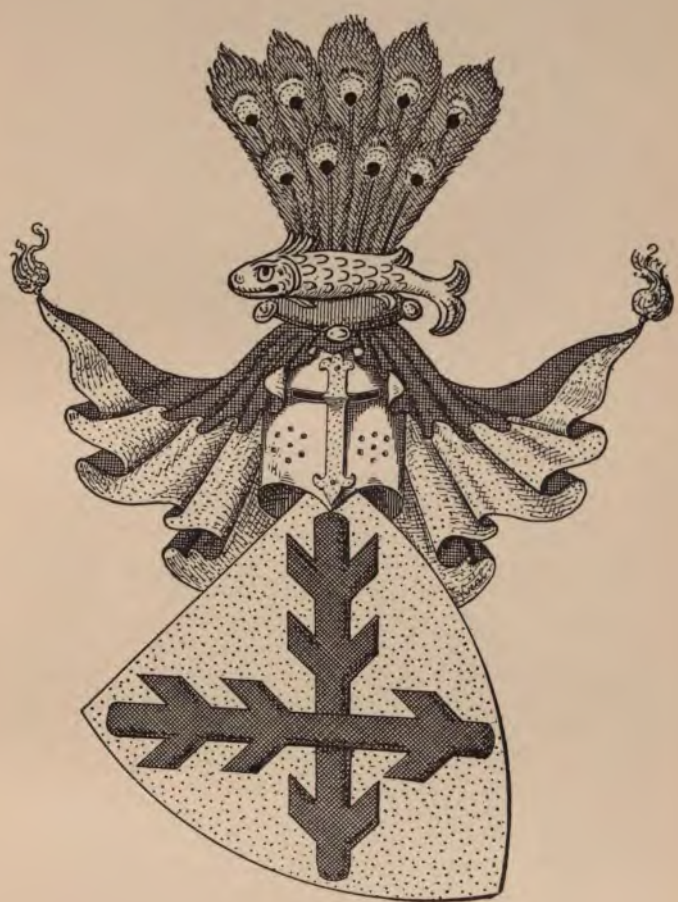

III. HRONOVICI.

ZNAK PÁNŮ Z LICHTENBURKA.

Příloha ku 2. číslu roč. II. »Časopisu Společnosti přátel starožitností českých v Praze«.

III. Rod Hronoviců

znaku: ostrve černé, křížem přeložené v poli zlatém.

Vzácnosť tohoto starého a rozsáhlého rodu, jehož větev pánové z Lichtenburka rovněž jako Vítkovici a Bavorové ze Strakonic jezdecké pečeti užívala, vysvítá nejlépe z vysokých úřadů, jež členové jeho zastávali.

Nejvyšších purkrabí pražských bylo z tohoto rodu 5, nejv. hofmistrů 5, nejv. maršálků 23, nejv. komorníků 6, nejv. sudí 4, nejv. kancléři 2 atd.

Dle rozličných statků svých psávali se všelijak: Berkové z Dubé a Lipé, z Liběšic, také Škopkové z Dubé řečení, z Vismburka, z Housky, z Pirkšteina na Ratajích, z Ronova, z Klinšteina, z Lichtenburka, z Náchoda a j. v.

Lichtenburkové, jichž prvním erbovním zástupcem jest Smil (1257.), rozeznávali se od Berků klénotem, totiž kaprem (na polštáři, někdy i bez něho), za nímž byl chochol z pavích per.[1])

Ke Hronovicům kladli se někdy i páni z Náchoda, kteří však byli z rodu Načeraticů a potomky nejspíše Načerata 1180.—1188. a Smila. Ti rozrodivše se v rodin několik, vedli na štítu lva.

K Hronovicům náleželi jiní Náchodští, potomci Haimana z Dubé, jenž na poč. 14. stol. přijal Náchod v léno od krále.

Tito páni z Náchoda, kteří seděli potom ve východních končinách království, držíce Náchod, Frimburk, Abršpach, Červenou Horu, Třebechovice, Vismburk a jiné statky, užívali vždy znaku původního.

Berkové z Dubé a Lipé vymřeli jsouce hrabaty r. 1706.

---

[1]) Památky archaeolog. a místop. X. 636.—637. První osoba znaku ostrve jest u Dalimila Chval, jenž prý se vyznamenal v boji mezi Jindřichem Břetislavem a Přemyslem I. 1193., ale není o něm jiné spolehlivé zprávy.

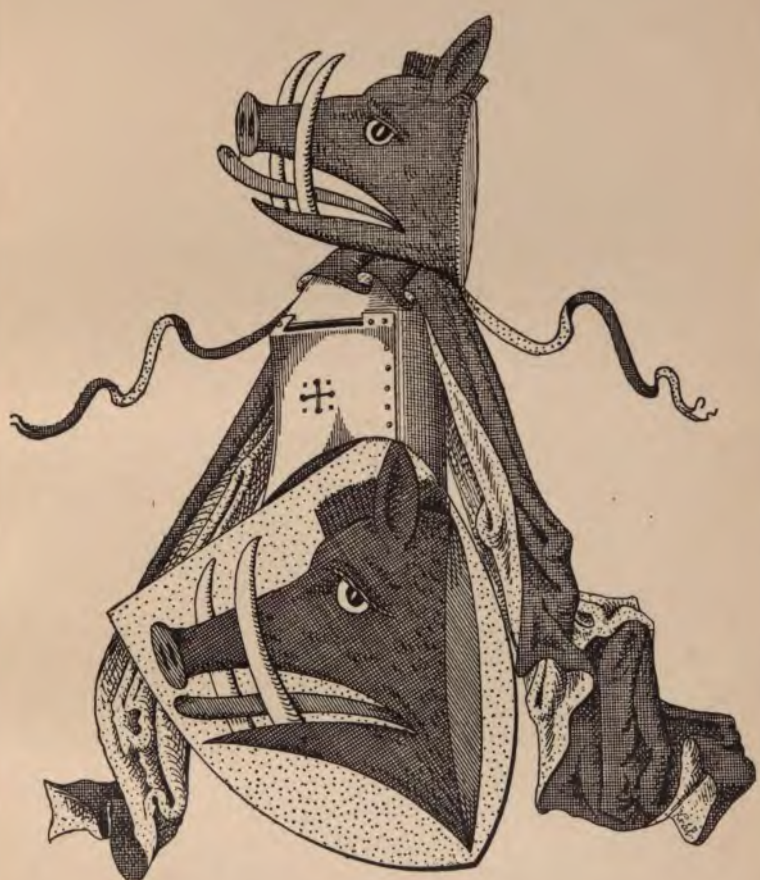

IV. BUZICI.

ZNAK PÁNŮ ZE ŠELMBERKA.

Příloha ku 3. číslu roč. II. »Časopisu Společnosti přátel starožitností českých v Praze«.

IV. Rod Buziců

znaku: sviní hlava.

Za předka rodu tohoto klade se obyčejně Dětřišek Buzovic, padlý v bitvě proti Polákům r. 1110. nad řekou Trutinou.

Oldřich, příjmím Zajíc z Valdeka († 1241.), byl předek potomních pánů z Hasenburka, kteří do rozčtvrceného štítu přijali zajíce vedle sviní hlavy (r. 1356), a pánů z Valdeka.

Jiná mohutná větev tohoto rodu, potomci pana Oldřicha (1251. až 1264.), který první se psal „z Rožmitála", přibrali na rozčtvrcený štít lva ku sviní hlavě. Nejznámějším z této větve byl pověstný pan Zdeněk z Rožmitála, nejv. purkrabí pražský (naroz. okolo r. 1460., † 1535).

Kdežto páni ze Šelmberka nebo Křimína přestávali na jedné sviňské hlavě na štítu, měli pánové z Třemšína a pánové z Březnice jednoho času po 3 takových hlavách za znak.

Jiní členové tohoto rodu psávali se ze Žebráka, z Litně, z Drahlína, z Kuřího, z Truskova, z Vranovic, z Homberka, ze Stěnovic, z Chotěšov, z Kloušova, z Čižic a j. v.

Potomci pánů ze Šelmberka, kteří se vystěhovali ve 14. stol. z Čech, drželi hrad Kraví Horu na Moravě a zaměnili na štítu sviní hlavu za jelení parohy. Hodnostářů zemských bylo z tohoto rodu: 1 biskup, 1 arcibiskup, 2 nejv. purkrabí, 1 nejv. hofmistr, 1 nejv. maršálek, 3 nejv. komorníci, 4 nejv. sudí, 2 nejv. kancléři atd.

V. MARKVARTICI.

ZNAK PÁNŮ Z VALDŠTEJNA.

Příloha ku 3. číslu roč. II. »Časopisu Společnosti přátel starožitností českých v Praze«.

V. Rod Markvarticů

znaku: lvice.

Markvartici jsou mohutný rod, jenž rozvětvil se záhy na několik bohatýrských haluzí. Kolébkou jeho je Podještědí, končina starých Charvátů, kteréž bylo nejspíše pradávnou državou rodovou z dob ještě staroslovanských. Odtud rozešli se páni v dobách historických do jiných krajů Čech. O většině odlehlých statků těchto máme jisté zprávy, že byly namnoze z darů královských.

Prvním předkem z listin známým byl Heřman Markvartic řečený Černý (1174.—97.), jenž ve starých rodopisech připomíná se jménem z Ralska. Dávné založení hradu na Ralsku sahá ovšem ještě do doby romanské. V listinách není o Ralsku zmínky.

Po otci Heřmanově, Markvartu, Palacký dal název celému rodu.

Heřman měl dva syny, Beneše a Markvarta.

Beneš (1197.—1222.) vystavěl hrad Michalovice a stal se otcem pánů z Michalovic. Jedna ratolesť jich dostala Velešín v Budějovicku, psala se z Velešína a vymřela koncem 14. stol. Druhá seděla na Michalovicích, a když tyto spustly, na Ml. Boleslavu, Bezdězi a Brandýse n. L.; v 15. stol. držela i Rohozec. Vymřela pak celá rodina Michaloviců r. 1468.

Markvart (1197.—1228.) psal se ze Března, po hrádku u Ml. Boleslava. Od krále měl purkrabství děčínské. Z manželky Hostilky narodilo se mu tré synů, kteří rozdělili se o rozsáhlé své dědictví.

Havel a potomci jeho drželi končinu jablonskou uprostřed celé državy. Havel založil hrad Lemberk, po němž synové jeho psali se z Lemberka.

Rozrodivše se hojně, jmenovali se po různých statcích svých z Jablonné, ze Zvířetic, z Rohozce, z Bradlce, ze Sytového a j. Schudlo většinou potomstvo Havlovo ve stol. 15. a mizí v dějinách. Zvířetičtí vymřeli koncem toho století. Náležejí-li náhrobky ze 16. stol. v Chrastavě Lemberkům z tohoto rodu, nutno dříve vyšetřiti.

Havel, jak dovozováno v Časop. I. str. 59. je snad identickým s Chvalem, synem Markvarta Březenského, jenž byl otcem pánů ze Všeně, kteří však kvetli jen ve dvou pokoleních.

Druhý syn Markvartův byl Jaroslav z Hrušticea z Turnova (1234.—1269.), praotec pánů z Valdštejna, kteří zaujali krajiny východní na Jizeře a v Podkrkonoší. Již na konci 13. stol. rozvětvili se v četné haluze různých sídel i jmén; Valdšteju, Chlum u Turnova, Skály (Hr. Skála), Skály nad Jizerou čili Vranov, Štěpa-

nice, Nistějka, Vysoký, Lomnice nad Popelkou (ve 14. a pak opět v 16. stol.) byla stará jich sídla, dle nichž se i psávali. Potom nabyli ovšem drahně statků jinde, i na Moravě mocně osedli. Všecky větve vymřely až na jedinou lomnickou, z níž vyvedli se hrabata z Valdštejna, dosud kvetoucí.

Haluzí pánů z Valdštejna byli páni z Rotštejna, zašlí počátkem 15. stol.

Třetí syn Markvartův slul také Markvartem, byl pánem na statcích kolem Děčína a na Ralsku. Od syna jeho Beneše pošli páni ze Stráže čili z Vartemberka. Nabyvše rozsáhlých zboží v celém království, dělili se ve 14. stol. na větev veselskou a děčínskou, tato sídlila v Litoměřicku, ona většinou v Bydžovsku na Vys. Veselí, Bydžově, Veliši, Kumburku a jinde.

Z veselské linie odstěpila se linie Vartemberků na Kosti, která vymřela ke konci 15. stol., Veselští pak v druhé polovici toho roku.

Z větve děčínské vyrostly pobočné ratolesti rálsko-děvínská a zvířetická, potom kamenická a novozámecká.

Neustálým dělením mocný rod schudl. Zbytky zboží dědili poslední Vartmberkové Jan Jiří a Ota Jindřich synové Karlovi na Rohozci a Skalách n. Jizerou. Jan Jiří † ve vyhnanství po r. 1621., Ota Jindřich zabit byl r. 1626. vzbouřenými sedláky.

Původní znak lvici již první Havel z Lemberka (dle Dalimila) proměnil za štít dělený, jehož půl je zlatá, půl černá, štít pak objímá ještě barvy přirozené. Erbem tím honosili se pak všichni rodové, pošlí od něho. I Michalovičtí měli štít takový, prý bílý a černý, ale vedle toho užívali i bílé lvice v poli červeném.

Valdštejnové, mající lvici zlatou v modrém poli, poč. 16. stol. přijali čtyři lvy na rozčtvrcený štít, střídavě zlatého v modrém a modrého v zlatém poli. Původně hleděli všichni lvi ke straně pravé a ten řád zachovali Valdštejnové moravští, u české větve potom lvové obráceni jsou ke středu.

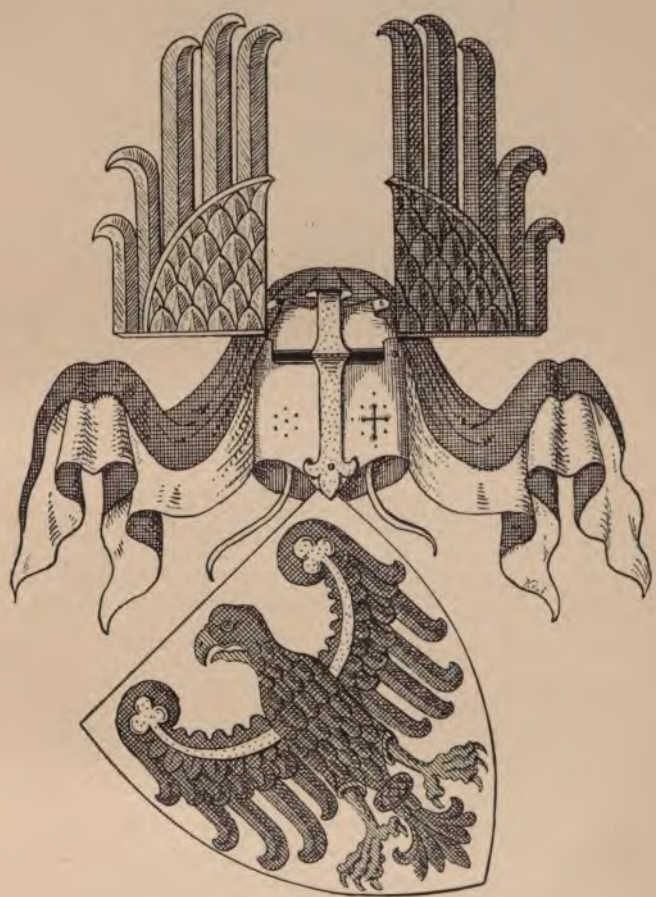

VI. JANOVICI.

ZNAK PÁNŮ ZE ŽEROTÍNA.

Příloha ku 3. číslu roč. II. »Časopisu Společnosti přátel starožitností českých v Praze«.

VI. Rod Janoviců

znaku: orlice.

Trváme při názvu, jak Palacký rod tento pojmenoval. Snad spíše by slušel Janovicům název Vlastislaviců.

Píšeť Dalimil:

Ti sě po krásném ščítě znajú.
Nosie-ť v zlatě fioletniej orlici
kněži Vlastislavovi rodici.

veda původ jich až k bájnému Vlastislavu, knížeti luckému.

Vskutku ve 14. stol. kvetli vládykové z Vlastislavi, nosíce na štítu orlici, staré větve rodu toho seděly v Poohří, v dávné vlasti lucké, i není nemožno, že kronikář přece zachytil zrnko temné zkazky rodové v podstatě a pravdě.

Poněvadž žádná z několika větví tohoto rodu rozrozeného již na počátku 13. stol. nevynikla tou měrou, aby vůbec upoutala na sebe pozornosť, nedostává se také z této doby hojnějších zpráv.

Nejstarší diplomaticky proslulý muž toho rodu byl comes Joannes (1224.), syn Zbislava z Bračic, a druhý pan Kunrát z Janovic, purkrabí Zvíkovský. (1234.—1253.)

K tomuto rodu náleželi:

Páni ze Žirotína, z Adlar, z Janovic, z Winterberka a z Petršpurka, pan Žďárští ze Žďáru, Čejkové a Dvořečtí z Olbramovic, ze Kryr, vladykové z Komářic a Milíkovic, z Lipčic, ze Zahrádky, z Krchleb, z Nechvalic, nejstarší pánové z Vlašimi s odnoží Čechů z Nemyčevsi, z Vraního, z Ročova a konečně páni z Kolovrat, teprve od r. 1347. připomínaní, o kterých nelze se však již dopátrati, kdy a kterak se odštěpili od kmene obecného. Mezi Janovici nalézáme 5 nejv. purkrabí, 4 nejv. hofmistry, 1 nejv. maršálka, 4 nejv. kormorníky, 7 nejv. sudích, 3 nejv. kancléře a j. v.

Kromě hrabat Kolovratů Krakovských a Žďárských ze Žďáru (nyní v Sasku pod jmenem Sahrer von Sahr) vymřely všechny ostatní větve Janoviců.

VII. BENEŠOVICI.

ZNAK PÁNŮ SEDLNICKÝCH Z CHOLTIC.

Příloha ku 4. číslu roč. II. »Časopisu Společnosti přátel starožitností českých v Praze«.

VII. Rod Benešoviců

znaku: zavinutá střela (odřivous).

Starodávný rod tento pocházel z Benešova (u Prahy), kdež držel v okolí statky, ale nabyl zboží hojného záhy i na Moravě a v Opavsku, kdež založil několik osad zvaných Benešovem.

Nejstarší známý předek, Beneš, vyskytuje se ve zprávách o dobytí Milána (1162.). Ze synů jeho byl Vok praotcem pánů z Benešova, od Matouše pošli páni z Dubé (nad Sázavou), od Dralava větev pánů z Bechyně.

Známý Milota z Dědic byl druhý syn Vokův. Jiní členové rozsáhlého rodu drželi v Čechách statky: Kavčí Horu (u Benešova), Leštno, Lopřetice, Mrač, Kamenici n. Lipou, Litošice, Dašice, Vykleky, Pěšice, Mezilesice, Kopidlno, Štítné a j. v., dle nichž se i psali. Hrad jejich Konopiště (u Benešova) přešel r. 1311. darem na Zdeňka ze Šternberka.

Z české větve vynikl biskup pražský Dobeš z Benešova (mylně zvaný z Bechyně), známý filosof Tomáš ze Štítného, výtečný právník Ondřej z Dubé a nešťastný Jan Roháč z Dubé.

Z větví usedlých na Moravě a ve Slezsku odvozují svůj původ rodové z Kravař, z Tvorkova, ze Štraleka, z Kvasic, z Budišovic, z Doubravic, z Branic, z Bohuslavic, z Kout, ze Štítína, z Plumlova, ze Cvilína, konečně Sedlničtí z Choltic, kteří kvetou až podnes, přetrvavše všecky haluze ostatní.

V Čechách zastávali členové tohoto rodu úřad nejvyššího purkrabí jeden, nejv. hofmistry byli dva, nejv. maršálkem jeden, nejv. sudím jeden, podkomořím jeden; na Moravě bylo pět členů zemskými hejtmany, sedm komorníky olomúckými, jeden komorníkem brněnským, dva nejv. komorníky a dva nejv. sudími.

VIII. DRSLAVICI.

ZNAK PÁNŮ ČERNÍNŮ Z CHUDENIC.

Příloha ku 4. číslu roč. II. »Časopisu Společnosti přátel starožitností českých v Praze«.

VIII. Rod Drslaviců

znaku: **poloutrojčáří** (3 polovičná břevna) nebo **3 pásy** (kosmé).

Starobylý rod tento měl původní sídla svá v Plzeňsku a v Klatovsku; záhy pak se rozdělil ve dvě hlavní větve.

a) Prvnější užívala za znak poloutrojčáří, totiž štípeného štítu, jehož jedna polovice byla prázdná, ve druhé pak byla 3 břevna poloviční. Mladší synové nemívali břeven, ale 3 kosmé polopásy a to v opačné polovici štítu; ano střídaly se třeba někde oba způsoby znaku u jediné ratolesti.

Rodové této větve psali se dle svých statků: z Bernartic, z Bířkova, z Blahoúst, z Bystřice, z Čisté, z Dolan, z Gumberka, Sulkové z Hrádku, z Heršteina, z Hodkova, z Hořic, ze Chlumu, z Chotomyšle, z Chudenic, ze Chvojna, z Chýlic, z Jedle, z Ježova, z Kanic, z Knovíze, z Kornberka, z Kralovic, z Křimic, z Malešic, z Medražic, z Ojprnic, z Petrovic, z Plzně, z Poříčí, z Přeštic, z Příkřic, z Rábí, z Radíče, z Risenburka, ze Skály, ze Skočic, ze Stajice, ze Sulislavi, ze Svrčovsi, ze Švihova, z Tučap, z Úsuší, z Ulic, z Vracova, z Vřeskovic, z Vřesné, z Výrova, ze Zbirova, ze Zvěřince, ze Žlovic a j. v. Mezi ně sluší přičísti i purkrabí zvíkovského Dobše (1284.) a Alberu (Albera pincerne), bratra jeho se 3 polopásy.

b) Druhá větev měla na štítě 3 pásy (pokosná břevna) a náleželi k ní páni z Boru, z Horušan, z Hrozky, z Ježova, z Kařeza, z Litic (na Plzeňsku), z Lopaty, z Mitterwaldu, z Potenšteina (na Plzeňsku), ze Skalky, ze Žinkov a j. v.

Nabyvše ve 13. století velikých statků na Kralohradecku a v poříčí obou Orlic, přestěhovali se tam členové této větve, kdež vynikali z nich páni Žampachové z Potenšteina, z Častolovic, z Dobrušky, z Heřmanova Městce, z Kostomlat (u Nymburka), z Opočna, z Wildšteina a j. v.

Ratolesť jedna, vniklá až do Moravy, psala se z Potštátu. O větvi, nosící na štítu břevna pokosem, bude pojednáno zvláště ještě na jiném místě. Z první haluze erbu poloutrojčáří kvete až podnes jediný rod pánů, nyní hrabat Černínů z Chudenic, kteří dosavad nepřetržitě drží kolébku svou Chudenice v Klatovsku. Z rodu toho připomíná se při letech 1228.—1229. Černín ze Žlovic, syn Černína, bratra Břetislavova, který se jmenoval dříve „z Plzně“, později z „Bířkov“.

Syn žlovického Černína, Soběhrd, usadil se na Klatovech roku 1253.; od něho pochází asi Drslav z Chudenic r. 1291. připomenutý, který se stkví v čele rodokmenu Černínů z Chudenic. Černínové sestoupili jeden čas pro skrovný majetek svůj do stavu vladyckého.

Teprve v 17. století povýšen byl znova rod Černínský nejprve do stavu svobodných pánů, pak do stavu hraběcího, v němž dosud trvá. Při povýšení rozmnožen byl znak jejich středním štítkem červeným se stříbrným břevnem (rakouským) pod císařskou korunou. Na každé z 3 polobřeven položeno po jednom písmenu: R, M, F. Mezi křídla klenotu vsunuta jest zbrojná ruka, držící meč a olivovou ratolesť. Hraběti Františku Josefu (1697.—1733.), který jsa manželem Marie Josefy, poslední Slavatovny, nabyl panství Jindřichova Hradce, propůjčen byl r. 1716. titul vladaře domu Hradeckého a důstojnosť nejvyššího číšníka království Českého, kterýžto úřad před tím měli Slavatové.

Známý vlastenec a učenec hrabě Eugen Karel Černín z Chudenic (* 1796. † 1868.) náležel ku předním mužům nejen rodu svého, nýbrž i veškeré šlechty české vůbec. Synové nynější hlavy tohoto starého rodu českého, hraběte Jaromíra Černína z Chudenic, Eugen (* 1851.), budoucí náčelník rodiny, i bratr jeho František (* 1857.) jsou čestnými členy řádu německých rytířů. [1])

Obšírně pojednal o rozrodu Drslaviců prof. Mart. Kolář v Památkách archaeolog. VIII. 82.

---

[1]) O významu řádu německého a jeho vlivu na českou šlechtu bude zvláště pojednáno v těchto listech na jiném místě.

IX. KOUNICI.

ZNAK PÁNŮ Z KOUNIC.

Příloha ku 4. číslu roč. II. »Časopisu Společnosti přátel starožitností českých v Praz

IX. Rod Kouniců

znaku: lekna bílá na červeném štítě.

(Některé rodiny tohoto rodu nosily též hvězdu prostřed leken.)

Mezi členy tohoto starožitného rodu nenacházíme již ke konci 12. století spojitosti, vyjma jedinou neklamnou známku, stejný znak.

Sezima z rodu Kouniců připomíná se při r. 1165., kdy byl vyslancem k císaři řeckému. Jiný Kounic, Vilém, založil klášter v Kounicích na Moravě. Kromě Kounic náležel rodu erbu lekna na Moravě i Rudvíkov a Drnholec, v Čechách pak Poděbrady, Rychnov a Choustník.

Odnoží větve moravské, sedící na Rudvíkově, byli Rychnovští z Rychnova na Kralohradecku. Oldřich z Drnholce, místodržitel korutanský a zeť krále českého, připomíná se při létě 1272. († r. 1276.)

Hroznata z Choustníka (z Husic) purkrabí pražský (1284. až 1286.) pocházel z linie poděbradské. Synové jeho byli Arnošt z Talmberka a Záviš z Újezdce, od kteréhož pošli páni z Újezdce a z Kounic, kteří podnes kvetou jako knížata a hrabata Kounicové.

Pánové z Choustníka, zanechavše původního znaku dvou leken, přijali do erbu zlatý žebřík na modrý štít. Vymřeli záhy.

Od Bořity z Ředhoště, Bořity z Lelovic a nejv. sudí Boleslava ze Smečna (1284.—87.) měli původ vladykové, potom páni a hrabata z Martinic, jichž oblíbené jméno Bořita stalo se později přijmením. Když vymřeli, přešel znak i jméno jejich na rod hrabat Clamů z Martinic.

Jedna ratolesť tohoto rodu psala se z Peruce (Měšek 1170. až 1179. a Hroznata 1179.—89., nejv. komorník 1182.—85.).

Z rodu tohoto zastávali: tři úřad nejv. purkrabí pražského, pět nejv. hofmistra, osm nejv. komorníka, sedm nejv. sudí, dva nejv. kancléře, jeden sudí dvorského, dva presidenta nad appellacemi atd.

Stanford University Libraries
3 6105 010 630 346

DB
200
S6
v. 2

Stanford University Libraries
Stanford, California

Return this book on or before date due.